Adolph Saphir

Skriftens guddommelige enhet

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Adolph Saphir: *Skriftens guddommelige enhet*.
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Forord 1
Foredrag 1. Det evige Ord og det skrevne Ord 3
Foredrag 2. En åpenbaring i bokform er en indre nødvendighet . . . 16
Foredrag 3. Det menneskelige og historiske i forhold til det guddommelige 28
Foredrag 4. Jesu vitnesbyrd – drøftet og avgjørende 44
Foredrag 5. Jødene – voktere og vitner 58
Foredrag 6. Israel etter adspredelsen – et bevis for at profetiene er sanne 71
Foredrag 7. Kristi menighet bygd på Det gamle testamente – Det nye testamente 85
Foredrag 8. Tvil og vantro overfor Skriften i vår tid 100
Foredrag 9. Påstått uenighet mellom Det gamle og Det nye testamente 112
Foredrag 10. Den fullkomne harmonien mellom Det gamle og Det nye testamente 127
Foredrag 11. Israels bøker og menighetens bøker henger organisk sammen 144
Foredrag 12. Vår tro bygger på fakta – og Bibelen er en bok om virkelige hendelser 159
Foredrag 13. Innvendingene mot undrene har ingen grunn i fornuften 175
Foredrag 14. Lære, forbilde og profeti i Israels historie 191
Foredrag 15. Den dype åndelige meningen i de ti bud og i hele loven 206
Foredrag 16. De jødiske forordningene viser evangeliet levende fram 225
Om Adolph Saphir 242
Ordforklaringer 243

Forord

Dr. Saphir holdt disse foredragene i Kensington ved slutten av 1888 og begynnelsen av 1889. På noen måter er de det viktigste av alt han skrev, for her gir han i sammenheng sitt modne syn på forholdet mellom Bibelens to store deler.

Ingen forkynner eller forfatter i vår tid hadde et så klart blikk for ånden i de hellige skriftene og sammenhengen mellom dem. Det ga forkynnelsen hans den store tiltrekningskraften, så mange alvorlige kristne fra alle kirkesamfunn søkte til den. Den var full av undervisning, for den fikk fram den dype meningen i forbildene og profetiene i Det gamle testamente og i fortellingene og ordene i Det nye. Når meningen først var påvist, lå den klart i dagen, for tolkningene hans var ikke fantasier, men virkelighet.

Han beviste svært klart at Skriftens lære er én, og han viste det med slående eksempler. Når han viser at Herren (Jahve) og Jesus er én og den samme, kan ingen som gransker Skriften med omhu og bønn, egentlig bestride det. Det kommer overalt fram i det Jesus selv krevde og lærte. Hans skille mellom monoteisme og troen på Herren er avgjørende og rydder bort mye av den vage tåken i moderne spekulasjon.

Dr. Saphir var en genial mann med et overlegent intellekt, og han kom fra en slekt som var berømt for sine litterære evner i hele Tyskland og Ungarn. Hans jødiske sinnelag og oppdragelse gjorde det lett for ham å fatte Bibelens forbilder og østerlandske billedspråk.

Han hadde også den store fordelen at han kjente både Tysklands filosofi og litteratur til bunns. I ungdommen hadde han kommet i smertelig berøring med Hegels filosofi, som han ble sterkt dratt mot, og med den materialismen som nå er så utbredt. Derfor forsto han

mye bedre enn de fleste engelske teologer hvor mange av våpnene i dagens kritikk av Det gamle testamente kommer fra.

Disse foredragene er bedre enn direkte polemikk. Indirekte rammer de likevel alvorlig dem som i den senere tid har angrepet alderen og ektheten til Mosebøkene og profetene – for eksempel når de møter forsøket på å svekke myndigheten i Kristi vitnesbyrd om de gamle skriftene. De viser også en så organisk sammenheng mellom Mosebøkene, som er grunnvollen, og bøkene som følger, og mellom de historiske bøkene, salmene og profetiene innbyrdes, at det blir svært vanskelig å snu opp ned på tidsfølgen og rekkefølgen.

Til slutt kan jeg nevne at Dr. Saphir fikk disse foredragene nøye skrevet ned av en kjent referent, slik han pleide. Han holdt på å gjøre dem klar til trykking da han så brått og uventet ble tatt bort fra den jordiske skueplassen. De utgis – naturligvis med de rettelsene trykkingen krever – akkurat slik han etterlot dem.

G. *Carlyle*, *London* 1892.

Foredrag 1. Det evige Ord og det skrevne Ord

Emnet mitt i dag er: Bibelen er en levende bok i vår tid.

Mellom Jesus Kristus, Guds evige Ord, og Skriften, Guds skrevne Ord, er det en organisk sammenheng. Og fordi de hører sammen på denne måten, er det mange likheter mellom Jesus Kristus og Bibelen, likheter som slår selv den mest overfladiske betrakter. Jeg skal bare nevne tre.

Den første likheten er denne: Jesus er Guds Sønn, Herren fra himmelen, som kom ovenfra – og samtidig er han Menneskesønnen, som ble lik sine brødre i alle ting. På samme måte er Skriften Guds Ord og likevel en dypt menneskelig bok. Den er skrevet av mennesker og for mennesker, og overalt ånder den av menneskelivet og menneskelige følelser.

Den andre likheten er denne: Jesus er ikke bare et menneske, født av en kvinne, men han er Davids Sønn og Abrahams Sønn. Han kom fra Betlehem, han vokste opp i Nasaret, han lærte i Galilea og Judea, og over korset hans sto det skrevet: «Jesus, jødenes konge.» Og Jesu særlige forhold til jødene gjelder ikke bare for en viss tid, men for alle tider, så lenge jorden står og sol og måne består.

Slik er også Skriften en dypt jødisk bok. Alle forfatterne av skriftene i Det gamle og Det nye testamente var hebreere av hebreere, ikke engang Lukas, den kjære legen, unntatt. Historien er jødisk, og tonen den er skrevet i, er jødisk. Selv de greske skriftene i Det nye testamente taler med Israels røst. Og hele innholdet i Den hellige skrift vil aldri bli fullt forstått før Israel er ført tilbake til troen på sin Messias og lydigheten mot ham.

Men selv om Jesus kom til sitt eget, er han verdens lys og velsignelsen for alle folkeslag. Jesu navn skal gjøres kjent blant alle slekter og ætter på jorden, for «det er én Gud, og én mellommann mellom Gud og mennesker, mennesket Kristus Jesus» (1 Tim 2,5). Slik er også denne jødiske Bibelen boken for hele verden, og her er det ikke «greker eller jøde, … barbar, skyter, trell, fri» (Kol 3,11). Den er menneskehetens bok.

Den tredje likheten: Jesus Kristus talte så enkelt som det var mulig å tale. Han lærte daglig i templet, og han talte på gatene og der folkemengden strømmet sammen. Han sa: «Den som har ører, han høre!» (Matt 11,15). Likevel var det bare de som var opplyst av Guds Ånd, som kunne forstå ordene hans. Bare hans får hører hans røst.

Slik er også Bibelen den enkleste av alle bøker, tilgjengelig for de mest ulærde og for barn. Likevel trengs Den Hellige Ånds opplysning for at de enkle ordene skal bli forstått, og for at de klare innbydelsene og kunngjøringene skal bli tatt imot.

Når det er en slik likhet mellom Kristus og Skriften, ligner også virkningene: Kristi ord virket på menneskenes sinn slik Skriften virker på dem. Vår velsignede Frelsers ord samlet flere kretser omkring ham, noen nærmere og noen fjernere.

Den ytterste kretsen ser vi i tjenerne som ble sendt for å gripe Jesus, og som sa: «Aldri har noe menneske talt slik som denne mannen!» (Joh 7,46). Det var noe så enestående og så ekte i denne mannens ord, noe som sto så høyt over alt annet mennesker har sagt, at nettopp dette særpreget overbeviste dem om at han talte med hellig myndighet. Verden har aldri hørt en slik røst, aldri hørt slike ord og en slik visdom.

Nærmere Kristus står en annen krets. Mennene i synagogen i Nasaret hørte Jesus forklare sitt oppdrag ut fra profeten Jesaja. De ga ham vitnesbyrd og undret seg over de nådens ord som lød fra hans munn. Her ble følelsene grepet og fantasien vakt.

Enda nærmere sto de som etter Bergprekenen var slått med undring over hans lære og sa at han talte med myndighet og ikke som de skriftlærde. Her ble samvittigheten og hjertet rørt. Gjennom denne mannens ord kommer et budskap fra Gud selv til menneskene.

Enda nærmere Kristus sto disiplene, som sa: «Herre, hvem skal vi gå til? Du har det evige livs ord» (Joh 6,68). Og nærmest ham sto

apostlene og alle de kristne etter at Ånden kom på pinsedagen. I den fulle visshet som forståelse og glede gir, kunne de si: «Mørket viker bort, og det sanne lys skinner allerede» (1 Joh 2,8).

Men i dag vil jeg bare tale om den aller ytterste kretsen omkring Kristus – verden, som sier om Skriften: «Aldri har noe menneske talt slik som denne mannen!»

Før jeg taler om Skriften eller Bibelen – «Boken» – vil jeg minne dere om de innvendingene som ofte er reist mot vår påstand om at Gud har lagt sitt budskap til menneskeheten ned i en *bok*. Det virker underlig og mekanisk på noen som mest er fortrolige med sine egne innskytelser og med det menneskelige sinnets spekulasjoner. La oss derfor et øyeblikk tenke over hvorfor Gud har valgt en bok som kanal og redskap for sine tanker og hensikter med menneskeheten.

Språkets gave er noe svært underfullt, ja, den er guddommelig. Den er den Rubicon som ingen av de lavere skapningene noen gang har krysset. Bare mennesket taler på jorden, og vi kan ikke skille tanken og selvbevisstheten fra ordene. Med ord kan mennesket meddele sine tanker og følelser til medmenneskene, og med ord kan det feste sine erfaringer.

I den tiden da menneskene nådde den høye alderen Første Mosebok forteller om, var muntlig overlevering en trygg måte å føre viktige tanker, hendelser og fakta videre til senere slekter. Men svært snart kjente mennesket behov for å sikre ordene sine og gi dem en form der de ville stå fast, være korrekte og lett tilgjengelige.

Hvilken velgjører for menneskeslekten var han som fant opp skriften! Det kan se ut som om tankene blir fanget og låst fast når de skrives ned. Men det er heller slik at skriften gir tankene vinger, så de kan fly ut gjennom alle tider og til alle folk på jorden. Uten skrift ville menneskelig framgang nesten vært umulig. Den enkeltes framgang ville gått svært sakte, og samfunnenes framgang ville knapt vært merkbar.

Her må vi igjen gjøre et skille. Noen av oldtidens folk festet tankene sine i en skrift som talte til øyet. De minnet øyet om ting og handlinger ved hjelp av bilder. Men en langt mer fullkommen måte å formidle tankene på er et alfabet der hvert tegn står for en lyd; gjennom øyet taler det til det indre øret. Patriarkene kjente sannsynligvis denne skriften, og Moses og Israels folk på hans tid kjente den helt sikkert.

Derfor står vi nå overfor dette merkelige faktum: Egypterne, babylonerne og assyrerne, folk som var langt større og mektigere enn jødene, ønsket inderlig å gjøre seg selv og sin historie udødelig. De festet sine erfaringer på store, kolossale minnesmerker med gåtefulle figurer hogd inn. Likevel forble de ukjente for verden i århundre etter århundre, og ennå i de siste hundre årene har de satt de skarpeste hoder på prøve – iblant uten at de klarte å tyde dem.

Men dette fattige, foraktede folket – Guds folk – kunne helt fra begynnelsen skrive ned sin historie på en enkel, korrekt og tilgjengelig måte, samlet og i sammenheng. Og i lange tider har alle de opplyste folkene på jorden kjent denne historien. Både deres egne barn og barna i de fleste land i Europa kjente den før de kjente sitt eget lands historie.

(Leirtavlene fra Tell el-Amarna, funnet i 1887, viser at Kanaan hadde skrivere og lærde lenge før utvandringen fra Egypt. Professor Sayce påpekte i 1889 at bibelkritikernes antakelse om at skrivekunsten var så godt som ukjent i landet før Davids tid, ikke lenger kan holdes oppe.)

Gud sa til Moses: «Skriv dette i boken» (2 Mos 17,14), og han sa det igjen. Vi ser at vår Frelser og alle apostlene la så stor vekt på det som står skrevet. Og Johannes fikk i Åpenbaringen på nytt befalingen: «Det du ser, skriv det i en bok» (Åp 1,11). Ser vi ikke da at Gud her handlet både med den dypeste visdom og med en farskjærlighet som har tatt hensyn til menneskehetens behov?

Men jeg må gå et skritt videre. Bøkene i Det gamle testamente ble skrevet litt etter litt, etter som den gamle paktens historie utviklet seg. Etter fangenskapet var Israel ved Guds dom blitt befridd fra avgudsdyrkelsen. Nå samlet folket all sin åndelige og forstandsmessige kraft om Skriften, loven og den undervisningen Gud hadde gitt dem. Med den største ærefrykt og den mest omhyggelige troskap tok de vare på de hellige skriftene og samlet dem.

Men boken var på hebraisk, og den var i Israels land, i et hjørne av verden. Hvis denne boken var for verden, hvem skulle da kunngjøre den og gi den til folkeslagene?

Da kom den underlige erobreren Aleksander den store, en lysende meteor som viste seg en kort tid. Hans store gjerning var at han førte Hellas' språk og kultur inn i Asia. Slik ble det slått en bro mellom jødene i Israels land og hele verden utenfor. Det greske språket skulle

bli språket for hele den bebodde jord. Fordi det levde så mange jøder i Aleksandria og landene omkring, ble Den hebraiske bibel under Guds forsyn oversatt til gresk – Septuaginta.

Oversettelsen tjente to hensikter. For det første var Guds skrifter nå oversatt til et språk der de kunne nå alle de kjente folkene på jorden. For det andre ble nettopp det greske språket gjort smidig, så det kunne uttrykke de tankene som ble lagt ned i Det nye testamente – tankene om ydmykhet, om nåde, om Gud. Slike tanker hadde ingen greker, ja, ikke noe folk i verden, noen gang hatt før.

Da evangelistene og apostlene senere sto fram, lå det greske språket ferdig for dem, og på det bar de budskapet om frelsen ut til alle folkeslag på jorden.

Da boken var formet på denne måten – Det gamle testamente ved jødenes omsorg og Det nye testamente ved den første kirkens omsorg – begynte dens historie blant folkene. Og dette vil jeg innprente dere i dag: At vi har denne boken iblant oss som en levende bok i vår tid, er et under, for forfølgelsen av den har aldri opphørt.

Først ble denne boken forfulgt av det hedenske Roma. Både Bibelen og folket som eide den, ble forfulgt. En av forfølgelsene var i året 303.

De første kristne hadde sin glede i Guds ord. De første lærerne i den kristne tro formante dem til å granske hele Skriften. Ireneus sier: «Les hele Skriften, for det står skrevet: ‹Av hvert tre i hagen kan du fritt ete.›» Origenes sier: «Dere må ikke forsømme Det gamle testamente, men studere det like mye som Det nye. Da kan dere være lik en god husbond som bærer fram av sitt forråd, nytt og gammelt.»

Derfor ble store deler av Skriften lest opp på de kristnes offentlige sammenkomster. Og siden avskrifter av Skriften var dyre, brukte rike kristne store summer på å få avskrifter delt ut blant de fattige i menigheten. De kristne kom også ofte sammen i fortrolig vennekrets for å høre Skriften lest høyt. Så oppmerksomt lyttet de til skriftlesningen at Evsebius forteller om en viss Johannes i Egypt som ledet gudstjenester, og som kunne si fram ikke bare kapitler, men hele deler av Guds ord utenat.

(Skrifter var likevel mye billigere i den første kirkens tid enn mange tror. Det fantes svært mange avskrivere av de greske og latinske forfatterne, så avskrifter kunne fås for svært rimelige summer. Det fantes nok også mange avskrivere eller skrivere i kirken.)

Hedningene så at disse skriftene var selve styrken i den forhatte læren, og derfor gikk Diokletians påbud ut. Mange avskrifter av Skriften ble brent, og mange av dem som tok vare på Skriften, led en smertefull og pinefull død, blant dem to biskoper.

Også det pavelige Roma forfulgte Skriften, men mest på denne måten: I stedet for å være Skriftens vokter ble det Skriftens fangevokter. I mange hundre år var Guds ord skjult for folket, og legender og menneskelige overleveringer ble føden for menneskenes sinn.

Martin Luther satte Skriften fri og sendte den ut i verden. Under Guds forsyn var boktrykkerkunsten oppfunnet bare noen få år før. Luthers lære begynte og fortsatte med den nøkkelen som åpner Skriften: rettferdiggjørelsen ved troen på Herren Jesus Kristus. Da kom Europas folk og lyttet med glede til den himmelske røsten.

Likevel hadde boken ikke gjennomgått alle de forfølgelsene den skulle møte. For etter en tid ble den forfulgt av rasjonalismen. Det er svært viktig å legge merke til dette. For noen som kaller seg framskrittsvennlige, men som i virkeligheten er de største bakstreverne blant oss, fører oss – kanskje uten selv å vite det – tilbake til den samme golde ørkenen.

En rasjonalist tror ikke på Kristi guddom. Han tror ikke at Gud griper direkte inn ved under. Han tror ikke på profetier som forutsier framtidige hendelser, og han tror ikke på vår Frelsers soning. Hva tror han da? Han tror ikke på noe mer enn det han kunne vite uten Bibelen – bortsett fra at Jesus var en vakker og storslått personlighet.

Rasjonalismen behandler Bibelen med respekt i det ytre, men gjør den like maktesløs som Samson da ropet lød: «Filistrene er over deg, Samson!» (Dom 16,20) – håret var klipt, og øynene ble stukket ut. Ikke rart at en Bibel som er tappet for kraft på denne måten, er uten styrke.

Så kom vantroens tid. Den var dristig, spottende og hånlig. Den kalte Bibelen en løgner og spådde at det om femti år ikke ville være et spor eller en rest igjen av denne boken.

Så kom panteismen, også i våre egne dager. Den sa at under er umulige, at det ikke finnes noen personlig Gud, at det guddommelige bare blir seg selv bevisst i menneskesinnet, og at alle fortellingene om Jesus Kristus derfor bare var mytiske klær som skulle framstille en idé. Panteistene hånte Bibelen: Den hadde nok hatt innflytelse lenge, men nå var den forsvunnet fra de levende kreftenes rekker.

Så kom den indre kritikken, som tok historien, naturvitenskapen og arkeologien i bruk for å granske Skriften og ektheten og helheten i de enkelte bøkene. På folk flest har den nøyaktig samme virkning som overleveringen hadde under Romas innflytelse. Den får dem til å tro at det enkle og ulærde mennesket ikke kan forstå Skriften, at det står en hekk av torner og tistler omkring den, og at bare de som vier seg til å studere særlige spørsmål, kan avgjøre med sikkerhet hva som er ekte og uekte i Bibelen.

Det hedenske Roma prøvde å drepe Bibelen, og det pavelige Roma prøvde å fengsle den. Rasjonalismen prøvde å tappe den for kraft, den franske vantroen å håne den og panteismen å begrave den. Og den moderne kritikken prøver å flytte Bibelen uendelig langt bort fra menneskene flest.

Men tross alt dette lever Bibelen, slik jødene lever. Farao prøvde å drukne dem, en annen stor konge prøvde å brenne dem, og Haman prøvde å overgi dem til en vanærende død. Men tross alt dette lever de. Slik lever også Bibelen. Og den lever ikke bare, den har aldri vist så mye livskraft som i vår tid.

Er ikke Bibelselskapet et underfullt faktum? For mange år siden var en stor filosof ordstyrer på et av selskapets møter. Han holdt en svært bemerkelsesverdig tale der han viste hvor viktig Bibelselskapet er. Han sa at Bibelselskapet så å si gjorde reformasjonens grunnsetninger synlige for alle folk: at denne boken tilhører alle mennesker, at alle lemmer i Kristi kirke står i direkte samfunn med Gud selv, og at det er lett for alle å forstå den.

Dette bibelselskapet har gitt ut mer enn 312 millioner eksemplarer av Bibelen og oversatt den til 350 språk. Og – merkelig nok – 70 av dem er språk som ved begynnelsen av dette hundreåret ikke hadde noe alfabet og ikke det minste spor av en litteratur. Vi kan knapt måle hvor mye det betyr å gi et folk bokstaver og muligheten til en egen litteratur – og så la den litteraturen begynne med bøkenes bok. Å ha gjort dette sytti ganger er en underfull gjerning.

Romerkirken skryter av at den blant alle folk på jorden stadig gjentar messen på det døde latinske språket, som ikke taler til noe menneskehjerte. Men den evangeliske kristenheten har gått ut og gjentatt pinseunderet og vist den altomfattende menneskekjærligheten hos vår store Gud og Frelser.

Denne boken vekker interesse både hos fiender og venner. Aldri har Bibelen vært gransket så nøye, aldri har den opptatt menneskene i sin alminnelighet så mye, og aldri har de kristnes lengsel etter å bli kjent med hele Guds råd, slik det er lagt ned i den, vært så sterk som i dag. Den er virkelig en levende bok.

Og likevel har jeg så å si bare rørt ved utsiden av dette store emnet. Vi er så fortrolige med disse fakta at vi må se dem enda tydeligere i øynene for å innprente oss dem.

Ingen annen bok kan sammenlignes med denne, bare som bok betraktet. Den er en østerlandsk bok. Men som Sir William Jones påviste for lenge siden, må alle andre østerlandske bøker omformes – hvor poetiske eller vise de enn er – for å bli forståelige og smakelige for det vesterlandske sinnet. Mye må utelates, og mye må endres.

Hvordan kan det ha seg at denne østerlandske boken først og fremst har vunnet Jafet, de vesterlandske folkene – England, Tyskland og Amerika? Hvordan kan det ha seg at denne østerlandske boken taler til sinn og hjerte hos dem som hører den, enten den blir ført til Grønland eller Madagaskar, til Sør-Afrika eller det indre av India?

Bare forrige uke leste jeg om en misjonær som leste opp første kapittel av Romerbrevet, der hedenskapet blir beskrevet ut fra virkningene det har. Da kapitlet var lest, gikk en brahmin som var til stede, fram og sa: «Det beskriver oss.» Han kjente igjen sitt eget folks tilstand i ordene. For denne boken finnes det ingen grenser av rase eller nasjon. Hos alle folk er den blitt en husbok, en hjemmets bok og en hjertets bok.

Se på den historien den har hatt i fortiden. Vi kan måle hvor allmenn en bok er, ved hvor godt den lar seg oversette til andre språk. Se på den tyske Bibelen: Den er målestokken for tysk litteratur. Alle tyskere, troende eller vantro, katolikker eller protestanter, erkjenner at Martin Luther formet og festet det tyske språket da han oversatte Bibelen til tysk.

Det tyske språket fikk så å si ny ungdom, ja, mer enn det: Det tok opp i seg livgivende og forklarende krefter som det aldri hadde hatt før. Hver vending i Luthers bibel og hver uttrykksmåte er tvers igjennom tysk, hentet fra dypet av det tyske folkets hjerte. Er det ikke slik med den engelske bibeloversettelsen også? Hvordan kan det ha seg at

denne hebraiske boken blir den mest tyske og den mest engelske av alle bøker? Fordi den taler til menneskehetens hjerte.

Tenk på alle de åndene denne boken har påvirket i tidligere tider. Takket være Milton, Shakespeare og andre store forfattere har Bibelens fortellinger, sannheter, bilder og uttrykk trengt inn i selve margen av engelsk litteratur, så dypt at dere ikke kan forestille dere det uten å granske det med nettopp dette for øye. Stadig møter dere ord og uttrykk som de skylder Bibelen.

Og jeg er sikker på at alle vil bekrefte at jeg forteller noe de selv har opplevd, når jeg sier dette: Når dere hører en tale av den mest glimrende veltalenhet eller en utredning av den skarpeste og mest skarpsindige tankegang, og et skriftsted så blir sitert, vil det skriftstedet stråle enda klarere midt i alt det glimrende. Det vil virke dypere enn alt det dype, og det vil gripe menneskene og deres hjerter som ingenting annet kan.

Tenk igjen på de åndene som har bøyd seg i beundring for denne boken: Leibniz, Milton, Lord Bacon, Pascal, Faraday, Newton og Locke, metafysikere, naturvitere, diktere og filosofer. Jeg vil ikke bruke dette som et bevis for at Bibelen er sann. Det var ikke fordi disse mennene var vise og lærde, at de så sannheten slik den er i Skriften, men fordi Den Hellige Ånd opplyste dem.

Men dette viser at selv om det er mange vise menn som forkaster Bibelen, er det ikke deres visdom som tvinger dem til det. Og det er heller ikke andres visdom og lærdom som gjør dem villige til å ta imot den. Denne boken står høyt over all menneskelig visdom og alt menneskelig geni, for den kommer ovenfra med sitt eget lys og sin egen kraft.

Men jeg vil minne dere om en annen og langt større gruppe. For dem er Bibelen blitt kjær, og for dem har den vitnet om seg selv. Det er svært merkelig: Det finnes ingen annen bok i verden for barn som Bibelen.

Huxley har en bemerkelsesverdig uttalelse i en av talene sine. Han sier at selv om han helt og holdent går inn for en verdslig skole, vet han slett ikke hva han skal sette i stedet for Bibelen. For det finnes ingen annen bok der de høyeste, mest opphøyde og rensende tankene er gjort så tilgjengelige og tiltrekkende for barnesinnet som i Bibelen.

Professor St. Hilaire skriver: «Jeg har reist mot nord og sør, øst og vest, og jeg har lagt merke til at i alle land der Bibelen blir lest, finnes det en litteratur for barn og arbeidsfolk. Men i de landene der Bibelen ikke blir lest, som i Italia eller til og med i Frankrike, finnes det ingen litteratur for barna eller de fattige. Hvor finner dere historie, hvor finner dere fortellinger, hvor finner dere skikkelser, hvor finner dere lære, hvor finner dere poesi slik som den Bibelen har? Dens språk er allment. Den er som solen, som lyser over alle land.»

Særlig har dikterne erkjent at Bibelen står over alt. Goethe, den store representanten for den moderne tanken, har sagt: «La verden gå så langt framover den vil, og la alle grener av menneskelig forskning utvikle seg så langt det går – ingenting vil ta Bibelens plass, den grunnvollen for all dannelse og all oppdragelse.»

Se på Bibelens stil, for hver bok har sin stil. Hva er Bibelens stil? Den er vanskelig å beskrive, men alle har en klar forestilling om den. Alle har merket det enkle og den fullkomne, saklige roen i fortellingene, kraften, klarheten, tiltrekningen og den knappe formen, enten de tror det den sier, eller ikke.

Hvor finnes det i hele litteraturens rike en fortelling som den om Abraham som tar Isak med seg opp på Moria-fjellet, eller om oppvekkelsen av Lasarus, eller om Josef som gir seg til kjenne for brødrene sine? Eller ta evangeliene som helhet. Ikke et eneste øyeblikk røper de skrivernes begeistring eller følelser.

Har dere noen gang tenkt over Salme 23? Seks korte vers er et sammendrag av hele menneskelivet. Den er som en liten nattergal som har dratt gjennom alle land på jorden og sunget sin uforlignelige melodi, som får hjertet til å skjelve og bringer fred og trøst til sjelen. Tror dere at alle verdens diktere kunne skrive seks slike vers, om de så arbeidet i mange år? Hvor underfull er Bibelens stil!

Jeg skal lese for dere hva en stor kunstner, en av de største lyriske dikterne, har sagt om Bibelen. Fordi han var en sann kunstner, så han det som var vakkert i Bibelen. Og fordi han var en sann kunstner, så han at det var en uendelig avstand mellom alt kunsten kan frambringe, og denne boken.

Ordene er Heines. I mange år var han panteist, en lettsindig og skadelig forfatter, men en mann med stort talent: «For en bok! Stor og vid som verden, med røtter i skapelsens dyp og med toppen opp i

himmelens gåtefulle blå. Den er virkelig Guds ord, mens alle andre bøker bare viser menneskelig dyktighet. I Bibelen er det ikke spor av kunst. Det er umulig å kritisere stilen.»

Denne mannen var svært nær ved å se hva som er hemmeligheten ved Bibelens stil. Som naturen står over kunsten, står Bibelen over all annen litteratur. Når dere ser en kunstig rose, sier dere: «Så godt laget!» Når dere ser en ekte rose, sier dere: «Så vakker! Så deilig den dufter!»

Og som naturen står over kunsten, står inspirasjonen over naturen. Geniet står over det alminnelige mennesket. Han er en lov for seg selv. Ordene hans, maleriene hans og skulpturene hans er så å si en skapelse.

Men selv om forskjellen mellom geniet og det vanlige mennesket er svært stor, er den ingenting mot forskjellen mellom det største og mest glimrende geni og et menneske som Den Hellige Ånd har tent sitt lys i, og som Den Høyestes Ånd taler gjennom. Det er Guds røst, men likevel en menneskelig røst, som taler til oss i dette Ordet. Og alle må si, enten de tror eller ikke: «Aldri har noe menneske talt slik som denne mannen!» – «Aldri er noen bok skrevet slik som denne boken!»

La oss nå gå fra Bibelens form til innholdet. Det finnes ingen annen bok i verden som angår mennesket som menneske, slik som Bibelen. Hva er nytt, og hva er gammelt? Folk tar ofte grundig feil fordi de ikke skiller mellom det moderne og det nye. For det finnes mange moderne ting som allerede er begravet tusen ganger, og som bare går omkring som gjenferd, uten blod og liv. Men det finnes også gamle ting som er fulle av liv, fordi de er evige.

På mange områder av kunnskapen skjer det framgang. Det ene faktum blir oppdaget etter det andre, og den ene erfaringen kommer etter den andre. Slik blir stein lagt på stein, litt etter litt, og den store bygningen reiser seg. Men i de tingene som angår oss dypest, er det ingen framgang. Spørsmålene som ble stilt på Jobs tid, er de samme spørsmålene som blir stilt nå. Og bortsett fra åpenbaringen har mennesket ikke kommet et eneste skritt nærmere svaret på dem.

Vi vet med den største sikkerhet at vinklene i en trekant til sammen er lik to rette vinkler, og det kan ikke være tvil om astronomiens beregninger av himmellegemene. Men hva hjelper slik kunnskap oss mennesker i lidelse og død? Bibelen derimot inneholder det som an-

går vårt innerste, åndelige og evige liv. Derfor vil Bibelen til alle tider være like fengslende og like frisk – hvilken vending historien enn tar, og hvordan vitenskapen enn utvikler seg.

Det fortelles om en av Fredrik den stores generaler, som virkelig trodde på Skriften. Kongen stilte ham ofte spørsmål, dels for å erte ham og dels for å lokke fram et svar. En dag sa han til ham: «Si meg nå, hvorfor vender du alltid tilbake til Bibelen?»

General Schmidt ga ham dette svaret, som jeg synes er overmåte vakkert: «Fordi Bibelen åpenbarer for meg en Far som har talt hvert hår på hodet mitt. Fordi Bibelen åpenbarer for meg en Frelser som med sitt blod soner hver eneste av syndene mine. Og fordi Bibelen viser meg en himmel der jeg skal leve et evig og salig liv.»

Og nå skal jeg lese for dere vitnesbyrdet fra en tysk panteist, den berømte Strauss. Han trodde ikke på en personlig Gud, og på sitt dødsleie sa han til vennene sine: «Jeg slokner som et flakkende lys som er brent ned.»

I en av sine siste bøker skrev han, for å forklare kristendommens kraft: «Den elendigheten som bevisstheten om våre feil og samvittighetens bebreidelser fører med seg, blir lindret av kristendommen. Gjennom dens lære om soningen forsvinner den øde følelsen av at vi er ofre for det blinde tilfelle. Den viker for forsynets beskyttende armer, og mørket i vårt jordelivs dystre natt blir opplyst av utsikten til en udødelig og himmelsk salighet.»

Den kristne hadde sagt det samme ut fra sin erfaring og slått det fast som et faktum hentet fra Bibelen. Nå ser denne mannen at nettopp dette møter kravene i menneskets hjerte og samvittighet. Og han ser at kristendommen gir det. Det finnes ingen fred uten en Far som elsker oss og har omsorg for oss, en Frelser som har tatt byrden bort fra samvittigheten vår, og et håp om evig salighet, et håp som «ikke gjør til skamme» (Rom 5,5).

Jeg vil slutte med noen få ord om Jesus. Og mens jeg taler om Jesus, så tenk på det som svarer til ham i Bibelen. Jesus – født i Betlehem, vokst opp i Nasaret, aldri i de lærdes skoler, forkastet av fariseerne, hånet av saddukeerne, korsfestet, død og begravet – han lever.

Mødrene bærer sine små barn til ham. Barna synger «Hosianna!» for ham. En uendelig skare av trette og tyngede hører hans røst: «Kom til meg» (Matt 11,28). Og de som Gud har utvalgt, bekjenner: «Du er

Messias, den levende Guds Sønn» (Matt 16,16). «Hvem skal vi gå til? Du har det evige livs ord» (Joh 6,68). Amen.

Foredrag 2. En åpenbaring i bokform er en indre nødvendighet

Emnet vi skal være opptatt av i dag, og om Gud vil også neste gang, er dette: Bibelen er Guds Ord.

I dag vil jeg særlig dvele ved Bibelen som en åpenbaring fra Gud. I neste foredrag vil jeg ta for meg Skriftens menneskelige og historiske side og hvordan den skrider fram i sammenheng med Kristus og Guds Ånd.

En guddommelig åpenbaring nedlagt i en bok er ikke uverdig for Gud. Gud åpenbarte seg i gjerninger og ord for fedrene ved profeter og apostler. Det er i samsvar med guddommelig visdom og kjærlighet at han også lot hele åpenbaringen skrive ned, så alle kommende slekter kunne eie den i en form som var trygg, fullstendig, korrekt og lett tilgjengelig.

En åpenbaring i bokform er en indre nødvendighet. Guds kjærlige hensikter kunne ikke vært sikret på noen annen måte. Og som vi alt har vist, har denne boken gjort et dypt inntrykk på menneskeheten, så den rager opp over alle verdens bøker, slik Jesus Kristus rager opp over alle menneskebarn.

Noen få dager før Sir Walter Scott døde, satt han i biblioteket sitt og sa til svigersønnen: «Vil du lese noe for meg?» Da han ble spurt hvilken bok, svarte han straks: «Det trenger du ikke spørre om. Det finnes bare én bok.»

For noen år siden, forteller en fransk prest, var en del litterære og vitenskapelige menn samlet, og noen av dem var skeptikere og mate-

rialister. I samtalens løp kom spørsmålet opp: Om vi ble forvist til en øde øy eller måtte sitte i fengsel hele livet, hvilken bok i hele menneskenes litteratur ville vi da velge som vår eneste følgesvenn? Og alle svarte samstemmig: «Bibelen.»

Denne boken ble til litt etter litt under Guds underfulle forsyn. Israels barn kjente skrivekunsten i hvert fall så tidlig som på Mose tid, og senere fant boken veien til alle folk gjennom oversettelsen til gresk. Den har kjempet mot all forfølgelse og motstand, og nå som før er den enestående i livskraft, i tiltrekning, i interesse og i kraft.

Den greske litteraturen rager opp over alle andre folks litteratur, og alle er enige om at den er glimrende og kraftfull. Men den når ikke menneskets hjerte, for den ånder ikke av evigheten og når ikke ned i det dype i menneskesjelen. Hebraisk derimot, et langt fattigere og mer nakent språk, har stilt seg like foran helligdommen i menneskets bevissthet, og det har grepet hjerter og sjeler hos alle raser og slekter på jorden.

Men da vi dvelte ved dette og ved Skriftens særegne, kraftfulle og tiltrekkende stil, var vi likevel bare i forgården. Det er som å stå foran en vakker og herlig katedral. Allerede portene fanger oppmerksomheten og byr på mye som er verdt å se på, men den virkelige skjønnheten og herligheten ser vi først når vi går videre – innenfor.

Eller det er som å stå foran en hage med en hekk omkring; hekken hindrer oss ikke helt i å se hva som er på den andre siden. Gjennom glippene i hekken kan dere skimte noen av de vakre blomstene og kjenne duften av andre, men dere kan ikke virkelig se hagens skjønnhet før dere går inn og står der inne.

Likevel ville ikke noe av dette ha vært til – Bibelens tiltrekning, dens enestående stil og grepet den tar om menneskehjertet – om Bibelen bare hadde vært menneskelig. Nettopp fordi den står over menneskeheten, kan den bo i menneskeheten. Og hvem er han som bor i det høye og hellige og likevel bor i menneskehjertet, om ikke Gud Herren? Og som Gud er, slik er hans Ord.

Nå skal jeg tale om Skriften slik Skriftens venner ser den. Jeg minnet dere om at de som var fremmede for Jesu nåde, erkjente at aldri noe menneske hadde talt slik som denne mannen. Men det var også en innerste krets av disipler som trodde og visste at han var Guds Sønn.

Slik er det også med Skriften. Skriften kunne si til dem som forfølger den: «Mange gode gjerninger har jeg vist dere. Hvilken av dem er det dere forfølger meg for?» Og menneskene ville svare: «Det er ikke for noen god gjerning vi forfølger deg, men fordi du, som er en bok som andre bøker, gjør deg selv til en guddommelig bok.» (Se Joh 10,32–33.) Men Bibelens nære venner vitner at Skriften er Guds Ord.

Noen vil kanskje si at vennenes vitnesbyrd ikke er avgjørende. Men hvem andre enn en venn kan egentlig vitne med kraft? Fiendenes vitnesbyrd er negativt. Slik var det også med Jesus. Judas sa: «Jeg har syndet da jeg forrådte uskyldig blod!» (Matt 27,4). Pilatus sa: «Jeg finner ingen skyld hos ham» (Joh 18,38). Fariseerne kunne ikke reise noen anklage mot ham eller overbevise ham om synd. Men det var bare apostlene som kunne vitne om hvem Jesus var.

Og det er merkelig: Den disippelen som kjente vår velsignede Frelsers menneskelighet best – han som lå opp til Jesu bryst – var nettopp den som med størst ettertrykk vitnet at de hadde sett hans herlighet, «en herlighet som den en enbåren Sønn har fra sin Far» (Joh 1,14).

Bibelens venners vitnesbyrd har stor betydning når vi husker dette: Bibelens venner ble ikke født som Bibelens venner. En gang var de fremmede for Ordet og fiender av Ordet. Men de fikk lys ovenfra og en overbevisning som ingenting i denne verden kan ryste.

Det særegne ved Bibelens venner er også at hver eneste av dem er et selvstendig vitne. Hver av dem kan si som mennene i Samaria: «Nå tror vi Bibelen, ikke fordi vi er blitt opplært slik fra barndommen av … og heller ikke på grunn av kirkens og dens tjeneres vitnesbyrd, men fordi vi selv har sett den og hørt dens røst og er overbevist om at den er Guds Ord. For det lyset som skinner inn i hver den som tror, er det samme lyset som skinte i dem som kjente ham. Og nå skinner det i det opprinnelige vitnesbyrdet fra dem som vitnet om ham, for at vi skal tro at Jesus er Messias, Guds Sønn, og for at vi ved troen skal ha liv i hans navn.» (Se Joh 4,42; 20,31.)

Hele verden erkjenner altså at denne boken er særegen, og vi kjenner grunnen til det. Derfor stiller vi den opp mot alle andre bøker. Alle andre bøker er døgnfluer, bare småskrifter som kommer og går. Denne er for alle tider. Andre bøker vender seg til en begrenset del av

menneskeheten, enten det gjelder rase, lærdom eller samfunnsklasse. Denne taler til hele menneskeheten.

Andre bøker blir uttømt i århundrenes løp, og alt som er verdifullt i dem, blir tatt opp i andre. Denne boken er uuttømmelig. Gruven er dyp. Jo mer vi graver, desto flere skatter av gull og sølv henter vi fram fra de skjulte dypene.

Andre bøker inneholder feil som må tilbakevises, og mangler som må fylles ut. Denne boken er som gull som er prøvd i ild. Og den er ikke bare fri for feil. Den har i seg en rettende kraft som kan møte hver villfarelse og hver vranglære etter hvert som de dukker opp i menneskehetens historie. Og det er fordi den er Guds bok.

En åpenbaring fra Gud. Trenger vi en åpenbaring fra Gud? Fornuften er en underfull gave, et vakkert lys og et edelt redskap som Gud selv har gitt oss. Den er svært dyrebar, men den er det mindre lyset. Den skal lyse i denne verdens rike og har å gjøre med det timelige. Den kan ta imot lys ovenfra. Den er ikke et lys som skaper, men et lys som tar imot. To menn som i nyere tid blir regnet som stjerner av første størrelse på filosofiens himmel, har gitt svært sterke vitnesbyrd om dette.

Den ene var Kant, en mann med den skarpeste evne til å analysere. Han skrev slik til en venn – utdraget er ikke trykt i noen av levnetsskildringene hans, men ble nylig nevnt i en avis i Augsburg: «Du gjør vel i å bygge din fred og din gudsfrykt på evangeliene. For i evangeliene, og i evangeliene alene, er kilden til dype åndelige sannheter, etter at fornuften forgjeves har målt opp hele sitt område.»

Den andre store tenkeren var den panteistiske metafysikeren Hegel. På dødsleiet ville han ikke ha lest noen annen bok for seg enn Bibelen. Han sa at om Gud lot ham leve lenger, ville han gjøre denne boken til sitt studium, for i den fant han det som fornuften alene ikke kunne oppdage. I de siste dagene var yndlingssalmen hans en tysk salme som går ut på dette: «Jesus, dra meg helt til deg.»

Ovenfra kommer åpenbaringen. «Det som intet øye har sett» – observasjonen kan ikke oppdage det – «og intet øre hørt» – overleveringen og lærdommen fra svunne tider kan ikke bringe det videre – «og det som ikke kom opp i noe menneskes hjerte» – geniet og innsikten kan ikke finne det ut – «det har Gud beredt for dem som elsker ham. Men for oss har Gud åpenbart det ved sin Ånd» (1 Kor 2,9–10).

Nå vil jeg tale til dere om det som Guds Ånd har åpenbart for oss, og som står i Skriften fra Første Mosebok helt til Åpenbaringen, der det når sitt høydepunkt. Jeg trekker fram seks store ting som er åpenbart for oss i Bibelen. Jeg liker ikke å kalle dem ideer, for de er virkeligheter.

Den første er Gud. Verden kjenner ikke Gud i sin uvitenhet og dårskap. Verden kjenner ikke Gud i sin visdom. Verden kjenner ikke Gud i sin syndighet. Verden kjenner ikke Gud i sin dyd, den fariseiske og den stoiske. Naturen åpenbarer ikke Gud. Når det behager Gud å tale til hjertet gjennom naturen, åpenbarer den Guds tilværelse, makt, godhet og visdom. Men naturen åpenbarer ikke Gud selv. Polyteismen kjente ikke den ene Gud, men bare noe abstrakt, en høyeste kraft eller fornuft. Ateismen fornekter Gud. Panteismen nedverdiger Gud. Positivismen overser Gud. Skriften åpenbarer Gud.

Det bildet av Gud som Skriften gir oss, er så majestetisk og likevel så hjertevinnende, så opphøyd og likevel så enkelt, så mangfoldig og tilsynelatende motsigelsesfullt og likevel så samlet, at alle som ved Guds nåde har lært av Skriften, merker og blir overbevist om at Gud har åpenbart seg for dem.

Han er uendelig og ufattelig, han bor i et lys dit ingen kan komme, og likevel nedlater han seg til å gjøre seg kjent for menneskebarna, ja, for de umyndige. Han er evig og allestedsnærværende, og likevel lever han med oss dag for dag og er sitt folks hjem og helligdom i alle slekter.

Han er hellig, så han finner feil hos sine engler, og likevel er han synderes Gjenløser og Frelser. Han er rettferdig og rettferdiggjør de skyldige. Han er forferdelig i sin majestet og i sin dom, og han er øm og medlidende, barmhjertig, tålmodig og langmodig.

Han er uendelig salig i seg selv og trenger ingenting utenfor seg selv for sitt liv og sin glede – og likevel gråter han over Jerusalem og sukker over sitt syndige folk. Han breder ut hendene sine til et gjenstridig folk, og så kaller han på himmel og jord for at de skal føle med ham, og på alle marker og trær for at de skal glede seg med ham, fordi han har funnet den som var tapt, og gjort den levende som var død.

Han åpenbarer seg for oss og gjør sine skjulte tanker kjent for oss. Og likevel sier vi etter alle hans åpenbaringer: «Hvem er en Gud som du?» (Mika 7,18). «Å dyp av rikdom!» (Rom 11,33).

Han sier til Israel at de ikke skal lage seg noe bilde av Gud, for de har aldri sett noen skikkelse av ham. Men selv taler han så konkret til Israel. Han har øyne, og han ser. Han har ører, og han lytter til våre bønners røst. Noahs offer stiger opp til ham, og han kjenner den behagelige duften. Han har hender, og han rekker dem ut for å redde folket som holder på å gå til grunne.

Han reiser seg og våkner, han vekker seg opp av sin søvn og skynder seg å fri de gudfryktige. Han kommer i hu sine løfter fra gammel tid. Noen ganger glemmer han å være nådig og å høre. Han angrer at han har skapt mennesket, og så gleder han seg som om han ikke hadde noen glede utenom sitt folks frelse og salighet.

Hvem ville våge å tale slik om Gud? Men når Skriften taler slik om Gud, er det ingen fare for at selv det enkleste menneske skal misforstå det. Vår Gud taler så menneskelig, men han er langt mer åndelig enn alle de luftige spekulasjonene i menneskelig visdom.

Han sammenligner seg med en far: «Som en far forbarmer seg over sine barn» (Sal 103,13). Han sammenligner seg med en mor som ikke kan glemme barnet sitt. Han sammenligner seg med en brudgom som gleder seg over sin brud. Han taler om seg selv som en venn som ikke kan gjøre noe uten først å fortelle det til sine utvalgte.

Når Bibelen viser oss Gud som åpenbarer seg, er det ingen abstraksjon og ingen filosofi. Det er fullt av liv og fullt av kjærlighet, og det trenger inn i menneskets innerste hjerte. Ingenting er så opphøyd, og ingenting er så gripende.

Men vi må gå enda dypere inn i dette emnet. Gud åpenbarer seg. Gud sier selv at mennesker ikke kan ha kunnskap om ham slik metafysikerne tenker seg den. Metafysikerne taler om Guds vesen, om hans innerste natur, om hans substans og om at hans tilværelse er nødvendig. Slikt er det umulig for oss å forstå. Verken menneske eller engel kan fatte Gud eller ha en forstandsmessig kunnskap om ham, som om han var noe de kunne måle.

Det var ikke noe lys i Det aller helligste, for «Herren har sagt at han vil bo i det dunkle» (1 Kong 8,12). Ingen kan kjenne Gud.

Men Gud åpenbarer seg slik han selv vil åpenbare seg, og ikke bare for forstanden, men for hele mennesket. I hjertet, der forstand og vilje møtes i sin sentrale enhet, gjør Gud seg kjent gjennom Skriften. «Dåren sier i sitt hjerte: Det er ingen Gud» (Sal 14,1), og bare dåren tror

at han kan kjenne Gud som et filosofisk studium. Både fornuft og vilje forenes i hjertet, og Guds barn tror med hjertet at Gud har talt til dem.

Derfor finner dere aldri i Skriften ideen om Gud eller Guds substans – ingen av de metafysiske, høytflygende abstraksjonene og umulighetene. Men Skriften taler om Guds kjære ansikt. Det er alt vi trenger. Vi vil se hans ansikt. Det er alt vi vil ha av far og mor, av hustru og barn. Og Skriften taler om Guds navn. Det er den siden av Gud som vender mot menneskene.

Når dere leser Bibelen og leser om Gud, må dere derfor aldri tro at den Gud som nevnes der, er den gud verden taler om – denne abstraksjonen, denne ideen, denne kraften, denne «himmelen», dette «forsynet». Å nei, det er Herren (Jahve), det er Kristus, det er Gud slik han vender seg mot oss. Det er det han har åpenbart for oss.

Derfor er det en stor feil å si at Det gamle testamentes tro er monoteisme. Tyrkernes religion er monoteisme. Det gamle testamentes tro er troen på Herren. Vi blir lært at denne Herren, Abrahams, Isaks og Jakobs Gud, som førte oss ut av Egypt og inn i Kanaans land, er Gud, og også at Jesus Kristus «er den sanne Gud og det evige liv» (1 Joh 5,20).

For Gud er person – vi har ikke noe bedre ord for det. Vet dere hva det innebærer å være en person? Vi er fra i går. For noen år siden fantes vi ikke. Litt etter litt blir vi oss selv bevisst og skiller oss fra alle andre mennesker og fra alt omkring oss.

Bare litt etter litt og ufullkomment finner vi ut hva vi er, og hva som er inne i oss: tankene våre, viljen vår, karakteren vår, fornuften vår og følelsene våre. Men aldri, på noe tidspunkt i jordelivet, er vi oss fullt bevisst vår egen personlighet. Aldri på noe tidspunkt i livet ser vi alt som er inne i oss, og alle tankene og erfaringene fra fortiden. Og stadig merker vi at det er påvirkninger utenfra og mørke ting innenfra som griper inn i personligheten vår og ikke hører oss til.

Men løft dere nå et øyeblikk til en annen og evig verden. Tenk på ham som er fra evighet til evighet, og som sa «Jeg» før noen av verdenene var skapt ved hans vilje. Han er seg alltid bevisst sine tanker og hensikter og de fullkommenhetene og egenskapene som er i ham. Derfor kaller Gud seg stadig «Jeg»: «Jeg er.» «Jeg er Herren.» «Dere skal … forstå at jeg er Gud» (Jes 43,10).

Og i Det nye testamente: «Det er meg. Frykt ikke!» (Matt 14,27); «dersom dere ikke tror at JEG ER den jeg er» (Joh 8,24), helt til det siste kapitlet i Åpenbaringen, der han sier: «Jeg, Jesus» (Åp 22,16).

Han er «Jeg» – den eneste som i fullkommen forstand er en person. Skal dere ikke unne ham det dere må unne selv det minste barn og det mest begrensede menneske – at dere ikke kan kjenne hans tanker og vilje uten at han selv vil fortelle dere dem? Dere kan gjette dem, men dere kan ikke kjenne dem. Han taler.

Og når Gud er person, vil dere da ikke gi ham den retten dere krever for dere selv? For noen åpner dere hjertet, for andre kan dere ikke åpne det. «Herre, hva er grunnen til at du vil åpenbare deg for oss, men ikke for verden?» (Joh 14,22). «Herren har fortrolig samfunn med dem som frykter ham» (Sal 25,14). «Min Far skal elske ham, og vi skal komme til ham» (Joh 14,23). Gud er person, og i sin suverenitet og sin rike kjærlighet åpenbarer han seg.

Men nå må jeg gå videre til den andre virkeligheten: mennesket. Uten Skriften vet vi ikke at verden er skapt av Gud. De viseste grekere og romere visste det ikke. Det er aldri funnet noen lære om verdens opphav med det minste spor av tanken om at Gud skapte himmelen og jorden. Man mente at stoffet hadde eksistert fra evighet. En spekulasjon som er vakt til live igjen i våre dager, talte om atomer, og av dem skulle det nåværende verdensaltet litt etter litt være formet.

Gud kunne ha villet si i begynnelsen av Skriften: «Nå begynner jeg å tale. Her slutter all menneskelig visdom, og der menneskelig visdom slutter, begynner åpenbaringen.» Han kunne så å si ha villet sette opp et skille mellom sin bok og alle verdens bøker. Men han kunne ikke ha gjort det bedre og mer virkningsfullt enn han har gjort det ved å si: «I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden» (1 Mos 1,1). Denne ene setningen skiller Skriften fra all annen menneskelig visdom og alt annet menneskeverk.

Bare Skriften åpenbarer at mennesket ble skapt i Guds bilde, med majestet og høytid. Det er som om hele guddommen trekker seg tilbake i dypet av sin visdom og kjærlighet og sier, slik den aldri hadde sagt før: «La oss gjøre mennesker i vårt bilde» (1 Mos 1,26).

Også menneskets fall og syndighet åpenbarer Skriften. Den viser mennesket dets skyld uten å nedverdige det, slik kynikerne gjør. Den

viser mennesket dets elendighet uten å drive det til fortvilelse. Den viser mennesket dets opphøyelse og gir likevel Gud all ære og pris.

Vitenskapsmennene dveler ved spekulasjoner om mennesket før Adam. Hvorfor vil de ikke heller fortelle oss hva mennesket etter Adam skal bli – framtidens menneske?

Skriften forteller oss hva de som hører den andre Adam til, skal bli. Den viser menneskehetens framtid, når Kristus skal åpenbares, og når de som hører Kristus til, skal åpenbares. Og «likesom vi har båret bildet av den jordiske, så skal vi også bære bildet av den himmelske» (1 Kor 15,49). Det skjer ikke ved noen utvikling, men ved fornyelsen ved Den Hellige Ånd og ved den oppstandelseskraften som er hos Guds store Sønn. Skriften åpenbarer for oss – mennesket.

Den tredje virkeligheten som Bibelen åpenbarer, er nåden. Verden vet ikke hva nåde er. Nåde er ikke medlidenhet. Nåde er ikke overbærenhet eller mildhet. Nåde er ikke langmodighet. Nåden er en like uendelig egenskap hos Gud som hans makt og hans visdom. Nåden åpenbarer seg i rettferdighet. Nåden har en rettferdighet som bygger på soning eller stedfortredelse. Gjennom hele Skriften går nådens gyldne tråd og forsoningens skarlagenrøde tråd, og sammen åpenbarer de for oss en rettferdighet for mennesket som kommer ned fra himmelen.

Her ligger den store forskjellen mellom Bibelen og alle verdens religioner: I dem prøver mennesket å gjøre seg mer verdig for guddommen. Men Bibelen forkynner for oss at vi begynner med en fullkommen rettferdighet – ja, den beste kappen, som kommer ned til oss ved Faderens kjærlighet og vår Frelser Jesu Kristi sonende død.

Jeg går videre til den fjerde virkeligheten: inkarnasjonen! Noen har talt som om hinduene og buddhistene også har tanken om inkarnasjon. Det trengs svært få ord for å gjendrive denne påstanden fullstendig. I hinduenes gudelære leser vi om avatarer, guder som tar på seg uhyrlige og mangeartede skikkelser for et bestemt formål, som å lønne en yndling eller la rettferdighet og hevn ramme en fiende. Men disse groteske fantasiene har ikke den minste likhet med inkarnasjonen slik den er åpenbart for oss i Kristus.

Og buddhismen kan ikke lære noen inkarnasjon, for den er ateisme og tror slett ikke på Gud. De buddhaene som viser seg fra tid til annen, er derfor bare menn med stor visdom og dyd. Når de har lært i et

visst antall år, forsvinner de igjen inn i det de regner som den høyeste salighet – ikke-tilværelsen.

Men hva er åpenbart for oss i Skriften? At «Ordet ble kjød og tok bolig iblant oss» (Joh 1,14), at Gud ble «åpenbart i kjød» (1 Tim 3,16), at Guds Sønn tok vår natur på seg og ble «født av en kvinne» (Gal 4,4). Denne underfulle personen er evig og trer fram i tiden, er uendelig og kler seg i menneskelighet. Han er Guds Sønn og likevel sant menneske, to naturer i én person, og han skal være det i all evighet.

Så sant som Guds Sønn levde her og døde på korset, så sant sitter Menneskesønnen nå ved Majestetens høyre hånd. Og en slik herlig skikkelse er nå Mellommannen, som har sine røtter midt i menneskeheten og midt i guddommen. Å, for en underfull åpenbaring dette er!

Og Skriften slår ikke dette fast bare i evangeliene og brevene. Fra begynnelsen av Første Mosebok og gjennom hele Det gamle testamente går kunngjøringen og forberedelsen av dette store faktum, ja, så å si et forskudd på det. Der møter vi hans åsyns engel, som Guds navn er i, og det underfulle synet Jesaja fikk da han så Herren sitte på en høy, opphøyet trone og så Kristi herlighet (Jes 6,1; Joh 12,41).

Jeg kommer til det femte punktet. I våre dager taler folk alltid om moral og etikk. De vil ikke ha dogmer, sier de, de vil ha etikk. Selv inn på prekestolene våre har dette ordet trengt seg, enda det ikke er bibelsk. La meg forsikre dere: Når en tanke ikke kan kles i Skriftens ord, har den forlatt Skriftens sannhet og fylde.

Hva er det som er så stort og edelt ved ordene «moral» og «etikk», eller *Sittlichkeit*, som tyskerne sier? De betyr alle det samme: sedvane. *Ethos* betyr skikker, *mores* betyr seder. *Sittlichkeit* er det som er blitt vane, eller med andre ord den høyeste forestillingen mennesket har om rettskaffenhet, karakter og livsførsel. Det er svært edelt, svært godt og svært stort, men når alt kommer til alt, hever det seg ikke over det menneskelige plan.

Slik er det ikke med Bibelen. En gammel jødisk lærer sa en gang: «Det er flere hundre bud og flere hundre forbud i Skriften. Men alle disse hundrene» – omkring seks hundre, mener jeg – «kan føres tilbake til ti, de ti ordene Gud talte. Og disse ti ordene kan føres tilbake til to: kjærlighet til Gud og, i Gud, kjærlighet til nesten. Og disse to kan

føres tilbake til ett: ‹Den rettferdige skal leve ved sin tro.›» Han var ikke langt borte fra Guds rike.

Bibelen taler ikke om moral. Bibelen sier: «Enok vandret med Gud» (1 Mos 5,24). Gud åpenbarte seg for Abraham og sa: «Jeg er Gud Den Allmektige, vandre for mitt åsyn og vær ustraffelig» (1 Mos 17,1).

Og hva er de ti bud? De bygger ikke på en abstrakt idé, ikke på det grekerne kaller det gode, det sanne og det skjønne. «Da talte Gud alle disse ord og sa: Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset. Du skal ikke ha andre guder enn meg» (2 Mos 20,1–3). Og i hvert av de fem første budene står det: «Herren din Gud.»

Bibelen går inn i alle enkeltheter i menneskelivet. Den går inn i de minste småting i vår ferd og våre kår. Men over hvert av Bibelens bud står det skrevet: «Jeg er Herren.» «Du skal ikke … legge stein i veien for en blind … Jeg er Herren» (3 Mos 19,14). Jeg er Herren – han gjør seg til ett med denne blinde mannen.

Og i Bergprekenen, som blir så beundret for sin moral – men det er ikke moral der, det er noe langt høyere, som også rommer moralen – sier Jesus til oss: «Vær da fullkomne, likesom deres himmelske Far er fullkommen» (Matt 5,48). Og han sier ikke bare det, men også: «Bli i meg, så blir jeg i dere … For uten meg kan dere intet gjøre» (Joh 15,4–5).

Og en mann som apostelen Paulus sier: «For meg er det å leve Kristus» (Fil 1,21). Hvor er etikken nå? Denne personen er målet for mitt liv, gleden i mitt liv og kilden til mitt liv, ja, selve livet i mitt samfunn med Gud. Vår visdom sier: «Jeg er et menneske» – *Homo sum* – «og alt menneskelig angår meg.» Bibelen vil gjøre oss til Guds mennesker.

Og til slutt gir Bibelen oss en åpenbaring av Guds rike. Med «rike» må dere ikke forstå noen abstrakt samling grunnsetninger, ikke at visse ideer får overtaket, og ikke engang at kristendommen blir tatt imot. Det er ikke det som menes med Guds rike. Guds rike betyr Guds rike: Gud er Kongen, Kristus hersker på hans vegne, Satan er hans motstander, menneskeheten er midtpunktet, jorden er riket, Israel er midtpunktet blant folkene, og den herliggjorte menigheten er med Kristus, Menneskesønnen, som er kommet ned for å herske på jorden.

Vi venter på riket – den tiden da han som først kom ut fra Betlehem, skal komme ned fra himmelen med sine hellige, da Israel er omvendt

til ham, og alle jordens folk vandrer i Guds lys, da hans vilje skal skje på jorden som i himmelen. Dette løftet og dette håpet kan følges helt fra det første løftet om kvinnens ætt som skulle knuse slangens hode (1 Mos 3,15), til kapittel 20 i Åpenbaringen, der den samme slangen blir nevnt igjen – hvordan han skal bindes, og Kristus skal vinne seieren.

Dette er ting som ingen menneskelig fornuft noen gang kunne ha funnet på, og som ingen menneskelig oppfinnsomhet noen gang kunne ha oppdaget. Selv etter at de er åpenbart for oss, må Den Hellige Ånd gjøre dem klare for oss. Når jeg nå stiller dem fram for dere, så husk at Skriften ikke legger dem fram i en systematisk og metodisk form, men på en langt mer underfull og overbevisende måte.

I naturen finnes det den mest harmoniske uregelmessighet – den er ikke som en systematisk, botanisk hage. I naturen virker alle de ulike kreftene sammen på en måte vi ikke kan forstå: lyset og tyngdekraften og elektrisiteten og alt det Gud har latt bli til for å holde verdensaltet oppe. Slik er det også i Skriften. Fra begynnelse til slutt har Gud foldet ut hele sitt råd «mange ganger og på mange måter» (Hebr 1,1), ved åpenbaringer som kom litt etter litt, ved gjerninger, under, ord, bud og ordninger.

Til slutt vil jeg bare si dette: Bibelen gir Gud æren fra begynnelse til slutt. Han er den første og den siste, begynnelsen og enden (Åp 22,13). «Ære være Gud i det høyeste» (Luk 2,14) – det står skrevet på hver side i Skriften. «For av ham og ved ham og til ham er alle ting» (Rom 11,36). Den er Guds Ord.

Jeg sier ikke at Bibelen inneholder Guds Ord. Jeg sier at Bibelen er Guds Ord. Jeg mener det er svært galt og farlig å si at Bibelen inneholder Guds Ord. Bibelen med sin historie, sine lover, sin poesi, sine visdomsord, sine levnetsløp og sine brev, ja, med alt som står i den, er Guds Ord.

Neste gang vil jeg ta for meg det menneskelige i Skriften, særpreget hos de mennene som skrev, og hvordan Skriften vokste fram litt etter litt og ble åpenbart trinn for trinn, i sammenheng med Kristi person og Den Hellige Ånds gjerning. Må Guds barn huske meg i bønn, så Herrens velsignelse kan være med oss.

Foredrag 3. Det menneskelige og historiske i forhold til det guddommelige

Jeg fortsetter i dag med emnet mitt: Skriften er Guds ord. Sist talte jeg mest om Skriften som guddommelig åpenbaring. Åpenbaringen kommer ovenfra. Den taler til oss ut fra fylden av Guds allvitenhet. Den åpenbarer åndelige og himmelske virkeligheter for oss og avdekker en verden som vi aldri kunne ha oppdaget ved egen gransking.

Her er det ikke fornuften som prøver seg på en bratt og møysommelig oppstigning, og ikke geniets, intuisjonens eller fantasiens dristige flukt. Her blir det som intet øye har sett og intet øre hørt, og det som ikke kom opp i noe menneskes hjerte – det Gud av nåde gir dem som tror – åpenbart for oss ved Guds Ånd, som utforsker også dybdene i Gud. Nettopp på grunn av det som blir åpenbart for oss i De hellige skrifter, kjenner Guds barn igjen Den Høyestes ord i Skriften.

Her, som vi så, blir den sanne og levende Gud åpenbart for oss – slik Pascal skrev på den lappen han alltid bar med seg: ikke filosofenes og de lærdes Gud, men Abrahams, Isaks og Jakobs Gud, han som Aten ikke kjente og Samaria ikke forsto, den sanne og levende Gud, Herren. Han åpenbarer seg i dette ordet, og vi kjenner ham – at Gud er lys, at Gud er kjærlighet, at Gud er Fader, Sønn og Ånd.

Her blir det åpenbart for oss som ingen menneskelig visdom kunne oppdage: skapelsen. Uten kunnskap om skapelsen vandrer mennesket ikke bare i uvitenhet og blindhet, men også i trelldom, som om en blind kraft og en skjebne omringet det på alle kanter. Her blir det åpenbart hvor mennesket kommer fra, hvordan det står til med det,

og hvilket herlig framtidshåp Gud i sin underfulle kjærlighet har satt fram for oss.

Her blir det store mysteriet avdekket, slik vi ikke finner det hos noe annet folk og i ingen annen bok: guddommelig nåde gjennom rettferdighet, ved et offer som bringer oss Guds frelse i all sin fylde. Det er ikke et offer som hedningefolkene drømte om, et offer de måtte blidgjøre gudene med, men et offer som Gud selv bringer, idet han lider i sin egen Sønns person.

Det er ikke slik hedningene tenkte seg, at ofringer, gudstjenester og selvfornektelse gradvis og langsomt kan føre fram til målet: å bli tatt imot av guddommen. Det begynner helt fra begynnelsen med Guds kjærlighet og med at vi er fullt ut tatt imot i Kristus.

Her er gudsfryktens underfulle mysterium, inkarnasjonen, som det ikke finnes spor av noe annet sted: at Gud ble åpenbart i kjød, og at Guds Sønn ble menneske for å være menneske i all evighet, den sanne mellommann mellom Gud og mennesker.

Her har vi Guds nye liv, der han har samfunn med oss. Og her har vi tanken om Guds rike, innvortes og åndelig, utvortes og synlig, med to redskaper, Israels folk og Kristi menighet – et rike som ennå venter på å bli åpenbart når vår store Gud og Frelser kommer igjen.

Vi har funnet dette i De hellige skrifter, og Guds Ånd har gjort det klart for vårt sinn og vårt hjerte. Derfor finner vi i hele Skriften, så stor, så rommelig og så mangfoldig den er, én ånd som gjennomtrenger den, ett lys som opplyser den og ett håp som besjeler den. Og derfor hører vi i den én røst, den Eviges røst. Han hadde i sitt eget sinn bestemt den store planen for vår frelse og for sin herlighet, og han har talt til oss og latt det skrive ned til lærdom for oss.

Men nå må jeg se nærmere på boken i dens forskjellige deler og se hvordan det menneskelige, det historiske og det framskridende i den forholder seg til at den er Guds ord.

De sannhetene jeg har talt om, blir ikke lagt fram for oss i Skriften i systematisk og metodisk form, slik at den ene læren følger den andre, og Guds gjerninger og løfter er ordnet for at vi skal lære dem. I Skriften er det, som jeg sa før, den samme harmoniske uregelmessigheten som i naturen. Framfor alt viser Skriften oss en historie der Gud selv var den store handlende. Han tar initiativet. Hans handlinger kommer først, ikke bare i tid, men også som årsak.

Etter syndefallet begynner Gud med å gi sitt løfte. Og etter de tre store katastrofene eller dommene – utdrivelsen fra Edens hage, vannflommen på Noahs tid og menneskeslektens spredning ved Babels tårn – begynner med Abrahams kall den gylne historien om utvelgelse og nåde. Den slutter ikke før Jesus Kristus kommer og Den Hellige Ånd blir utøst, og den avsluttes når apostelen Paulus er blitt forkynner av evangeliet, ikke bare i Jerusalem, men også i Roma.

Gud utvelger Abraham og fører Israel ut av Egypt. Gud leder Israel gjennom ørkenen og fører dem inn i det lovede land. Han reiser opp den ene dommeren etter den andre for dem, han utvelger David fra saueflokken, han lar Israel gå i fangenskap og fører dem tilbake ved sin tjener Kyros, og han sender engelen til Sakarja og til Josef. Gud sender sin egen Sønn. Gud sender Ånden. Det er en rekke handlinger som kommer direkte fra Gud selv.

Slik Gud handler, slik taler han også. Gud griper inn med handling, og Gud griper inn med åpenbaring og ord. Han gir sitt budskap til sine tjenere profetene. Han gir sin lov og legger sine tanker og hensikter ned i forordninger. Gjennom Moses, sin tjener, gir han det ene løftet etter det andre, gjennom en lang historie.

For Kristus kom ikke straks etter syndefallet eller straks etter at Isak var født – Kristus kom «da tidens fylde kom». Det gikk hundreår etter hundreår, og det store Gud gjorde i denne historien, var at han forberedte et folk, Israel, som Jesus skulle komme fra. «Fra Egypt kalte jeg min sønn.» Dette folket var ikke bedre enn noe annet folk, men Gud hadde utvalgt det i sin suverene makt.

Han forberedte det, for det første ved at loven fikk dem til å kjenne at de trengte en Frelser. For det andre viste han dem gjennom den samme loven, med dens forbilder, bestemmelser og forordninger, veien til soning og veien til å komme fram for Gud.

Men han forberedte ikke bare folket på Kristi komme ved loven, både negativt og positivt. Han lot også levende mennesker være forbilder på Kristus – Abel, Isak, Moses og David – og ikke bare levende mennesker, men også ting, som kobberslangen og de mange forbildene vi ser i tabernaklet.

Og de mennene han sendte til Israel, var forbilder på Kristus ved det de hadde felles med ham. Men de var også forbilder på ham ved det de umulig kunne gi Israel, og som bare Kristus kunne gi. Både det

de var gode i, og det de manglet, er derfor som armer som strekkes ut i inderlig lengsel etter at han skulle komme, den Ene, han som skulle komme.

Og dette skjedde ikke bare i Israels historie og i de ordene Gud fra tid til annen sendte Israel. Folket selv måtte også forberedes, ikke bare på Kristi første komme, men også på hans gjenkomst.

Alt det vi blir fortalt om Israels folk, og som mange av oss synes er uinteressant og uviktig – Israels ættetavler, alt som blir sagt om de forskjellige stedene, og alle de detaljerte profetiene om at de skal føres tilbake til sitt eget land, og om hvordan det skal være med dem i de dager – er derfor en nødvendig del av Guds ord. Det skal ses i all sin klarhet og fylde når den salige tiden kommer.

Men noen tenker kanskje: «Her er alt guddommelig. Gud handler for det meste ved under. Gud taler i syn og i direkte åpenbaring. Gud viser Moses på fjellet et forbilde av tabernaklet han skal reise. Alt er av Gud, guddommelig, overnaturlig og underfullt.»

Men om vi trakk den slutningen, ville vi få et helt galt inntrykk. Det er et drama, ikke en enetale. Israel svarer. Israel svarer enten i tro eller i vantro, enten i lydighet eller i ulydighet, enten ved å gå den veien Gud anviser, eller ved å gå omveier i egenvilje. Gud styrer likevel over all deres vantro og all deres troløshet, for Guds utvelgelse står fast. Men Israel handler selv, som et folk med egen vilje.

Og tro ikke at det ene underet og det ene gudsordet fulgte så tett på det andre at det ikke var noen mellomrom, så å si, med stille, naturlig utvikling. Selv i de førti årene i ørkenen var det underfulle ikke så overveldende at det utelukket vantro. Det tvang ikke fram tro. Også i de dagene var det mennesker som så Guds hånd, og mennesker som forklarte alt slik at Gud ikke ble anerkjent.

Det var lange pauser i dommertiden og senere i kongetiden, slik det også var fire hundre år mellom slutten av Første Mosebok og begynnelsen av Andre Mosebok, og fire hundre år mellom slutten av Malaki og begynnelsen av den nye pakt.

Men ikke bare det: Gjennom hele den tiden Gud hadde med Israel å gjøre, lå initiativet alltid hos Gud, og det var alltid perioder der Gud så å si stanset opp med sine inngrep for å se hvilken virkning de hadde på folket, og for å gi folket rom til å utvikle seg i fred i hele sitt mangfoldige liv, privat, i familien og offentlig.

Mosebøkene, som la grunnvollen, inneholder for det meste de guddommelige begynnelsene. Her har vi først og fremst, men ikke bare, Guds handlinger, Guds initiativ, Guds tale, Guds lov og forordninger. Men når vi kommer til de historiske bøkene, fra Josva til Krønikebøkene, går vi så å si inn i en ny fase. Mange avsnitt i disse bøkene synes å være helt naturlige og menneskelige, og de skildrer mye som er ufullkomment, ja, også mye som er syndig. Jeg vil nå vise dere hvilken plass de har i Skriften.

Jeg begynner med å minne dere om – eller kanskje fortelle noen av dere for første gang – at de gamle hebreerne som samlet Skriftene, kalte de historiske bøkene fra og med Josva «De tidligere profetene». Det var klokt av dem.

For jødenes historie, slik dere finner den i Skriften, er ikke som en vanlig verdslig historie, som bare vil regne opp hendelsene for å fylle ut folkets tidsregning så fullt og fullstendig som mulig. Denne historien går forbi mange hendelser i stillhet eller med noen få ord, enda en verdslig historieskriver ville synes de var viktige. Andre hendelser, som synes ubetydelige for sansene og fornuften, blir fortalt med den største fylde og i alle enkeltheter.

Den historien om Israel som Skriften gir oss, har ett eneste siktepunkt, nemlig Guds rike. Den haster mot én fullendelse, nemlig Messias' komme, og alt som blir fortalt, må stå i et mer eller mindre direkte forhold til det. Derfor måtte de som skrev denne historien, ha et profetisk sinn – det vil si være menn som levde i troen på Guds kongedømme over Israel. Men det krevdes mer enn det, for bare han som kjente enden fra begynnelsen, kunne se disse hendelsene og personene i deres rette forhold til Kristus og til riket.

I disse historiebøkene ser vi dessuten selve menneskehjertet – de innerste motivene som handlingene springer ut av. Og disse historieskriverne feller en bestemt dom over menneskene: Denne mannen var god, han vandret på Herrens veier og behaget Herren, og den andre var ond og vandret ikke på Herrens veier.

Det var enda et krav disse historieskriverne måtte oppfylle. Alt som før er skrevet, er skrevet til lærdom for oss. Derfor må de hendelsene og personene de skildrer, ha en evig betydning. De må være bilder på de sannhetene og erfaringene som alltid gjentar seg i Guds barns historie.

Hvem kunne så være den egentlige forfatteren av disse bøkene? Enten de er skrevet av Samuel, av Josva eller av en ukjent forfatter – hvem kunne være den egentlige forfatteren? Hvem kjenner Guds råd? Hvem ser Kristi bilde? Hvem utforsker dybdene i menneskets sinn, og hvem sørger for at alle slekter av Guds hellige får en historie som lærer, oppbygger, leder og retter dem? Derfor er de historiske bøkene, de tidligere profetenes bøker, Guds ord i alt de inneholder.

Hvis noen sier: «Å, det er så mye i de historiske delene av Skriften – synder, laster, forbrytelser, ondskap», er svaret: Ja visst, Gud vil at vi skal vite alt dette. Gud vil vise oss hva slags verden vi lever i, og hvordan vårt eget hjerte er bygd.

Det finnes ingen ondskap og skurkaktighet i verden, skjult, privat eller offentlig, som ikke er fullt ut skildret i Guds ord. Men den er skildret slik bare Gud kan skildre den, i sitt virkelige vesen og i sin dybde, og slik at giften så å si er lufttett forseglet. Det er ikke som verdens onde og skitne litteratur, som prøver å få det onde til å se forlokkende ut og skylden til å se unnskyldelig ut.

Gud er som en far som sender barnet sitt ut i den onde verden og forteller det på forhånd hva det kommer til å møte der.

Eller det blir sagt, og det er sagt mange ganger: «Dere kaller dette Guds ord, og så inneholder det djevelens egne ord!» Ja visst inneholder det djevelens ord. Det er svært viktig for oss å vite hva djevelen sier. Skriften åpenbarer en sannhet som vår tid ikke har grep om, og som også de troende har lite grep om: den viktige læren om djevelen, om hans rike og hans makt over mennesker.

I Første Mosebok kapittel 3 har vi Satans metode: «Har Gud virkelig sagt …?» I Jobs bok kapittel 1 har vi framgangsmåten til Satan, brødrenes anklager. I Matteus kapittel 4 har vi Satans mest utspekulerte list, da han fristet selve vår Herre Jesus Kristus. Hva Satan har i sinne, er vi ikke uvitende om. Og hvorfor ikke? Fordi Gud i sitt eget ord har åpenbart oss Satans dybder.

Også det onde mennesker har sagt, blir gjengitt, fra Kains første spørsmål: «Er jeg min brors vokter?» til det siste som er nedskrevet i Peters andre brev, og som dere stadig hører i dag: Alt er blitt som det var fra verdens begynnelse; naturens og historiens gang er alltid den samme – mens dere taler om Kristi gjenkomst og om overnaturlige tilkjennegivelser!

Det er en annen del av Skriften som noen mener vi knapt kan kalle Guds ord, og det er Israels svar på Guds handlinger og Guds ord: Salmene, Ordspråkene, Forkynneren, Jobs bok og Høysangen. Om disse er det nok å si at vi også her ser Guds hensikt: Dette ekkoet fra Israel på hans åpenbaring skulle bli kjent for alle slekter.

Vi leser ikke bare om Salomos visdom, som var svært stor. I Ordspråkene leser vi også om den andre Visdommen, som Salomo skildrer i kapittel 8. Den var til før jordens grunnvoller ble lagt, og Jakob kaller den «den visdom som kommer ovenfra».

Men la oss se mer direkte på dette menneskelige i Skriften. Når vi legger vekt på at Gud er forfatteren, betyr ikke det at vi gir de menneskelige forfatterne mindre vekt. Tvert imot, alt som er i en kristen, møter dette store faktum med jubel og takk.

Bibelen er skrevet av mennesker for mennesker. «Tal du til oss», sa Israels barn til Moses, «men la ikke Gud tale til oss.» Det store løftet Gud ga Israel, var dette: «En profet vil jeg reise opp for dem av deres brødre, likesom deg.» Han skulle ha den høyeste myndighet, men han skulle likevel være en av deres egne brødre.

En engel kom til Kornelius, men det var ikke engelen som forkynte evangeliet for ham med Den Hellige Ånd sendt fra himmelen. Det var apostelen Peter som forkynte ham det glade budskapet om frelsen. Hvordan kunne det være annerledes, når den eneste mellommann mellom Gud og mennesker er mennesket Kristus Jesus? Mennesket Kristus Jesus, Den Høyestes Sønn, er mellommann mellom Gud og oss. I dette enkle faktum ligger det allerede at alle de kanalene Skriften ble skrevet gjennom, var sanne og virkelige mennesker.

La oss se på mennene. Vi liker å se dem, hver med sitt eget ansikt. Der var Moses, som var opplært i all egypternes visdom. Der var Amos, som ble hentet fra det enkle livet som gjeter. Der var Daniel, statsmann ved hoffet i det store verdensriket Babylon og i rikene som fulgte etter. Der var Matteus, som var tollinnkrever, og Lukas, som var lege, og apostlene, som var fiskere. Der var Saulus, som hadde vært Gamaliels disippel.

De levde i forskjellige tidsaldre av verdenshistorien og i forskjellige land, og de forskjellige forholdene de levde under, speiler seg i deres egenart og i måten de skrev på.

Men det er ingenting mot det vi ser av deres personlige karakter. Å, det finnes ingen skikkelser som Bibelens skikkelser! Det finnes ingen i historien og ingen dere kjenner i dag, som dere kjenner så godt som dere kjenner Moses, David og apostelen Paulus. Det gjør ikke noe at Moses var åtti år gammel da Gud viste seg for ham i den brennende tornebusken, og at Saulus fra Tarsus var en fariseer som lenge hadde stått Kristus imot da Jesus kom og omvendte ham.

Disse mennene hadde Gud utvalgt fra mors liv og skilt ut for seg. Alt ved dem – fødsel og naturlige anlegg, barndom og ungdom, alt som påvirket dem, ja, også deres synder og feiltrinn – hørte med til det Gud gjorde da han meislet ut og gjorde i stand det redskapet han ville tale og skrive gjennom.

Moses – vi ser hvem han er: hans nidkjærhet for Gud, hans kjærlighet til sitt folk, hans utålmodighet, hans voldsomhet og hans harme. På den andre siden ser vi hans saktmodighet og hans selvoppofrelse, hans frimodighet da han ba Gud om å endre sitt forsett, for at verdens folk ikke skulle si at han ikke var i stand til å fullføre det han hadde satt seg fore, hans underfulle ydmykhet og hans underfulle tro.

Og likevel ser vi hans menneskelige svakhet: Han maktet ikke å heve seg opp til høyden av Guds tanker, og han slo på klippen i stedet for bare å tale til den. For denne synden, fordi han ikke helliget Herren Gud, fikk han ikke gå inn i det lovede land.

Eller ta David: hans fagre barndom, hans ridderlige ungdom, hans manndom med alle dens mange flakkende år og farer, tårer, sorger og gleder, hans hengivenhet og troskap mot sitt folk, som gjorde at han samlet om seg alle de edle og saktmodige på jorden som fryktet Herren, hans bønner, hans angstrop, hans takk, hans glede og jubel – alt dette kjenner vi, vi kan se rett inn i hans hjerte.

Og apostelen Paulus er sendt av Kristus, opplyst av Kristus og inspirert av Ånden. Han meddeler oss hele Guds råd i sine brev, men han lar det gå gjennom sin egen erfaring. Det finnes ingen lære han legger fram, og ingen erfaring han skildrer, uten at vi ser den dirre gjennom alle nerver og fibrer i hans vesen.

I Romerbrevet kapittel 7 skildrer han: «Jeg levde en gang uten lov. Men da budet kom, våknet synden til live. Jeg derimot døde.» Han sier til oss i kapittel 8: «For jeg er viss på at … ingen … skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet.» Og i kapittel 9–11 legger han sitt hjerte bart

for oss, og vi ser et gråtende hjerte som har stor sorg og stadig nød for Israels skyld, Guds folk.

Eller les Korinterbrevene, der dere kan se Paulus' kamp, Filipperbrevet, der dere kan se Paulus' fred, og brevene til Timoteus og Titus, der dere kan se den faderlige apostelen se fram mot de kommende tider. Det er Paulus som taler, denne mannen Paulus med alt som er i ham. Men Gud har brukt ham, ikke bare for at han skulle være et forbilde for oss, men for at læren skulle bli gitt gjennom ham.

Men dere sier: «Å, det er helt sant. Men hvordan kan vi tenke oss og forstå at mennesker tar imot lære og åpenbaringer ovenfra? De har jo ikke annet å gjøre enn å ta imot dem og sende dem videre.» Å nei, slik er det ikke. Skriften viser oss disse mennenes menneskelighet nettopp idet de blir inspirert og tar imot Guds ord ovenfra.

Og det første menneskelige trekket, som vi alle kan forstå, er dette: De vil ikke, de er ikke villige. Da Gud viste seg for Moses og sa: «Gå nå med mitt budskap», sa Moses: «Nei. Send en annen, jeg duger ikke.» Han stritter imot. Apostlene var vitner om oppstandelsen, men lenge ville de ikke tro den selv. De tvilte. Hvordan ble de da vitner om oppstandelsen?

Se på Jeremia. Jeremia var et mildt og fintfølende menneske med et kvinnelig sinnelag, og Gud sendte ham med bare budskap om refselse og dom. Og mens en mengde fløyter, harper og lutter spilte muntre og lovende melodier for folket i de skjønneste toner, sendte Gud Jeremia for å ødelegge og rive ned, refse og kunngjøre Guds dom.

Og Jeremia klaget: «For et valg du har gjort! Du velger nettopp det som river meg i stykker. Skal *jeg* gjøre dette? Jeg vil ikke gjøre det. Jeg bærer dine redsler dag og natt, jeg må fortvile.»

Han gikk i rette med Gud. Han sier: «Skal jeg gråte ut hele min sjel i strømmer av tårer?» Han forbannet den dagen han ble født. Han tidde, men det ble som en brennende ild, innestengt i hans ben. Han måtte tale Guds ord, og han talte det. Her ser dere Gud og mennesket.

Se på Daniel. Gud ga ham syn. I Daniel kapittel 2 blir en billedstøtte vist fram. I kapittel 7 blir de fire verdensrikene åpenbart, og Menneskesønnen som kommer fra himmelen. Men i Daniels bok kan vi se hvilken virkning det hadde på ham. Han ble rent avmektig. I flere dager kunne han ikke spise. Det var som om sjelen hadde forlatt ham. Og så spør han: «Herre! Hva blir utgangen på disse tingene?»

Eller ta Jesaja. Da han så herligheten og hørte «Hellig, hellig, hellig», sa han: «Ve meg!» Og da de store åpenbaringene senere ble gitt ham, brøt han ut: «Hvem trodde det budskapet vi hørte?» eller: «Gi du ville flerre himmelen og fare ned!»

Og Johannes i Åpenbaringen! Legg merke til dette. Om ingen bok i Skriften kan vi så ettertrykkelig si at den er Guds ord, for den er åpenbaringen som Gud ga om sin Sønn Jesus Kristus. Her er det sannelig en guddommelig myndighet utenfor mennesket.

Men Johannes, den elskede disippelen, ser vi gjennom hele boken. Husker dere ikke at han i kapittel 1 falt ned for hans føtter som død, og at Jesus trøster ham? Og husker dere ikke at han senere, da ingen var i stand til å åpne boken, sier: «Da gråt jeg sårt»? Tenker vi som tror Bibelen, noen gang på de mennene Bibelen ble skrevet av, som bare redskaper og penner?

Men nå må jeg legge vekt på den andre siden. La oss da ta den mest personlige delen av Skriften, Salmene. En mann sier til meg: «Du mener vel ikke at Salmene er Guds ord? Er de ikke Davids ord, hans tro, hans tvil, hans utålmodighet, hans takk, hans erfaring?» Selvsagt er de det.

Men hva om hele David var Guds ord? Hva om Gud hadde forberedt, formet og ledet denne David slik at Ånden i ham, som et forbilde og en første smak – på en begrenset, ufullkommen og syndblandet måte – skulle vise fram Kristi erfaring, slik den er på en uendelig, fullkommen, helt syndfri og guddommelig måte?

Er ikke Salmenes bok Messias' bønnebok? Salme 22 gjelder riktignok David og ble uttalt ut fra hans eget hjertes dyp – men går den ikke i virkeligheten langt dypere enn Davids hjerte? Og var det ikke i Ånden han sa: «Herren sa til min Herre»?

Og i Salme 2, der han sier: «Du er min Sønn, jeg har født deg i dag», og i alle de salmene der det blir forutsagt hva som skulle hende i Kristi liv, og i livet til dem som er ett med Kristus – er det David som taler? Eller er det sant som David selv sa på sitt dødsleie, i de siste ordene til David, Israels konge og glade sanger: «Herrens Ånd taler gjennom meg»? Davids salmer er den mest personlige delen av Bibelen, og det er helt tydelig at alle Davids salmer er Guds ord.

Ta Jeremia. Det budskapet han bar fram for Israel, hadde han ganske visst ikke søkt, og det var heller ikke etter hans smak. Men vet

ikke Jeremia fullt og helt at Gud har sendt ham, og at han ikke er en av de falske profetene? Ingen annen profet stiller motsetningen til de falske profetene opp med så stor kraft som han. De talte også det de kalte «Herrens ord», svært vakkert, poetisk, fromt og gudelig. Men Gud hadde ikke sendt dem.

I våre dager er det noen som er uvitende og frekke nok til å sammenligne Skriftens inspirasjon med inspirasjonen hos Shakespeare, diktere og billedhuggere. For mennesket har intuisjon, fantasi og ideer og kan gi uttrykk for dem – men hva har halmen med kornet å gjøre?

«Er ikke mitt ord som en ild, sier Herren, lik en hammer som knuser berg?» Og det er også som regnet som faller ned fra himmelen. Og visste ikke alle apostlene med den største visshet og overbevisning at det de talte og skrev, det talte og skrev de ikke med ord som menneskelig visdom lærer, men med ord som Guds Ånd lærer?

Og jeg vil føre dere enda lenger inn i det menneskelige i Skriften. Gud åpenbarer oss sine hemmeligheter, men ikke som en trollmann eller undermaker, på en så forvirrende og hemmelighetsfull måte som mulig. Han gjør det så enkelt og lite iøynefallende som mulig, slik også vår velsignede Jesus skjulte det andre ville ha kunngjort offentlig.

At han var født i Betlehem, var helt glemt etter tretti år, og folk trodde at han hørte hjemme i Nasaret. Og i de tretti årene han var i Nasaret, gikk han ikke omkring med en guddommelig glorie om ansiktet.

Vi har de fem Mosebøkene. Hvordan de ble til, hører til et annet emne. I en eller annen form var disse fem bøkene i hendene på Josva og på folkets ledere og konger, for at de stadig skulle grunne på dem. Og de fikk løftet om at Gud ville velsigne dem hvis de grunnet på disse bøkene.

Jeg vet ikke om noe løfte Gud gir oss for å lese noen annen bok. Han er far til denne boken, og han står ved den. Og det som er åpenbart hos Moses, ser vi spor av i alle de andre skriftene som følger.

Moses blir stadig sitert av de senere historieskriverne og av profetene. Se bare på det navnet Gud ropte ut for Moses: «Herren, Herren er en barmhjertig og nådig Gud, langmodig» og så videre. Sammen

med Arons velsignelse, «Herren velsigne deg og bevare deg!», danner det så å si grunnvollen for Salmene og profetene.

Så finner vi at David og de andre salmistene på hans tid gransker Guds ord. Så finner vi at Jesaja siterer profeten Mika. Så gransker Daniel i Jeremias bøker. Så finner vi at apostlene stadig viser til Mosebøkene og profetene. Så finner vi i Peters andre brev en henvisning til apostelen Paulus' brev.

Slik ser dere hvordan det vokser. Det er ingen evolusjon. Det er ikke slik at det Moses først satte i gang, utviklet seg av seg selv i menneskenes sinn og ble bedre, klarere og fyldigere. De grunnet på det, de tenkte over det, de ba over det, men det utviklet seg ikke av seg selv. Gud måtte gripe inn igjen og igjen med nye åpenbaringer, med skapende begynnelser direkte ovenfra.

Og dette er av den største betydning, av følgende grunn: Vår velsignede Frelser kom ikke til Israel etter David og Salomo, da noen kunne ha sagt: «Nå ser dere hva det jødiske folkets utvikling har ført til. Til slutt har de frambrakt David, så har de frambrakt Salomo, og nå frambringer de det sanne mennesket, Messias.»

Fra Abraham til David var det fjorten slektledd, fra David ned til det babylonske fangenskapet fjorten slektledd, og fra det babylonske fangenskapet, gjennom et enda mer øde landskap, til Josef fjorten slektledd. Og da det av Davids stamtre ikke var annet igjen enn det Jesaja kaller en stubb, da Davids hytte var falt og lå lavt, og den som representerte Davids hus, var den velsignede og kjære jomfru Maria, som bar fram et par turtelduer fordi hun var fattig, da kom Jesus. For dette er Israels valgspråk: «For mennesker er dette umulig, men for Gud er alt mulig.»

Hva skal jeg så sammenligne Skriftens vekst med? Skal jeg si at den er som en bygning? Men hvilken bygning har dere noen gang sett som begynner slik: Der står et lite hus. Det har en fast grunnvoll og gode vegger, og det har et tak som gir trygghet og ly. Men det er lite, og etter en del år ser dere det større, og etter enda en del år ser dere det enda større?

En slik bygning finnes ikke, men slik er Skriften. De fem Mosebøkene utgjør et hus for Guds folk. Så ble Skriftene utvidet og utvidet enda mer, til de ble fullstendige.

Eller skal jeg si at den er som en plante som vokser? Det er bedre, for frøet inneholder alt. Og hva er frøet? Guds ord er frøet, og det inneholder alt. Ut av dette frøet kom Skriften, og i hvert stadium av veksten er frøets liv og den livsformen frøet bærer i seg.

Eller skal jeg sammenligne den med mennesket – spedbarnet, barnet, den unge og den voksne mannen? Ja. Vel, la oss se på spedbarnet. Første Mosebok – det skulle være spedbarnet. Å, men apostelen Paulus i Galaterbrevet, som skriver i tidens fylde og etter pinsedagens åpenbaringer, roper ut: «Dette spedbarnet, Første Mosebok, vet alt. Dette skriftet, Første Mosebok, forutså at hedningene uten lov skal bli rettferdiggjort ved tro på den lovede ætten.»

Er Første Mosebok da allvitende? Første Mosebok er ikke allvitende, og de mennene som skrev Første Mosebok, var ikke allvitende. Men Gud, som lot Første Mosebok bli skrevet, var allvitende.

De tre første kapitlene i Første Mosebok finner sin forklaring i de tre siste kapitlene i Åpenbaringen. Melkisedek blir forklart i Hebreerbrevet, patriarkenes liv i læren om rettferdiggjørelsen ved tro og i innsamlingen av jødene. For en underfull bok! Til sist var den så fast sammenføyd, på vår velsignede Frelsers tid, at det ikke var noen tvil om hvilke bøker som utgjorde Skriften, «det som er skrevet».

Og nå kan jeg bare så vidt berøre et annet emne, men jeg må nevne det, for det bekrefter alt jeg har sagt. Dere tror på Jesus, Guds Sønn og Menneskesønnen, Messias. Han har et dobbelt forhold til Skriften, slik han som Gud og som menneske har et dobbelt forhold til Guds lov og til alle ting. Som Messias står han under Skriften. Som Guds Sønn står han over Skriften, slik han står over loven. Alt det Moses og profetene skrev, pekte fram mot Kristus. Alt ble oppfylt i ham.

Hvordan stilte så Kristus seg til Skriften da han var på jorden? Vår velsignede Frelser taler aldri om Skriftens prinsipp, Skriftens idé, Skriftens lære, Skriftens løfter, om dette eller hint i Skriften, om «det guddommelige element» i Skriften, som våre moderne folk ville si, eller om Guds ord som finnes i Skriften. Han taler alltid om Skriften, den helheten, det som er skrevet, den samlingen av bøker.

Og om denne Skriften sier han: «Jeg tar ikke imot vitnesbyrd fra et menneske», men: «Dere gransker Skriftene … og disse er det som vitner om meg.» Altså er det et guddommelig vitnesbyrd. Men hva

i Skriftene er det som vitner om ham? Alt, hele Skriftene, Skriftene selv.

Derfor sier han: «Dere må ikke tro at jeg er kommet for å oppheve loven eller profetene! … Før himmel og jord forgår, skal ikke den minste bokstav eller en eneste tøddel i loven forgå» – det vil si en av de små bokstavene.

Når han strides med jødene og i forbifarten siterer et sted i Salmene, sier han i en bisetning: «og Skriften kan ikke gjøres ugyldig». Han sier ikke: «Dette verset kan ikke benektes», eller: «Salmenes lære kan ikke motsies», men bare: Fordi dette verset står i Skriften, står Skriften ipso facto, i og med det, inne for det, og Skriften kan ikke gjøres ugyldig.

Hva sier han om sadduseerne i fortellingen om den rike mannen og Lasarus? «De har Moses og profetene. La dem høre dem!» Hva er det å høre? «Det står skrevet.» Det er Guds ord, skrevet ned. Derfor skal de høre dem. «Har dere ikke lest det som er talt til dere av Gud?» Derfor skal Guds ord leses.

Men ikke bare det. Vår velsignede Frelser fant sitt eget bilde i Skriften. Da han talte i synagogen i Nasaret, åpnet han profeten Jesajas bok og sa: «I dag er dette Skriftens ord blitt oppfylt for ørene deres.» Da han viste barmhjertighet mot tollere og syndere, beskrev han sitt eget sinn med det som sto skrevet: «Barmhjertighet er det jeg vil ha, ikke offer!»

Hele sin gjerning, hele sin lidelse, hele sin død og hele sin oppstandelse fant han i det som var skrevet. Skriften må oppfylles. Alt som er skrevet om ham, går nå i oppfyllelse. Var ikke dette Guds ord for Jesus? Var det ikke bildet av Kristus selv? Var det ikke åpenbaringen av Guds skjulte råd og vilje til vår frelse?

Når Jesus strides med Satan, sier han: «Det står skrevet.» Når Jesus ber til Faderen, sier han: «Ingen av dem gikk fortapt, uten fortapelsens sønn – for at Skriften skulle bli oppfylt.» Og når han gir disiplene fullmakt og forbereder dem på deres sendelse som apostler, sier han til dem at han gikk gjennom lidelser inn til herligheten, fordi slik sto det skrevet. Slik det sto skrevet, slik skjedde det. Og slik det står skrevet og slik det skjedde, slik skal det forkynnes for verden. Jesu vitnesbyrd om hele Skriften er altså at den er Guds ord.

Å si: «Bibelen inneholder Guds ord», i stedet for: «Bibelen er Guds ord», er utilstrekkelig og villedende. Alt som står i Skriften, ville vise seg for oss som Guds ord hvis vi forsto det i dets rette sammenheng med midtpunktet. Men vi må ikke bare si at Skriften inneholder Guds ord, og helst bør vi slett ikke si det.

For det første: Hva annet inneholder Skriften enn Guds ord? Det står ingenting i Skriften som ikke hører hjemme der, og det står ingenting utenfor Skriften som burde føres inn i den.

Det er helt sant at noen deler av Skriften er mer livsviktige og edlere enn andre. Første Mosebok er som hodet, Johannesevangeliet som hjertet. Men slik apostelen forklarer i sin praktfulle sammenligning mellom legemet og menigheten, er alle lemmene lemmer på legemet, hver med sin plass, sin vekt og sin betydning. Livet strømmer gjennom dem alle, og det er ikke vår sak å skille ut noe som hører til Skriftens levende og hellige legeme.

Og hvis Skriften bare inneholder Guds ord, hvem skal da avgjøre hva som er Guds ord, og hva som ikke er det? Det er mye i Skriften som kanskje ikke interesserer den ene eller den andre. Men Skriften er ikke gitt for den enkelte, men for hele menigheten, og ikke for menigheten i én tidsalder, men for menigheten i alle tider. Mange er ikke interessert i jødene, men Gud har den mest inderlige og evige interesse for jødene, og det alene setter en stor del av Skriften i et annet lys.

Skal vår kristne bevissthet, det som noen har kalt «den prøvende evne», settes til dommer over det som blir åpenbart i Skriftene? Skal barnet innta en overordnets plass – det som Skriften selv har skapt, og som har Skriftens lære å takke for at det er til? Skal jeg, når jeg leser Bibelen, høre en røst på hver side: «Har Gud virkelig sagt dette? Har Gud virkelig sagt dette? Er dette bare noe som finnes i Guds ord, eller er det Guds ord?»

Det blir sagt at Skriften er troens rettesnor. Både Den engelske kirke, Den skotske kirke og hver protestantisk evangelisk kirke har erklært at ingen i Guds folk kan pålegges å tro eller lyde noe som ikke er grunnet på Guds ord. Skriften er troens rettesnor, men hvem skal rettlede rettesnoren eller rette den?

Skriften kunne aldri være troens rettesnor hvis den ikke var troens grunnvoll og kilde. «Så kommer da troen av forkynnelsen som en

hører, og forkynnelsen som en hører, kommer ved Kristi ord.» Og hvor kommer Guds ord fra, om ikke fra Gud selv? La oss derfor tro det slik det blir kunngjort oss i Hebreerbrevet: «Mange ganger og på mange måter har Gud tidligere talt til fedrene gjennom profetene» – men i dem alle og gjennom dem alle var det Gud som talte.

Jeg håper å gjøre ferdig det jeg har å si om dette emnet, særlig om Det nye testamente og Den Hellige Ånds gjerning da Skriften ble til. Emnet for neste foredrag blir den vissheten de troende har om Skriften, og Kristi vitnesbyrd om den.

Foredrag 4. Jesu vitnesbyrd – drøftet og avgjørende

I dag skal vi se på tre emner: at Jesu Kristi vitnesbyrd om Skriftene i Det gamle testamente er avgjørende, Jesu forhold til Det nye testamente, og Guds Ånds forhold til Skriften.

Det er svært viktig at alle kristne er fullt overbevist i sitt eget sinn om at det vitnesbyrdet Jesus gir om Moses og profetene, er avgjørende. Det etterlater ikke den minste tvil hos noen som erkjenner at Jesus er Guds Sønn. Det gir oss en fullkommen og ugjendrivelig overbevisning om at Skriftene i Det gamle testamente er Guds ord.

Mange har reist tvil og innvendinger mot dette synet. Jeg kan bare med noen få ord minne dere om framgangsmåten til rasjonalistene, som ikke tror på Kristi guddom.

De prøver å vise at vår Frelser tilpasset seg fordommene hos sine samtidige. Han trodde selv ikke at Det gamle testamente var inspirert, sier de, og heller ikke at Satan fantes, eller at de besatte virkelig var besatt av onde ånder. Men han tilpasset seg jødenes uvitenhet og svakhet og ville så å si lede dem opp til en høyere og edlere tankeverden, og derfor argumenterte han ut fra det de godtok.

Slik tillegger de ham en framferd som er uverdig for en ærlig mann og for en profet. Og når de tillegger den Jesus, han som er Gud over alle, velsignet i evighet, er det gudsbespottelig.

Jesus tilpasset seg ikke et eneste øyeblikk fariseernes og de skriftlærdes fordommer. Med hele sin karakters kraft protesterte han mot de eldstes overleveringer. Ikke bare i det skjulte, men for alt folket kunngjorde han at hver plante som hans himmelske Far ikke hadde plantet, skulle rykkes opp, hvor ærverdig og from den så enn kunne

se ut. Hvordan skulle han da et eneste øyeblikk kunne lære noe han visste var usant?

Man har også prøvd seg med en annen forklaring. Helt i den siste tid er det blitt sagt at da Guds Sønn uttømte seg selv, la av seg herligheten i sin guddommelige tilværelse og ble menneske, ble hans menneskelige kunnskap begrenset, og at vi må ta hensyn til denne begrensningen når vi ser på det han sa om Moses og profetene.

Noen få setninger er nok til å vise at hele dette hemmelighetsfulle emnet – at Guds Sønn begrenset seg selv da han ble menneske – slett ikke berører det spørsmålet vi har for oss.

La meg minne dere om de kjensgjerningene evangeliene legger fram for oss, og som viser hvor langt Kristus så som menneske på jorden. Han så inn i dypet av Natanaels hjerte da Natanael satt under fikentreet. Han så ned i havets dyp og så mynten i fiskens munn. Han kjente hele det tidligere livet til den samaritanske kvinnen, som han aldri hadde sett før i sitt liv på jorden. Han visste at Judas skulle forråde ham. Han så mannen som ventet ved veien med eselet og eselfolet, og den andre mannen som hadde gjort i stand gjesterommet der han skulle ete påskemåltidet med disiplene sine.

Jeg kunne nevne mange flere eksempler, men det jeg vil legge fram for dere, er dette: Da Jesus var på jorden, var han den som ransaker hjertene. Det tilkommer Gud alene: «Jeg, Herren, ransaker hjerter.» Jesus visste hva som bodde i mennesket, og trengte ikke at noen skulle fortelle ham det.

For det andre så han hele den usynlige verden av engler og onde ånder. «Jeg så Satan falle ned fra himmelen som et lyn.» «Satan krevde å få dere i sin makt for å sikte dere som hvete.» Og i alle de besatte – og besatt var de, så sant vi har en evangelieberetning – så Herren Jesus Kristus den ondes makter.

Men mer enn det: Jesus så Faderen. Jesus sa: «Ingen kjenner Faderen uten Sønnen.» Han som så dypet i menneskehjertet, han som så hele den usynlige åndeverdenen, han som kjente Gud fullt og helt – det er han som sier til oss: «Skriften kan ikke gjøres ugyldig.»

Jeg vil feste dette punktet enda sterkere. La oss se på Jesus som profet. Ingen av de gamle sosinianerne ville noen gang ha våget eller ønsket å si det som folk i evangeliske kirker nå sier. Hvor feil de enn tok om Kristi person, holdt de alle klart fast på at han var sannheten,

at han var verdens lys, og at han var den fullkomne profeten, hvis vitnesbyrd vi skal ta imot uten forbehold.

La oss først se på Jesus bare som profet. Hva er en profet etter Det gamle testamente? En mann som ikke løper før han blir sendt, som blir sendt av Gud og får et guddommelig budskap betrodd. Han bærer ikke fram sine egne tanker, men det Gud har betrodd ham. Han forkynner omvendelse og forkynner samtidig at Messias skal komme, ja, Herren selv i sin herlighet. En slik profet var Jesus, sendt av Faderen i Den Hellige Ånds fylde, og han forkynte omvendelse og at Guds rike skulle komme.

Men alle profetene i Det gamle testamente var bare forløpere for den virkelige profeten som var lovet. Derfor er det store løftet som Gud ga folket gjennom Moses, dette: «En profet vil jeg reise opp for dem av deres brødre, likesom deg.»

Og hva var det da den profeten som skulle komme, hadde felles med Moses? Som den første Adam peker fram mot Herren fra himmelen, peker Moses fram mot Kristus. Gud talte med Moses ansikt til ansikt. Moses var ikke bare en profet, han var mellommannen, og han var tro i hele Guds hus. Etter alle de profetene Gud sendte Israel, skulle det derfor til sist komme en profet lik Moses ved begynnelsen av den nye pakt – mellommannen mellom Gud og folket, som skulle tale med Gud ansikt til ansikt.

Og dette løftet som Gud ga gjennom Moses, ble senere utvidet hos de profetene som fulgte. La meg minne dere om trekkene ved den profeten som skulle komme. Han skulle kjenne hele Guds sinn. Han skulle ha Ånden i hans sjufoldige fylde. Han skulle få hele Guds budskap betrodd, ikke bare brokker av det.

Men mer enn det: Han skulle selv være løftets oppfyllelse. For han skulle ikke bare være en profet reist opp blant sine brødre, men han skulle også komme ned fra himmelen, og i ham skulle fylden av guddommelig lys og guddommelig liv bli åpenbart på jorden. En slik var Jesus.

De andre profetene var ikke alltid i Ånden. Ånden kom over dem fra tid til annen. Men Jesus var fylt av Den Hellige Ånd i hvert øyeblikk av sitt liv og i hvert ord som gikk ut fra ham.

Han sa: «Min lære er ikke min, men hans som har sendt meg.» «Alt det jeg har hørt av min Far, har jeg kunngjort dere.» «Sønnen kan ikke

gjøre noe av seg selv, men bare det han ser Faderen gjøre. For det han gjør, det gjør Sønnen likeså.»

Denne velsignede Jesus hadde alltid samfunn med Faderen og tok alltid imot av Faderen de ordene han skulle gi folket, og han hadde alltid samfunn med Den Hellige Ånd. Derfor er han den fullkomne profeten, som ikke sier noe annet enn det som er i samsvar med Guds sinn og Guds vilje.

Men for å vise dette enda tydeligere: Jesus kunne ikke si disiplene alt, for de kunne ikke bære det. Derfor skulle Den Hellige Ånd komme senere. Men Den Hellige Ånd skulle ikke åpenbare noe annet enn det Jesus hadde åpenbart. «Han skal … minne dere om alt det som jeg har sagt dere.» Han skulle bare vise det Jesus allerede hadde lært, i fyldigere lys og utfoldelse. Hvis da Jesu ord kan ta feil, har vi ingen ufeilbarlig Gud – verken Fader eller Hellig Ånd.

Da Jesus var på forklarelsens berg, sto Moses og Elia der som representanter for Det gamle testamentes historie, men de forsvant. Gud Fader talte fra den aller høyeste herlighet og sa: «Dette er min Sønn, den elskede! I ham har jeg velbehag.» Men han la til noe han ikke hadde sagt den dagen Kristus ble døpt, for da var Kristi profetiske gjerning bare så vidt begynt, og nå var den fullført: «Hør ham!»

Jesus er Gud slik vi kan se ham. Jesus er Gud slik vi kan høre ham. Dette er profeten lik Moses og større enn Moses, han som Gud Fader sier om: «Han er min stedfortreder og min munn. Alt det han sier til dere, skal dere tro og ta imot.»

Om jeg stanset her, tror jeg at jeg hadde bevist det jeg ville. Men det kan jeg ikke, for jeg tror at Jesus er Guds Sønn. Vi kan aldri forstå hvordan guddommen, med sin allvitenhet og allmakt, forholdt seg til Jesus fra Nasaret. Om den var holdt tilbake, eller hvilken annen teori vi danner oss om dette hemmelighetsfulle emnet – det har ingenting å gjøre med det som er åpenbart for oss i evangeliene.

Det er med Kristi allvitenhet som med hans allmakt. Kristus gjorde sine under i tro på Faderen. Hver kveld han gikk til hvile, overga Kristus seg til Faderen. Kristus var sant menneske. Hans bønner var virkelige. Derfor ga Kristus også Faderen æren for sine under. Da han reiste opp Lasarus, tilskrev han det Faderen og takket Faderen, som alltid hører ham.

Men Jesus gjorde ikke under som en hvilken som helst annen profet, i tillit til Guds allmakt. Han gjorde dem ved sin egen allmakt. Hvordan reiste han opp Lasarus fra de døde? «Jeg er oppstandelsen og livet.» I ham var oppstandelseskraften, og å reise opp døde forutsetter allmakt.

Slik er det også med Jesu allvitenhet. Det er sant at Jesus sier at han ikke kjenner den timen da Faderen skal sende Sønnen igjen. Her var det en grense for hans kunnskap. Men Jesus visste at han ikke visste det, og sa at dette var skjult for ham i den tiden. Det kaster bare så mye mer lys over alt annet han sa.

Slik sier han til Nikodemus: «Vi taler om det vi vet.» «Ingen er steget opp til himmelen uten han som er steget ned fra himmelen, Menneskesønnen, som er i himmelen.» «Jeg er … sannheten», sier han. Og som Gud selv sier han: «Sannelig, sannelig sier jeg dere.»

I Bergprekenen taler Jesus som profet, men han taler som Guds Sønn, som Gud åpenbart i kjød. «Sannelig sier jeg dere.» Han sammenligner seg selv – om jeg får bruke det uttrykket – med Herren i Det gamle testamente og viser at Herren nå åpenbarer seg på en herligere måte enn før.

Når Jesus som profet taler om den siste dag, hvordan taler han da? «Mange skal si til meg på den dagen … Men da skal jeg … si til dem: … Vik bort fra meg!» I sin menneskelighet ser Jesus altså seg selv som dommeren over levende og døde. Framtidens hemmeligheter ligger åpne for ham. Og når han i enrom lærer disiplene om Jerusalems ødeleggelse og sin gjenkomst, viser han til profeten Daniel, men han sier: «Når Menneskesønnen kommer i sin herlighet.»

Et annet punkt – for det finnes ikke et eneste smutthull. Da Jesus var stått opp fra de døde, hvor var da begrensningen i hans menneskelige kunnskap?

Hvorfor førte han da disiplene tilbake til Moses og profetene hver gang han viste seg for dem, som om dette var den eneste måten han kunne åpenbare seg og gi seg til kjenne for menneskenes barn på? «Måtte ikke Messias lide dette og så gå inn til sin herlighet? Og han begynte fra Moses og fra alle profetene og forklarte for dem i alle Skriftene det som er skrevet om ham.» Og dette var hans siste befaling: De skulle forkynne slik det var skrevet, og slik det var oppfylt.

Nei, mine elskede venner, hvor langt dere enn er kommet i overbevisning nå, og hvilke påvirkninger dere enn er omgitt av: Undersøk saken, prøv den, gransk den, sikt den.

Dette er mitt vitnesbyrd: Så sant Gud Fader er all sannhets Far, og Guds Ånd er sannhetens Ånd, og Jesus Kristus er Guds Sønn, så sant er Jesu vitnesbyrd om Moses og profetene – hele Det gamle testamentes skrift, slik den forelå i den boken jødene kalte Skriften – at den er ufeilbarlig, at den har myndighet, og at den åpenbarer ham selv i hele hans herlige person og i hans fullkomne gjerning.

Og slik forkynte apostlene. Hvor har dere fått kristendommen deres fra? Hvem har omvendt dere hedninger til å tilbe Gud og Kristus? Har dere ikke fått alt fra apostlene? Er dere ikke bygd på apostlenes grunnvoll? Og hvordan forkynte apostlene? «At Kristus døde for våre synder etter Skriftene.» Det var ikke skrevet en eneste stavelse av Det nye testamente da. Og de forkynte at Kristus sto opp igjen, «etter Skriftene».

Og når folk kom til tro på Jesus, hvordan underviste apostlene dem da? De lærte dem ut fra Daniel om lovløshetens menneske, Antikrist, som skulle komme. De lærte dem ut fra historien om jødene i ørkenen at alt dette hendte som forbilder for oss. De viste dem til hele den profetien som var gått forut, og sa at vi ved den trøsten som Skriftene gir, og ved å vente tålmodig på at Skriften blir oppfylt, skal ha håpet, nemlig håpet om Kristi gjenkomst. Med Skriften underviste apostlene de vantro, og med Skriften underviste de dem som allerede var blitt kristne.

Og kort før apostelen Peter skulle legge ned sin hytte og fullføre sitt løp, visste han om de store villfarelsene og de falske profetene som alt hadde begynt sitt fordervelige verk. Da minnet han de kristne om vitnesbyrdet fra Kristi forklarelse, og han minnet dem også om det profetiske ord, som er så mye fastere. På det skulle de akte, ved det skulle de bli oppmuntret, og ved det skulle de bli vernet mot alle angrep fra den onde.

Og da apostelen Paulus var kommet til enden av sin vandring på jorden og hadde sagt til Timoteus at det skulle komme farlige tider, hadde han bare ett råd å gi ham: «Helt fra barndommen av kjenner du De hellige skrifter, som kan gjøre deg vis til frelse ved troen på Kristus Jesus.» «Hele Skriften er innåndet av Gud.»

Men nå må jeg komme til Det nye testamente. Jesus Kristus er Herren (Jahve). Bare Herren kan si: «Jeg, jeg er den som utsletter dine misgjerninger.» Jesus sier: «Vær frimodig, sønn! Dine synder er deg forlatt!» Bare Herren kan si: «Meg har de forlatt, kilden med det levende vann.» Jesus sier: «Om noen tørster, han komme til meg og drikke!»

Bare Herren kan si: «Som en brudgom gleder seg over sin brud, skal din Gud glede seg over deg.» Jesus sier at han er brudgommen: «Kan vel brudesvennene sørge så lenge brudgommen er hos dem?» Bare Herren kan si: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte.» Og Jesus sier: «Den som elsker far eller mor mer enn meg, er meg ikke verd.»

Hvem er Jesus? Han er Herren. Herren lovet at han skulle komme, og Herren er kommet slik han lovet. Fordi Jesus er Herren, er han midtpunktet som Israel skal samles om. «Hvor ofte jeg ville samle dine barn.» Kunne noen profet noen gang ha sagt det, eller noen engel? Kunne engelen Mikael komme ned og si: «Israel, kom til meg»? Jesus er Israels midtpunkt. Jesus sier: «Jeg vil bygge *min* menighet.» Menigheten, *ekklesia*, tilhører bare Herren.

Når Jesus sier til Peter: «Vokt mine får!» – hvordan kan de være hans får hvis han ikke er Herren, flokkens hyrde? Derfor sa Jesus til Jerusalem da han forutsa byens ødeleggelse: «Se, jeg sender til dere profeter og vismenn og skriftlærde.»

Hvem sendte profetene i Det gamle testamente? Herren. Og var en mann ikke sendt av Herren, var han en falsk profet. Hvem sender apostlene? Jesus, som er Herren. Og hvilken myndighet gir Jesus apostlene? «Den som hører dere, hører meg.» Legg merke til det. Ikke «liksom meg». Den som hører dere, hører meg.

Og derfor lovet Jesus apostlene Ånden, som skulle veilede dem til hele sannheten. Jesus sa ikke: «Jeg har vært tre år sammen med Peter, Jakob, Johannes, Filip og Tomas. De elsker meg, de tror på meg. De er trofaste menn. De husker det jeg har sagt dem, og nå stoler jeg på at de vil spre kristendommen.» Det er det dere leser i disse tåpelige og skrytende bøkene fra det nittende århundre.

Men nei. Jesus visste at apostlene var helt ute av stand til den høye oppgaven han hadde gitt dem, uten Den Hellige Ånd og uten hans eget

nærvær og myndighet på en særlig måte. Og derfor er evangelistenes og apostlenes skrifter Jesu egne ord og Jesu egen lære.

Vi er bygd på apostlenes grunnvoll. De trenger ingen etterfølgere, for helt til denne dag er de midt iblant oss og lærer oss. Og som disiplene i dagene etter den første pinsedagen holder vi urokkelig fast ved apostlenes lære, som ikke er noe annet enn Jesu lære.

Derfor sier apostelen Paulus i Romerbrevet, på et sted som få tenker over, at det mysteriet som hadde vært fortiet i evige tider, er blitt kunngjort for alle folk «ved profetiske skrifter». Der sikter han ikke til profetene i Det gamle testamente, men til seg selv og de andre forfatterne av Det nye testamente.

Og disse apostelskriftene har dette særpreget: Alt er åpenbart fyldigere i dem enn i Det gamle testamente, og likevel bruker Gud forfatterens egenart mer enn han noen gang hadde gjort før. Derfor har alle skriftene i Det nye testamente, med noen få unntak, form av brev – apostlenes personlige vitnesbyrd og erfaring – og likevel er de Guds eget ord og åpenbaringen av Jesus Kristus.

For å sammenfatte: Jesus sier: Tror dere Moses, tror dere ipso facto, i og med det, meg. Tror dere ikke Moses' skrifter, tror dere selvsagt heller ikke mine ord. «For det er meg han har skrevet om.»

Hvert ord veier tungt. Moses skrev selv – han satte det ned på skrift – og Jesus er summen og kjernen i det han skrev. Det vil si: Han er grunnvollen for hele Det gamle testamentes historie og for dets profetiske lære. Den Skriften som ikke kan gjøres ugyldig, og som tegner bildet av Kristus selv, er ikke bare dette eller hint skriftstedet, men hele samlingen av bøker slik jødene hadde den.

Nå kommer jeg til neste punkt: Guds Ånds forhold til Skriften. Mange stiller spørsmål ved Skriftens inspirasjon, og det beste svaret til dem ville være dette: «Har du fått Den Hellige Ånd? Er det noe du tror fordi Den Hellige Ånd har lært deg det? Vet du at et menneske ikke kan tro på Jesus uten at Den Hellige Ånd lærer ham det og setter ham i stand til det? Hva vet du i det hele tatt om Den Hellige Ånd, siden du spør om Skriften er inspirert?»

Fader, Sønn og Hellig Ånd – én Gud. Faderen gir, Sønnen er kanalen, Den Hellige Ånd meddeler. Herren Jesu nåde og Faderens kjærlighet kommer til oss i Den Hellige Ånds samfunn. Gud Fader skapte. Ved Ordet skapte han, og Guds Ånd svevet over vannene. Fa-

deren sendte Jesus, og Jesus kom av egen vilje, og han ble unnfanget ved Den Hellige Ånd i jomfru Marias liv.

Jesus døde. Faderen ga ham i døden, og i kraft av en evig Ånd ga han seg selv som et offer for våre synder.

Faderen kan ikke gjøre noe uten ved Jesus og gjennom Ånden. Kristus kan ikke gjøre noe uten ved Faderen og i Åndens kraft. Ånden vet ingenting, sier ingenting og gjør ingenting uten etter Faderens vilje og gjennom og i Kristus Jesus. Og derfor sier hvert menneske som er blitt omvendt, det samme som den lille gutten sa til M'Cheyne da han lå for døden: «Jeg elsker Faderen, som elsket meg og ga Jesus til å dø for meg. Jeg elsker Jesus, som utøste sitt dyrebare blod for meg. Og jeg elsker Den Hellige Ånd, som lot meg kjenne Faderens kjærlighet og Sønnens kjærlighet.»

Med mennesker som kjenner dette, er det mulig å tale. Hva nytter det å tale med de andre om dette punktet? Å, om mange andre ting, ja, men ikke om dette. Skriften er hele Guds råd til frelse og det fullkomne bildet av Kristus, både i hans første og hans annet komme – og like visst kunne den ikke ha blitt til uten Den Hellige Ånd.

Hver søndag sier jeg til menigheten: «La oss lese Guds ord.» Og så sier jeg: «Davids salme 19.» Hva er det som binder dette sammen? Ånden talte gjennom David. Ånden taler. Det Ånden talte gjennom Davids munn, måtte oppfylles i Jesu historie. Ånden taler og vitner: «Deres synder … vil jeg ikke lenger minnes.» «De hellige Guds menn talte drevet av Den Hellige Ånd.»

Hva vil det si at Den Hellige Ånd driver? Det er påfallende at selv de hedenske dikterne, når de hadde et stort emne de ville skildre, påkalte musen. Slik Homer sier: «Fortell meg, o muse, om mannen og alle hans vandringer» – han taler om Odyssevs. Eller: «Syng, o gudinne, om Peleus-sønnen Akilles' vrede.» De følte at menneskeånden så å si ikke strakk til for å skildre det som var stort nok til å være verdt det.

Profetene talte ikke ut fra sin egen fantasi eller sin egen drift, som jeg viste dere før. De talte drevet av Den Hellige Ånd, båret av Den Hellige Ånd. Den Hellige Ånd bar dem fram, ikke slik at han tilintetgjorde deres egenart, men slik at han stadig holdt dem oppe. Slik sier apostelen Paulus at hele Skriften er innåndet av Gud, *theopneustos* (θεόπνευστος, «gudinnåndet»), blåst inn av Guds Ånd.

For en underfull sannhet som her blir åpenbart for oss! Vi kan ikke forstå den. Vi kan ikke beskrive hvordan Guds Ånd virket i disse mennene.

Én ting vet vi: De forsto ikke selv fullt ut det de skrev, men «gransket hvilken eller hva slags tid Kristi Ånd, som var i dem, viste fram til». Og vi vet at alle fortellingene i Det gamle testamente ikke kunne forstås fullt ut på den tiden, for de er skrevet til formaning for oss, som de siste tider er kommet til. Likevel er dette sannheten: De, Guds menn, hellige menn, skrev drevet av Guds Ånd.

Når dette er sant, vil jeg i forbifarten nevne et av de særtrekkene ved vår tid, det som blir kalt «framskreden» forkynnelse. «Framskreden» forkynnelse vil si å få Moses og profetene til å si så lite som mulig, og helst ikke mer enn vi kunne ha visst uten dem. Og det store spørsmålet er alltid: «Å, mener du at denne salmen gjelder Kristus? Hvordan kunne David vite det? Det kunne David ikke forstå. Vi må huske Davids tid og Davids forhold.»

Å ja, det finnes en annen utlegning av Skriften, som ikke er Skriften selv. Det nye testamentes utlegning av Det gamle testamente er den eneste sanne utlegningen. For den forklarer ikke bare det David og profetene kunne forstå og prøvde å forstå, men det Den Hellige Ånd forsto og nedla hos dem, klart og tydelig.

Det er slik: Tenk dere at det står en liten plante foran meg. Jeg kan undersøke den. Men tenk dere at jeg har et kraftig mikroskop. Jeg ser på planten med det, og nå kan jeg se en mengde ting som før slett ikke fantes for meg. Har jeg lagt noe inn i planten som ikke var der før? Har jeg forandret planten? Har jeg ført mine yndlingsideer inn i den?

Slik er det når vi leser Tredje Mosebok i lyset fra Hebreerbrevet, og når vi leser hele Det gamle testamente i lyset fra evangelistene og brevene. Det er utlegning, ikke innlegging. Vi legger ingenting inn. Den Hellige Ånd gjør synet vårt større, så vi ser det som er der.

Mange spørsmål knyttet til dette skal besvares, og mange vanskeligheter skal løses, men dem går jeg ikke inn på. Jeg har vist dere hva Guds ord lærer oss, det som er grunnlaget for de lærene som er vesentlige og livsviktige. Og hver av dere som tror på Gud Fader, Sønn og Hellig Ånd, og på Jesus Kristus, at han er både Marias Sønn og Den Høyestes Sønn, må nødvendigvis gi meg rett i det jeg har sagt. La saken først hvile på et så bredt grunnlag, for det gjelder alle kristne.

Og nå går jeg over til det siste punktet. Hvordan kan jeg være sikker på at Skriften er Guds ord? Å, folk er så engstelige i våre dager! Den ene vil ikke tro på underet med Jona, og den andre vil ikke tro at utryddelsen av kanaaneerne skjedde på Guds befaling. En tredje kan ikke tro på Salmene, fordi David taler om hevnen som skal komme over Guds fiender. Den ene tingen dukker opp, så den andre, den ene vanskeligheten og den andre, bare små, løsrevne brokker og biter.

De ser ikke på helheten. Vi kan fortsette å argumentere slik i tusener av år uten å bringe et menneske noe nærmere sannheten.

Denne Bibelen er ikke en bok slik andre bøker er det. Det er den levende Gud det blir vitnet om her. Tilbe ikke boken. Tenk aldri på Bibelen som skilt fra Gud Fader og Jesus Frelseren og fra Den Hellige Ånds virke og gjerning. Vi er sikre på at Skriften er Guds ord fordi Guds Ånd vitner om den, og det er den eneste grunnen til vår fulle visshet.

Det finnes mange argumenter, mange beviser, mange ting som kan gjøre dere villige til å lytte til Skriften. Som jeg alt har pekt på: dens opphøyde lære, dens vakre og tiltalende språk, dens storslåtte bud, enheten mellom alle dens deler og den makten den har utøvd i verden og i menigheten – alt dette er vanskelig å motsi. Det er nok vitnesbyrd til å gjøre hvert menneske som ikke anerkjenner Skriften, skyldig for Gud.

Men si meg: Hvordan er du sikker på at Jesus er Guds Sønn, eller at Jesus døde for din synd, eller at du er et Guds barn? Det er Ånden som vitner, og Ånden er sannheten.

Og alle kristne og alle kristne forkynnere burde være fullt overbevist om at Ånden er sannheten. Det er visse deler av Skriften der dere så å si ikke er hjemme. Dere har ikke kjent deres kraft. Men andre har kjent deres kraft. Noen slekter i Kristi menighet blir ført inn i én del av Guds ord, og noen inn i en annen. Skriften vitner for hele Kristi menighet.

Ånden, sammen med Skriften, er sannheten, for slik Den Hellige Ånd er, slik er Skriften. Den Hellige Ånds mål er å herliggjøre Kristus. Skriftens mål er å herliggjøre Kristus. Den Hellige Ånds måte er å overbevise, frelse, trøste med vissheten om Guds nåde, opplyse, undervise, advare, lede, rense og grunnfeste dem som kommer til Kristus. Skriftens mål er å være nyttig til lærdom, til rettledning, til

opptuktelse i rettferdighet, for at Guds menneske kan være fullkomment, satt i stand til all god gjerning.

Slik Skriften er, slik er Ånden – ett mål, én måte. De to hører sammen. Bibelens kraft, når Den Hellige Ånd er med den, er Guds ords kraft.

Å, hvor mange har stått Gud imot! Men Guds ord er blitt for dem som hammeren som knuser berg. Å, hvor mange har vært i sorg da de hørte røsten: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile!»

En stakkars mann som ble ført til skafottet fordi han hadde begått mord, ble spurt om han var redd for å dø. Han svarte: «Jeg holder meg til ett skriftord: ‹For så har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne.› Da jeg hørte dette, så jeg Guds armer slått vidt ut. ‹For at hver den som tror på ham, ikke skal fortapes, men ha evig liv.› Da jeg leste dette, kjente jeg armene lukke seg tett om meg, og jeg er frelst.»

Husker dere hvordan Martin Luther ved å lese Salmene, Galaterbrevet og Romerbrevet ble løftet ut av fortvilelsens dyp og inn i en himmel av takk og jubel? Hva var det som ble redskapet til Augustins omvendelse, om ikke at han åpnet Skriften og så verset i Romerbrevet kapittel 13 som kalte ham til å stå opp av mørket og natten? Hvor mange jøder er blitt omvendt bare ved å lese Jesaja kapittel 53 – det klareste evangeliet i hele Bibelen, som Luther kaller det!

Og når et menneske er blitt omvendt, finnes det da noe annet i hele verden – noen prekener, noen ord fra Guds vitner – som kan gi ham næring, styrke ham, oppmuntre ham, refse ham og gi ham lys og visshet i dødens time?

Gud har sørget nøye for at vi i Bibelen skal få vite hva Bibelen er. Det er mange steder i Skriften som beskriver Skriftens fortrinn. Et slikt sted er Salme 119. Der er det ingen tomme gjentakelser. Det er alltid noe friskt og noe nytt.

Og hva er vitnesbyrdet om Guds ord? Her er et bilde av hele livet. Vi ser den unge mannen som har et stort ideal om fullkommenhet foran seg. Vi ser en mann som er i trengsel og sorg, og vi ser en mann som blir foraktet og hånet av folkene rundt ham. Vi ser en mann som er omringet av motstandere og fiender som stadig vrir på ordene hans. Vi ser en mann som ofte er motløs, og hvis sjel er nedtrykt i støvet.

Men hvordan livet enn er for ham, er det Guds ord han ser til – ikke til de leveregler som gjelder i Israel, ikke til menneskelige overleveringer som blir forkynt blant dem, ikke til tankene hos folkene han omgås, men bare til Guds ord. Gud taler til ham, og dette Guds ord er nok for ham.

Han kjenner ingen annen fromhet, ingen annen gudsfrykt, ingen annen iver i Guds tjeneste og ingen annen omsorg for å gjøre det som er rett, utenom Guds ord. For «hele Skriften er innåndet av Gud og nyttig til lærdom, til overbevisning, til rettledning, til opptuktelse i rettferdighet, for at Guds menneske kan være fullkomment, satt i stand til all god gjerning».

Den Hellige Ånd følger Ordet, og Den Hellige Ånds kraft er i Ordet. La dere ikke forføre: Guds Ord betyr i høyeste forstand Guds Sønn. Han er Ordet. Guds ord i den nest høyeste forstand betyr evangeliets budskap: «Og dette er det ordet som er blitt forkynt dere ved evangeliet.» Og Bibelen må aldri et eneste øyeblikk skilles fra Kristus, det levende Ord, og fra Guds budskap, som er Ordets skatt. Og Den Hellige Ånds gjerning og virke gir dette Ordet kropp og skikkelse.

Den er skilt ut fra alle andre bøker. Augustin sier om Bibelen: «Hva er Bibelen annet enn et brev fra Gud den Allmektige til hans skapninger? I det brevet hører vi Guds røst og ser vår himmelske Fars hjerte.» Stå fast i sannheten.

Bibelen trenger ikke noe forsvar. Bibelen forsvarer seg selv, Bibelen forklarer seg selv. Jeg frykter ikke hedningene, jeg frykter ikke de vantro, jeg frykter ikke skeptikerne. Jeg frykter den falske, kompromissvillige og forsonlige moderne læren i våre kirker. Det er det eneste vi skal frykte. La bare Bibelen holdes atskilt. Slik den er, trenger den ikke noe forsvar.

Britannia trenger ingen festningsverk, og hvorfor ikke? Fordi Gud har skilt henne ut med havet. Det er hennes styrke og hennes vern. Skriften trenger ingen festningsverk. Guds ord er Åndens sverd, og hvem har noen gang hørt om å forsvare et sverd? Det er fienden som vil råde dere til å stikke sverdet i sliren – en vakker slire med alle slags metafysiske og kunstferdige utsmykninger. Sverdet må trekkes, for sverdet skal gå til angrep.

Å, at vi måtte kjenne Skriften ikke bare som Åndens sverd! For selv om dette sverdet kan påføre smerte, er det ment til legedom. Å, at vi

måtte kjenne den som den milde duggen og regnet som faller ned fra himmelen og ikke vender tilbake dit, men har fremgang med det Gud vil.

Mitt ønske for hver og en av dere og for meg selv er dette: at vi kan si, når tiden kommer da vi må skilles også fra denne kjære boken: Dette har vært Guds budskap til meg, i Skriften: «Med evig kjærlighet har jeg elsket deg. Derfor har jeg latt min miskunn mot deg vare ved.» Amen.

Foredrag 5. Jødene – voktere og vitner

Emnet i dag er dette: Jødene som voktere av Det gamle testamentes skrifter, og som vitner om at Bibelens historie og profetier er sanne.

Dere husker Romerbrevet. Det er den mest omfattende og ordnede framstillingen av Kristi evangelium, som apostelen Paulus forkynte for å virke troens lydighet blant alle verdens folk. Der stiller apostelen spørsmålet: «Hva fortrinn har da jøden?»

I kapitlene før har han vist at både jøder og hedninger er skyldige for Gud, og at jøden, som hadde fått langt større forrettigheter, sto under en større dom. Nå bryter spørsmålet fram, allerede i begynnelsen av brevet: «Hva fortrinn har da jøden?» Og svaret han gir, er lærerikt og slående på alle måter: «Mye på alle vis! Først og fremst at Guds ord ble betrodd dem» (Rom 3,1–2).

Det er et svært viktig uttrykk. Apostelen bruker det om alt det Gud hadde meddelt Israel – åpenbaringene han hadde gitt dem, og som han siden lot skrive ned og føre videre til slektene som kom etter. Han bruker det sterkeste uttrykket han har, for å overbevise oss om at dette er Guds egne ord, med myndighet og til evig tid.

Og han bruker et annet uttrykk som også er svært slående: Disse ordene kom ned fra himmelen, som Ordet selv lærer oss, og de ble bare *betrodd* Israel å vokte. Israelittene frambrakte dem ikke, de tok bare imot dem.

Og det tredje han viser med disse få ordene, er at summen og kjernen av alle deres forrettigheter og fortrinn lå nettopp her. Når disse hellige skriftene blir tatt imot i tro, og Den Hellige Ånd velsigner

dem, rommer de alle de velsignelser og forrettigheter som Gud har til hensikt å gi sine utvalgte.

La meg helt fra begynnelsen minne dere om noe som alle dere som kjenner Skriften, må ha tenkt over mange ganger. Bortsett fra de elleve første kapitlene i Første Mosebok, Jobs bok, Ordspråkene og Forkynneren handler hele Det gamle testamente om jødene: om Guds handlemåte med dem, om det de opplevde, og om løftene de fikk. Hele Det gamle testamente, med unntak av de få delene jeg har nevnt, handler bare om jødene.

Kommer vi så til den nye paktens bøker, ser vi at de fire evangeliene bare har med jødene å gjøre, og med hvordan Herren åpenbarte seg midt iblant dem i Jesu person.

Apostlenes gjerninger har i de første kapitlene bare med jødene å gjøre, da evangeliet først ble forkynt i Jerusalem og Judea. Og selv om boken siden går over til hedningene, mister den aldri Israel av syne et eneste øyeblikk. I det aller siste kapitlet ser vi apostelen Paulus i Rom, der han vitner for jødene at han ikke sier noe annet enn det Moses og profetene har vitnet om (Apg 26,22; 28,23).

Heller ikke i brevene mister vi jødene av syne. Jeg har allerede nevnt Romerbrevet, og jeg ber dere legge merke til hvor betydningsfullt dette eksemplet er. Her, om noe sted, kunne vi vente at apostelen Paulus ville la Israel ligge – han taler jo til hele verden like før hedningefolkenes tider tar til. Og om han tok Israel fram, skulle vi vente at det bare var som en forberedelse, et stillas som skulle tas ned så snart bygningen kunne vises fram.

Men i dette brevet som favner hele verden, hedningenes eget brev, vier apostelen tre kapitler til jødene. For det var en uatskillelig del av hele Guds råd som han skulle gi menigheten, og han var mest av alt engstelig for at hedningemenigheten skulle være uvitende om denne hemmeligheten. Derfor møter vi også jødene igjen i Åpenbaringen.

Slik stiller hele Skriften jødene fram for dere, innvevd i alt som er viktig og nødvendig for vår frelse, og knyttet til Guds hellige planer, som ennå ikke er fullt virkeliggjort. Dette alene viser at en utleggelse av Skriften som ikke gir jødene en uatskillelig plass, ikke gjengir Åndens sinn riktig.

Det er helt sant at alt som hendte jødene, var forbilder og bilder på åndelige sannheter og erfaringer, og at det er skrevet for at dere

skal bli oppbygd, og for at deres eksempel og oppmuntring skal hjelpe dere på veien mot himmelen. Men at denne historien er et bilde og et forbilde, rokker ikke det minste ved at den virkelig har hendt, og at den er begynnelsen på den framtiden som ennå ligger foran oss.

Dere har helt rett, kjære hedningekristne, når dere bruker på dere selv alle løftene Gud ga sitt folk Israel: at han aldri skulle forlate dem eller svikte dem, og at han gjennom all tukt skulle føre dem trygt fram og gi dem herlighet. Men tenk bare et øyeblikk: Hvis Gud ikke holdt disse løftene til det folket han først ga dem til, hvilken oppmuntring skulle dere da ha til å tro at han vil holde dem overfor dere, som bare ved en slutning kan gjøre dem til deres egne?

Det andre punktet om Skriften er dette: Guds ord handler i så stor grad om jødene at alle skriftene også er skrevet av jøder. Farao hadde en drøm, og bare Josef kunne tyde den. Nebukadnesar hadde et syn, og bare Daniel kunne tyde det. Israel er det profetiske folket som Gud har utvalgt til dette, og derfor hørte alle Skriftens forfattere til det utvalgte folket – heller ikke Lukas, den kjære legen, er noe unntak. «Hva fortrinn har da jøden?» Mye på alle vis, først og fremst fordi Guds ord ble betrodd dem.

Men tro ikke at jeg vil prise jødene. Jeg vil bare ære Gud og vise at Gud i sin suverene utvelgelse satte dem til å ta imot og bære fram guddommelige skatter. Ordene ble *betrodd* dem.

Noen nyere forfattere har prøvd å forklare det særegne ved Det gamle testamente ut fra det særegne ved den semittiske rasen. De har lært oss at det var noe ved semittene som gjorde dem særlig skikket til å tenke på evige, opphøyde og store ting. Sems utvelgelse kom før Abrahams utvelgelse, og om semittene hadde særtrekk som på noen måte stemte overens med det de senere skulle få betrodd, vet jeg ikke. Han som er Skaperen og naturens Gud, er også Forløseren, og om det fantes slike særtrekk, strider det ikke mot det Skriften lærer oss.

Men det er langt bedre for oss å se på fakta enn på spekulasjoner. Israel fant ikke Gud. Gud fant Israel. Troen på den ene Gud skapte jødene, jødene skapte ikke den. Dette er det store særmerket ved Skriften og ved det jødiske folket: Her finner vi noe helt annet enn det vi ser hos andre folk. Her virker en innflytelse ovenfra. Ja, hos alle andre folk kan dere forklare religionen ut fra deres særpreg.

Hos grekerne var samvittigheten helt underordnet sansen for det skjønne. Som Ruskin sier: «Hellas' diktere og filosofer laget Hellas' religion.» Hos romerne var staten alt, og hele religionen deres hadde bare én hensikt: å tjene statens styrke og fordel. I Østen, i India og Persia, var religionen ikke annet enn panteistisk spekulasjon, kledd i seremonier og former. Den hadde ingen Gud og ingen evighet. Som folket var, slik var religionen. Men vi kan ikke si at som Israel var, slik var troen, for Israels tro kom ned fra Gud.

Og hva møtte den? Et gjenstridig og hardnakket folk. Avgudsdyrkelsen satt i hjertet deres, slik den sitter i alle menneskers hjerte. Knapt var de ført ut av Egypt før de tilba gullkalven. Hundrer av år senere, da Israel falt fra, ble det igjen reist en kalv: «Se, her er gudene deres, Israel, som førte deg opp fra landet Egypt» (1 Kong 12,28).

I ørkenen ofret de til Remfan og andre guder, som profeten sier (Apg 7,43). I dommernes og kongenes tid ble de stadig dratt mot avgudsdyrkelse, og profetene vitnet mot denne dragningen. Den viste seg på to måter: Enten tilba de andre guder, eller de tilba Herren i en hedensk form som Gud hadde forbudt.

Hvordan tok så Israel imot denne troen? Det var først de store og tunge erfaringene i fangenskapet som drev dragningen mot avguder ut av folket. Gud betrodde Israel sine ord, og derfor skrev Moses og profetene ved inspirasjon. De var ikke et produkt av sin tid, og de ga ikke uttrykk for folkets egen ånd. De ga uttrykk for de utvalgte i folket, dem som Guds Ånd hadde lært opp. Og disse utvalgte i folket fikk, i likhet med profetene, alt ovenfra, fra Herren, Gud den Høyeste.

Derfor er Skriften en så underfull bok. Og derfor er alle de fantasifulle teoriene om at Mosebøkene ble laget etter landflyktigheten, blottet for sunn fornuft. Det vil bli enda klarere av det neste punktet. Det finnes ikke noe annet folk på jorden som kunne fås til å ta vare på bøker som tegnet et slikt bilde av deres utakknemlighet og stadige frafall. Bøkene sammenligner dem med verdens andre folk og sier i virkeligheten: «Dere er verre enn noe annet folk. Dere er mindre tro mot meg enn de andre folkene er mot sine falske guder.»

Leser vi de fem Mosebøkene fra begynnelse til slutt, gir de oss ikke da et sammenhengende bilde av Israels ondskap og utakknemlighet? Og slik er det med de andre historiske bøkene også. Hva sier profeten Jesaja? «Hadde ikke Herren, hærskarenes Gud, latt det bli

tilbake en liten rest av oss, da var vi som Sodoma, da lignet vi Gomorra» (Jes 1,9). Og hva sier alle profetene til Israel? «Vær ikke lik deres fedre» (Sak 1,4).

Hvor er det folket som i hundrer av år ville ha tatt vare på en beretning som vitnet slik mot det selv? «Det er ikke noe godt i Israel. Tro ikke at jeg har utvalgt dere fordi dere er bedre enn de andre folkene. Det var min suverene kjærlighet og min kjærlighet til Abraham, Isak og Jakob» (sml. 5 Mos 7,7–8). Det er Guds nåde som har virket i dem. Hadde en slik beretning blitt laget kunstig, hundrer på hundrer av år etter hendelsene, ville den aldri blitt tatt imot.

Jødene slo i hjel profetene og steinet dem som var sendt til dem – og likevel våget de ikke å røre de skrevne beretningene om deres liv og alt de vitnet. Hvor merkelig! Nei, de æret disse skriftene og så på dem som det vitnesbyrdet Den Høyeste hadde sendt dem. De levende ordene ble betrodd dem (Apg 7,38).

Pascal sier det like sant som treffende: «Den oppriktigheten jødene har tatt vare på sine skrifter med, er uten sidestykke blant folkene, og den har ikke sin rot i naturen.» For Pascal kjente læren om utvelgelsen og nåden og så at det var Gud og Gud alene som hadde ordnet det slik.

Men la oss nå se på Skriften. For som jeg ofte har sagt til dere: Det er ikke bare ordene som ble talt, og ikke bare hendelsene som skjedde. Det er alt dette, valgt ut og ordnet under Den Hellige Ånds ledelse og samlet i en bok.

La meg kort minne dere om hvor ofte Gud bød at noe skulle skrives ned. I Andre Mosebok fikk Moses befaling om å skrive seieren over Amalek opp i boken (2 Mos 17,14), og i den samme boken forteller han at han skrev opp de ordene Herren hadde talt (2 Mos 24,4). I Fjerde Mosebok hører vi at han skrev opp Israels vandringer (4 Mos 33,2).

Femte Mosebok sier at den kommende kongen skulle ha lovboken hos seg og lese og grunne på den (5 Mos 17,18–19). I den samme boken gir Gud Moses en sang for Israels barn, som beskriver hele deres framtid helt fram til den store Befrierens komme, og Moses fikk befaling om å skrive den opp (5 Mos 31,19.22). Denne boken skulle prestene ta vare på, og hvert sjuende år skulle den leses opp for folket (5 Mos 31,9–11).

Josva skulle skrive ned det han opplevde, og legge det til bøkene som allerede fantes (Jos 24,26). Også Samuel fikk befaling om å skrive,

og han la det ned for Herrens åsyn (1 Sam 10,25). Det viser at det ikke var en vanlig menneskelig bok, et alminnelig litterært verk, men at den var hellig for Herren.

Så ser vi at de første sytti-to salmene er samlet, og etterpå leser vi: «Ende på Davids, Isais sønns bønner» (Sal 72,20). Siden ser vi at det ble gjort flere samlinger av salmer på Hiskias tid. Alle disse påbudene om å skrive bøkene viser oss Guds hensikt.

Profeten Jesaja viser til lovboken som folket skulle lese i (Jes 34,16), og til Jesaja sa Gud at han skulle skrive på tavler og deretter tegne det opp i en bok, så det kunne vare fra slekt til slekt (Jes 30,8).

Dere husker hvordan kong Jojakim ødela bokrullen som Jeremia hadde skrevet etter Herrens befaling, og hvordan Gud da bød Jeremia å skrive en ny rull med alle de tidligere profetiene og flere som ble lagt til, blant dem den særskilte straffen over Jojakim (Jer 36). Og dere husker hvordan Gud sa til profeten Habakkuk at han skulle skrive tydelig på tavlene – så tydelig at den som løper forbi, kan lese det (Hab 2,2).

Ett faktum må jeg nevne her. Under kong Josjias regjering ble bokrullen funnet, etter at den lenge hadde vært forsømt. Noen kritikere slutter av dette at denne loven ikke kan ha eksistert i alle disse hundreårene og så gått i glemmeboken. Det er svært merkelig at nyere forfattere så ettertrykkelig forteller oss hva som umulig *kunne* ha skjedd. Det er da langt bedre å be historikerne fortelle oss hva som kunne skje, fordi det virkelig har skjedd.

Alle må straks komme til å tenke på en helt parallell sak: Skriftens historie gjennom mange hundreår i middelalderen. Da Martin Luther først begynte å tenke over dette, trodde han at hele Skriften var de evangelie- og brevtekstene og andre utdrag som ble brukt i prestenes andaktsbøker. Slik gikk det også i Israels historie. Israel var et ulydig folk, og det fantes tider da det ikke var noen gudsfrykt og ingen alvorlig lengsel etter Gud, bortsett fra hos noen ganske få.

Når vi kommer til Esras og Nehemjas dager, ser vi at det ble gjort et stort arbeid for å samle alle bøkene som fantes fram til da, og gjøre dem til én samling. Makkabeerbøkene vitner om denne samlingen: den rommet de fem Mosebøkene, de historiske bøkene til slutten av Kongebøkene og deler av Salmene og Ordspråkene. Siden ble resten

av bøkene samlet etter at Israel var vendt hjem fra fangenskapet til sitt eget land, som vi også leser i Makkabeerbøkene.

Dette står fast: Etter Guds bud ble alle bøkene vi har, lagt til litt etter litt og siden samlet, og 300 år før vår tidsregning fantes de hos jødene som den eneste hellige samlingen av bøker med myndighet.

Og det er svært merkelig at jødene aldri tvilte på disse bøkene. Jødene hadde litteratur av alle slag. Dere vet at Skriften nevner boken om Herrens kriger og andre bøker – historiske og poetiske skildringer av slag og hendelser. Dere vet også at Salomo laget tusener av ordspråk, skrev om naturen – naturvitenskap, ville vi kalle det – og laget sanger. Og i Forkynneren står det at det er ingen ende på all bokskrivingen (Fork 12,12).

Men ut av en svært stor, eller i alle fall forholdsvis stor, litteratur valgte de ut nettopp disse bøkene. Om dem bruker apostelen Paulus uttrykket «De hellige skrifter» i brevet til Timoteus (2 Tim 3,15), det vil si bøker som tilhørte Gud og var skilt ut for ham.

De apokryfe bøkene gir seg aldri ut for å stå på linje med resten av Skriften. Tvert imot taler de om alle de andre skriftene med den største ærefrykt, som en stor skatt Gud hadde gitt Israel, og om seg selv taler de svært beskjedent. Dessuten inneholder de apokryfe bøkene mange fortellinger som tydelig er sagn, og som er av en helt annen art enn beretningene om undrene i Den hellige skrift.

Som bindeledd mellom Det gamle og Det nye testamente har de apokryfe bøkene ikke den minste betydning, verken historisk eller teologisk. For der Det gamle testamente slutter, der og ingen andre steder begynner Det nye testamente. Det gamle testamente slutter med Malaki: «Se, jeg sender min budbærer, han skal rydde vei foran meg» (Mal 3,1). Og Det nye testamentes historie begynner i virkeligheten slik: «En mann sto fram, utsendt av Gud. Hans navn var Johannes» (Joh 1,6).

Heller ikke skjedde det noen utvikling i læren eller i profetien. De apokryfe bøkene er riktignok interessante, men de er slett ikke en organisk del av Skriften. Ja, de inneholder ting som strider mot Skriften. De står helt og holdent på et menneskelig og lavere plan. Derfor godtok heller ikke jødene dem et eneste øyeblikk som en del av kanon.

Én ting er det verdt å legge merke til i de apokryfe bøkene: De klager over at det lenge ikke har vært noen profet i Israel. Og her er noe

underfullt. Gud vernet sitt trofaste folk mot fristelsen til å miste sin egenart som folk og tilpasse seg grekerne, og han vernet dem i farens stund.

Men mer enn det: I hele denne tiden, da Israel var fullt av tapperhet og mot, og heltemodet var sterkt i folket, finnes det ikke et eneste eksempel på en falsk messias. For etter Daniels profeti skulle Messias ikke komme i disse 400 årene. Og knapt var tiden profetien nevnte, ute, før alle jødene ventet på Messias, og Messias kom i Jesus.

Men nå må jeg si noen ord om hvordan det sto til med jødene på vår Frelsers tid. De hadde Skriften. Josefus' vitnesbyrd kjenner alle. Jeg skal ikke lese det for dere, for dere kan lett slå det opp.

Han sier at jødene hadde tjueto bøker i Skriften: de fem Mosebøkene, historiske bøker, fire bøker med lovsanger til Gud og ordspråk som lærer om livsførselen, og de profetiske bøkene. Han sier at ingen noen gang har våget å legge noe til dem eller ta noe bort fra dem, at de apokryfe bøkene aldri ble lagt til dem, selv om de er interessante, og at jødene så på Skriften som guddommelig.

Etter det babylonske fangenskapet gikk hele Israels kraft inn i Skriften – i å bevare, holde og forsvare den loven Gud hadde gitt dem ved Moses. Men dessverre ble denne ærefrykten for Skriften en falsk ærefrykt. Her kan vi virkelig tale om bokdyrkelse, om å tilbe boken løsrevet fra den levende Gud. De mente at alle de fem Mosebøkene var kommet ned fra himmelen til Moses – noen sa på én dag, andre sa til forskjellige tider.

Nå blandet de Guds skrevne ord sammen med det Ord som var hos Gud fra evighet. De talte med den groveste gudsbespottelse om at Gud hadde slik glede i de fem Mosebøkene at han leste i dem hver dag. Skriften skulle være den kanalen Gud talte til dem gjennom, men de gjorde den til ett med den levende Gud. Da måtte de nødvendigvis misforstå loven.

Når Bibelen blir en død bok løsrevet fra den levende Gud, blir den forvandlet til en ren trylleformel. Den blir smuldret bort i små spissfindigheter, slik de skriftlærde gjorde på Kristi tid. Nå er det kasuistenes tid. Den åndelige meningen med loven fordamper, og hele systemet av egenrettferdighet blir bygd opp.

Profetene hadde en dobbel hensikt. For det første viste de folket at loven er åndelig, at ytre overholdelse ikke tilfredsstilte Gud, og at

hensikten med loven derfor var at folk skulle omvende seg og lengte etter en Frelser. Deretter viste profetene dem til Frelseren.

Men når folk er egenrettferdige, vil de ikke ha Guds rettferdighet. Når de er friske, trenger de ikke lege. Og når de holder loven og innbiller seg – som de gamle jødene og mange andre – at de kan gjøre enda mer enn loven krever og har overskytende gode gjerninger, da drar ikke profetiens røst dem til seg, med sin skjønne trøst og sitt budskap om forsoningen.

Derfor skjedde noe merkelig da vår velsignede Jesus kom. Jødene trodde at Skriften var Guds ord. Jesus trodde at Skriften var Guds ord. Men mellom dem var det fiendskap. Jødene forkastet Jesus, og Jesus vitnet mot jødene. Hans vitnesbyrd mot jødene var dette: «Dere har ikke Guds ord i dere, og derfor kan dere ikke tro hvem jeg er. Jeg er sendt til dere fra Gud Fader. Om Skriftene levde i dere, ville dere kjenne igjen mitt ansikt og høre min røst» (sml. Joh 5,38–39).

For en underlig tragedie som her utspant seg! Den er en advarsel til bekjennende kristne som kan ære Bibelen og strides om Bibelen, og som likevel opplever at Bibelen blir et hinder som holder dem borte fra Gud, i stedet for noe som hjelper dem til Gud. Slik var det også med sabbaten, som de fordreide, og der deres overlevering gjorde Guds bud ugyldig (Mark 7,13).

Men selv overleveringene, som ikke ble skrevet ned på åtte hundre år, var bare ment å vise Bibelen ærefrykt. Fra den store synagogens tid var det forbudt å skrive ned noen annen overlevering, for forklaringen og overleveringen skulle ikke blandes sammen med Guds skrevne ord, de ordene som var betrodd dem. Slik holdt Gud dem trofaste og lojale som Ordets voktere, selv i deres synd og i en overlevering som stred mot Guds sinn. Sannelig et fattig folk til å vokte den skatten han hadde betrodd dem!

Men det fantes israelitter som hørte Guds røst i Skriften. Først og fremst Johannes døperen, som lot Jesaja og Malaki og Salme 1 og alt det Moses og profetene hadde sagt, gi gjenlyd. Så var det den salige jomfru Maria, som hadde drukket inn Davids sanger og fedrenes forutsigelser. Det var presten Sakarias, som ventet på at frelsens horn skulle reise seg i Guds tjener Davids hus.

Det var gamle Simeon og Anna – og hva levde de av? Guds ord var i dem. Og hva var dette Guds ord? «Trøst, trøst mitt folk! sier deres

Gud. Tal vennlig til Jerusalem … Si til Judas byer: Se, der er deres Gud!» (Jes 40,1–2.9). De ventet på Israels trøst (Luk 2,25).

Og da den velsignede Jesus kom, kjente de igjen hans røst – de som Skriften var et levende ord for, selv om de var forholdsvis ukyndige. Det var den samme røsten igjen: «Salige er de fattige i ånden … Salige er de som sørger … Salige er de nedbøyde» (Matt 5,3–5).

Hvorfor sa de første disiplene straks da de første gang så Jesus: «Ham som Moses har skrevet om i loven, og som profetene har skrevet om, ham har vi funnet» (Joh 1,45)? Svært få profetier var gått i oppfyllelse i hele den tiden. Kanskje visste de ikke om noen som hadde gått i oppfyllelse ennå. Ordet var i dem gjennom Skriften, og Ordet som sto foran dem, talte til deres sinn.

Jesus selv hadde ikke gått på deres skoler. De undret seg over hvordan han la ut Skriften, for han var ikke opplært i deres lærdom, deres kommentarer og deres overleveringer (Joh 7,15) – akkurat som folk i dag tror at ingen kan forstå Bibelen uten å være stor i språkvitenskap, kritikk og historie. Men Jesus er den eneste som noen gang har forstått hele Det gamle testamente. De ulærde er utestengt fra slike lærde granskninger, men Jesus ga de enfoldige forstand. Han hadde Davids nøkkel, og han åpnet Skriftene for dem.

Men det stakkars Israel? Tro ikke at fariseerne alle var hyklere. De sto alle i fare for å bli hyklere, og noen av dem var hyklere. Men mange av dem var gudfryktige, fromme og alvorlige menn. De æret virkelig Skriften og hadde nidkjærhet for Gud, men uten den rette forstand, og de søkte å grunnlegge sin egen rettferdighet (Rom 10,2–3). Da Jesus fortalte dem i lignelsen at riket skulle tas fra dem og gis til andre, sa de: «Det må ikke skje!» (Luk 20,16) – og det kom fra dypet av deres sjel: «Det må ikke skje!»

Og ved å forkaste Jesus oppfylte de profetiene. Slik var det sagt forut, i Salme 118: «Den stein som bygningsmennene forkastet» (Sal 118,22); i Jesaja 53: «Foraktet var han og forlatt av mennesker» (Jes 53,3); i Sakarja 11: «Så veide de opp til meg min lønn, tretti sølvpenger» (Sak 11,12). Alt dette ble oppfylt i Jesus. Som apostelen Paulus sier i Apostlenes gjerninger: Jødene trodde de handlet etter Guds vilje når de fulgte sin egen vilje og sitt eget forsett, men de oppfylte bare profetiene (Apg 13,27).

Kanskje vil noen nå si: «Men hva blir det så av Det gamle testamentes skrifter? Hva blir det av hele den forberedelsen Gud i tusener av år har gitt sitt folk?» Skriften ble oppfylt i Jesus. Og la meg si at alt som var sagt forut om jødenes framtid, også ble oppfylt i Jesus. For alle løftene ble gitt til ham.

Den retten jødene har til landet Kanaan, springer ut av pakten Gud sluttet med Abraham, men Kristus er selve pantet på eiendommen, den første delen av den. Og apostlene plantet Det gamle testamentes skrifter blant de troende jødene, der de fantes fra før, men også blant alle hedningene som tok imot troen på Kristus Jesus.

Men Israel som folk blir bevart. Hadde alle jødene tatt imot Jesus som Messias, ville vitnesbyrdet deres blitt sett på som partisk. Men Skriftene som tegner bildet av Jesus, blir værende i hendene på jødene som har forkastet ham, og derfor kan ingen motsi vitnesbyrdet deres. Og hadde alle jødene gått til grunne, ville vitnene om Jesus vært borte. Slik har Gud ordnet det i sin uendelige visdom.

Men se et øyeblikk på Israel etter kjødet. Dere vet hvilken sorg og smerte apostelen Paulus bar på for Israels skyld. Det var mørkt i Jerusalem. Alle de forskjellige partiene intrigerte og la planer og trodde at de ved statskunst og forsoning kunne styre rolig og stille gjennom. Gudstjenesten i templet gikk sin vante gang, men dommens ord var allerede gått ut, og Herren hadde allerede sagt forut at Jerusalem og templet skulle ødelegges. Og for en åndelig mann som apostelen Paulus hadde dommen i virkeligheten alt falt, selv om den ennå ikke var kommet i det ytre.

De forherdet seg mot Stefanus, og de forherdet seg mot det apostlene forkynte. De ble stående i sin vantro. Dommen kom med sikkerhet. Skylden lå på dem – en større skyld enn noen de hadde pådratt seg før. Denne skylden lå på dem – den skylden som alene kan forklare at de har vært spredt i atten hundre år. Samtidig modnet deres åndelige tilstand raskt til den tilstanden de har vært i siden. Og ikke nok med det: Også de politiske forviklingene modnet.

For selv om Israel begikk denne store synden mot Gud og mot Jesus Kristus, falt de ikke bort fra Gud. De hadde fremdeles nidkjærhet for Gud. De ville fremdeles heller dø enn tilbe avguder. De ventet fremdeles i all oppriktighet og ba med all inderlighet. Det var ikke et folk som var blitt lettsindig og avgudsdyrkende. Når Europas folk faller

fra, faller de trolig ned i bunnløs vantro. Men i den falt Israel aldri, så stor deres skyld enn var.

Derfor gråt apostelen Paulus over Israel, Guds folk, som barnekåret tilhører (Rom 9,4). Gud gjorde dem til sine barn. Som sitt folk førte han dem ut av Egypt og oppdro dem, slik en far handler med sitt barn. Dem tilhørte herligheten – ikke våpnenes eller vitenskapens herlighet, men den herligheten at Herren hadde utvalgt dem og ville bo midt iblant dem. Dem tilhørte paktene, som ble sluttet med Abraham, Isak og Jakob og senere. Dem tilhørte lovgivningen, de ti bud som Gud selv skrev på steintavlene. Dem tilhørte den skjønne gudstjenesten, tabernaklet med Det hellige og Det aller helligste. Og dem tilhørte fedrene.

Å, tenk bare et øyeblikk på fedrene! Tenk på Abraham, han som ble kalt Guds venn. Han tok imot løftet i tro uten å tvile, og han var villig til å gi Isak, fordi han visste at han skulle få ham tilbake fra de døde. Tenk på Jakob, som kjempet med Gud og ble kalt en fyrste. Tenk på Moses: Ved ham dro Israel ut av Egypt, han fikk lovens forordninger, og han var mellommann mellom Gud og jødene.

Og tenk på alle krigerne og dommerne, sterke og brennende menn som ikke bøyde seg for mengden, men var tro mot Den Høyeste. De nøyde seg heller med tre hundre som valgte å lyde Gud, enn med store skarer. Stjernene på himmelen kjempet for dem (Dom 5,20) – Herrens og Gideons sverd! Og de holdt folket i tukt ved Den Høyestes ord.

Tenk på alle de liflige sangerne og salmistene som øste ut sin sjel i sanger og toner, i takk og lovsang. Tenk på profetene, disse lyssøylene som hadde samfunn med den allvitende Gud, for hvem tusen år er som én dag. De hørte den fjerne torden av Guds dommer, og de ble redde. De så Immanuels skjønne ansikt, og de øste ut trøstens ord.

Og tenk på martyrene som ikke fryktet løven eller sverdets egg eller den glødende ovnens kraft. Tenk på de hengivne barna og de kjærlige mødrene, og på fedrene – fra dem er Kristus kommet etter kjødet, han som er Gud over alle ting, velsignet i evighet! (Rom 9,5).

Og dette er det folket Gud måtte tukte i sin harme. Jerusalem ble ødelagt. Templet, som var selve livspusten deres, ble lagt i grus, og Israel selv ble til forbannelse blant alle folkene.

Her må jeg slutte med bare én merknad. Se på dette folket! Hvor mange har ikke grått over Israel! For hvem har en smerte som kan

sammenlignes med Jerusalems, som det står i Klagesangene? (sml. Klag 1,12).

En av deres egne diktere har sagt: «Villduen har sitt rede, reven sin hule, menneskene sitt fedreland – Israel bare graven.» Å nei, tusen ganger nei! Israel har Skriften, og det er denne Skriften som har holdt Israel i live til denne dag. Ulikt alle andre folk har Israel Skriften. Og når Den Hellige Ånd blåser over dem, skal de se Jesus, han som Moses og profetene har vitnet om. For framtiden ligger ennå foran dem – den framtiden «som Gud har talt om ved sine hellige profeters munn fra eldgamle dager av» (Apg 3,21).

Jeg har ofte tenkt på Titus' triumfbue, som ble reist etter at Jerusalem var ødelagt. Den står der ennå, i Rom. På buen kan dere se de fangne jødene, den sjuarmede lysestaken fra templet og skuebrødsbordet, og foran dem den store keiseren og seierherren Titus. Men det finnes en annen triumfbue, som apostelen Paulus også har reist, midt iblant romerne: Romerbrevet, fra kapittel 9 til kapittel 11. Og på denne buen står det skrevet: «Hele Israel skal bli frelst» (Rom 11,26).

I alt dette skal Skriften vise sin sannhet og sin fasthet for de kommende tider – for oss er den alt delvis oppfylt. For profeten sa at gutter og jenter igjen skal leke og glede seg på Jerusalems gater (Sak 8,5). Slik skal alle kapitlene i Det gamle testamente stråle fram med ny livskraft og skjønnhet når Herren besøker sine barn og oppfyller sitt ord, og når alle jordens ender sammen får se vår Guds frelse (Jes 52,10).

«Lovet være Gud Herren, Israels Gud. Han er den eneste som gjør undergjerninger. Hans herlige navn være lovet til evig tid! All jorden er full av hans herlighet! Amen» (Sal 72,18–19).

Foredrag 6. Israel etter adspredelsen – et bevis for at profetiene er sanne

Emnet mitt i dag er dette: Israel etter adspredelsen som vitne om at Den hellige skrifts historie og profetier er sanne.

Med fangenskapet i Babylon begynner en tid i Guds rikes historie som ennå varer, og som først skal ende når vår Herre kommer igjen. Hvorfor er evangelisten Lukas så opptatt av å understreke at Jesus ble født mens keiser Augustus regjerte i Rom? Hvorfor er Pontius Pilatus nevnt i trosbekjennelsen? For at vi skal merke oss at kongespiret virkelig var veket fra Juda (1 Mos 49,10), og at Jesus, den nyfødte jødenes konge, kom til verden under det fjerde verdensriket.

Men hedningefolkenes tider trådte klarere fram etter at Jerusalem var ødelagt og Israel spredt blant alle folk. Det er vår velsignede Frelsers eget uttrykk: Jerusalem skal ligge nedtrådt av hedninger inntil hedningefolkenes tider er til ende (Luk 21,24).

I denne tiden ser vi Israel under Guds mishag, åndelig blindt og spredt blant alle jordens folk. Likevel er de fremdeles tro mot Gud, og Gud ser fremdeles til dem og våker over dem med velvilje.

På den andre siden ser vi menigheten, som består av både jøder og hedninger. Den kjenner den treenige Guds navn og går ut i Jesu navn blant alle verdens folk, men selv er den en liten hjord. Og på samme måte som Israel sto mot alle folkene og var skilt fra dem, er menigheten et vitne mot verden – et vitnende og lidende legeme – inntil det til sist behager Gud å gi den riket (Luk 12,32).

Israel er et vitne om sannheten på en negativ måte. Kristi menighet er et vitne om sannheten på en positiv måte. Bare allvitenheten kunne ha forutsett og sagt forut de underfulle og innviklede veiene Guds forsyn skulle gå for å fullføre Den Høyestes råd.

Messias skulle etter mange hundreårs forberedelse komme til Israel for å bli forkastet. Men at de forkastet Messias, skulle ikke gjøre slutt på deres historie. Den skulle bare holdes tilbake i en rekke hundreår, og imens skulle en annen del av Guds råd få rom og tid til å virke – en del som, om mulig, er enda mer opphøyd og enda mer gåtefull. Det kunne ingen andre enn profeter sendt av Gud selv noen gang ha sagt forut.

Jesaja 53, for eksempel, sier svært klart forut at tiden skulle komme da Israel skulle få øynene opp. Da skulle de se at mannen de forkastet, og som de holdt for å være Guds fiende og slått av Gud, var et uskyldig og lytefritt Lam, og at hans død var en soning og forsoning for deres synder.

Like klart er Sakarjas vitnesbyrd. Israels endelige omvendelse, anger og herliggjørelse skulle ikke knyttes til at de tok imot Messias ved hans første komme, men til at de tok imot en forkastet Messias, når de skal «skue opp til meg som de har gjennomstunget» (Sak 12,10).

Og hvor gåtefull og ubegripelig var Daniels forutsigelse: Grunnleggeren av det femte riket, som skulle bestå til evig tid, var Menneskesønnen, og han skulle komme, ikke fra Betlehem, slik Mika hadde sagt forut (Mika 5,1), men fra tronen der oppe, «med himmelens skyer» (Dan 7,13)!

Og her er noe merkelig, helt ulikt alt et menneske kunne finne på: Da Gud sendte Jesus første gang, oppfylte han profetenes forutsigelser helt tydelig, men likevel slik at oppfyllelsen på ingen måte tvang fram troen. Den forble en prøve for Israel, en prøve på om Guds rike, så å si, var etter deres sinn. Derfor følte de seg ikke tvunget til å ta imot Jesus, enda de trodde fullt og fast på hele Skriften. «Sannelig, du er en Gud som skjuler seg» (Jes 45,15). I alle Guds åpenbaringer er det fremdeles noe mørkt, for at troen skal bli prøvd.

Og slik sa Jesus selv forut til Jerusalem, og sammenfattet hele dets historie: De som slo i hjel profetene og steinet dem som var sendt til dem, skulle nå til sist få lønn for sine onde gjerninger. Huset

deres skulle bli liggende øde, fordi de ikke kjente sin besøkelsestid (Matt 23,37–38; Luk 19,44).

Men han skilte seg ikke fra dem for alltid. Han holdt fram det lyse og herlige håpet at de skulle se ham igjen – ikke bare med kroppens øyne, men også med troens øyne – og hilse ham som han som kommer, velsignet, i Herrens navn (Matt 23,39).

Se da hvordan Det gamle testamentes og Det nye testamentes forutsigelser blir prøvd, helt tydelig og i lys av fakta, gjennom historien i de siste atten hundre årene! Israel forkastet Jesus. Gud overga Israel til landflyktighet og straff, men elsket dem likevel og var tro mot pakten han hadde sluttet. Og dette folket er bevart på en høyst underfull måte, både i kropp og ånd, for at også de forutsigelsene skal bli oppfylt – dem som Det gamle testamente har vevd sammen med forutsigelsene om det første komme.

Lenge før Jerusalem ble ødelagt, så apostelen Paulus, som alle åndelige mennesker, at enden alt var begynt. Derfor sier han om jødene at vreden til sist har nådd dem (1 Tess 2,16). For i virkeligheten var det åndelig sett allerede avgjort hvordan Israels historie skulle bli, da Jesus døde på korset og forhenget i templet revnet i to.

Skylden for å ha forkastet Kristus og forkastet apostlenes vitnesbyrd ble liggende på folket. Den åndelige egenrettferdigheten og blindheten bare økte. Og fordi de fremdeles var tro mot Gud, avskydde all avgudsdyrkelse og ville lyde Guds bud, kunne ikke konflikten med Rom på noen måte dempes. Slik var Jerusalems ødeleggelse bare den ytre, historiske åpenbaringen av de indre, åndelige tingene som alt hadde skjedd.

Men hvor underlig at Israel, Guds folk, skal være spredt blant alle jordens folk! La meg tale rett ut om dette. Gjennom hundrer på hundrer av år gjorde Gud – for å tale som en dåre – sitt ytterste for å skille Israel ut fra alle jordens folk, i et hjørne av verden. For det var hele Guds ordning med Israel. Og så tar han dette folket og sprer det blant alle verdens folk!

Det er riktig at han lot dem være i Egypt i 400 år. Der kom de i kontakt med oldtidens mest siviliserte folk, og i mange stykker modnet de svært raskt i det som hører dette livet til.

Men i disse fire hundreårene blandet de seg på ingen måte med Egypt. For de var gjetere, og «alle gjetere er motbydelige for egypter-

ne» (1 Mos 46,34). Og egypterne, som i ett og alt var det stikk motsatte av det Gud hadde lært Abraham, Isak og Jakob, var også en styggedom for Israel. Slik var de i Egypt, og likevel skilt fra Egypt.

I førti år holdt han dem avsondret i ørkenen for å ha dem helt for seg selv og liksom vise dem at de var et folk helt utskilt for Gud.

Da han førte dem inn i deres eget land, ga han dem all tenkelig undervisning om at de ikke skulle ta opp skikkene til de folkene de ennå fant der, og at de uten å vakle skulle utrydde disse folkene.

Og han ga dem en lov som skilte dem fra resten av verden i alle stykker. For det strenge forbudet mot avgudsdyrkelse i enhver form og skikkelse var som en ildmur omkring Israel. Alle forskriftene om maten, om klærne og om dagliglivet viste dem og innprentet dem dag for dag at de var et folk som var helliget Herren.

Og selve landet han førte dem inn i, var helt selvforsynt. Det var skilt fra resten av verden ved fjellkjeder, ved Middelhavet og ved de store ørkenene i sør og sørøst. Det hadde alt de trengte til livets opphold, for det var et svært fruktbart land. Derfor hadde de ingen grunn til å dra ut for å drive handel, og Gud motarbeidet handelen blant jødene på alle mulige måter.

De skulle ikke ta rente av penger, og det lammet straks tanken på å spekulere i handel. Det var heller ikke etter Guds tanke at folk skulle samle seg store formuer. Slik skulle de verken ha samkvem med andre folk gjennom handel eller ha noen lyst til å utvide sin makt eller føre krig.

Da Gud siden ga dem David til konge, Jerusalem til midtpunkt og templet til sin bolig, var det som om han sa til Israel: «Å, lykkelige folk, vær fornøyd! Her har jeg plantet deg. Dere er et folk av tolv stammer, etterkommere av tolv brødre. Aldri har et folk vært så sammensveiset som dere. Elsk hverandre og vandre for mitt åsyn, så skal Jerusalem være deres midtpunkt, og David, mannen etter mitt hjerte, og Davids sønner skal være deres konger og førere.»

Men jeg har ikke sagt alt ennå. Når profetien ser fram mot de kommende dager, ser den også da Israel bosatt i sitt eget land, ikke for å forlate det, og med Jerusalem og Sions berg som midtpunkt. Og den innflytelsen de skal ha på resten av verden, kommer ikke av at de går ut og erobrer, men av at de drar andre til seg.

Så lenge verden står, skal Sion og Jerusalem forbli Sion og Jerusalem, og de er midtpunktet. Folkene skal dra opp dit. Jødene skal ikke dra ut fra Sion og Jerusalem til folkene. Guds store tanke for alle tider er ikke at Israel skal være spredt, men at Israel skal være samlet i sitt eget land, og at Jerusalem skal være midtpunktet for alt åndelig liv og folkeliv på hele jorden. Og så tar han dem, ødelegger Jerusalem og templet og sprer dem blant alle jordens folk.

Er det ikke noe underfullt her? Ingen menneskelig visdom kunne ha forutsett en slik selvmotsigelse. Den er så påfallende at det er forbløffende at folk ikke blir mer slått og forvirret av denne gåten. Men det kommer simpelthen av at de ikke tror Bibelen bokstavelig – og på noen annen måte kan den ikke tros.

Men det er en annen side ved dette som gjør det enda mer innviklet. Gud hadde ikke sagt til jødene: «Jeg har utvalgt dere og bare dere, og jeg har gitt dere dette landet og gitt dere templet. Vandre nå for mitt åsyn.»

Men han sa til dem: «Jeg har utvalgt dere bare som min førstefødte. Jeg vil velsigne jordens folk. Dere må ikke tro at jeg har utvalgt dere bare for deres egen skyld. Dere skal ha omsorg for alle verdens avgudsdyrkere. Dere skal be om at mitt lys må nå de fjerne øyer. Dere skal ha et hjerte som favner hele verden. Dere skal synge:

‹Alle folk som bor på jord, syng for Herren med glad røst!›

Dere skal se fram til dette som den store herligheten – min store herlighet, og deres store herlighet også – at alle jordens ender skal få de samme forrettighetene og den samme gleden som jeg har gitt dere.»

Derfor lot Gud aldri jødene tro et øyeblikk at han bare var jødenes Gud. Profetene er opptatt av alle folkene som omga Israel.

Og nå kommer forberedelsen til adspredelsen. Den første forberedelsen talte jeg om i mitt første foredrag: hvordan det greske språket ble tilpasset gjennom Aleksander den stores rike, hvordan det kom til jødene, og hvordan jødene kom inn i det gresk-makedonske riket og tok opp det greske språket. Slik oppsto en ny slags jødisk befolkning, de greskspråklige jødene. De var tro mot sine fedres Gud, men kjente Hellas' språk og kultur, og slik ble de vant til å tenke på at kunnskapen om Herren skulle spres blant alle folk.

Og dessuten var det en annen forberedelse. Det kunne bare være ett tempel i landet, og det er et svært viktig faktum som rommer en svært viktig lære.

Men selv om det bare var ett tempel i landet, kunne det være så mange synagoger som jødene ville bygge. For der noen få israelitter ville samles for å tilbe Gud, lese Skriften og samtale om Skriften, var det ingenting som hindret dem i å danne en synagoge. Derfor fantes det synagoger over hele landet, og som dere leser i evangeliene og Apostlenes gjerninger, samlet de seg der til gudstjeneste, og fremfor alt til å lese Skriften og samtale om det Gud hadde lært dem.

Sammen med dette kom det jeg prøvde å forklare før: at hele jødedommens åndelige og intellektuelle kraft ble samlet om Skriften, og fremfor alt om Mose lov.

Så kom Jerusalems ødeleggelse. Tusener og titusener mistet livet, tusener ble ført i fangenskap, og det kom en ulykke over Israel som ikke noe folk noen gang har sett maken til. Likevel forble dette folket, tross all ulykken, tro mot Gud, enda blodskylden fremdeles hvilte på dem. Ingenting fikk dem noen gang til å oppgi tilbedelsen av den ene sanne Gud eller tilpasse seg folkenes avgudsdyrkelse og skikker på noen måte.

Og hvor Gud i sitt forsyn enn hadde ført dem, der var de, som om ingenting hadde hendt: De studerte Skriften, rabbinerne samlet disipler omkring seg og lærte dem visdommen og Guds veier, de kom sammen til gudstjeneste hver sabbat og holdt sin synagogegudstjeneste, og de holdt Mose lov med den største troskap og uegennytte.

De falt ikke fra Gud, og de falt ikke i vantro. De ble ikke slukt av fortvilelse, og de sa ikke: «Hvorfor skulle vi tjene Gud lenger, når han har handlet slik med oss?» De følte at det var for deres synders skyld Gud hadde handlet slik med dem. Men med et heltemot og en tro som er et under i hele historien, holdt de fast ved de gamle veiene.

De hadde Guds ord, og det var det som bevarte dem. Selv om de ikke forsto det åndelig, og selv om det lå et dekke over hjertet deres, var Guds ord likevel hos dem. De ti bud ble hørt hver sabbat. Guds livgivende ord lød i ørene deres. De skjønne fortellingene om forfedrene deres var kjent for minnet og kjær for hjertet.

For Guds ord er en stor kraft, selv når en bare eier det i det ytre, uten den åndelige undervisningen til frelse, og det finnes ingen kraft i verden som er like stor.

Slik har Israel gjennom hele denne tiden vært et vitne om Gud. Hele deres fortid lever i dem nå. Minnesmerker av marmor og stein er ingenting mot et folk på millioner som stadig minnes de store gjerningene som ble gjort for dem i gamle dager – i atten hundreår, under de verste forfølgelser og de mest forskjellige kår.

Der er sabbaten. Til denne dag holder Israel hver sjuende dag den dagen Gud hadde befalt fedrene å holde. For en underfull tanke det er å holde sabbaten! Tenk nå ikke på forholdet mellom sabbaten og Herrens dag. Tenk heller ikke på fariseernes sabbat, som ofte, i stor begrepsforvirring, blir kalt den jødiske sabbaten. Den var en vrangtegning av Det gamle testamentes sabbat.

Men tenk på det dere leser i Guds ord: Gud skapte alle ting på seks dager. På den sjuende dagen, da han hvilte, vender han tilbake til seg selv etter å ha gått ut av seg selv og inn i det ytre, og han tar hele verden med seg, så den kan hvile i hans egen kjærlighet. Derfor helliget han den sjuende dagen.

For Israel var tiden ikke som et vidt hav uten skiller, umålelig og rastløst – slik Milton taler om den sabbatsløse Satan. For Israel er tiden delt inn. Gud lever med sitt folk. Han lever med dem mens de arbeider i seks dager. Han lever og gleder seg med dem når de hviler for hans åsyn på den sjuende dagen. I våre dager begynner folk å tvile på trosbekjennelsens første artikkel. Da er Israel med sin sabbat et underfullt vitnesbyrd om at Gud skapte himmelen og jorden!

Se på alle høytidene de holder. Se på påsken, som blir holdt i hver jødisk familie. Der ser dere hva som skjedde i salen ovenpå, der Jesus var sammen med sine tolv apostler.

De minnes Guds underfulle handlemåte med fedrene deres, da han sendte ti plager over Egypt og ved Lammets blod førte dem ut av trellehuset. De leser kapitlene i Andre Mosebok. De synger lovsanger. De bryter det usyrede brødet, og alle i familien får del i det. De velsigner fire begre med lovprisninger, og ett av disse begrene var det begeret Jesus skilte ut til nattverden. For en underfull ting denne påsken er!

De små barna blant jødene blir svært ivrige når påsken nærmer seg. Det usyrede brødet blir båret inn, men samtidig skal det også

holdes en renselse: Hvert spor av surdeig, hvor det enn finnes, skal fjernes fra klærne og rommene – med barnslig nøyaktighet. Husker dere hva apostelen sier: «Så la oss holde høytid, ikke med gammel surdeig, ikke med ondskapens og lastens surdeig» (1 Kor 5,8)? Hvert år blir det gitt en utleggelse av dette i jødenes hjem.

Eller skal jeg minne dere om den store forsoningsdagen, da jødene faster og ydmyker seg for Gud? De bekjenner sine synder og tror at Gud den dagen løser dem fra syndene, så de kan gå videre et nytt år i tilbedelsens samfunn med ham. Eller om ukefesten og nyttåret? For noen underfulle minnetegn alle disse er om det som har skjedd! Hva annet kunne ha fått dem til å holde dem år etter år og hundreår etter hundreår?

Og slik de holder høytidene, holder de også Mose lov. Det er Mose lov de kan takke for at de fremdeles finnes, for Israel er ikke som noe annet folk. Når andre folk har nådd sitt høydepunkt, så å si, og har levd i stor sivilisasjon og overflod, blir de utlevd på grunn av sin umoral og ondskap. Men Israel er aldri blitt utlevd.

Familielivets hellighet består i Israel til denne dag, takket være Mose lov, de ti bud og de forordningene Gud ga sitt folk, og takket være at Gud selv har våket over dem. Som de alltid har vært, er de også kroppslig kjent for et langt liv, for seighet og kraftig vilje og for åndelig friskhet, så de kan gå inn i alle slags studier og alle slags yrker. Det er Guds ord som har gjort dette.

Ingenting er så nedverdigende som å bli forfulgt og spottet, bli forvist til et hjørne av byen og bli stengt ute fra samfunnslivet. Hvis noe folk noen gang kunne ha blitt helt fornedret og skrumpet inn til ingenting, måtte det ha vært jødene.

Men Gud sa i profetene at de aldri skulle opphøre å være et folk for hans åsyn. Han sier: «Selv når jeg straffer dere og driver dere bort, skal jeg ikke avsky dere. Jeg skal aldri glemme den pakten jeg har sluttet med fedrene deres. Jeg skal fremdeles se til dere med velvilje og bevare dere til den tiden da dere skal få omvendelse» (sml. 3 Mos 26,44).

Det finnes ikke noe sidestykke i historien. Folk har vandret ut og, presset av ytre kår, søkt seg andre land å bosette seg i. Det har vært kolonisering i stor stil. Det har vært andre bevegelser som har ført folk til andre land. Men da har de smeltet sammen med folkene de

slo seg ned blant, som de franske flyktningene i England. Så finnes det også de omvandrende sigøynerstammene, som streifer omkring i verden.

Men aldri har det eksistert et folk som Israel: spredt over hele jorden, tro mot sin lov og avsondret som et samfunn, og likevel med del i all utvikling i historien og kulturen der de får lov.

Noen av dem har prøvd å glemme at de er jøder, men Guds forsyn har aldri latt dem få det til. En spansk rabbiner sa en gang for noen hundre år siden: «Det hviler en velsignelse over oss, og det hviler en forbannelse over oss. Nå prøver dere å utrydde oss, og det vil ikke lykkes dere, for det hviler en velsignelse over oss. Og den tiden kommer da dere vil prøve å vise oss velvilje, og det vil ikke lykkes dere, for det hviler en forbannelse over oss.» Gåtefulle folk!

Les Det gamle testamente, les Det nye testamente, og dere vil se at Guds allvitende sinn forklarer det ingen historiker kan forklare. Derfor sa den store tyske filosofen Hegel at jødenes historie var en gåte for ham. Han forsto filosofien i de andre folkenes historie, men her var et problem han ikke kunne løse. Ingen kan løse det, for de er det folket Gud har skilt ut – gåten i verdenshistorien, en gåte som bare finner sin løsning i Jesus Kristus.

For som profeten Hosea sa: «I mange dager skal Israels barn sitte uten konge og fyrste, uten offer og billedstøtte, uten efod og husguder» (Hos 3,4) – i lang tid altså uten konge, uten prest og uten efod, men samtidig også uten avgudsdyrkelse, verken offentlig eller i hjemmene. Før falt de i avgudsdyrkelse. Siden adspredelsen har de ikke falt i avgudsdyrkelse.

Men jeg må også vise dere hvordan Israel har forfalt åndelig. Jeg har vist dere de gode sidene ved Israel. Nå vil jeg også vise dere Israels åndelige forfall, og hvordan også det var sagt forut.

Det første er dette – og her er Israel et vitne ikke bare om Det gamle testamente, men om Det nye testamente, for de to kan ikke skilles: Jødene holder fast ved Det gamle testamente og avviser Det nye testamentes utleggelse av det. Hedningene innbiller seg at de kan forstå Det nye testamente uten Det gamle. Å, det er helt umulig!

Apostelen Paulus forklarer jødene for oss ut fra sin egen erfaring: «De har nidkjærhet for Gud, men uten den rette forstand. Da de ikke

kjente Guds rettferdighet, men søkte å grunnlegge sin egen rettferdighet, ga de seg ikke inn under Guds rettferdighet» (Rom 10,2–3).

De har samlet all oppmerksomheten om loven. Dette er et viktig punkt. For Mose lovs skyld forsømmer jødene forholdsvis både Første Mosebok og profetene. Men Mose lov var bare en parentes, og den har forholdsvis mindre betydning enn både Første Mosebok og profetene.

Fordi de har et ytre syn på loven og tror at de kan oppfylle loven, har ikke selve hensikten med loven blitt oppfylt i dem. Det vil si: De har ingen sann bevissthet om synd og ingen lengsel etter en Frelser. Dette er vanskeligheten for alle forkynnere blant jødene, slik det også er vanskeligheten med de uomvendte hedningene. Det er ingen forskjell. Hvis folk ikke vet at de er under lovens forbannelse og skyldige for Gud, vil de ikke lengte etter en Frelser.

Det andre forfallet gjelder Messias. Jødene har hatt mange falske messiaser. En av deres største menn var tilhenger av den falske messias – en berømt rabbiner, en mann som på mange måter fortjener beundring, ja, ærefrykt.

Etter at Jerusalem var ødelagt, hadde de ikke lenger sikre ættetavler, og de mente at den eneste måten å finne ut når Messias skulle komme, var å granske tidsangivelsene og tidene i profetiene. Men når de gransket dem, ble folket ofte skuffet. Da ga de jødiske rabbinerne bud om at ingen lenger skulle granske tidene for Messias' komme, fordi folket bare ble skuffet. Ja, jo mindre de tenkte på Messias, desto bedre.

Og så kom en tid da de jødiske rabbinerne bortforklarte alle de stedene som de gamle jødiske utleggerne hadde forstått om Messias, som Salme 22, Jesaja 53 og mange andre, fordi alle de kristne brukte dem om Jesus. Nå ble de forstått om det jødiske folket eller om en eller annen rettferdig mann – akkurat slik rasjonalistene har prøvd å bortforklare Det gamle testamentes direkte og indirekte messianske vitnesbyrd.

Og så ble jødenes tanke om Messias senket. I Det gamle testamente var det ikke bare en tanke som gjaldt folket. Messias skulle være «et lys til åpenbaring for hedningene, og en herlighet for ditt folk Israel» (Luk 2,32). Men nå ble Messias for dem, så å si, en provinsiell tanke – ikke lenger en åndelig tanke for folket.

Til sist – og dette er det viktigste: Hvorfor sier profeten Hosea at Israels barn skal «søke Herren sin Gud … i de siste dager» (Hos 3,5)? Sier jeg om hedenske folk at de skal søke Herren, er det forståelig. Men når det blir sagt om jødene, som stadig tilber Gud, virker det sannelig svært underlig. Og det er dette som støter jødene mest når vi sier det til dem.

I stedet for å kjenne den levende Gud slik han åpenbarte seg for Abraham, Isak og Jakob – lysets og kjærlighetens fylde – er jødene nå kommet til å mene at deres store tro er troen på én Gud.

I et av mine foredrag prøvde jeg å forklare at troen på én Gud ikke er Det gamle testamentes tro, men at troen på Herren (Jahve) er Det gamle testamentes tro. Nå legger de hele vekten på enheten, som Bibelen aldri taler om på den måten. Bibelen sier at det bare er én Gud, men Bibelen sier også at i denne ene Gud er Gud, og Gud slik han åpenbarer seg, og Guds Ånd.

Men i stedet for dette har jødene denne abstrakte tanken om en enhet. Og i den abstrakte tanken er det ingen varme for hjertet og ingen fred for samvittigheten. Derfor er det sagt at de i de siste dager skal søke Herren.

Og dette forklarer det høyst merkelige faktum at den moderne panteismens far, Spinoza, var jøde. Denne nakne, abstrakte tanken om enhet kan ikke tilfredsstille forstanden, og den fører mer eller mindre bort fra selve troen på én Gud.

Kan vi da undre oss over at det sammen med dette finnes mye verdslighet, likegyldighet og vantro blant jødene, og alle slags synder, helt ned til fornektelsen av Gud? Slik står det til med folket den dag i dag.

Det finnes en rest av israelitter som av Guds nåde er kommet til tro på Jesus Kristus, etter det profetiske ordet om at det alltid, også mens de er spredt, må være en rest av Israel etter nådens utvelgelse (Rom 11,5). Og de gudfryktige israelittene som går i Talmuds mørke, holder fremdeles fast ved Guds ord. Men samtidig er det store mengder verdslige, likegyldige, vantro, rasjonalistiske og gudløse jøder. Hva skal det bli av dem?

Men folkets virkelige tilstand gjennom disse atten hundreårene – i kropp, ånd og moral – og profetienes forutsigelser løper helt parallelt. Og for den som tror Skriften, gjør det ingen forskjell om noe faktisk

har skjedd i historien eller bare står skrevet i Bibelen. Det ene er like visst for oss som det andre.

Vi tviler ikke det minste på at Jerusalem ble ødelagt – ikke bare fordi de romerske historikerne forteller oss det, men fordi Kristus sa at det skulle bli ødelagt. Heller ikke tviler vi det minste på at Israel skal bli gjenopprettet, omvendt og satt inn igjen i sitt eget land, for Gud har sagt det. «Herrens ord blir til evig tid» (1 Pet 1,25).

Profetien er et under som er støpt i fast form. Et menneske kan si: «Hadde jeg vært ved Rødehavet og sett jødene gå gjennom det, eller hadde jeg vært til stede da Herren reiste Lasarus opp fra de døde, da skulle jeg ha trodd. Men disse store hendelsene skjedde på én dag, i ett øyeblikk, og så forsvant de.» Men profetien er et under som er støpt fast, et under som varer. Den har pågått fra hundreår til hundreår.

Folk taler om å «gjøre Bibelen levende for seg». Hva mener dere med å gjøre Bibelen og det som blir sagt i Bibelen, levende for dere? Når folk taler om å gjøre noe levende for seg – et uttrykk som er svært farlig og villedende – mener de at de vil få fantasien så opphetet og følelsene så vakt at de kan få noe bedre enn tro.

Når de ser pasjonsspillet i Oberammergau, tror de at de gjør Jesu korsfestelse levende for seg. Det kan være at de gjør korsfestelsen levende, men de gjør ikke den korsfestede Kristus levende. Les Jesaja 53, så vil korsfestelsen bli virkelig for dere – det vil si: dere vil tro den. Men vil dere se Guds ord, så studer jødene slik de lever i dag, og der vil dere se hvor sant alt sammen er.

Jeg husker at jeg som barn en kveld gikk ut fordi luften i rommet var trykkende. Der så jeg de skjønne stjernene skinne klart, og tanken slo ned i meg: «Dette er stjernene Gud viste vår far Abraham, og vi er her, og stjernene er her. Hvor mye mer er da Gud fremdeles i verden!»

Slik er det med hele jødenes historie: deres far Abraham, deres rabbi Moses, deres profet Elia, Davids skjold, Salomos visdom – alt dette er folkets eie som lever i dem. Og hele historien i evangeliene og Apostlenes gjerninger – ja, selve jødenes tilstand på Kristi tid, hvordan de talte, hvordan de argumenterte, hvordan de forkastet ham, og hvordan noen av dem trodde på ham – se, alt dette kan dere nå se med egne øyne og høre med egne ører over hele Europa og i de fleste land i Asia. Gud har satt dem til å være et vitne.

Jødene forstår ikke sin egen historie, for de forstår ikke grunnen til at de er spredt. De bekjenner sine synder. De gråter, som bare jøder kan gråte. De faster på årsdagen for Jerusalems ødeleggelse.

Nettopp i år, mens jeg taler til dere, er det blitt samlet dikt som jøder i Galicia har skrevet på sin særegne blanding av hebraisk og tysk. I dem er det en så inderlig følelse for folket og en så sørgmodig ånd som noe folk kan vise, som om Jerusalem først var blitt ødelagt i fjor.

Men grunnen kjenner de ikke. Også det er etter Skriftene. Bare profetien kan forklare det – ingenting annet. I atten hundre år har de sett at de er i landflyktighet. De spør seg selv hvorfor, og de kan ikke svare.

Israel har aldri ennå bekjent den blodskylden som hviler på dem fordi de korsfestet Jesus. Athenerne angret snart det justismordet de hadde begått da de tok livet av Sokrates. Men Israel har til denne dag aldri erkjent eller angret korsfestelsen av Kristus. De rasjonalistiske jødene innrømmer flaut at det var barbariske tider med åndelig intoleranse, som er sterkt å beklage. Men det er ingen bekjennelse av den enestående, nasjonale, blodrøde synden Israel begikk mot Den Rettferdige og Hellige.

Men Det gamle testamente sier dere at det skulle bli slik. I de siste dager skal de si: «Han var som en som folk skjuler sitt åsyn for … Men vi aktet ham for plaget, slått av Gud» (Jes 53,3–4). Og Sakarja sier at Gud skal utgyte nådens og bønnens Ånd over Israel, «og de skal sørge over ham som en sørger over sin enbårne sønn» (Sak 12,10).

Og han *er* deres enbårne sønn. Vi har ingenting annet – ingen makt, ingen visdom, ingen ære. Det eneste vi har frambrakt – og ikke vi, men Guds nåde og Den Hellige Ånd – er Jesus. Han er deres eneste sønn, men i mange hundreår har de ikke visst det. Men da skal de sørge over ham som over en enbåren sønn.

Det skal gå med Israel som med Jakobs sønner. Etter at de hadde solgt Josef til Egypt, vendte de hjem til sin far, og siden oppførte de seg bedre enn før. Men Josefs blod lå fremdeles på samvittigheten og hjertet deres. Siden ble de drevet til Egypt, og der åpenbarte Josef seg for dem: «Jeg er Josef, deres bror, som dere solgte til Egypt» (1 Mos 45,4).

Slik skal det bli med Israel. At de til denne tid ikke kjenner Jesus, har alltid vært sagt forut. Det er dette apostelen Paulus sier:

«Helt til denne dag ligger et dekke over deres hjerte når Moses blir lest» (2 Kor 3,15), så de ikke forstår hele pakten. Og det er dette Jesus sier: «Fra nå av skal dere ikke se meg før dere sier: Velsignet være han som kommer i Herrens navn!» (Matt 23,39). Israel er et vitne om at Det gamle og Det nye testamentes skrifter er sanne.

Gud kommer – Gud selv i sin Sønns person. Store dommer skal ramme de antikristelige folkene. Stor kraft og majestet skal bli åpenbart over hans utvalgte folk Israel. Kristi menighet har sin plass. Den er forent med den velsignede Herre, og sammen med ham er den dypt opptatt av at hans rike skal bli åpenbart her på jorden.

Å, om vi måtte kjenne den levende Gud! Når Israel minnes påsken hvert år, sier de: «Neste år i Jerusalem!» Når Kristi menighet minnes påsken på Herrens dag, eller når det nå er, ved å ta del i dette brødet og dette begeret, sier den: «inntil han kommer» (1 Kor 11,26). Begge vitner sammen om Skriften. Skriften er Guds ord. Og denne overbevisningen blir sterkere jo mer vi blir fylt av tro på den levende Gud, ser at en historie er i gang, og vet at han som var og som er, også er han som kommer (Åp 1,8).

Måtte Herren gi oss at hans ord slik blir levende for oss. Amen.

Foredrag 7. Kristi menighet bygd på Det gamle testamente – Det nye testamente

I de siste foredragene har jeg prøvd å vise hvordan jødene var voktere av Det gamle testamentes skrifter. Nå vil jeg rette oppmerksomheten mot Kristi menighet og hennes forhold til bøkene i Det nye testamente, og også til Mose og profetenes bøker.

Det er ofte blitt sagt at Kristi menighet oppstod uten Skriften, bare ved det forkynte evangeliets ord, og at hun derfor også fantes før Skriften. Denne påstanden er svært overfladisk, og den er rett og slett ikke sann. For vår Herre Jesu Kristi forkynnelse og apostlenes forkynnelse var alltid knyttet til Det gamle testamentes skrifter, ja, bygd på dem. Helt fra begynnelsen ble derfor menigheten til, ikke bare ved forkynnelsen av Ordet, men ved en forkynnelse som forklarte det skrevne Ordet, det Gud hadde gitt fedrene.

Det ser vi først i menigheten som ble grunnlagt i Israel. For hva var apostelen Peters tale på pinsedagen og apostelen Paulus' tale i synagogen i Antiokia annet enn en utlegning av det som stod skrevet? Det skrevne var nemlig ikke satt til side, og det var heller ikke bare blitt utfylt – det var blitt oppfylt. Det hadde fått nytt lys og var blitt forklart, og det skulle stå for alltid som Den Høyestes myndige kunngjøring.

Og når apostlene gikk til avgudsdyrkerne, er det påfallende at de forkynte Skriften for dem også. I alle brevene de senere skrev til menighetene som var samlet blant hedningene, beviste de derfor hver lære ut fra Det gamle testamentes skrifter. Rettferdiggjørelsen ved tro

ble bevist ut fra profeten Habakkuk, ut fra Abrahams eksempel og ut fra Davids erfaring.

Apostelen Paulus var så ivrig etter at hedningene skulle få lys over Det gamle testamentes rette plass, at han i Romerbrevet – det brevet som er skrevet for hele verden – viser hvordan Jesus Kristus ble en tjener for de omskårne for å stadfeste løftene til fedrene, og hvordan hedningene ble ført inn slik profetordet hadde sagt (Rom 15,8–12).

Han fryktet at menigheten i Rom og alle hedningemenighetene skulle falle i det jeg vil kalle en hedensk villfarelse, på samme måte som han fryktet at galaterne skulle falle i en jødisk villfarelse. Alle de praktiske formaningene han ga menighetene, bygde han på Guds ord – «som det står skrevet». Derfor skriver han til korinterne at det Israel opplevde i ørkenen, skulle være til veiledning og advarsel for dem (1 Kor 10,6.11).

Og da apostlene nærmet seg slutten av sitt jordiske løp og så farene Kristi menighet ville møte, viste de med all kraft folk tilbake til Skriften. Den skulle være et lys for dem i mørket (2 Pet 1,19), og den var nyttig for dem og kunne gjøre dem fullkomne, satt i stand til all god gjerning (2 Tim 3,16–17).

Det gamle testamentes herlighet er stor. Det nye testamentes herlighet er enda større. Men vi lærer ikke å se den enes sanne størrelse og fortrinn ved å nedvurdere den andre.

Det gamle testamente sammenligner seg i all ydmykhet med natten, selv om natten blir opplyst av månen og stjernene. Og Det gamle testamentes aller siste ord, hos profeten Malaki, er at for dem som frykter Herrens navn, «skal rettferdighetens sol gå opp med legedom under sine vinger» (Mal 4,2). Natten er høytidelig og vakker, men dagen med solen er enda herligere.

Tenk et øyeblikk på hva vi har i Det nye testamentes skrifter. Tenk på Det nye testamentes storhet. Her er Gud selv åpenbart som Fader, Sønn og Hellig Ånd. Derfor møter du så ofte uttrykket «før verdens grunnvoll ble lagt» i Det nye testamente. Til forskjell fra Det gamle testamente går Det nye tilbake til Guds evige råd. Det viser oss hva som lå i dypet av Guds tanker da han utvalgte menigheten i Kristus Jesus, Lammet, for å vise fram all sin herlighet og all sin pris. Gud er lys, Gud er kjærlighet – i Det nye testamente er Gud selv blitt åpenbart for oss.

Det nye testamentes storhet og majestet er underfull, men like underfull er dets enkelhet. Hva kan være enklere enn Jesu ord og apostlenes utlegning? Selve navnet «Jesus» samler i den enkleste form alt det Gud kunngjorde og lovte i Det gamle testamente. Dette navnet blir aldri nevnt som Messias' navn i Det gamle testamente, og likevel sammenfatter det alt Gud har lovt sitt folk.

Eller ta uttrykket «Lammet, som er midt for tronen» (Åp 7,17). Her har du alle offrene. Her har du Jesajas forutsigelser. Her har du profeten Sakarjas enda klarere og mer sammentrengte utlegning, når han taler om presten som skal sitte på tronen (Sak 6,13). Alt er samlet på den klareste og skjønneste måte: «Lammet, som er midt for tronen.» Stor er Det nye testamentes majestet, og enda større er dets enkelhet.

Tenk også på hvor sammentrengt det er. Det er tross alt lite i omfang. Det nye testamente er ingen stor bok, og den delen av historien det skal sammenfatte, omfatter bare noen få år. På tre år fullførte Jesus sin jordiske gjerning, og Apostlenes gjerninger sammenfatter historien til bare tjue år. Så lett det er å lese, og så lett å huske!

Og endelig vil jeg si om Det nye testamente at Gud selv er åpenbart i det. En herligere åpenbaring av Gud enn inkarnasjonen vil ikke engang evigheten bringe. Et mer overveldende offer av guddommelig kjærlighet enn Jesu død på korset vil ikke evigheten folde ut. Et mer underfullt mysterium enn at Guds Ånd bor i Kristi menighet, kan vi aldri få se.

Men selv om Det nye testamentes majestet er overmåte stor, er det inspirert på en svært menneskelig og svært enkel måte. For nå var ikke Guds Ånd så å si utenfor profetene, slik som i Det gamle testamente, da de måtte granske nøye hva Ånden som var i dem, viste fram til (1 Pet 1,10–11).

Nå bodde Ånden i apostlenes hjerter, og vitnesbyrdet deres kom derfor på den mest personlige måten, så å si fra deres eget indre. Som Kristus sier: «Når Talsmannen kommer … da skal han vitne om meg. Men også dere skal vitne» (Joh 15,26–27).

Deres egenart får friest og fullest mulig spillerom. Det ser vi av den enkle kjensgjerningen at nesten alle bøkene i Det nye testamente er brev. Lukasevangeliet er et brev. Johannesevangeliet er et brev. Apostlenes gjerninger er et brev. Så kommer en lang rekke brev, og selv Åpenbaringen har brevets form.

I denne boken taler hjerte til hjerte, munn til munn, menneske til menneske. Tenk et øyeblikk på hva vi har i Det nye testamente.

Jødene hadde i Det gamle testamente alt de trengte som folk: Israels opprinnelse og historie, alt Gud hadde gjort med dem, all hans undervisning til dem og alle hans planer for deres framtid. Alt dette står i Det gamle testamente, så Israel som folk trenger ikke mer. Derfor er Det gamle testamente på en måte vanskeligere å forstå og videre i sine omriss, for det har ennå ikke tjent hele sin hensikt.

I de siste tider vil jødene få grunn til å gå til Det gamle testamente som aldri før, for å se hva Guds vilje er med dem i de siste dager, når Gud igjen tar seg av levningen av Jakob.

I Det nye testamente har vi de fire evangeliene, historien om Kristus på jorden, hans lidelser, død og oppstandelse.

Først kommer Matteusevangeliet, som knytter Det nye testamente til Det gamle og viser hvordan løftene ble oppfylt i Jesus. Matteus hadde selv vært tollmann. Hva var da mer naturlig enn at han tok vare på alle de ordene og gjerningene der Kristus viste at hans rettferdighet var en annen enn de skriftlærdes og fariseernes, og at hans tanke om Messias var en annen enn den jødene hadde på den tiden? Det er Jesu ydmykhet som slår oss i Matteusevangeliet.

Så kommer Markus, tydelig skrevet under innflytelse av apostelen Peter. Han var øyenvitne, og derfor er det så mange levende detaljer, som om en maler stod bak. Han var ørevitne, og derfor har vi ordene «Talita kumi», «Effata» og «Elo'i, Elo'i, lama sabaktani» – som om han ennå hørte og så det som skjedde. Markus viser oss Kristi kraft, hvordan han forkynte evangeliet i ord og gjerning.

Så har vi Lukasevangeliet, skrevet under innflytelse av apostelen Paulus. Lukas er historieskriveren, og han viser hva Kristus er, ikke bare for jødene, men for hele verden. Han er ikke bare Davids Sønn, men Menneskesønnen, syndernes Frelser og de sykes lege, han som lar den frie nåden strømme rikt ut over de fattige og trengende. Lukas knytter evangeliet til hele menighetens framtidige historie, slik Matteus knyttet det til Israels fortid.

Så kommer Johannesevangeliet. Det hører verken fortiden, nåtiden eller framtiden til, men hele evigheten. Det viser oss Kristus som Guds Sønn i Faderens fang, og hele hans liv, lidelse, død og oppstan-

delse i evighetens lys – både Guds råd og fullendelsen, når Kristi folk og verden skal være skilt for evig.

Dette grunnlaget er som de fem Mosebøkene. Begge beskriver Guds grunnleggende handlemåte – Mosebøkene med Israel, evangeliene både med Israel og med hedningene.

Så kommer Apostlenes gjerninger. Boken knytter så å si evangeliene til resten av Det nye testamente, slik hodet er knyttet til resten av kroppen. Den viser hvordan evangeliet begynte i Israel, siden gikk til Samaria og så til hedningene. Og den ender ikke bare med en hendelse, men med en tilstand: evangeliet blant hedningene, mens Paulus ennå vitner for jødene i Rom.

Så kommer de underfulle brevene. Hva var mer naturlig enn at apostlene skrev til sine menigheter når de var borte fra dem, for å lære dem, advare dem og forklare dem de mange villfarelsene og vranglærene som snek seg inn?

Vi har apostelen Paulus med sine fjorten brev. De oppstod alle på den mest naturlige måten, så vi kan kalle dem leilighetsbrev. Slik kommer det menneskelige og historiske fram helt naturlig. Historisk gir de oss et bilde av Kristi menighet i begynnelsen. Og disse brevene avslører og tilbakeviser all slags vranglære, både jødisk og hedensk, både teoretisk og praktisk. Kristi menighet trenger derfor ikke noe mer, verken til utlegning eller til strid.

Ser vi så på læren i brevene, viser Romerbrevet oss hvordan Kristus er rettferdighet og liv. Galaterbrevet viser det samme, at Kristus er rettferdighet og liv, men viser i tillegg at lov og evangelium, kjød og ånd, ikke kan blandes. Enda høyere stiger vi i Efeserbrevet og Kolosserbrevet, der Kristus er midtpunktet. De kan kalles kristologiske brev. I Efeserbrevet ser vi menigheten i Kristus fra evighet av: utvalgt i Kristus, forløst i Kristus, tatt til barn i Kristus, kalt i Kristus og oppreist til å være med Kristus i himmelen.

I Kolosserbrevet står vi derimot på jorden. Apostelen forteller oss om Kristi herlighet og trekker denne slutningen av den: Når Kristus er så herlig – han i hvem hele guddommens fylde bor legemlig (Kol 2,9), han som er virkeligheten bak alle forbildene – da må dere som hører Kristus til, aldri tenke at rettferdighet eller helliggjørelse kan komme av noe jordisk – «Ta ikke! Smak ikke! Rør ikke!» (Kol 2,21).

Dere må søke det som er der oppe: rettferdigheten, fortjenesten, fylden og kraften i Kristus, som sitter ved Guds høyre hånd (Kol 3,1).

I Tessalonikerbrevene har vi den profetiske sannheten. I brevene til Timoteus og Titus har vi praktiske spørsmål om menigheten, evangeliets enkelhet mot all kunstlet, lovløs forvrengning og karikatur av sannheten slik den er i Jesus. I Korinterbrevene har vi enfoldet i Kristus Jesus og kjærligheten, som alene oppbygger, mens visdom og kunnskap oppblåser (1 Kor 8,1). Der blir det også vist at Kristus er alt i menigheten, og at i ham har vi vårt liv og vår styrke.

Johannes' brev og Peters brev stadfester så å si apostelen Paulus' brev. Peter ser Kristi menighet i tiden mellom Kristi første og annet komme – som fremmede og utlendinger her nede – og formaner dem til å holde fast på håpet. Han ser Kristus komme for å trøste sitt folk. Han ser ham også komme for å dømme de ugudelige og dem som forkaster evangeliet, og han forklarer hvordan disse to sidene ved hans komme henger sammen.

Da han skrev det andre brevet, var menigheten blitt lunken, og mange falske lærere hadde sneket seg inn. Derfor har dette brevet en annen tone. Da han skrev det første brevet, visste han at de kristne holdt fast på håpet. I det andre brevet måtte han inntrengende formane dem til å holde fast på det, og derfor viser han dem hvor viktig det faste profetiske ordet er.

Jakobs brev gir oss et bilde av den jødiske menighetens tidligste tilstand. Judas' brev advarer oss mot det siste og ennå framtidige framstøtet av grov gudsbespottelse og villfarelse. Og til sist har vi Åpenbaringen, den åpenbaringen Gud ga Jesus Kristus (Åp 1,1). Den åpenbarer selve Kristi herlighet. Den skildrer Kristi menighet i denne tiden, de store hendelsene i de siste dager, vår Frelsers komme, opprettelsen av hans rike, seieren over Satan og til sist begynnelsen på den tiden som ikke skal ha noen ende.

Alt menigheten kan trenge, finnes i denne underfulle samlingen av bøker som vi pleier å kalle Det nye testamente.

La meg kort peke på noe som er svært viktig: Alle disse bøkene er én bok. Det er ingen uoverensstemmelse mellom evangeliene og brevene. I våre dager møter vi stadig et svært grunt syn: Folk vil heller høre på det Kristus sier i evangeliene, enn på det som står i apostlenes brev.

Bare Den Hellige Ånd kunne minne apostlene om det Kristus hadde sagt. Kristus fortalte ikke apostlene alt som står i brevene – ikke fordi han ikke kunne, men fordi de ikke kunne bære det (Joh 16,12). Dessuten fortalte Kristus dem alt i kim, selv om alt ble åpenbart fullere i Jerusalem og senere. Alt apostlene lærte, lå allerede i vår velsignede Frelsers lære.

Apostelen Peter motsa heller ikke på noen måte apostelen Paulus, og de hadde ikke ulikt syn på sannheten. Bare ulike sider av sannheten kom fram, alt etter de ulike nådegavene apostlene hadde fått. Men alle skriftene deres stemmer overens, og den som ikke tar imot apostlenes ord, forkaster Jesus selv, likesom den som forkaster Jesus, forkaster Faderen. «Den som hører dere, hører meg» (Luk 10,16) – ikke «hører så å si meg». Kristus taler selv i apostlenes ord.

Derfor ser vi at apostlene, når de skrev, visste at skriftene deres hadde en egen myndighet. «Jeg tar dere i ed ved Herren: La brevet bli opplest for alle brødrene!» sier apostelen (1 Tess 5,27). «Dette skriver vi til dere for at deres glede kan være fullkommen» (1 Joh 1,4).

Åpenbaringen, kan vi si, er selve Faderens ord gitt til Jesus Kristus. Og apostelen Peter taler om Paulus' brev som om de allerede var samlet, og stiller dem på linje med de andre Skriftene: Også de kan bli misforstått av dem som ikke søker i ydmykhet og hjertets alvor (2 Pet 3,15–16).

I begynnelsen satte de enkelte menighetene stor pris på brevene som ble sendt til dem. Den største delen av Det nye testamente var anerkjent av alle menighetene fra begynnelsen av: de fire evangeliene og Apostlenes gjerninger, alle apostelen Paulus' brev (unntatt Hebreerbrevet), Peters første brev, Johannes' første brev og Åpenbaringen. Men det fantes også andre brev, som var kjent og anerkjent i de menighetene de opprinnelig var sendt til. Det tok noe tid før de andre menighetene ble helt overbevist om at disse brevene hadde apostolisk myndighet, og tok dem inn i kanon.

Likevel er dette spørsmålet blitt fullt ut oppklart. Vestens menigheter så på apostelen Paulus som sin apostel. Alle bøkene i Det nye testamente som de hadde, delte de inn i det de kalte evangelium og apostel, det vil si de fire evangeliene og Apostlenes gjerninger, og Paulus' skrifter, Åpenbaringen og Johannes' første brev.

I Østen var det ingen tvil om at Hebreerbrevet var apostolisk og skrevet av apostelen Paulus. Johannes' annet og tredje brev var stilet til enkeltpersoner, og det tok naturlig nok noe tid før de ble anerkjent som skrifter med myndighet for hele kirken. Likevel nevner anerkjente og kjente lærere i kirken nesten alle bøkene i Det nye testamente rundt år 150. Og gjennom hele tiden før det ble Det gamle testamente stadig lest opp når de kristne kom sammen.

Nå kommer jeg til et punkt der jeg må tale rett ut: Oldtiden har ingen myndighet for oss i troens saker. For straks etter apostlenes død kom det et tydelig forfall i alle menighetene. Når vi sammenligner skriftene som ble til like etter apostlenes død, med skriftene i Det nye testamente, merker vi uten den minste vanskelighet at vi puster i en helt annen luft. Der er ikke lenger fylden i det apostoliske vitnesbyrdet og Guds lys, men menneskelig villfarelse og svakhet, ja, jeg kunne nesten si barnaktighet, blandet med frelsens hovedsannheter.

De såkalte apostoliske fedrene har derfor ingen myndighet for oss. De leste flittig i Det gamle testamente og trodde fullt og fast på dets guddommelige myndighet, men de forstod det ikke fullt ut. Grunnen er enkel: Allerede i denne tidlige tiden begynte det forfallet som senere utviklet seg i pavedømmet. De kjente ikke Kristus som vår eneste rettferdighet, men så heller på ham som en ny lovgiver. Det gamle testamente ble for dem en forberedende lov og Det nye testamente den egentlige loven. Ikke engang offrenes forbilledlige betydning forstod de.

Det gamle testamente var viktig for dem først og fremst fordi det beviste Jesu guddom ved å forutsi hans komme, og fordi det også forutsa Jesu gjenkomst – det var hele oldkirken klar over. Det var det punktet som var dypest preget inn i deres sinn og hjerte, og derfor finner vi flere sitater fra Åpenbaringen i de fire første århundrene enn fra noen annen bok.

Det er dypt nedslående å se hvor sjeldne glimtene av lys, sannhet og evangelisk frihet er fra det fjerde århundret og fram til reformasjonen. Det gikk kirken slik det hadde gått jødene. Jødene hadde Guds ord, men de gjorde det ugyldig ved de eldstes overleveringer. Jødene hadde troens rettferdighet åpenbart i Det gamle testamente, men de søkte en rettferdighet ved sine egne gjerninger. Jødene trodde ikke

bare at de kunne holde loven, men at de kunne gjøre mer enn loven krevde, og derfor fant de på overskuddsgjerninger.

Akkurat det som skjedde med jødene, skjedde med kirken. Den fikk igjen overleveringen og rettferdigheten ved gjerninger, og i stedet for evangeliets klarhet og sødme kom igjen trelldommens ånd, som fører til frykt.

Ikke nok med det. I direkte strid med Guds ord ble Kristus formørket. I stedet for Kristus, som bringer Guds kjærlighet til den største av syndere, trengte folk nå mellommenn mellom synderen og den skremmende og forferdelige dommeren Jesus Kristus.

Kristus ble ikke lenger sett som profeten, for Skriften ble gjort virkningsløs, og kirkens myndighet ble satt i dens sted. Kristus ble ikke lenger sett som presten. For er Kristus prest, er han den eneste presten, bortsett fra at alle troende er et presteskap i ham. Hans offer er fullkomment og trenger verken å gjentas eller å fylles ut. Kristus ble ikke lenger sett som kongen. Han alene har myndighet, for han er hodet for legemet, og fra ham strømmer alt liv direkte ut i lemmene, og han skal komme igjen i herlighet.

Romerkirken sa: «Jeg sitter som dronning» og er rik og mektig (Åp 18,7). Den prøvde å opprette et kirkerike – en selvmotsigelse. Selvsagt fantes det, Gud være lovet, mange i disse tidene som trodde på Jesus. Det var mange herlige lærere i kirken. Det var mange som lærte villfarelser, men likevel stod fast på den grunnvollen som er Kristus. Det var mange som protesterte mot Romas villfarelser og måtte lide martyrdøden fordi de var trofaste.

Men i det store og hele var det en mørk tid. Hvorfor blir folk så forbauset over Det gamle testamentes historie med sine lange århundrer av mørke og frafall, når så mange århundrer av Kristi kirkes historie er et nøyaktig motstykke?

Men la oss nå se på den store forandringen. Hva var reformasjonen? Jeg må dessverre si at den blir så lite forstått og så lunkent anerkjent, også blant dem som holder seg borte fra Romerkirken. Reformasjonen var ingen kirkelig bevegelse, som om hovedspørsmålet hadde vært pavens myndighet. Den var ingen filosofisk bevegelse, som om spørsmålet hadde vært å frigjøre menneskeånden. Den var heller ingen politisk bevegelse, som om det viktigste ved den hadde

vært at friheten kom til de europeiske rikene som pavedømmet hadde tyrannisert.

Reformasjonen var Den Hellige Ånds kraft, intet mindre. Den samme Ånd hadde vært i kirken og våket over den gjennom alle disse århundrene, trass i hennes mørke og frafall. Nå virket han med kraft i mange menneskers hjerte, samvittighet og sinn. Og dette var det store spørsmålet som fylte tankene deres: «Hvordan kan vi bli visse på frelsen og samfunnet med Gud?» Det hadde vært spørsmålet i kirken i århundrer, og ingen hadde gitt et klart svar på det.

Ingenting kan lære et menneske dette uten Den Hellige Ånd – ingen erfaring, ingen lesning, ingen kunnskap, ingen overlevering. Den Hellige Ånd alene herliggjør Jesus. Vi kan ingenting gjøre. Når Den Hellige Ånd kommer, er det tid for oss å overgi oss til ham.

Av egen erfaring og ved Den Hellige Ånds undervisning kjente Augustin syndens makt og naturens fullstendige avmakt til å frelse seg selv. Han kjente også nådens kraft.

Bernhard av Clairvaux trengte enda lenger inn i sannheten slik den er i Jesus. Ved første øyekast kunne det se ut som om han heller gikk bort fra læren om rettferdiggjørelsen. Han gikk ut fra dette: «Vi kan ikke gjøre noe som behager Gud, uten at vi er greiner innpodet i vintreet.» Det var grunntanken hos de beste i middelalderens mystikk: at det ikke finnes noe godt i tanke, ord eller gjerning uten at det er virket ved Jesu Kristi egen innflytelse.

Men så tok han opp dette spørsmålet: «Hvordan kan jeg være en grein på vintreet hvis jeg ikke har visshet om syndenes forlatelse? Redselen og frykten står som en skillevegg mellom meg og Jesus.» Derfor sa Bernhard av Clairvaux dette mye klarere enn noen av kirkens lærere. Dette er hans egne ord: «Det er ved Guds rettferdighet at han tilgir oss våre synder i Kristus Jesus.»

Reformatorene leste Skriften og fulgte Den Hellige Ånds ledelse i hjerte og samvittighet. Da de så at Jesus var Guds fulle frelse for hver den som tror, stod både Det gamle og Det nye testamentes myndighet og sanne vesen helt klart for dem. De to lærene – Skriften alene og Kristus Jesus alene – gikk derfor hånd i hånd, og ingen kunne si hvilken som kom først og hvilken som kom sist. De kom i virkeligheten samtidig. Ved å finne Gud i Kristus fant de at Skriften, og Skriften alene, var Guds ord.

I teorien var Skriftens myndighet anerkjent i alle kirker. Først det forferdelige Tridentinerkonsilet gjorde det til en lære at overleveringen var like viktig som Guds ord. Det tok også de apokryfe bøkene inn igjen, enda hele oldkirken hadde avvist at de var noen del av Guds ord. I alle århundrene før reformasjonen var det ikke den minste strid om at Skriften var Guds ord og den eneste myndighet.

Et svært underfullt bilde på dette finnes i et av de prektige pergamenthåndskriftene som blir oppbevart i biblioteket i Paris, et håndskrift av Gregor av Nazianz' taler. Det er ofte et bilde i begynnelsen av et kapittel. Et av dem viser konsilet i Konstantinopel i år 381. Det kom sammen for å dømme Makedonios' lære om Den Hellige Ånds utgang og Apollinaris' lære om Kristi vilje.

Biskopene sitter i en halvsirkel, og keiser Theodosius er også til stede. Men midt i halvsirkelen står en trone. Verken keiseren eller noen biskop sitter på den. På tronen ligger Den hellige skrifts rull.

Tanken bak dette bildet må stamme fra slutten av det fjerde århundret. Hvilket bedre bevis kunne det være på at konsilet mente at ingenting annet enn Skriften skulle avgjøre lære og tro? Men å holde fast på sannheten i teorien og å eie den i hjertet – i overbevisning og erfaring – er to forskjellige ting.

Hva gjorde så reformasjonen? For det første sa den at Skriften er den eneste myndighet, fordi den alene er Guds ord. Overleveringen gir oss bare menneskers meninger og syn.

Og ved siden av overleveringen var det også mye rasjonalisme i Romerkirken. Flere paver og mange kardinaler var rene vantro som ikke trodde på de historiske kjensgjerningene om Kristus, ja, ikke engang på oppstandelsen. Martin Luther sa – og jeg tror aldri han sa noe bedre eller viktigere: «Romerkirken er ikke grunnlagt på Skriftens klippe, men på menneskelig fornuft. Den er en rasjonalistisk kirke.»

Et annet ord av Luther er også svært innholdsrikt: «Til nå er vi blitt lært i våre skoler og læreanstalter at ingen kan bli teolog uten å begynne med Aristoteles» (det vil si med metafysikken), «men jeg sier at ingen kan bli teolog uten først å bli kvitt Aristoteles.» Det vil si at Skriften har sin egen lære og sin egen visdom, og at vi ikke må ta menneskelig filosofi og bruke den til å bedømme og utlegge Guds ord.

Skriften er Guds ord. Skriften er den eneste åpenbaringen der Gud gjør kjent for oss det som gjelder vår frelse. Derfor må vi ikke lytte til noe annet.

Det andre punktet var dette: Skriften har et midtpunkt, og det er Kristus. Forstår vi først dette midtpunktet, forstår vi alt. Nå forstår vi at loven er vår tuktemester til Kristus (Gal 3,24). Nå forstår vi at profetene forutsa Kristus. Nå forstår vi at apostlene forklarte Kristi person og gjerning. Nå forstår vi at patriarkene og David og alle de hellige erfarte at der synden ble stor og førte til død, kunne bare nåden bli enda større og føre til evig liv (Rom 5,20–21). Derfor er hele Skriften nå ett.

Deres overleveringer, deres filosofier og deres forklaringer kan aldri bringes i samklang og forsones. De har ingen enhet og intet midtpunkt, for Kristus er midtpunktet for all enhet, og Kristus er Skriftens midtpunkt.

Det tredje punktet: Vi er visse på at vi er frelst når vi tror på Kristus etter Skriftene. Du, Romerkirke, har aldri gitt oss noen visshet. Du er som et slags forsikringsselskap som sier at vi skal stole på deg og på det du lover oss, men du kan ikke love oss noe med visshet. Ikke engang etter døden – der venter skjærsildens uvisse, grenseløse vidder.

En slags følelse av trygghet, eller tanken om at vi har gjort det beste som kan gjøres, er ikke det Skriften gir oss. Gud gir oss visshet. Troen er *fiducia*, tillit, en stille overbevisning i hjertet om at Jesus er vår Frelser. Det var reformasjonens selve nerve.

Hvorfor kan den gammelkatolske bevegelsen i vår tid aldri føre til noe, med mindre det behager Gud å gi mer av sin Hellige Ånd til mennene som står i den? Den taler ikke til samvittigheten. Den taler ikke til hjertet. Den viser ikke fylden av frelse i Jesus. Og når alt kommer til alt, er alle andre velsignelser underordnet. Kristi menighet er til for å tre til side og la Kristi fulle lys og kjærlighet strømme inn i hjertet til hver fattig og skjelvende synder.

Det neste punktet reformasjonen forkynte, var dette: Skriften har myndighet i seg selv. Vi tror ikke på Skriften fordi dere går god for den. En prest som drog mot Rom, sa en gang til meg: «Og hvem har gitt deg Skriften?» Hvem har gitt meg Skriften? Jeg vet hvem som har gitt meg Skriften.

Synagogen har gitt meg Det gamle testamente – skal jeg derfor nekte at Jesus er Messias? Er jeg bundet til å tolke Det gamle testamente med synagogens blindhet fordi den har gitt meg det? Jeg er takknemlig for at den har gitt meg Det gamle testamente, men den har ingen myndighet til å tolke det for meg.

Og når det gjelder kirken som har gitt meg Det nye testamente, er jeg takknemlig mot den for det. Men ingen kristen kan da godta at kirken har myndighet til å tolke Det nye testamente, særlig når den sier det stikk motsatte av det som står der. For Skriften er svært enkel og klar.

Det neste punktet reformasjonen forkynte, var Skriftens klarhet. Det er mange vanskeligheter i Bibelen, men de er like store for de lærde som for de ulærde. I Kristi menighet er det ingen forskjell. Disse tingene er skrevet for alle Guds barn. Forstår vi ikke alt, må vi vente til det behager Gud å gjøre det klart for oss, og kanskje blir det aldri klart for oss. Men alt som er nyttig, nødvendig, sunt og til glede, er klart for den kristne.

Jeg innrømmer at Bibelen er svært dunkel for to slags mennesker. Bibelen er svært dunkel for dem som vil finne i den det som ikke står der. Leter du etter mange mellommenn og forbedere mellom Gud og mennesker, blir det svært vanskelig å finne dem i Bibelen.

Leter du etter jomfru Maria på en himmelsk trone, kan du lese hele Det nye testamente nøye. Du vil finne jomfru Maria nevnt i Apostlenes gjerninger kapittel 1, sammen med de andre disiplene og kvinnene, mens de ber om at Den Hellige Ånd skal komme. Og i Åpenbaringen er det fire livsvesener og tjuefire eldste, og den store skaren av dem som har tvettet kjortlene sine og gjort dem hvite i Lammets blod. Men noen særskilt omtale av jomfru Maria finner du ikke der. Derfor er Bibelen svært dunkel på dette punktet.

Bibelen er også svært dunkel hvis du vil finne i den alle lærene om rettferdighet ved gjerninger, om botsøvelser og helgener og engledyrkelse og slike ting. Vil du finne i Bibelen det som ikke står der, er Bibelen svært dunkel.

Og er vi fast bestemt på ikke å finne i Bibelen det som står i den, er Bibelen også svært dunkel. Å, hvilke vanskeligheter rasjonalistene har hatt! De ville ikke finne Jesu guddom i Bibelen. De ville ikke finne at Kristus døde i vårt sted. De ville ikke finne at gjenfødelsen

er nødvendig. Senere ville de ikke finne noe som helst overnaturlig i Bibelen.

Å, det var overmåte vanskelig å forklare Bibelen, helt til en mann som Strauss til slutt kom og sa: «Hva er vitsen med å bedra dere selv og bedra verden og bare være taskenspillere? Dere tror det ikke, og det er mye bedre å si at dere ikke tror det. Det er ikke noe å forklare. Det er bare en mytisk framstilling av ideer.» Men er vi villige til å finne i Bibelen det som står der, er Bibelen enkel.

Og reformatorene sa: «Bibelen er rik nok. Vi trenger ikke noe mer. Hva skal vi med alle deres tåpelige fortellinger og legender om helgener som ikke visste hva det egentlig gjaldt mellom Gud og synderen? Vi trenger dem ikke når vi har Abrahams liv, Davids salmer og apostelen Paulus' erfaring. Deres små bud om å avstå fra kjøtt på fredag og alt det andre dere har funnet på, trenger vi ikke når vi har Guds herlige ti bud og hele Mose lov, apostlenes formaninger og Bergprekenen. Og deres granskning av folk – der dere prøver å finne ut alle syndene de har gjort – trenger vi ikke. For Bibelen er et skarpt og tveegget sverd (Hebr 4,12), og det finnes ingen annen skriftefar enn Skriften som kan ransake og gjennomtrenge samvittigheten. Vi trenger ingenting. Bibelen er Guds ord og 'nyttig til lærdom, til overbevisning, til rettledning, til opptuktelse i rettferdighet, for at Guds menneske kan være fullkomment, satt i stand til all god gjerning'» (2 Tim 3,16–17). Det var det de sa.

Men de sa også at det skulle være lærere og hyrder i menigheten for å forklare Bibelen. Reformatorene erkjente at folk trenger veiledning, og det er nettopp det store målet med tjenesten: ikke å utføre seremonier og ikke å kalle seg «prester», men å være Skriftens utleggere – og ikke bare utleggere, men også menn som kan anvende Skriftene.

Mannen som sa: «Hvordan skulle jeg vel kunne det når ingen rettleder meg?» (Apg 8,31), hadde helt rett. Dette er et yndet skriftord blant romersk-katolske, som sier til oss: «Spre ikke Skriftene. Hvordan kan folk forstå dem? De vet ikke hva de sier.» «Hvordan skulle jeg vel kunne det når ingen rettleder meg?» Ja, det er sant.

Da evangelisten Filip hadde forklart etiopieren at Jesus døde for våre synder og ble reist opp til vår rettferdiggjørelse (Rom 4,25), hadde han rettledet ham. Han hadde gitt ham nøkkelen: «Nå kan du forstå Skriften.» Så ble Filip tatt bort fra ham, og likevel drog etiopie-

ren videre med glede, med profeten Jesaja i hånden og med nøkkelen som åpner profeten Jesaja. I Filips person hadde menigheten fullført sin oppgave og lagt grunnvollen. Når Romerkirken forkynner Jesus, vil den oppdage at det er slik folk blir ledet til selv å forstå Skriftene.

Men det store punktet vi må fram med, er at Den Hellige Ånd er nødvendig. Reformatorene var de første som la det fram for folk. Den Hellige Ånd bruker Skriften. Vi stoler ikke på Skriften i seg selv. Vi stoler på Den Hellige Ånd, som ved Skriften opplyser forstanden og overbeviser hjertet, så det tar imot Kristus slik han blir tilbudt oss i Guds ord. Derfor lærte alle reformatorene enstemmig at vår visshet om at Skriften er Guds ord, hviler på Den Hellige Ånds vitnesbyrd.

Og nå, kjære venner, må jeg slutte med dette ene ordet. Apostelen var ivrig etter at alle menighetene skulle trenge fullt inn i kunnskapen om Guds råd. Det var hans stadige bønn til Gud. Han ventet derfor å grunnfeste folket han elsket i læren, ikke bare ved undervisning, men ved bønn.

Å, for en lærdom for både forkynnere og tilhørere: at de stadig skal søke lyset og ledelsen fra Den Hellige Ånd! Og Åndens mål står i ordene: «Han skal herliggjøre meg» (Joh 16,14). Å føre oss til Jesus, å gi oss fred og glede ved troen på Jesus og å bevare oss i Jesus, trofaste mot vår Frelser og lydige mot vår himmelske Far – det er målet for Ånden, som virker gjennom Skriftene. Måtte Gud gi hver og en av oss disse gavene.

Foredrag 8. Tvil og vantro overfor Skriften i vår tid

I dag vil jeg legge fram for dere hvordan jeg ser på tvilen og vantroen overfor Skriften i vår tid. Ordene Jesus Kristus sa til saddukeerne: «Han er ikke de dødes Gud, men de levendes» (Matt 22,32), gjelder også Skriften. Vi kan ikke forstå Skriften rett uten at Guds ord lever i oss.

De som står på stranden, kan se et skip utenfra, men bare de som er om bord, blir båret med av strømmen i den mektige elven. Slik er det med Skriften. På den ene siden må vi se den som åpenbaringen Gud har sendt ovenfra. Men vi kan også se den som menighetens dagbok, den beretningen menigheten fører om hva Gud har gjort, og om hans ord og løfter til henne.

Det finnes en elv som har sitt utspring i evigheten, slik Det nye testamente åpenbarer for oss. Det synlige utspringet i tiden ligger i Edens hage, der Gud ga det første løftet om forløsning. Og denne elven må renne videre til den munner ut i salighetens og herlighetens hav når vår Herre og Frelser Jesus Kristus kommer til syne.

I denne elven, historien om den forløsende kjærligheten, står profetene og apostlene over oss. Gud sendte dem fra tid til annen og betrodde dem sitt budskap, og de representerer Guds tanker. Men på en annen måte står vi på linje med dem. Vårt samfunn er et samfunn med profetene og apostlene, og det samme livet som besjeler dem, besjeler også vår ånd.

At Skriften henger sammen som en elv, er svært viktig. For åpenbaringen består ikke av orakler og spådommer gitt fra tid til annen uten noen sammenheng. Den er én sammenhengende kjede, der det ene leddet styrker det andre. Hadde ikke Moses trodd på Abrahams, Isaks

og Jakobs Gud, kunne han ikke ha tatt imot den nye åpenbaringen av Herren og av den pakten han skulle slutte med sitt folk.

Hver profet viser tilbake til fortiden. Til sist blir hele loven og profetene reist opp igjen i døperen Johannes, og vi hører dem samlet i hans røst. For han gjenga Det gamle testamentes skrifter, og han visste at Salme 1, Jesaja 40 og Malaki 3 ble kjød i Jesus. Alle i Israel som tok imot døperen Johannes' vitnesbyrd, kom dermed rett inn i strømmen, både Skriftens historie og Skriftens bøker.

Slik var det også med Jesu disipler, da han sa til dem at Skriftene talte om ham, og da han etter sin oppstandelse åpnet deres forstand, så de forstod Skriftene og husket de ordene han hadde sagt til dem. Straks eide de hele Skriften. De skriftlærde og fariseerne, derimot, stod utenfor Skriften, på stranden, med all sin overleverte lov og all sin dyktighet i skriftutleggingen. De ble ikke båret av elven. De kjente ikke navnet «Herren» i dets kraft og salighet.

Skriftene er fullført, men Ånden som ledet skrivingen av dem, våker fremdeles over dem. Og Bibelens historie gjennom de siste atten hundre år kaster et underfullt lys over den historien som Skriften selv forteller. Da Gud, Skaperen, hadde fullført himmelen og jorden, overlot han ikke skaperverket til seg selv. Han bærer fremdeles alle ting ved sin krafts ord (Hebr 1,3). «Min Far arbeider inntil nå, også jeg arbeider» (Joh 5,17).

Da Jesus, Frelseren, hadde lagt grunnvollen for menigheten ved sin menneskeblivelse, sin død og sin oppstandelse, overlot han ikke menigheten til seg selv. Han er Immanuel. «Se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende!» (Matt 28,20). Og Den Hellige Ånd, som Skriftene ble til ved, forlot dem ikke da de var fullført. Han ånder fremdeles i dem og gjennom dem livets og den evige salighets ånde.

Når vi derfor sammenligner Kristi kirkes historie fram til reformasjonen med det jødiske folkets historie fra Moses til Esra og Nehemja, finner vi en svært slående likhet. I de fire første århundrene led Kristi menighet store forfølgelser, helt til døden, og ble derfor holdt fast i tro og levende håp. Men knapt hadde kristendommen seiret over hedenskapet i det ytre, før hedenskapet begynte å forderve og forandre kristen lære og kristent liv.

Slik var det også med jødene. De hadde fått Guds åpenbaring i sin fylde: Herren hadde gjort sitt navn kjent for dem og gitt dem den

brennende loven på Sinai-fjellet. Likevel falt de straks i avgudsdyrkelsen med gullkalven. Hele tiden etterpå var bare en rekke av frafall, avgudsdyrkelse og verdslighet, opplyst nå og da av glimt av vekkelse, når Gud i sin store miskunn kom folket i hu og sendte dommere og profeter for å vitne for ham.

Men hva hadde dommerne og profetene å gjøre annet enn å vise tilbake til den fullkomne åpenbaringen Gud hadde gitt dem ved Moses? Uten denne åpenbaringen ved Moses og en skriftlig beretning om den som alle godtok som ekte, ville Samuel og alle profetene ha stått helt hjelpeløse og kraftløse overfor et avgudsdyrkende og syndig folk.

Profetene var ikke genier som foregrep framtiden, og som derfor bare kunne forstås av noen få utvalgte i folket. De gikk ikke foran sin tid, men pekte tilbake til tidene som lå bak. Deres løsen var ikke «Høyere opp!», men «Omvendelse!» – «Spør etter de gamle stier» (Jer 6,16). «Husk min tjeners, Mose lov, den jeg ga ham på Horeb» (Mal 4,4).

Og slik var det med reformasjonen. Som Esra og Nehemja stod mellom Moses og Kristi første komme, stod reformatorene mellom Kristus og hans annet komme. Og dette var hva de gjorde: De forlot overleveringen og filosofien og gikk tilbake til åpenbaringen i Det nye testamente. Ingenting kan legges til den, og ingenting må tas bort fra den. Den største feiltakelsen av alle er å si, slik det ofte blir sagt, at apostlenes lære måtte utvikles i kirken. Ingenting måtte utvikles i kirken. Alt var fullkomment der, alt var fullført der.

Filosofien må ikke forandre Guds tanker, Guds siste budskap, og den må heller ikke prøve å forsvare det eller gjøre det velsmakende for menneskers visdom. Naturforskeren kan ikke gjøre noe for å forandre naturen, men må stå der enkelt som et barn og en iakttaker for å se og tilbe. Og en mann som går ned i gruvene der gull og sølv og kostbare edelstener ligger skjult, tar ikke med seg penger, bare evnen til å ta imot og ta vare på det han finner.

Slik står Det nye testamentes lære for alle tider høyt som himmelen over oss, og vi skal bare vente på at Den Hellige Ånd tar av denne fylden det han finner det godt å åpenbare for oss.

Reformatorene gjenga Guds ord. Det er dette jeg vil prege inn i dere. Guds ord er skrevet i Skriften, men det er et levende ord, som Den Hellige Ånd også skriver i sine utvalgtes hjerter, og som de så sier fram igjen.

Ta for eksempel reformasjonens vitnesbyrd slik Luther bar det fram. Hele Galaterbrevet er en fullkommen beskrivelse av alt reformasjonen lærte og alt den gjorde. Hva sier dette brevet? Det finnes bare ett evangelium. Dette evangeliet er ikke fra mennesker. Det kom ned fra himmelen. Det er den absolutte sannhet. Om så en apostel Paulus eller en engel fra himmelen skulle forkynne et annet evangelium, ville han være utestengt fra Guds rike (Gal 1,8).

Og dette er evangeliet: Da tidens fylde kom, utsendte Gud sin Sønn, født av en kvinne, født under loven, for at han skulle kjøpe dem fri som var under loven (Gal 4,4–5), ved at han ble en forbannelse for dem (Gal 3,13). Og at Kristus gikk inn i vårt sted, må vi ta imot ved tro, helt uavhengig av loven og uten noen gjerninger. Beviset for at det må tas imot ved tro, og ved tro alene, er dette: Loven kan aldri frambringe gode gjerninger, for Den Hellige Ånd kommer aldri ved forkynnelsen av loven, men ved forkynnelsen av evangeliet (Gal 3,2).

Er dette da Luthers brev? En kunne like gjerne påstå at Galaterbrevet er skrevet av Luther, som mange i dag sier at Femte Mosebok ble skrevet mange hundre år etter Mose død.

Reformatorene hadde funnet Kristus. De hadde funnet at den eneste måten å gripe Kristus på var ved tro, og at den ene måten å behage Gud og bære frukt til evig liv på var ved Den Hellige Ånd, som blir gitt ved tro, og ved tro alene. Da de slik trodde på Skriftens sannhet, kunne de ikke annet enn også tro på sannhetens Skrift. Og dette var deres store vitnesbyrd: Når de gjenga Skriftens budskap, kunne de tale ut fra sin egen erfaring og med guddommelig visshet og trygghet.

Mange filosofer, litteraturelskere og venner av nasjonal frihet sluttet seg til reformasjonen til å begynne med. Men de var ikke av samme ånd, og vitnesbyrdet deres gagnet ikke reformasjonens framgang. Om Erasmus skriver Luther: «Den Hellige Ånd er ingen skeptiker. Han skriver ikke innvendinger og tvil i våre hjerter, men overbevisninger som er klarere enn vissheten om vår egen tilværelse og om verden omkring oss.»

Reformatorene hadde smakt den gamle vinen og selv drukket inn Skriftene, så de gjenga dem – strømmen av Guds ord fløt igjen. Og de lærte hele folket, høy og lav, rik og fattig, gammel og ung, lærd og ulærd, at Den Hellige Ånd skulle bli gitt til hver den som oppriktig gransket Skriftene, og at Skriften forklarer seg selv. Slik gjorde de

hele det kristne folket uavhengig av menneskelig overlevering og lærdom. Folket var ikke lenger avhengig av kirkefedrene og fedrenes samstemmighet og alt det andre som holder Bibelen på avstand fra folket.

Det var naturlig at reformasjonen først og fremst dvelte ved evangeliet. Men reformasjonen hadde et underfullt innblikk i hele Skriften, og særlig må vi legge merke til det store lyset den kastet over Det gamle testamente. Det lå i sakens natur. Reformatorene kunne umulig legge Det nye testamentes sannheter fram for kirken uten å gå tilbake til grunnvollen, Moses og profetene.

Den første grunnen er at gudsbildet – selve grunntanken om Gud – var noe Luther stadig tenkte på og stadig kjempet med i sin sjel. For det bildet av Gud han hadde fått under pavedømmet, var først og fremst det metafysiske: Gud den uendelige, Gud den ufattelige, Gud som bor i et lys dit ingen kan komme (1 Tim 6,16). Denne guddommelige majestet fylte ham med slik nød og redsel at han ikke kunne komme fram for ham med frimodighet. For som han sier: Fornuften hans kunne ikke gripe noe uendelig, og samvittigheten hans ble også skremt av tanken på fullkommen og absolutt renhet og rettferdighet.

Men da han leste Det gamle testamente, og særlig Salmenes bok, fant han at den Gud som er åpenbart der, ikke er Gud slik han er i seg selv i sitt absolutte og ugjennomtrengelige mørke og sin fullkommenhet. Han er Gud som stiger ned og så å si ikler seg menneskelig skikkelse. Han er full av barmhjertighet og medlidenhet, han åpenbarer sitt navn for menneskene så de kan påkalle ham, og han gir dem løftet om en fullkommen og evig salig forløsning.

Derfor sier han i sin utleggelse av Salme 51: «Når David sier: 'Vær meg nådig, Gud', sier han ikke 'Gud' slik tyrkerne» (det vil si unitarerne) «og hyklerne og munkene sier 'Gud', de som bare kjenner den absolutte Gud slik han er i seg selv. Men han mener den Gud som har lovt å sende Kristus, all nådes, trøsts og frelses Gud.» Slik måtte de gå tilbake til Det gamle testamente.

For det andre måtte de gå tilbake til Det gamle testamente fordi folket ikke lenger visste hva synd og gudsfrykt egentlig var. Pavedømmet hadde funnet på sine egne bud. Det stemplet som syndig ting som Gud aldri hadde kalt synd, og ga på alle kanter ut forskrifter og bud som ikke var av åndelig art. Reformatorene kunne derfor umulig vite

hva Guds vilje var, verken for seg selv eller for folket, uten at de så inn i lovens klare speil slik den er åpenbart for oss i Moses og profetene.

Dette var den store trøsten Luther fant i Davids salmer. Her var ingen av disse innbilte helgenene som trodde at de var bedre enn andre og virkelig kom nærmere Gud ved selvvalgt gudsdyrkelse og spekelse av kjødet og ved å gjøre en mengde unyttige og verdiløse ting. Her så han en mann som i likhet med ham selv ville være åndelig sinnet og ha sitt hjerte vendt mot det som behaget Gud, men som kjente syndens byrde og fristelsens snarer, og som derfor stadig ropte til Gud om at han ved sin nåde og sin Ånd måtte dra ham inn i samfunnet med seg.

Men for det tredje – og det har jeg alt antydet med den siste setningen – ble reformatorene dypt prøvet. De kjente stadig verdens angrep, Satans fristelser og det onde i seg selv, og de kjempet mot det.

Da fant de i Det gamle testamente det de bare fant i kim og i prinsippet i Det nye: hele analysen og anatomien av menneskehjertet, og en grundig skildring av veien vi må gå. Den går ikke alltid i rett linje, men er kroket og svingete, med alle de ulike prøvelsene for sjel og sinn som er skildret i Abrahams, Jakobs og Davids liv og i alle profetenes liv.

Og til sist må dere legge merke til dette: Det nye testamente taler til menigheten, som har et himmelsk kall og skynder seg gjennom verden mot Herren Jesu komme. Derfor kan det ikke dvele ved de grunnsetningene for Guds styre i verden og hans handlemåte med folk og slekter som vi finner i Det gamle testamente.

Når det så kommer et stort vendepunkt i folkets historie, en stor nasjonal ulykke eller en stor nasjonal seier, vender vi oss uvilkårlig til Det gamle testamente. For der, i Israels historie, ser vi all histories guddommelige visdom og de grunnsetningene som ligger under Guds handlemåte med jordens folk, i dom og i miskunn.

Vi kan si at ingen siden apostlenes dager hadde lagt ut Det gamle og Det nye testamentes skrifter med så mye lys, så mye åndelighet, så mye sannhet og så mye erfaring som Luther og Calvin.

Det var svært naturlig for dem å dvele ved Skriftens guddommelige side – at Skriften var Guds ord, og at ingenting hadde myndighet i kirken uten Skriften. For på den ene siden stod Romerkirken med sin lære om overleveringen. På den andre siden stod filosofene, sin tids svermere for det indre lys. De sa at det ikke var det skrevne ord som

hadde høyest myndighet og betydning, men den indre bevissthet – ikke skallet, men kjernen, ikke bokstaven, men ånden. Slik gjorde de lyset i oss til dommer over det som står skrevet, og lot dette lyset forkaste det.

Mot denne vranglæren kjempet reformatorene av all kraft. Som Martin Luther sa: «Kristus sa ikke: 'Min Ånd er ånd', men: 'De ordene jeg har talt til dere, er ånd og er liv'» (Joh 6,63). Og å skille mellom bokstav og ånd, mellom kjerne og skall, er helt umulig for oss. For det skrevne Ord, slik vi har det, er skrevet ved Den Hellige Ånds virke og under hans ledelse.

Også på en annen måte viste de at de først og fremst dvelte ved Skriftens guddommelige side. I stedet for å peke på det mangfoldige i Skriften dvelte de heller ved dens enhet. De viste at Kristus, evangeliet om forløsningen, nåden og troen går gjennom hele Skriften fra Første Mosebok til Åpenbaringen. Det er helt sant.

Men de fikk ikke tydelig nok fram at Skriften ble gitt «mange ganger og på mange måter» (Hebr 1,1). Den Hellige Ånds endelige mening var alltid den samme, men menneskenes forståelse – fra Abels tid og fra Davids tid, fra Jesajas tid og fra døperen Johannes' tid – ble videre og vokste etter hvert som Gud ledet dem. Slik forstod de at Bibelen var Guds ord, men en guddommelig skatt i leirkar (2 Kor 4,7).

Reformatorene var seg fullt bevisst Skriftens menneskelige side. Luther skrev en fortale til Det gamle testamente som kunne vært skrevet i dag. Der taler han om dem som sier at de ikke trenger Det gamle testamente lenger, fordi de har fått et mye klarere og fyldigere lys i Det nye.

Til dem sier han: «Ta ikke anstøt når du i Det gamle testamente møter enkle og hverdagslige fortellinger. Vær fullt viss på at du der, trass i det ringe og hverdagslige ytre, ikke møter annet enn Den Høyestes ord og majestet og dom og miskunn. For slik var det med det kjære Jesusbarnet, som ble funnet i krybben svøpt i fattige og simple kluter.»

Gjennom hele historien om Guds folk må vi legge merke til en svært trist lov: Vekkelsene er som glimt av solskinn og som plutselige regnskyll som gjør jorden fruktbar og frisk, men de varer kort og går snart over. Slik var vekkelsene under Hiskia og Josjia, og slik var vekkelsen under reformatorene. Det er ikke rettroenheten som

seirer over verden. «Dette er den seier som har seiret over verden: vår tro» (1 Joh 5,4). Etter en tid med død ortodoksi begynte rasjonalismen. Den er den andre bevegelsen som har formet vår tids syn på Bibelen.

Bare noen få ord om denne bevegelsen. Den gamle rasjonalistiske skriftutleggingen kan bare forstås ut fra synet den hadde på mennesket og menneskets frelse. Den stadfester det jeg har prøvd å prege inn i dere i dette foredraget: Jo mer vi tror det som står i Skriften, desto klarere vil vi forstå Skriftens myndighet og plass. Mannen på stranden kan ikke forstå Skriftens myndighet. Du må være om bord i skipet, ett med apostlene og profetene, og båret av den samme levende elven, for å forstå den.

En rasjonalist resonnerte slik. Han trodde ikke på syndefallet og på menneskets syndighet slik Bibelen forklarer dem, og han sa: «Mennesket trenger ingen frelse som kommer fra Gud på overnaturlig vis. Det har i seg selv alt som trengs for å bli opplyst og løftet opp og for å bli lykkelig i tid og evighet. Ved fornuftens lys kan det finne Gud, og ved en viljeanstrengelse kan det gjøre det som er rett og behagelig for Gud. Det trenger ingen guddommelig Frelser, ikke noe sonoffer og ingen Hellig Ånd som føder på ny. Det har i seg selv alt det trenger, men det må bruke og utvikle sine krefter.»

Når han ikke trenger noe overnaturlig for seg selv, er det klart at Bibelen ikke kan være en beretning om noe overnaturlig, for det er ikke bruk for det.

Rasjonalistene holdt seg fortsatt til Bibelen, dels av ærefrykt for den og for den plassen den hadde hatt i kristenheten. Men nå var hovedmålet deres å forklare Bibelen i samsvar med sin indre erfaring. Derfor var Kristus bare det beste av alle mennesker. Kristi død var bare en martyrdød. Den Hellige Ånd betydde ikke noe særskilt, bare utviklingen av menneskets ånd og samvittighet.

Bare med de største anstrengelser og de mest kunstlede metoder kunne de få en utleggelse av Skriften ut av slike synspunkter. Og det ble snart så åpenbart at hele verden fikk avsmak for det. For de sa: «Det er ikke sant, det er ikke ærlig. En åpenbaring som ikke åpenbarer noe, er en meningsløshet.»

Og etter hvert som menneskeånden gikk videre i denne retningen, og troen på en personlig Gud gikk over i panteisme og materialisme, falt hele den kunstige og råtne bygningen av den gamle rasjonalismen

sammen. Men den har satt dype spor som fremdeles sitter i folkenes sinn.

Da menneskene oppga troen på Gud og troen på det overnaturlige og kort sagt gikk ut fra som en selvfølge at under var umulige, brukte de denne panteistiske forutsetningen til å forklare Det nye testamente. Det gamle testamente var allerede skjøvet ned på en svært underordnet og uviktig plass. Med svært oppfinnsomme teorier brakte de Det nye testamente i samsvar med den.

At Kristus i evangeliene var en historisk virkelighet, var selvsagt umulig. Apostlenes lære kom ikke fra Kristus. Med samme metode som de nå bruker når de hevder at vi ikke bør si «Moses og profetene», men «profetene og Moses», påviste de at evangeliefortellingene var myter, diktede klær vevd for å gjøre en åndelig sannhet anskuelig. Det vi kaller «kristendom», var ikke Kristi lære, men var utviklet gradvis, særlig av apostelen Paulus, og Det nye testamente ble formet etter denne utviklingen.

Også denne panteistiske teorien har satt dype merker i menneskeånden. Mennesker som ikke har sans for metafysikk, men som blir dratt mot verden – jeg mener det ytre – synker ned i materialisme. Det vil si at de bare dveler ved det som ses, og bare ved de mellomliggende årsakene som vi kan iaktta og spore.

Resultatet av alt dette er at tre inntrykk har satt seg fast i menneskenes sinn. I disse dyptliggende inntrykkene må vi søke grunnen til at mange har vanskelig for å tro på Skriften. Det er mange vanskeligheter knyttet til Skriften, men hvis det var kraft i det indre, kunne den overvinne dem alle. Det er menneskets grunnleggende fordervelse som gjør at de mange vanskelighetene synes uoverstigelige.

Jeg vil rette oppmerksomheten deres mot disse tre inntrykkene.

Det første er dette: Menneskene har mistet troen på Gud. Det var en tid da menneskene trodde på Gud, og på den tiden prøvde de å finne argumenter som beviste at Gud finnes. Så kom en tid da troen på Gud ikke lenger var levende, men de holdt seg likevel til gudsbevisene. Deretter kom en tid da de sa at gudsbevisene ikke holdt. Og siden kom en tid da de sa at bevisene var falske, og troen på en personlig Gud falt bort og ble til panteisme og materialisme.

La meg tale åpent om dette. Det finnes bare én Gud, og det er Herren, og det er ingen annen Gud enn ham. All den kunnskap om Gud

som oldtidens folk hadde, var et minne om det som var blitt åpenbart for dem. Men den levende Gud kan menneskets fornuft ikke finne – Gud fra evighet til evighet, Gud som bryr seg om oss, Gud som stiger ned til mennesket og viser det sin frelse.

Vi dveler ved de mellomliggende årsakene. Vi stiger ikke opp til den eneste kilden og opprinnelsen. Vitenskapsmenn erkjenner at både tingenes begynnelse og ende ligger helt utenfor vitenskapens rekkevidde. Og hva er det annet enn en stadfestelse av det Gud sier: «Jeg er den første, og jeg er den siste» (Jes 44,6)?

Menneskenes motvilje mot den Gud som er åpenbart for oss i Skriften, viser seg i deres motvilje mot under og profeti. For en levende Gud som griper inn ved å handle, er en Gud som gjør under (Sal 77,15). Og den levende Gud som griper inn ved å åpenbare, er en Gud som åpenbarer sine skjulte råd for sine tjenere profetene, som han har utvalgt (Amos 3,7).

Det andre inntrykket gjelder forholdet mellom fornuft og åpenbaring. Det blir ofte sagt at åpenbaringen strider mot fornuften. Men før vi drøfter den påstanden, burde vi spørre: «Trenger vi en åpenbaring? Er det nødvendig med en åpenbaring?» Guds ord gir oss dette synet på fornuften: Gud appellerer til fornuften, og det gjør han ofte, for fornuften er hans verk, og den er det lyset han har tent.

Men den fornuften Gud har gitt mennesket, er ikke selvhersker og uavhengig. Den kan ikke skape sannhet, bare ta imot sannhet. Adam ble skapt i Guds bilde til kunnskap, og den kunnskapen han hadde, hadde ikke sin kilde i ham selv. Men han hadde evnen til å ta imot kunnskapen slik Gud ga den til ham.

Ved syndefallet er fornuften og forstanden blitt blindet og formørket. Gud vender seg til fornuften, men ikke til fornuften alene, for i mennesket finnes ikke fornuften isolert. Gud vender seg til alt som er i mennesket, og fornuften og viljen møtes i menneskets midtpunkt, som er hjertet. Derfor taler Gud til hjertet, og Bibelen sier: «Dåren sier i sitt hjerte: Det er ingen Gud» (Sal 14,1).

Men når Gud taler til fornuften, bringer han lys med det ordet han taler. Gud taler ikke til fornuften etter Sokrates' metode, som om alt han vil få fram, allerede ligger i menneskets fornuft og bare trenger å utvikles. Nei, «når dine ord åpner seg, gir de lys» (Sal 119,130).

Det Gud åpenbarer ved Ånden, gjør forstanden større og løfter den opp på et høyere plan. Slik er det «ved tro» vi skjønner at Gud har skapt verden (Hebr 11,3). Ved tro tar vi imot «det som intet øye har sett og intet øre hørt, og det som ikke kom opp i noe menneskes hjerte» (1 Kor 2,9).

Troen dreper ikke fornuften, den strider ikke mot fornuften, og fornuften er heller ikke passiv når den tar imot Guds budskap. Den er mottakelig. Likevel er det mange ting vi kan gripe, men ikke omfatte helt. Derfor sa Francis Bacon at Guds myndighet gjelder hele mennesket, fornuften like så vel som viljen. Og som det er vår plikt å lyde Guds bud når viljen stritter mot, er det også vår plikt å tro Guds åpenbaring når fornuften stritter mot.

Abraham er et bilde på troen, som tar imot løftene, mens Sara er et bilde på fornuften, som ler og ikke tar imot løftene. Men har Guds åpenbaring tatt oss i eie, vil troen vår alltid forbli tro, til vi kommer dit der vi skal se det, og kjenne fullt ut, likesom vi selv er fullt ut kjent (1 Kor 13,12).

Men vi må huske én ting til i denne sammenhengen: Fornuften kan ikke håndtere det som er liv. Den kan ikke forstå fødselen. Den kan ikke forstå hvordan noe blir til. Den kan ikke forstå den enkelte personen. Hver gang du lærer en person å kjenne, har fornuften ingenting med den kunnskapen å gjøre, verken på den ene eller den andre måten. Et nytt liv blir gjort kjent for deg. En ny personlighet kommer i berøring med deg.

Gud er den eneste sanne «Jeg er», den eneste person. Og når han åpenbarer seg for oss, må alt i oss tie, for Herren er i sitt hellige tempel (Hab 2,20). Da vil alt i oss – fornuft, vilje og følelse – bli vakt opp til å opphøye og prise Herrens navn.

Det tredje inntrykket er også svært viktig. Det gjelder synet folk flest har på denne verden og på seg selv. De tror at det er en god verden, og at den skal bli bedre. Hva er Bibelens syn på denne verden og på oss? At det er en ond verden som skal bli verre inntil alle ting blir født på ny, og at vi er onde fordi «det som er født av kjødet, er kjød», og derfor må vi bli født på ny (Joh 3,6–7).

En panteist sa med rette at alle mennesker enten er hebreere, kristne eller grekere. Hebreeren er asketisk og åndelig og streber etter å bli kvitt det ytre, skyggen, det som bare er bilde. Grekeren er glad,

elsker verden, kjenner sin styrke, roser seg av sin utvikling og elsker det som er i verden, i all dets lyse ro og alle dets farger.

Lenge innbilte folk seg at kristendommen gjorde ende på Det gamle testamentes strenge og puritanske ånd, fordi kristendommen sa at det ikke var forskjell på jøde og greker, og at alle var ett.

Men kristendommen er enda mer puritansk enn Det gamle testamente. Det gamle testamente sa: «Du skal ikke ha andre guder enn meg» (2 Mos 20,3), og: «Dere er et utvalgt folk for Gud, og dere må ikke rette dere etter de andre folkene.» Profeten Jesaja sa at i de siste dager skulle Herren alene være høy, og hvert fjell og hver seder og alt som er hovmodig, skulle feies bort, og avgudene skulle bli helt borte (Jes 2,11–18).

På samme måte sier Det nye testamente: «De er ikke av verden, likesom jeg ikke er av verden» (Joh 17,16). «Elsk ikke verden» (1 Joh 2,15). «Alt som er i verden … er ikke av Faderen» (1 Joh 2,16). «Hele verden ligger i det onde» (1 Joh 5,19). Vi er fremmede og utlendinger her på jorden, og vi venter på at Herren Jesus Kristus skal komme fra himmelen (1 Pet 2,11; Fil 3,20).

Tenk nå på dette nittende århundret med sin stolte bevissthet om sin styrke, sin rikdom, sin vitenskap og sin dannelse, og med sin dyrkelse av sivilisasjonen, kunsten og det skjønne. Står det ikke i skarpest mulig motsetning til selve ånden i hele Skriften? Disse tingene er grunnen til at det er en slik strid mellom Skriften og det moderne sinn. De er frukten av alle de bevegelsene jeg har prøvd å beskrive – inntrykk som sitter dypt i hjertet hos menneskene og har spredt seg ut i all vår litteratur og vårt daglige liv.

Det er mange vanskeligheter. Men vanskelighet etter vanskelighet kan bli besvart, innvending etter innvending kan bli ryddet av veien, og den samme striden fortsetter likevel. Husk hva kjærlighetens apostel har sagt til oss da han talte om Jesus Kristus: «Han er den sanne Gud og det evige liv. Mine barn, ta dere i vare for avgudene!» (1 Joh 5,20–21).

Foredrag 9. Påstått uenighet mellom Det gamle og Det nye testamente

I dag skal vi se på vanskene og innvendingene mot Det gamle testamentes skrifter. De er så vanlige og utbredte blant folk som sier at de tror på Det nye testamente. Jeg tar ikke nå for meg de vanskene som reises av dem som forkaster hele Guds vitnesbyrd. Men dere har sikkert alle sett at det finnes en god del mennesker som sier de tror på Det nye testamente, men som er rådville, tvilende og vantro overfor Det gamle, ja, nesten har forkastet det.

Jeg legger fram disse vanskene fordi det baner vei for det jeg vil gjøre senere: å vise hvordan Det gamle testamente er bygd opp, og forklare det som er særegent for det.

Jeg vil nevne seks vansker. Den første kan sies slik: Det gamle testamentes Gud er en annen enn Det nye testamentes Gud. Det nye testamentes Gud er kjærlighet, full av barmhjertighet og ømhet. Det gamle testamentes Gud ser ut til å være en Gud som vredes og harmes.

Hvis denne innvendingen holder, er den dødelig. For hele hensikten med Det gamle testamente er å åpenbare Herren, og gir det oss ikke et sant bilde av ham, er det skrevet forgjeves. Jeg vil vise at innvendingen har sin rot i en dyp misforståelse av det Det nye testamente lærer.

Etter Skriften har mennesket ingen medfødt kunnskap om Gud. Mennesket ble skapt i Guds bilde til å kjenne ham, med en sjel og en ånd som kunne ta imot Guds åpenbaring.

Men Gud strevde med menneskeslekten som helhet. Da folkene ble spredt ved Babels tårn, tok det slutt, og Gud overlot hedningefolkene til seg selv. Alt de tenkte om Gud, og all den lengsel de hadde etter ham, må vi se som rester og minner av den opprinnelige åpenbaringen Gud hadde gitt menneskene, og som vitnesbyrdet fra Guds Ånd i menneskenes samvittighet og sinn.

Når apostelen Paulus sier til efeserne: «Dere som før var langt borte, er kommet nær til» (Ef 2,13), tenker han ikke bare på Kristi soning, som forsoner syndere med Gud.

Han uttrykker også en stor, allmenn og viktig sannhet: Fram til Kristi tid sto alle hedningefolkene langt borte fra Gud, utenfor den kretsen der Gud åpenbarte sitt lys og sitt nærvær. Derfor sa Paulus til athenerne – enda de var de klokeste og mest dannede av alle folk i verden – at hele deres tidligere historie, med alle de store tenkerne og filosofene de hadde fostret, var uvitenhetens tider, da de satt i mørket uten å kjenne den sanne Gud (Apg 17,30).

Hedningene ble altså ført nær i Jesus da de ble tatt inn i Israels borgerskap, og da det lyset som skinte over Guds utvalgte folk, nådde også deres sinn og hjerte.

For det har bare vært to kretser der Gud er blitt kjent som Gud, som den levende, som en person, som den som elsker. Den første var Israel, for Gud åpenbarte seg for Abraham, Isak og Jakob. Han omgikkes dem som en venn, og hele folket visste siden at Gud ikke var en fjern Gud, men var dem svært nær. For han var deres fedres venn, han talte med dem, og de fikk erfare hans nærvær og hans makt.

Slik sto også den neste slekten ved foten av Horeb og hørte Guds røst, og Moses sier siden: Har noe folk opplevd noe slikt, at Gud har åpenbart seg så du ikke kan tvile på at det finnes en Gud, og at denne Gud har med deg å gjøre? (5 Mos 4,32–34).

Og da Gud ble åpenbart i Jesu person, vitnet apostlene: «Vi så hans herlighet, en herlighet som den en enbåren Sønn har fra sin Far» (Joh 1,14). «Det som vi har hørt, det som vi har sett med våre øyne, det som vi betraktet og våre hender rørte ved, om livets Ord … det forkynner vi for dere» (1 Joh 1,1–3), og «han er den sanne Gud og det evige liv» (1 Joh 5,20).

Israel og Kristi menighet er altså de eneste som kjenner Gud slik han er Gud: personen, den levende, den eneste sanne og salige.

Men noen vil ikke ta imot dette. De innbiller seg at de kan bygge seg en Gud av sin egen sans og fornuft, og de plukker ut de stedene i Bibelen som passer dem, og lar alle de andre ligge. Da tror de i sin villfarelse at de selv har oppdaget de vakre og tiltrekkende trekkene i Guds vesen som de har valgt ut.

Her tar de feil. Mennesket kunne aldri ha funnet dem ut av seg selv. Og de tar feil på enda et punkt. Når de skiller det de liker, fra de ordene de ikke liker, mister de helt den rette forståelsen av sine kjæreste skriftsteder.

Hele verden sier at den liker ordet i Det nye testamente om at Gud er kjærlighet. Og det er også summen og kjernen av alt Gud har lært oss.

Men la oss spørre: Hvordan kan det ha seg at ingen andre noen gang sa at Gud er kjærlighet? Ingen av hedningene, hvor lærde de enn var, og hvor dype og skarpe evner de enn hadde, nådde noen gang fram til den tanken. Romerne og grekerne mente heller at gudene ikke elsket oss, at de misunte oss vår lykke, og at alt vi kunne gjøre, var å blidgjøre dem.

Og hvordan kan det ha seg at ordet om at Gud er kjærlighet, ble sagt av ham som lå inntil Jesu bryst? Hva er svaret? Og videre: Hva mener Det nye testamente når det sier at Gud er kjærlighet?

Det er lett for meg å tro at Gud elsker meg, så lenge jeg tror at jeg er verd å elske. Men jo mer jeg ser at jeg ikke er verd å elske, at jeg er full av synd og skyld og urenhet for Guds øyne, desto vanskeligere blir det å tro at Gud er kjærlighet. Og nettopp denne vansken driver Det nye testamente til det ytterste.

Gud selv må jo vite hva det er som gjør hans kjærlighet så stor og underfull. Og han viser menneskene sin kjærlighet, ikke ved at han ikke er annet enn kjærlighet, men ved at Kristus døde for oss mens vi ennå var ugudelige, syndere og fiender (Rom 5,8). «I dette er kjærligheten, ikke at vi har elsket Gud, men at han har elsket oss og sendt sin Sønn til soning for våre synder» (1 Joh 4,10).

Men hvis det ikke er annet i Gud enn barmhjertighet og det verden kaller «kjærlighet», hvorfor måtte det da være en soning for våre synder? Derfor ser vi at alle de ordene i Det nye testamente som taler om Guds kjærlighet, også viser den mørke bakgrunnen: Guds vrede over all ugudelighet, og at vi er fullstendig fortapt for Guds åsyn fordi han er rettferdig og hellig.

Ta hvilket skriftsted du vil. «Guds nådegave er evig liv.» «Å ja,» sier alle, «det lyder vakkert.» Men hva står foran? «Syndens lønn er døden» (Rom 6,23). Hvorfor er syndens lønn døden, hvis det ikke er annet i Gud enn kjærlighet?

«For så har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne» (ja, det er vakkert), «for at hver den som tror på ham, ikke skal fortapes» (Joh 3,16). Men hvorfor skulle noen gå fortapt, med Kristus eller uten Kristus, om ikke Gud i sin hellighet vender seg bort fra synden, om ikke selve Guds kjærlighet reiser seg mot synden, og om ikke Gud er en fortærende ild mot den?

Derfor kan det som er Det nye testamentes herlighet – soningen, Kristi offer på korset – slett ikke forstås uten på grunnlag av det Det gamle testamente lærer om Guds vesen: at Gud må straffe synden, og at Guds vrede er det store hinderet mellom falne syndere og saligheten og samfunnet med ham.

Det nittende århundre har så stor motvilje mot uttrykket «Guds vrede», og det får folk til å føle seg så fremmede for Det gamle testamente. Likevel er det en bærende tanke i Det nye testamente fra første stund.

Hva forkynte døperen Johannes? Vrede over det onde. Hva sier tredje kapittel i Johannesevangeliet? «Den som tror på Sønnen, har evig liv. Men den som ikke vil tro på Sønnen, skal ikke se livet, men Guds vrede blir over ham» (Joh 3,36).

Hva skriver apostelen Paulus til tessalonikerne? At de venter på Guds Sønn fra himlene, «Jesus, han som frir oss fra vreden som kommer» (1 Tess 1,10). Og hva er hele meningen med Åpenbaringsboken, om ikke dette: at Herren Jesus Kristus til sist blir åpenbart for å ta til seg dem som setter sin lit til ham, mens Guds dom må fullbyrdes over dem som har foraktet evangeliet?

Det gamle testamentes syn på Gud er altså selve grunnvollen; ut fra den stråler Guds underfulle kjærlighet i Jesu offer fram i Det nye testamente. Når den korsfestede Kristus er midtpunktet i Det nye testamente, og Guds kjærlighet stråler klarest fram der, da misforstår og feiltolker alle som forkaster Det gamle testamentes gudsbilde, Kristi kors – og slik er det også i virkeligheten. Da gjør de soningen til bare en åpenbaring av Guds kjærlighet (hva den så skulle bestå i, kan jeg ikke se), og til en vitne- og martyrdød for Guds sannhet.

Den eneste forskjellen mellom Det gamle og Det nye testamente er at stoffet er ordnet ulikt. Det gamle testamente sier det slik: «Gud er hellig. Du er syndig. Derfor er Guds vrede over deg. Å, om Forløseren ville komme og fri deg ut!»

Det nye testamente sier det slik: «Han er kommet. Han har forløst deg. Forstå nå hvor hellig Gud er, han som ikke kunne frelse deg uten ved Jesu Kristi blod. Og forstå nå hvor stor og ond en ting synden er, siden det krevde at Guds egen Sønn ble ofret – et offer uten like – for å ta den bort.» Men Guds vesen er det samme fra først til sist.

Det er en annen ting som slår folk. I Det gamle testamente leser vi om den ene av Guds dommer etter den andre. Adam og Eva blir drevet ut av paradis, og jorden blir forbannet for deres overtredelses skyld. Så kommer dommen i vannflommen, så dommen ved Babels tårn, så de mange dommene over egypterne og over Israels fiender, og en god del over Israel selv.

Folk tenker at Det gamle testamentes Gud er dommenes Gud. Og det er han også. Men grunnen er det stikk motsatte av det de tror. Grunnen er Guds barmhjertighet. Gud hadde Kristus for øye fra verdens grunnvoll ble lagt, og han ville ikke at historien til den frafalne slekten skulle ta slutt. Han ville skyve den siste dommen ut så lenge som mulig. Derfor sendte han disse foreløpige dommene, så han kunne føre menneskenes historie videre.

Adam og Eva kunne ikke ha blitt i paradis, for det ville ha vært slutten på all historie. Menneskeslekten kunne ikke ha fortsatt slik den var på Noahs tid, men Gud ville at den skulle fortsette. Derfor kom det en dom, og ut av den dommen kom kimen til en ny utvikling, i Noah og hans hus. Alle dommene er sendt for at Gud så å si skal kunne fortsette å handle i barmhjertighet.

I Det nye testamente har vi det samme prinsippet, bare i en annen rekkefølge. Der sier Gud dette: Nå ligger det et åpent rom foran dere, en lang tid med amnesti. Det skal ikke komme dommer, men budskapet om at Gud i Kristus Jesus forliker verden med seg selv (2 Kor 5,19) – bare tilgivelse, bare nåde. Det er nådens år fra Herren (Luk 4,19).

Men dommen kommer ved enden! Dommen står ved enden! Hvor mye verre straff skal de da aktes verd som forkaster Guds store frelse (Hebr 10,29; 2,3)! De som ikke tar imot evangeliets innbydelse, hoper

seg opp vrede til vredens dag, som apostelen Paulus sier – i Det nye testamente, ikke i Det gamle (Rom 2,5).

I Det gamle testamente er Gud altså en dommens Gud fordi han vil skyve den endelige dommen ut. I Det nye testamente åpenbarer han amnestiet for oss, evangeliets tid – ikke fordi Gud ikke er en dommens Gud, men fordi han har fastsatt en dag da han skal dømme verden ved den mannen han reiste opp fra de døde (Apg 17,31). Dere ser altså at de samme elementene finnes i Det nye som i Det gamle testamente.

Nå må jeg gå enda et skritt videre. Tro meg, jeg er ikke ute etter å si noe paradoksalt. Jeg sier den enkle sannheten.

Det gamle testamente har de mest underfulle ord om Herrens miskunn og ømhet, ord som stråler med en helt uvanlig glans og godhet, også etter at Det nye testamente er åpenbart: «Han vil gjerne forlate alt» (Jes 55,7), «Hos Herren er miskunnheten, og full forløsning er hos ham» (Sal 130,7), «Glemmer vel en kvinne sitt diende barn?» (Jes 49,15), «Fjellene kan vel vike, og haugene rokkes, men min miskunnhet skal ikke vike fra deg» (Jes 54,10), «Hvordan skal jeg kunne oppgi deg, Efraim?» (Hos 11,8), «Hvorfor vil dere dø?» (Esek 18,31), «Hos deg er tilgivelsen, for at vi skal frykte deg» (Sal 130,4), «Nå vel, alle dere som tørster, kom til vannene!» (Jes 55,1).

På samme måte har Det nye testamente alle de forferdelige ordene som Det gamle har, slik jeg alt har vist. Ja, alvoret i Det nye testamente er langt større enn i Det gamle.

Hvorfor det? Av den enkle grunn at nå er sannhetens fylde kommet i Kristus Jesus. I Det gamle testamente sa Gud til Israel hvor ond en ting synden er, men han kunne aldri si dem det han har sagt oss ved Kristus. Gud kunne ikke si til Israel: «Synd er dette, at du helst så at jeg ikke fantes, at du helst ville drepe meg.» En så hard anklage mot synderen ble aldri reist i Det gamle testamente.

Men da menneskene korsfestet Jesus, kom synden for dagen slik den egentlig er. Ingen steder i Det gamle testamente finner du et så hardt ord som dette, at synden er fiendskap mot Gud (Rom 8,7).

Hvorfor sier ikke folk da at Det nye testamente er for strengt til at de kan bære det? Hvorfor peker de i sin uvitenhet ut Det gamle testamente? Hvorfor skjelver de ikke for Det nye? Det nye testamente beskriver syndens uendelige ondskap slik Det gamle aldri kunne ha gjort. Og det er fra Jesu lepper og apostlenes ord, ikke fra Det gamle

testamentes blader, at vi lærer hva helvete er, der «deres orm aldri dør og ilden ikke slokner» (Mark 9,48).

Både Det gamle og Det nye testamente forkynner oss Gud. «Gud er kjærlighet» må stå skrevet over begge, men med denne forskjellen: Hva er Gud? Det svarer Det gamle testamente på. Men hva er kjærlighet? Det svarer Det nye testamente på. Hvis du ikke kjenner Det gamle testamente når du leser «Gud er kjærlighet», og ikke vet hva Gud er, da har setningen verken verdi eller mening for deg.

I Det nye testamente blir hele dybden i det evige rådet og Guds lys og kjærlighet åpenbart. Nå ser vi hvilke underlige hindre, hvilke fjell, hvilke veldige vansker som ble ryddet av veien ved det ufattelige offeret, da Gud ikke sparte sin egen Sønn, men ga ham i døden. Hvilken død? «En rettferdig for urettferdige» (1 Pet 3,18), som bar Guds vrede og smakte døden i dens sammenheng med synden, som straff.

Jesus Kristus er den som tolker Gud for oss. Men feiltolker du ham, hvor skjebnesvangert blir det da! Og alle som ikke ser Kristus og Det nye testamente i det lyset Gud har gitt ved Moses og profetene, feiltolker dem. Derfor kan ikke Jesus si til denne slekten det han kunne si til sine samtidige: «Tro på Gud» – slik han er åpenbart i Det gamle testamente – «og tro på meg!» (Joh 14,1).

Og apostelen Paulus sier oss helt tydelig i Hebreerbrevet: «Mange ganger og på mange måter har Gud tidligere talt til fedrene gjennom profetene, men nå, i disse siste dager, har han talt til oss gjennom Sønnen» (Hebr 1,1–2).

Jeg går nå over til det andre punktet. Det er dette: I Det nye testamente har Gud ikke med folkeslag å gjøre, men med den enkelte. Han gjør ingen forskjell på det ene folket og det andre. Han henvender seg til den enkelte. I Det gamle testamente har vi historien om et folk, og derfor er det mye i Det gamle testamente som er vanskelig å forstå.

Da Gud utvalgte et folk og formet det for seg selv helt fra begynnelsen av, viste han den største nedlatelse. For nå måtte Gud ikke bare ta seg av det som hørte sinnet og ånden og den enkelte til, men av alt som angikk et folks liv: mat og klær og eiendom og alt som hører med til samfunnslivet. Og de var ikke et folk for seg selv, men hadde forbindelser med andre folk. Derfor blir alle vanskene og gåtene vi møter i verdenshistorien, her stilt direkte under Guds oppsyn og styre.

Vi blir forferdet over krigen, over grusomheten i den, over de lidelsene den fører med seg, som ser ut til å ramme uskyldige og være uten mening. Likevel vet vi at Gud tillater kriger, at kriger har vært vendepunkter i historien, og at de ofte har ført store velsignelser med seg. Når vi så kommer til Israel, har de sine kriger og sine soldater. Vi må ta hensyn til de særlige forholdene og kjennetegnene ved den rå og grusomme tiden. Der finner vi den guddommelige rettferdiggjørelsen.

Folkene i Kanaans land hadde fylt sin syndeskål. De som har lest historien, vet at livet deres var svært fordervet, og at deres vederstyggeligheter og grusomheter var forferdelige. Derfor måtte Gud i sin rettferdighet ta seg av dem, til gagn for Israel og for verden. I alt dette kan det være mye som er vanskelig for oss å forstå, som gjør oss vondt og som sjokkerer oss, slik det også er mange slike skremmende gåter i verdenshistorien til alle tider.

En annen vanske er at Det gamle testamente går inn på alle spørsmålene i et folks liv: eiendomsspørsmålene og alt som hører med til dette jordiske livet, styret av et folk, folkets velferd og alt det onde og vanskelige som hører med til livet i et folk. Gud tilpasset seg svakheten og syndigheten i den tiden og måtte ta forholdene slik de var. Han tillot flerkoneri, og han tillot trelldommen, men satte grenser for den.

Alt dette får folk til å vakle. Men hvorfor? Fordi de ikke ser hva Gud ville med det. Det måtte finnes et folk som Jesus kunne gå ut fra, til gagn for alle folk. Dette folket ble utvalgt til velsignelse for hele menneskeslekten og alle slekter på jorden.

Da Gud utvalgte dette folket, var det heller ikke for å behandle dem som yndlinger, men for å fare fram mot dem med strengere dom og alvor enn mot de andre folkene. Fordi han hadde utvalgt dem, oppdro han dem og tuktet dem og stilte dem under sin hellighet og sin rettferdighet.

Dette folket var ikke bare for en tid. Gud har ikke noe nytt paktsfolk. I den nye pakt finnes Guds barn som er spredt omkring, og som alle er ført til Jesus. Der er Kristi hjord, menigheten, Kristi legeme, men i Det nye testamente er det ikke noe folk som er Guds folk.

Gud har bare ett folk – Israel. For når han igjen vil gripe direkte inn i verden og på ny vise sitt styre og sine gjerninger der, har han ikke noe

annet redskap til å velsigne de andre folkene enn Israels folk. Derfor kan ikke tusenårsriket begynne uten at Israels folk blir samlet inn. I lyset fra framtiden skal fortiden bli forklart.

Folk tror de gir en stor innrømmelse når de kaller jødene Guds «gamle» folk. De er ikke Guds gamle folk. De er hans nåværende folk. De er hans framtidige folk. De er hans evige folk. De er hans eneste folk.

Hva sier apostelen Paulus? «Har da Gud forkastet sitt folk?» – ikke sitt «gamle» folk. Hvis de var hans «gamle» folk, hadde han forkastet dem, for da hørte de fortiden til. «Har da Gud forkastet sitt folk? Langt derifra!» (Rom 11,1), sier han, som om det var en gudsbespottelse å tenke det. Merk dere dette. Slik blir Israels historie som folk forklart.

Men for en velsignelse den i mellomtiden har vært for alle folkene! Det nye testamente gir oss ikke prinsippene som skal lede konger, styresmenn og dommere, og det tar ikke opp de sosiale vanskene mellom fattig og rik. Alt dette blir behandlet i Det gamle testamente, og der har vi Guds lover for folkelivet og alt som hører det til.

Den tredje vansken. Noen sier: «Det er underlig at Det gamle testamente ser ut til å ha bare en religion for dette livet. Lønnen som blir lovt, er jordisk, og straffen som blir truet med, er timelig. Framtiden virker helt mørk og uklar. I Salmene og profetene ser det ut som om de var redde for å dø, og som om framtiden var mørk for dem.»

Jeg går ikke nå inn på spørsmålet om hvordan framtiden gradvis ble åpenbart. Men jeg vil si dette: Det er et svært treffende kjennetegn ved Det gamle testamente, og det er fullt av lærdom. Lærdommen ligger i at Gud lærte folket, og lærer oss, dette: Evig liv betyr åndelig liv. Det er ikke bare et liv i framtiden, og spørsmålet om hvor lenge det varer, har ikke noe med Guds vesen å gjøre. «Vandre for mitt åsyn i solskinnet av min nåde, så har jeg velbehag i deg, og jeg er din Gud.»

Egypterne drømte og grublet alltid om udødeligheten og framtiden og om hvordan de kunne sikre seg en tilværelse etter døden, og hele tiden satt de i mørke og trelldom. Men Gud sa til israelittene: «Jeg er. Elsk meg og tjen meg.»

Det er riktig at Gud lovte jødene lykke og fremgang i dette livet om de ville lyde ham, og at han truet dem med dommer om de var ulydige.

Gud ville med dette hjelpe vår svakhet og drive og oppmuntre folket til å vandre på hans veier, slik vi lover barn en belønning.

(*Dette er alltid Guds måte å handle med folkeslag på, for som folk har de ingen tilværelse etter døden, og all lønn og straff må komme over dem på jorden.*)

Francis Bacon har sagt: «Det gamle testamente er velgangens religion, Det nye testamente er motgangens religion.» Det er en sannhet i dette, men en sannhet som må omgås med stor varsomhet. To ting begrenser den.

For det første var det bare idealet Israel fikk stilt fram, ikke virkeligheten. Gud ville lære Israel dette: «Selv om denne verden er ond og fallen, er jeg den som styrer, og jeg har knyttet rettferdighet sammen med lykke og synd sammen med elendighet. Dette er min ordning i alle riker jeg har skapt.» Slik sier også Det nye testamente at gudsfrykten «har løfte både for dette livet og for det som kommer» (1 Tim 4,8).

Men var det alltid slik blant jødene? Var ikke Abraham, Isak og Jakob fremmede og utlendinger som bodde i telt? Var Moses en lykkelig mann som det gikk godt? Var ikke David en mann som var kjent med smerte og sorg? Måtte ikke alle de gudfryktige i Israel gå gjennom mange trengsler, og det i samme mål som de var gudfryktige?

«Mange er den rettferdiges ulykker» (Sal 34,20). «Den Herren elsker, den tukter han» (Hebr 12,6). Det var gåten som iblant ble en stor vanske for dem, og de måtte si: «La ikke din vrede opptennes over de onde» (Sal 37,1), fordi den ugudelige «utbredte seg som et grønt tre» (Sal 37,35).

Kan du da si at Gud i det virkelige livet alltid lønnet den enkelte med jordiske goder når han tjente ham? Hva er mer slående enn dette? Forkynnerens bok viser oss en konge som er æret, mektig og innflytelsesrik, rik, lærd og kunstnerisk, som smakte alt denne verden kunne gi, og han sier: «Alt er tomhet» (Fork 1,2).

Og Jobs bok viser oss en mann som brått, på én dag, mistet sine sønner og døtre, sauer og storfe og alt han eide, og han sa: «Herrens navn være lovet!» (Job 1,21). Er det en jordisk religion? Er det en kjødelig religion? Det var det ene punktet.

Det andre punktet er dette. Gud la i Det gamle testamente så stor vekt på at lykke følger lydighet og dom følger ulydighet. En grunn til det var at han vil føre fram en tilstand i verden der det skal være

rettferdighet, sannhet og gudsfrykt i det indre, og intet ondt i det ytre, men fred og overflod for de fattige og hensyn og rettferd for alle mennesker. Da skal rett og skjønnhet grunnfestes her, og Guds vilje skje på jorden som i himmelen.

Derfor er alt det jordiske preget ved Det gamle testamente en profeti om tusenårsriket, om den tilstanden som skal komme. Den skal ikke komme slik drømmerne om et utopia tenker seg, at verden gradvis blir bedre og lykkeligere, og at de skal klare å avskaffe fattigdom, forbrytelser, urett, grusomhet, sykdom, pest og krig. Den skal komme ved at Herren selv kommer i Jesu person for å grunnlegge riket.

Som det står skrevet i Salme 72: Når Davids sanne Sønn kommer, da skal det være brød for de fattige, og da skal Guds gavmildhet og miskunn bli åpenbart over hele jorden.

Det er en fjerde vanske. Folk sier: «De hellige i Det gamle testamente er så hevngjerrige. De ber Gud sende dom over sine fiender. De ser ut til å tenke på at de ugudelige skal gå til grunne, ja, ønske det og be om det. Det er ikke en ånd vi beundrer, og det er heller ikke Det nye testamentes ånd.»

Man har prøvd å løse dette spørsmålet på forskjellige måter. Noen har sagt: «Ja, det var galt av dem, men det er skrevet ned fordi det var slik. De hadde disse følelsene, men de tok feil.» Det er slett ikke noe svar. For alle disse ordene jeg har pekt på, står midt i salmer og kapitler der den høyeste åndelighet kommer til uttrykk: tro på Gud, kjærlighet til Gud, håp til hans ord og hengivenhet for hans sak.

Og dessuten står de midt i profetier som Kristus har tatt på seg selv. De tre salmene som ser mest hevngjerrige ut, er salmer som Herren siterer når han sier: «De hatet meg uten grunn» (Joh 15,25), «Han som eter sitt brød med meg, har løftet sin hæl mot meg» (Joh 13,18), «for min tørst ga de meg eddik å drikke» (Sal 69,22). Og apostelen Peter siterer dem når han taler om den dommen som er kommet over Judas (Apg 1,20). Det nye testamente stadfester altså at disse følelsene stemmer med alt det Guds Ånd hadde virket i disse hellige.

En annen forklaring er at slike følelser bare kunne tillates under den gamle pakts ordning, men at de er blitt borte, og at det ikke finnes noe i Det nye testamente som svarer til dem. Også dette er et falskt svar. Er det slik, da er ikke Det gamle testamente Guds ord på samme

måte som Det nye, og da er Det gamle testamentes Gud en annen enn Det nye testamentes Gud. Derfor må vi se på spørsmålet med mer ro og ærlighet.

Det første spørsmålet er dette: Hva lærer Det gamle testamente om vårt forhold til fiendene våre og våre plikter mot dem? For det er tross alt dette saken gjelder.

Jeg gir et svært enkelt svar. Når apostelen Paulus i Romerbrevet taler om dette, kjenner han ikke noe bedre, høyere og mer fullkomment bud enn det som er gitt i Det gamle testamente: «Om din fiende er sulten, så gi ham å ete. Om han er tørst, så gi ham å drikke» (Rom 12,20; Ordsp 25,21). Han siterer fra Det gamle testamente nettopp det som disse folkene sier ikke står der, men er særegent for Det nye.

Helt fra begynnelsen lærte Gud Israel at de ikke skulle være hevngjerrige, at hevnen hørte ham til. «Når du treffer din fiendes okse eller hans esel som har gått seg vill, da skal du føre dem tilbake til ham. Når du ser din fiendes esel ligge under sin byrde, da vokt deg for å gå fra ham. Du skal hjelpe ham» (2 Mos 23,4–5).

Og i Ordspråkene er det mange steder der vi blir advart mot å glede oss når de som hater oss, snubler (Ordsp 24,17). Tanken om at vi skal tilgi, ja, til og med hjelpe fiendene våre, ble altså påbudt i Guds ord ved Moses, og alle de hellige i Det gamle testamente forsto den godt.

Dere husker også de stedene i Jobs bok og Davids salmer der disse Guds hellige fører sin sak for Gud og trygler ham, og kan gi seg selv dette vitnesbyrdet: «Vi har aldri gjort ondt mot dem som ikke gjorde oss noe ondt. Tvert imot, selv når fiendene våre var i nød, kom vi dem til hjelp og unnsetning» (Job 31,29; Sal 7,5; 35,13).

Tenk bare på hvordan David behandlet Saul da han hadde ham i sin makt i hulen – Saul, som var hans bitreste fiende helt uten grunn. Og tenk på den seieren tilgivelsen vant, da David etter Sauls død stemte i den herlige klagesangen (2 Sam 1,17–27).

Det underlige er at han kunne samle så mange lyse og vakre trekk i bildet av en mann som det var så mye å klandre ved. Her hadde verden et eksempel som den aldri hadde sett før, på ordtaket: «Om de døde skal en bare si det som er godt.»

Når vi nå finner denne ånden, blir spørsmålet: Hvordan skal vi forstå de stedene der David ber Gud om dom over sine fiender?

Hva drev ham? Det var ikke en personlig drivkraft. Det var dette: Guds ære, at Guds rike skulle bli grunnfestet, at hele verden skulle få se at det finnes en rettferdig Gud som dømmer, at Guds utvalgte folk skulle bli bevart til hans ære, og at det Gud hadde betrodd sitt folk – hans ord og kunnskapen om hans navn – skulle bli bevart. Derfor ba de om at Guds dommer skulle komme over dem som var uforsonlige i sitt fiendskap – de som sto Gud og Guds folk imot med vold, og som det ikke var noe håp om å forsone.

For det finnes andre steder der David kaller på folkene og ber dem tenke på Guds dommer og vende om til ham før det er for sent.

Mange av disse stedene er profetiske, for Gud lover at han skal dømme og grunnfeste sitt rike. Og siden de er gitt i profetiens ånd, er de ikke annet enn at den troende sier ja til Guds rådslutninger.

Slik står det også i Jesajas bok om Babylon. Babylon var Guds folks grusomme fiende, og i framtiden skulle det stå fram igjen som den store antikristelige makten som søker å ødelegge Guds folk og rydde sannheten bort fra jorden.

Over Babylon skulle det komme dommer fra Gud, og de små barna skulle bli knust (Jes 13,16). Det vil si at hele slekten skulle utryddes med rot og gren for det onde den hadde gjort på jorden. Dette blir gjentatt i poetisk språk, slik Debora sang før: «Måtte alle dine fiender omkomme slik, Herre! Måtte de som elsker ham, være som solen når den går fram i sin kraft!» (Dom 5,31).

Var det da ingen jordisk lidenskap blandet inn da profetene og salmistene sa slike ord? Nei. Vi vet at David var et menneske under samme kår som vi, at han kunne bli harm og heftig og la seg rive med.

Dere husker det vakre stedet der han hadde dratt ut mot Nabal for å straffe ham for hvordan han hadde behandlet Davids menn, og Abigail kom og ba for Nabal. Da brøt David ut i stor ydmykhet: «Lovet være Herren, Israels Gud, som i dag har sendt deg i møte med meg! Velsignet være din klokskap! Og velsignet være du selv, som i dag har holdt meg tilbake fra å pådra meg blodskyld og ta meg selv til rette!» (1 Sam 25,32–33). Han visste godt hva som var av jorden, jordisk, og hva som var inngitt av Gud.

Er det ikke noe i Det nye testamente som svarer til dette? Det er spørsmålet. Jo, det er det. Bare er dommen i Det nye testamente lagt lenger fram i tiden.

Jesus sier: «Og du Kapernaum, som er blitt opphøyet like til himmelen! Like til dødsriket skal du bli nedstøtt» (Matt 11,23). Til de skriftlærde og fariseerne sier han «ve» gang på gang: «Slanger! Ormeyngel! Hvordan skal dere unnfly dommen til helvete?» (Matt 23,33). Og apostelen Paulus sier: «Kobbersmeden Aleksander har gjort meg mye ondt. Herren skal gjengjelde ham etter hans gjerninger» (2 Tim 4,14).

I Åpenbaringsboken roser Herren Jesus menigheten: «Men du har dette, at du hater nikolaittene» – ikke vranglæren, men menneskene – «som jeg òg hater!» (Åp 2,6; NB: «Du hater nikolaittenes gjerninger»).

Og når dommene blir skildret i Åpenbaringsboken – de forferdelige dommene som det er vanskelig å lese uten ærefrykt og skjelving – hvilke følelser vekker de, ikke hos jødene, de såkalte kjødelige jødene, men hos de hellige og kjærlige englene? «Frykt Gud og gi ham ære! For timen for hans dom er kommet» (Åp 14,7).

«Rettferdig er du fordi du har dømt slik, du som er og som var, du hellige. For blod av hellige og av profeter har de utøst, og blod ga du dem å drikke. De er det verd … Ja, Herre Gud, du Allmektige. Sanne og rettferdige er dine dommer» (Åp 16,5–7).

Og i et annet kapittel: «For hennes synder når like til himmelen, og Gud har kommet i hu hennes urettferdige gjerninger. Gi henne igjen som hun har gitt! Gjengjeld henne dobbelt etter hennes gjerninger! Skjenk henne dobbelt i det begeret hun selv har fylt!» (Åp 18,5–6).

Ordningene var forskjellige, men Gud er den samme. Og vi som lever i denne tiden, skal lære å huske på Guds ære og det ene store målet for alt han gjør: at hans pris skal bli kjent, og at hans rike skal grunnfestes på jorden i rettferdighet, fred og kjærlighet, til lykke for alle verdens folk. Dette blir stadfestet på en svært slående måte i Salme 104. Salme 104 er et ekko av første kapittel i Første Mosebok.

Første kapittel i Første Mosebok forteller om hvordan verden ble skapt, fra lyset til mennesket, og sammenfatter alt slik: «Det var overmåte godt» (1 Mos 1,31).

David svarer på dette i Salme 104 og skildrer så å si hele universet, fra Gud, som «hyller seg i lys som i en kappe» (v. 2), til mennesket, som «går ut til sin gjerning, for å gjøre sitt arbeid til det blir kveld» (v. 23). Dette fyller ham med stor glede, og så slutter han i vers 33: «Jeg vil lovsynge Herren så lenge jeg lever, jeg vil synge for min Gud så lenge

jeg er til. Måtte min tale være til behag for ham! Jeg vil glede meg i Herren!»

Så kommer en brå overgang: «Men måtte syndere utryddes av jorden, og ugudelige ikke finnes mer!» Jeg husker at jeg ble rystet da dette først slo meg. Fram til dette verset viser han hvor vakker verden er og hvor god Gud er. Han er full av takk og glede, han synger, og hans tale er til behag – og så kommer denne tordenen og lynet.

Forklaringen er denne: I første kapittel i Første Mosebok, før synden er kommet inn, er alt overmåte godt. Men nå er dette vakre universet blitt forgiftet og besmittet, og synden har krysset Guds tanker.

Det er som om en stor kunstner hadde laget et underfullt maleri, og så kommer en og ødelegger og skjemmer det hele. Da lengter David etter gjenopprettelsen, etter at det skal bli grunnfestet som Gud har lovt fra begynnelsen ved profetene (Apg 3,21): Jesu Kristi og hans helliges rike, og Israel og alle folkene på jorden. «Men måtte syndere utryddes av jorden, og ugudelige ikke finnes mer! Min sjel, lov Herren! Halleluja!» (Sal 104,35).

Dette er svært alvorlige sannheter. Vi skal aldri tenke på dem uten ærefrykt, uten selv å bli ydmyket helt ned i støvet, uten den dypeste medlidenhet og ømhet mot dem som står utenfor, og uten å bli drevet til å be og arbeide for at de som ennå ikke kjenner Kristus, skal bli samlet inn. Ikke med et kaldt hjerte eller tørre øyne skal vi se på disse store og forferdelige tingene. Det gjelder for oss å holde fast ved Herren vår Gud og søke hans ære og bare hans.

Foredrag 10. Den fullkomne harmonien mellom Det gamle og Det nye testamente

I forrige foredrag la jeg fram noen av de vanlige innvendingene som blir reist mot Det gamle testamente av folk som sier at de tror på Det nye. Det er underlig at ikke så få som sier de tror på Det nye testamentes skrifter, ser på Det gamle testamente med rådvillhet og tvil, for ikke å si motvilje. Jeg prøvde å vise at de innvendingene de reiser mot Det gamle testamente, har sin rot i at de ikke forstår godt nok hva Det nye testamente lærer.

Jeg har bare to innvendinger til å legge fram i dag, og dem må jeg gå raskt gjennom, for det er så mye annet ved emnet for denne talen som jeg må komme inn på.

En femte innvending mot Det gamle testamente gjelder undrene som står i det. Den kommer ikke fra folk som tviler på undrene i Det nye testamente – da måtte vi ha drøftet spørsmålet om under generelt. Disse menneskene tror på undrene som Jesus og apostlene gjorde, men likevel mener de at undrene i Det gamle testamente er av en slik art at det er svært vanskelig å tro at de virkelig har skjedd.

Det er en underlig innvending. Det er ingen fornuft i den, bare en slags uklar følelse og motvilje. For sammenligner vi undrene i Det gamle og i Det nye testamente, finner vi at de er av samme art. Uansett når de skjedde i verdenshistorien, kunne de aldri tolkes eller forklares ut fra tingenes naturlige lov. Å gjøre vann til vin, å vekke opp døde, å åpne øynene på en som var født blind – alt dette er tydelig nok det vi kaller «under».

For det andre er undrene i Det gamle og i Det nye testamente så like at de som forsvarer den mytiske teorien om evangeliene, har brukt det som et av sine argumenter. De sier at det er tydelig at forfatterne av disse bøkene ivret etter å vise at Kristus og apostlene kunne gjøre de samme underfulle tingene som Moses og profetene hadde gjort.

Slik Israels barn ble mettet med manna i ørkenen, ble folkemengden mettet ved et under i ødemarken. Og slik Elisja vakte opp døde og helbredet den spedalske, blir det fortalt om lignende under av Kristus og apostlene.

Et tredje punkt er dette. Folk har det inntrykket at det på hver side i Det gamle testamente står et eller annet forunderlig jærtegn som stanser naturens gang og bringer den naturlige utviklingen i uorden. De sier: «Skal vi tro de underlige historiene om at Lots kone ble til en saltstøtte, om Rødehavet, om solen som sto stille, om hvalen og Jona og så videre?» Etter deres syn skulle altså Det gamle testamente være den ene rekken av jærtegn etter den andre.

Til det må vi helt enkelt si at det i løpet av omtrent tjuetre år skjedde langt flere under i Det nye testamentes tid enn i alle de hundreårene Israels historie spenner over. I de tre årene Kristus virket på jorden, og i de tjue årene Apostlenes gjerninger forteller om, blir det fortalt om langt flere under enn i hele historien til den gamle pakts folk gjennom mange hundre år. Dermed faller denne innvendingen straks bort.

Og alle undrene som er fortalt i den gamle historien, skjedde i tider av stor betydning og overgang, når noe nytt skulle innledes: da Israel skulle føres ut av Egypt, da de skulle holdes oppe i ørkenen, da de skulle innta det landet Herren hadde lovt dem, og igjen i tiden for det store frafallet, da de hadde tatt opp Baal-dyrkelsen på Elias og Elisjas tid.

Disse undrene blir altså ikke fortalt av lyst til jærtegn. De er gjerninger og åpenbaringer fra en levende Gud som gjør overnaturlige ting, og målet med dem er hans ære og menneskenes frelse.

Vi må også merke oss at alle disse undrene, som folk tar anstøt av i Det gamle testamente, er stadfestet av Jesus Kristus og av apostlene. Tror du ikke på undret med Jona, er det ikke Jonas bok du har med å gjøre, men vår Frelser Jesus Kristus selv.

Tror du ikke på vannflommen, eller på at Lots kone ble til en saltstøtte, har du med Jesus å gjøre, han som sa: «Som Noahs dager var» (Matt 24,37) og «Husk Lots kone!» (Luk 17,32). Og vil du ikke tro at Bileams esel talte, har du med apostelen Peter å gjøre, som forteller at Gud refset den falske profeten gjennom røsten til et umælende dyr (2 Pet 2,16).

Hvert eneste under i Det gamle testamente som vår tids slekt tar anstøt av, er direkte eller indirekte stadfestet med vår guddommelige Herres og hans inspirerte apostlers myndighet.

Men for å yte full rettferdighet, slik det er vår plikt, må vi si at det er en forskjell på undrene i Det gamle og i Det nye testamente. Den forskjellen vil jeg peke svært kort på.

Jeg mener at vår velsignede Frelser Jesu Kristi under står helt for seg selv, fordi han er både Gud og menneske. Når Jesus gjorde under, kunne han med sannhet si, slik Johannesevangeliet forteller: «Hadde jeg ikke gjort slike gjerninger blant dem som ingen annen har gjort» (Joh 15,24) – verken Moses eller Elia eller noe annet menneske. For han, Herren, åpenbarte sin makt ut av det som var i ham selv.

Om undrene i Det gamle testamente blir det alltid sagt at de skjer for at Herrens herlighet, ikke Moses' herlighet, skal bli åpenbart. Men når Jesus gjør under, er det for at Jesu herlighet skal bli åpenbart.

Vår velsignede Frelsers under kan ordnes etter flere sider ved ham. Han er Mellommannen, Frelseren, den som gjenoppretter. Alt er under hans herredømme. Naturen kan han forsterke og mangfoldiggjøre på underfullt vis. Slik blir fem brød og to fisker nok til tusener, og vannet blir forvandlet til vin. Og han kan overvinne de naturkreftene som står imot: Han truer vindene og havets bølger, og det blir blikk stille.

Slik han er naturens Herre, er han også Frelseren og den som gjenoppretter. Derfor gjør han sykdom om til helse. Han har makt over døden, og derfor kan han vekke opp døde, for han er oppstandelsen og livet (Joh 11,25). Og han er Herren som alle engler og djevler må lyde. Derfor kan han drive ut og jage bort Satans tjenere. Slik er han Herre over alle, Guds Sønn og likevel Menneskesønnen.

Men Jesu Kristi og hans apostlers under har alle med den enkelte å gjøre, med frelsen, med forløsning og gjenopprettelse.

Det gamle testamente har, som jeg forklarte sist, ikke så mye med enkeltmennesker å gjøre som med et folk. Det gamle testamentes historie ville vise at Herren, Israels Gud, er den sanne Gud og sterkere enn alle de makter folkene stoler på. Den ville ikke vise at Herren tilgir hver angrende synder sine synder og kan fornye hjertet og gi de urolige fred. Den ville vise at folkets Gud er over alle andre guder, og at Israel, i motsetning til folkene, har forrang og makt over alle verdens makter.

Derfor hadde undrene i Egypt så å si et kosmisk preg. De skulle vise farao og egypterne at alle naturkreftene de stolte på, var under Herrens herredømme. Slik var det også med undrene som skjedde da Israel under Josva gikk inn i Kanaans land. De skulle vise kanaaneerne at Gud var større enn solen og månen og større enn alle de makter de satte sin lit til.

Undrene i Det gamle testamente har derfor på ett vis et svært slående preg – om jeg kan si det slik: et veldig preg som strider mot naturen. For de har med folkets historie å gjøre, og med at Gud åpenbarer seg som folkets Gud mot alle de andre folkene, som stoler på guder og makter som bare er underordnede eller slett ikke finnes.

Jeg går nå over til det siste punktet. Mange har innvendinger mot Det gamle testamente fordi synden hos Guds folk – Jakob, David, Jona og andre – blir fortalt der så åpent at det er vanskelig for oss å tro at menn som gjorde seg skyldige i slike synder, fortsatt skulle regnes som Guds yndlinger og hellige. Det er en innvending av stor betydning.

La meg sitere de bemerkelsesverdige ordene til en av de største spekulative teologene i vårt århundre, den store autoriteten på den teologiske etikkens område.

Professor Rothe sier: «Den meningen som så ofte er blitt hevdet i nyere tid, at Bibelens etikk ikke når fram til klarhet og renhet før vi kommer til Det nye testamente, er helt gal. Det gamle og Det nye testamentes etikk er helt den samme. Guds Ånd må alltid forkynne de samme prinsippene. Det gamle testamente,» sier han, «ville aldri ha blitt skrevet om det ikke var for Det nye testamente, som Gud hadde i tankene. Og selv om de enkelte hellige som Det gamle testamente stiller fram for oss, ikke nådde opp til det idealet som er åpenbart, er

Guds åpenbaring om etikken i Det gamle testamente en fullkommen åpenbaring.»

Bibelens mål er ikke å forherlige og lovprise mennesket, men å forherlige Gud. Den vil ikke gi oss idealbilder av menneskelige karakterer. Vi er svært tilbøyelige til å tro det, og folk snakker gjerne om «en hellig mann», «en svært hellig mann».

Det finnes ingen grader i helligheten. En hellig mann er en frelst synder som ved Guds utvelgende kjærlighet og makt er ført nær til ham. Derfor forteller Skriften helt sannferdig om de store syndene og fallene hos Guds utvalgte. Den vil prente inn i oss at alt er av nåde.

Guds tjenere ble ikke utvalgt for et eller annet medfødt fortrinn i karakteren. Og etter at de var ført til kunnskap om Gud og til gudsfrykt, var det bare nåden som holdt dem oppe, mens den andre loven, som strider mot Guds hellige vilje, fortsatt var i dem helt til det siste.

Men når Skriften helt sannferdig blottstiller synden hos Guds hellige, godkjenner den da synden hos Guds folk? Framstiller den dem i et forlokkende og forførende lys? Unnskylder den deres skyld og straffverdighet? Viser den oss ikke at Gud fordømte synden, og at han tuktet hver av sine hellige hardt når de falt i synd?

Og mer enn det: Verden vet om Davids synd, men vet verden om Davids anger – hvor dyp den var, hvor åndelig, hvor oppriktig, hvor den ydmyket ham? For åpent for hele folket bekjente kongen sin skyld og skrev Salme 51 og 32, der han for hele verden viste hvor dypt han hadde falt, og at det bare var Guds barmhjertighet som hadde reist ham opp igjen.

Dere kjenner godt til Jona, som var ulydig mot Gud og flyktet fra Gud, og som siden knurret fordi Gud tilga ninivittene, og fordi planten visnet. Har dere noen gang tenkt på at det er Jona selv som forteller dere hva han gjorde? Det er den guddommelige nådens makt, som reiser Guds folk opp igjen etter at de har falt i synd, når de virkelig angrer. Gud har behag i sitt folk, men han straffer og refser dem for alle deres overtredelser.

Men jeg har tross alt ikke rørt ved roten til innvendingen ennå. Den ligger i det jeg alt har forklart: den vekten vår tid legger på det folk kaller «etikk» og «moral». Verden kjenner ikke forskjellen på moral og gudsfrykt. Moral er en svært god og utmerket ting, men den er ikke

gudsfrykt. Gudsfrykten omfatter moralen, men moralen kan aldri komme i stedet for gudsfrykten.

Bibelen deler ikke menneskeslekten inn i mennesker som er mer eller mindre moralske, eller i moralske og umoralske. Bibelen deler menneskene i to grupper: de gudfryktige og de ugudelige, de gjenfødte og de ugjenfødte, de som hører til Kristi hjord, og de som ikke hører til Kristi hjord.

Derfor finner dere så mange som sier – noe de burde skamme seg over å si – at de liker Esau bedre enn Jakob, enda Gud sier: «Jakob elsket jeg, men Esau hatet jeg» (Rom 9,13). Og hvorfor liker de Esau bedre enn Jakob? Fordi de ikke forstår Jakob. De ser noen få skjønnhetsfeil i Jakobs karakter (hvem har ikke det?), men de ser ikke at hele mannens livsretning gikk mot Gud, og at han gjennom hele livet vandret i samfunn med Gud.

På dødsleiet, midt i de profetiske ordene om de tolv stammene, ba han: «Etter din frelse bier jeg, Herre!» (1 Mos 49,18) – og den bønnen var hjerteslaget i hele hans indre.

Fariseerne forsto ikke hvorfor tollerne og synderne kom til Jesus, like lite som den eldste broren forsto hvorfor det var så stor glede over den yngste sønnen som var kommet hjem. Slik blir mennesker som ikke kjenner nådens grunnsannhet og ikke kjenner sitt eget hjertes fordervelse, så rystet over disse fortellingene om Guds folks fall og synder.

Men nå må jeg skynde meg videre til det emnet som først og fremst skal oppta oss i dag.

I mitt første foredrag viste jeg dere hvilke følger det har fått at Bibelen er blitt tolket ut fra rasjonalismen, ut fra den mytiske teorien som panteismen fødte, og ut fra gudløsheten.

Helt ulogisk og unødvendig har den støttet seg på det som skal være vitenskapens resultater, og forskanset seg i mangel på tro på den levende Gud. Den har forskanset seg i en urimelig opphøyelse av fornuften, som om den var dommer over åpenbaringen eller ikke trengte noen åpenbaring. Den har forskanset seg i det pelagianske synet på mennesket, at det ikke var så syndig at det trengte en soning, eller så fordervet at det trengte å bli født på ny. Og den har forskanset seg i tanken om at verden vil bli bedre av seg selv – ikke, slik Bibelen sier oss, ved Herrens dommer og direkte inngrep.

Jeg må peke på noen mangler ved reformasjonens tolkning av Skriften og ved det som vanligvis kalles den evangeliske tolkningen – mangler som vi fortsatt har stor skade av. Reformasjonen hadde to mangler. Jeg har talt langt og av et fullt hjerte om reformasjonens herlighet. La meg nå peke på de to punktene der reformatorene kom til kort.

For det første skilte de ikke mellom Guds ulike tider og ordninger, enda Augustin alt hadde sagt: «Skjelne mellom tidene, så forsvinner alle vanskene.»

Hadde de skilt mellom rikets og menighetens tid, kunne de aldri ha godkjent at Servet ble henrettet fordi han var en vranglærer i læren om treenigheten. For i menigheten, i Guds familie, finnes det ikke noe sverd. Sverdet hører bare riket til. Den som fornekter sannheten slik den er i Jesus, skal sannelig ikke være prest i kirken eller medlem av menigheten. Men i denne verden har vi kristne, som kristne, ingen rettigheter, bare plikter.

For det andre forsto de ikke klart jødenes viktige plass i Guds frelsesplan, og de så heller ikke klart vår Herres gjenkomst. Det betyr ikke at Luther eller Calvin hadde de overfladiske pelagianske tankene om at verden gradvis skal bli bedre og kristnet – tanker som er så vanlige.

Calvin sier: «Det er overtro å tenke at verden blir bedre i gudsfrykt og sedelighet. Den blir ikke bedre, men går alltid tilbake.» Luther sier: «Jeg vet at verden blir epikureisk, det vil si at de vil miste troen på Gud og udødeligheten og gi seg over til nytelsen av det som hører denne verden til. Og så skal røsten brått lyde: Se, brudgommen kommer!»

Likevel så de ikke klart vår Herres gjenkomst, eller forskjellen mellom menighetens tid og Israels stilling, både i fortiden og i det kommende riket.

De som siden forkynte evangeliets frelsende sannheter, gjorde den feilen at de trodde det var nok å forkynne den personlige frelsen: menneskets synd, soningen, fornyelsen ved Ånden, Åndens frukt – alt som angikk den enkelte. Det er midtpunktet, men hele omkretsen lot de ligge: hele Guds råd slik det er åpenbart i Skriften, Guds plan, Guds rike, skapelsen av verden, skapelsen av mennesket, menneskeslektens enhet, dommen ved Babels tårn, utvelgelsens ordning i Israel i motsetning til det som kom senere.

Følgen ble at det nok var godt for dem som kjente synd og frelse i sin ånd og av erfaring, men verden undergravde stadig omkretsen med sin filosofi og sin vitenskap. På alle de andre punktene Bibelen kommer inn på, fikk falske og ubibelske tanker innpass, og hvert av disse punktene ble en stilling hvorfra en kunne angripe og storme hele Skriften.

Nå er det én viktig ting ved striden som pågår i dag: Den tvinger de kristne til å lese hele Skriften. Vi kan ikke holde oss til noen få punkter som angår vår personlige åpenbaring, men må nå erkjenne at Gud ikke har lært oss noe som ikke er nyttig, ja, nødvendig (2 Tim 3,16).

Det folk vanligvis kaller «oppbyggelig» – noe som rører ved følelsene eller ved det de holder på med for tiden – er ikke Bibelens tanke om det oppbyggelige. Bibelens tanke er at vi skal se Guds vesen og Guds vilje, og at vi slik skal bli oppbygd på vår høyhellige tro (Jud 20).

Det ville være som om jeg begynte Fadervår med å si: «Gi oss i dag vårt daglige brød», og ba om brød og tilgivelse og ledelse og utfrielse, men glemte: «Helliget vorde ditt navn. Komme ditt rike. Skje din vilje, som i himmelen, så òg på jorden» (Matt 6,9–11). I dette ligger vårt liv, og herfra kommer all den kraften og ledelsen vi trenger i vår daglige ferd og våre daglige vansker.

Det gamle testamente er i dag den store slagmarken, og det er en svært god ting at det er slik. Grunnene til det må jeg spare til neste tale.

Nå vil jeg tale om Det gamle testamente i dets forskjell fra Det nye, og stille dette spørsmålet: Hva er den bærende tanken som kan hjelpe oss til å se helheten, både i dens enhet og i dens særpreg?

At Bibelen består av to deler, er tydelig – historisk tydelig. Det er ikke en teori, det er et faktum. Den ene delen ble skrevet før Kristus kom, den andre etter at Kristus var kommet. Den ene på hebraisk, den andre på gresk. Den ene blir trodd av jødene, som forkaster den andre. Den andre blir trodd av Kristi menighet, sammen med Det gamle testamente.

Nettopp dette siste er nøkkelen til hele spørsmålet. I hedningenes tider, mens Israel er under Guds unåde og fremmedgjort fra ham, står menigheten som vitne for Gud, og navnet som før var «Herren» (Jahve), lever blant dem som «Jesus». Den ene samlingen av bøker hører derfor Israel til og angår Israels historie i fortiden og

Israels herlighet i framtiden. Den andre hører menigheten til, der det er både jøder og hedninger, og angår den særlige stillingen de skal få når vår velsignede Herre og Frelser kommer igjen.

En enkel kristen som er undervist i de frelsende sannhetene, ser på det hele som ett. Han ser sammenhengen. Bøkene i Det gamle og Det nye testamente er for ham som en ring eller en sirkel.

De tre første kapitlene i Første Mosebok forteller om skapelsen av himmel og jord, om Adam og Eva og siden om slangen som forførte våre første foreldre til ulydighet. På nøyaktig samme måte blir disse punktene tatt opp i de tre siste kapitlene i Åpenbaringsboken. Først blir Satan kastet i fengsel og gjort uskadelig. Så kommer Lammets bryllup med bruden. Og så den nye himmelen og den nye jorden, der Guds fulle herlighet blir åpenbart.

Historien henger også sammen. Malaki sier: «Se, jeg sender min budbærer, han skal rydde vei foran meg» (Mal 3,1). Evangeliet begynner i grunnen slik: «En mann sto fram, utsendt av Gud. Hans navn var Johannes» (Joh 1,6). Det første kapitlet i Matteusevangeliet viser oss at Abraham, David, bortføringen og Jesus utgjør én sammenhengende historie.

Slik står det for dem som en ring eller en sirkel. Eller når de tenker på løfte og oppfyllelse, står det for dem som et tre, en levende helhet. Eller når de tenker på historien som går framover, står det for dem som en elv som flyter med stadig større kraft og skjønnhet til den til sist renner ut i havet.

Eller når de tenker på at det ene forbereder det andre, står det for dem som et hus: Det gamle testamente er grunnmuren og Det nye testamente byggverket. Eller det står for dem som en gåte: Det gamle testamente stiller oppgaven i all dens sammensatte vanske, og Det nye testamente gir løsningen i all dens majestetiske enkelhet.

Eller det står som lås og nøkkel: Låsen er svært innviklet, med mange tapper, og noen av dem er svært fine. Nøkkelen passer nøyaktig og åpner den uten å presse eller endre en eneste tapp.

Eller det står for dem som det herlige synet da det var folkemengder foran Jesus og folkemengder bak ham, og Jesus i midten, og både de som gikk foran, og de som fulgte etter, ropte: «Hosianna, Davids sønn!» (Matt 21,9).

Eller det er som de to mennene som bar druene fra det lovede land for å vise Israel hvor velsignet og fruktbart landet var (4 Mos 13,23). Begge bar den samme drueklasen, men mannen som gikk foran, fikk bare et flyktig blikk på den da han løftet den opp. Mannen som gikk bak, så druene, og han så mannen som gikk foran. Slik var profetene, Kristus i midten, og apostlene, som så både Kristus og profetene.

Men den sammenligningen jeg holder mest av, er denne: Det er som en dag. Og dere vet at i Skriften kommer kvelden først og så morgenen: «Det ble aften, og det ble morgen, dag én» (1 Mos 1,5). Slik kommer først Det gamle testamentes natt, så å si, da løftets måne og profetenes stjerner skinte og gledet og trøstet hjertene til Guds folk, og så kom morgenens glans – og likevel er det én dag.

Enda mer er det som barnet kong Salomo sa skulle deles, da moren ropte: «Drep det for all del ikke!» (1 Kong 3,25–26). For å dele Det gamle og Det nye testamente er å ta livet av begge. De er ikke bare forbundet med hverandre, og ikke bare i samklang med hverandre, men de gjennomtrenger hverandre. Den samme livspust og det samme paktsblodet fra ham som døde for oss, går gjennom dem alle.

Men når vi ser enheten mellom Det gamle og Det nye testamente, og også motsetningen mellom dem, blir spørsmålet nå: Hva holder Det gamle og Det nye testamente sammen slik at Det gamle aldri blir avløst, slik at det særegne i Det gamle testamente blir bevart, det særegne i Det nye testamente blir bevart, og begge likevel lever sammen?

For å svare på det må jeg begynne med å si at den vanlige betegnelsen «Det gamle» og «Det nye» testamente etter min mening ikke bare er ufullkommen, men lett kan føre til store misforståelser. Hvorfor skal Moses' og profetenes bøker kalles Det gamle testamente? «Gammel» får oss jo til å tenke på noe fra fordums tid, som om det var forbi, og «den gamle pakt» leder tanken hen på loven.

Men jeg sier at Moses og profetene slett ikke er «gammel pakt». Evangeliet er overalt. Den nyere kritikken har reist en innvending mot de senere bøkene – de senere historiske bøkene, profetene og Salmene: De synes å regne lite med de levittiske ordningene, at de så å si overser loven og legger stor vekt på andre ting: hjertets holdning til Gud og den frelsen som skulle komme ved vår Herre. De fører dette argumentet fram i en helt gal hensikt, men tanken i seg selv er ikke gal.

La oss nå se bort fra de fem Mosebøkene, som vanligvis regnes som loven. Alle de andre bøkene er fulle av evangeliet, fulle av Jesus, fulle av soning, fulle av løftet om Ånden, fulle av det åndelige forholdet vi har til Gud, slik at den kristne menighet kan synge Salmene. Det er ingenting levittisk i Salmene.

La oss så komme til de fem Mosebøkene. Vis meg loven i Første Mosebok. Den er ikke der. Der er det ingen lov. «Abram trodde på Herren, og han regnet ham det til rettferdighet» (1 Mos 15,6). «Jeg er Gud Den Allmektige, vandre for mitt åsyn» (1 Mos 17,1).

Og i Femte Mosebok finner vi det apostelen sier: «Loven er åndelig» (Rom 7,14). Femte Mosebok sammenfatter alt i dette: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte … du skal elske din neste som deg selv» (5 Mos 6,5; 3 Mos 19,18). Hele den boken er det en kunne kalle en evangelisk formaning til å tjene den Gud som har forløst oss.

Så står Andre, Tredje og Fjerde Mosebok igjen. Vel, hva med Andre Mosebok? Den er evangelium fra ende til annen. Hvorfor førte Gud Israel ut av Egypt? Den første grunnen er utvelgelsen. Han hadde utvalgt Abraham, Isak og Jakob, og folket som skulle komme fra dem, hadde sin grunn i denne utvelgelsen.

Den andre grunnen er påskelammets blod og innstiftelsen av tabernaklet. Er det lov, eller er det evangelium? Er ikke det mellommannsgjerning? Er ikke det Kristi offer, fra alle tenkelige sider? Er ikke det at Gud kommer ned – at Gud stiger ned for å møte sitt folk fordi han er den Gud som forløser dem, og den Gud som helliggjør dem ved Den Hellige Ånd? Og når det gjelder Tredje Mosebok, så les Hebreerbrevet og si om den er lov eller evangelium.

I Første Mosebok ser vi Abraham ofre Isak, sin eneste sønn. I Andre Mosebok ser vi påskelammets blod. I Tredje Mosebok ser vi ypperstepresten gå inn i Det aller helligste med blod én gang om året. I Fjerde Mosebok ser vi kobberslangen bli løftet opp, for at hver den som ser på den, skal bli frelst.

Og i Femte Mosebok ser vi profeten: «En profet av din midte, av dine brødre, likesom meg, skal Herren din Gud reise opp for deg. På ham skal dere høre» (5 Mos 18,15). Det er evangelium alt sammen. Det er ikke evangeliet som kjennetegner Det nye testamente, og det er ikke loven som kjennetegner Det gamle. Det holder jeg fast på.

Kjennetegnet er dette: Det ene er rikets bok og Israels bok, det andre er menighetens bok. I det ene åpenbarer Gud sitt løfte, og det er løftet som gjelder denne jorden. Israel er folket. Kanaan er landet. Alle verdens folk er omkretsen. Herren er Kongen, og han skal selv komme, og etter dommer over folkene og tukt over sitt eget folk skal han frelse og herliggjøre Israel. Det er Det gamle testamentes løfte fra begynnelse til slutt.

Som Habakkuk sier: «Ennå må synet vente på sin tid. Men det haster mot enden» – ordrett: «det peker mot enden» – «og lyver ikke. Om det dryger, så vent på det! For komme skal det, det skal ikke utebli» (Hab 2,3).

Dette er det riket engelen talte om til jomfru Maria. Dette er det riket Maria talte om, og Sakarias, og disiplene, da de spurte Herren før han fór opp: «Herre, er det på den tiden du vil gjenreise riket for Israel?» (Apg 1,6). Det er rikets bok, det er Israels bok. Og i den tiden vi lever i nå, hører boken så å si fortsatt Israel til, men også menigheten, som venter på at den skal bli oppfylt.

Nå kommer vi til Det nye testamente. Også Det nye testamente har et punkt det ser fram mot. Og hva er det? Å, om dette vil jeg tale fritt!

Det er vår Herres gjenkomst, når han skal komme tilbake med sine hellige og åpenbare seg for Israel og for hele verden – ikke for at den siste dommen skal holdes, men for at en ny tidsalder i historien skal begynne, da Guds vilje skal skje på denne jorden som i himmelen, og da Jesus Kristus og de herliggjorte hellige skal komme og bli sett og anerkjent. Og da skal de løftene bli oppfylt som Gud har gitt fra verdens begynnelse.

Når han kommer, skal Israel si: «Det er Herren, og det er hans første komme.» Menigheten skal si: «Det er Jesus, og det er hans andre komme.» Israel skal si: «Han er kommet for å ta sin far Davids trone i eie, og Jerusalem skal bli herliggjort og bli hans folk.» Og menigheten skal si: «Han viser seg herlig i sine hellige og underfull i alle som tror (2 Tess 1,10), og vi som han har kjøpt med sitt blod, skal herske som konger med ham på jorden (Åp 5,9–10).»

Dette er det alle apostlene lærte, og de lærte det stadig. Knapt har tessalonikerne vendt om fra avgudsdyrkelsen før apostlene lærer dem å vente på Guds Sønn fra himlene (1 Tess 1,10). Hvert eneste sammendrag av troen i apostlenes brev tar med «det salige håp og

åpenbaringen» – legg merke til uttrykket – «av den store Guds og vår frelser Jesu Kristi herlighet» (Tit 2,13).

Uttrykket er valgt med vilje: Det er Herren, som skal åpenbare seg for Israel. Det er Jesus, som åpenbarer seg med menigheten – og det er det samme – «den store Gud og vår frelser Jesus Kristus». Og engelen forklarte det for disiplene: «Denne Jesus … skal komme igjen på samme måten» (Apg 1,11). Det er det neste som skal skje. Han har forlatt dere, og det neste som skal skje, er at han kommer tilbake.

Nå vil jeg underbygge det, og hvis noen her er i tvil om dette, ber jeg dere inderlig: Tenk over det! Se nå på apostlenes stilling. De fikk befaling om å gå ut i hele verden og forkynne evangeliet. Israel kjente ikke Messias. Folkene var sunket ned i uvitenhet og avgudsdyrkelse. Hele arbeidsmarken lå foran dem. Hvorfor bryr de seg om enden? Har de ikke nok å gjøre?

Mange sier til oss: «Ikke snakk til oss om gjenkomsten. Det er vår oppgave å drive misjon og omvende verden.» Ingen har noe å innvende mot at dere omvender verden, om dere kan.

Men hvorfor sier ikke disse apostlene, som akkurat er i gang med sin gjerning, til menighetene: «Bare vent. Det er riktig at flertallet nå er mot oss, men hundreår for hundreår skal det forandre seg. Kristendommen skal gjennomsyre verden som surdeig» – surdeig blir aldri brukt i god betydning, alltid i dårlig – «kristendommen skal gjennomsyre hele verden og trekke all sivilisasjon, kunnskap og kunst inn under seg»?

Nei, det de sier til menighetene, er dette: «Lovløshetens hemmelighet er alt virksom» (2 Tess 2,7). «Mine barn, det er den siste time» (1 Joh 2,18). Vent på Herren Jesu komme og skynd dere mot den (2 Pet 3,12), og vit at «i de siste dager skal det komme farlige tider» (2 Tim 3,1). Vi venter på at vår Herre selv skal komme og grunnlegge sitt rike.

En annen innvending. Når vi taler om gjenkomsten, sier folk til oss: «Har vi ikke nok å si om det første komme – om inkarnasjonen, korsfestelsen, oppstandelsen, himmelfarten, vår velsignede Frelsers lære og vår velsignede Frelsers eksempel?» Å jo!

Men tenk på apostlene. Den overveldende herligheten fra det første komme lyste så å si ennå på ansiktene deres og fylte hjertene deres med hellig alvor. De hadde hørt ordene fra hans velsignede lepper,

de hadde sett ham dø på korset, han hadde vist seg for dem etter oppstandelsen, og de hadde sett ham bli tatt opp i en sky. Alle disse veldige, herlige og høyst velsignede hendelsene ved det første komme lå dem så nær, og likevel kunne de aldri skille det fra åpenbaringen av vår store Gud og Frelser, fra at vår velsignede Herre Jesus Kristus skal komme igjen.

Apostelen Johannes skrev sitt evangelium for at troen skulle få sin rette grunnvoll, og han skrev sine brev for at vi skulle kjenne hva sann kjærlighet både til Gud og mennesker er. Hvorfor skal da bare disse bli lest og verdsatt i menigheten, mens den andre boken hans, Åpenbaringen, blir oversett – den boken han selv sier om: «Salig er den som leser og de som hører det profetiske ord» (Åp 1,3)? Hvorfor skal ikke den boken stadig bli stilt fram for øynene våre?

Den kristnes holdning er helt den samme, enten han lever i det første århundre eller i det nittende eller i det tjueniende – om det skulle bli et slikt århundre i den tiden vi lever i nå.

Noen vil kanskje si: «Men dere ser at apostlene tok feil. Jesus Kristus kom ikke.» Eller de sier at Bengel tok feil, fordi Jesus Kristus ikke kom da han spådde at han skulle komme. Det har ingenting med saken å gjøre, absolutt ingenting.

Saken er denne: I hele menighetens tid skal ikke verden bli bedre, og det eneste målet både for menigheten og for verden er at Herren Jesus Kristus kommer. Når vi har denne forventningen i hjertet, holder vi oss borte fra verdens ånd og vet at i denne tiden er menighetens oppgave å vitne, å lide, å holde fast og å være tro.

Den berømte Bengel sa dette: «De kristne kirkene har glemt menighetens håp, men de formaner fortsatt folk til å være tro, til ikke å være verdslige og til å være tålmodige. Men i Det nye testamente bygger alle formaninger om ikke å være verdslig, om å være tro og flittig, på dette: at Herren kommer. Det som Gud har sammenføyd, det skal et menneske ikke skille» (Matt 19,6).

Og nå må vi se på de bindeleddene som viser i Det gamle testamente at Herrens komme er det samme som Jesu komme, og i Det nye testamente at Jesu komme er det samme som Herrens komme.

I rikets bok, som jeg nå vil kalle den, eller Israels bok, blir det sagt langt mer om det andre komme enn om det første – langt mer, og av en enkel grunn: Hadde alt om det første komme og om at Jesus ble

forkastet av sitt folk Israel, vært forutsagt helt klart og tydelig, ville det vært avgjort på forhånd hvordan det gikk når Jesus kom til Israel. Da hadde ikke folket kunnet bli prøvd slik Gud ville prøve dem. «Jeg vil sende sønnen min, som jeg elsker. De vil sikkert vise aktelse for ham!» (Luk 20,13).

Han måtte så å si komme ukjent. Det første komme og forkastelsen av Jesus måtte være skjult og tilslørt for dem og så sammenvevd med det andre komme at vansken bare kunne overvinnes ved det hemmelighetsfulle vi kaller tro, og som Guds kraft vekker.

Likevel var det mye i Det gamle testamente som viste dem den store gåten, som vi nå kan løse ut fra Det nye testamente. Vår Herre Jesus pekte på det: «Hvordan kan da David i Ånden kalle ham Herre, når han er hans sønn? Hvorfor sier han til ham: Sett deg ved min høyre hånd? Det er ikke i Jerusalem. Dere venter Messias. Dere venter med rette at Messias skal være deres konge. Men denne Herrens tjener, denne Davids sønn, kaller Den Hellige Ånd ved David for Herre, og hans plass er ved den høyre hånd der oppe. Hvordan kan det være?» (Matt 22,43–45).

Han pekte også på Daniels profeti: «Fra nå av skal dere se Menneskesønnen sitte ved kraftens høyre hånd og komme på himmelens skyer» (Matt 26,64). Daniel forutsier de fire verdensrikene. Så kommer det femte riket rett ovenfra, fra himmelen, og det er det evige riket. Det er steinen som ble revet løs uten menneskehender (Dan 2,34.44), og det er Menneskesønnen som kommer med himmelens skyer (Dan 7,13).

Men hvordan skulle han komme dit? Hvem hadde hørt om Menneskesønnen fra himmelen? Er dette roten i tørr jord (Jes 53,2)? Er dette han som ble født i Betlehem Efrata (Mika 5,1)? Menneskesønnen fra himmelen – det er Jesus forkastet og Jesus opphøyet.

Nå kommer han ned. Derfor sier apostelen til tessalonikerne at de venter på Guds Sønn fra himlene (1 Tess 1,10). Første gang kom han fra himmelen, og andre gang skal han komme fra himmelen. Dette viser dere hvordan vi alt i Det gamle testamente har et tegn på at Herren, som kommer for å grunnlegge riket på jorden, ikke er noen annen enn han som Sakarjas bok skildrer: «De skal skue opp til meg som de har gjennomstunget» (Sak 12,10), og: «På den dagen skal hans føtter stå på Oljeberget, som ligger midt imot Jerusalem i øst» (Sak 14,4).

I Det nye testamente sier apostelen Peter til jødene: «Fatt da et annet sinn og omvend dere, så deres synder kan bli utslettet og det kan komme tider med fornyelse og trøst fra Herrens åsyn, og han kan sende den Messias som forut er utkåret for dere, Jesus» (Apg 3,19–20).

Og apostelen Paulus sier til romerne: «Hele Israel skal bli frelst.» Hvorfor? Fordi det står skrevet hos profeten Jesaja: «Fra Sion skal befrieren komme» (Rom 11,26; Jes 59,20). I Det nye testamente, både i evangeliene og i brevene, er Herren Jesu komme altså knyttet til at Israel som folk skal bli gjenopprettet og velsignet, eller med andre ord: til Herrens komme.

Og slik er det helt til vi kommer til den salige Åpenbaringsboken. Der finner vi alt sammenfattet, i rikets bok og menighetens bok. Der ser vi enheten i hele det vitnesbyrdet Gud har gitt oss. Han skal komme igjen. Jahve betyr han som kommer. Og nå heter han Jesus, han «som er og som var og som kommer» (Åp 1,8), og som menigheten sier til: «Kom, Herre Jesus!» (Åp 22,20).

Og nå til slutt vil jeg bare si et ord om menighetens holdning. I sjette kapittel i Johannesevangeliet har vi to under som henger nøye sammen: at folkemengden blir mettet i ødemarken, og at Kristus viser seg for disiplene midt på sjøen når de er i stormen. Ødemarken står for verden i dens fattigdom, sult og fullstendige nød. Den kan ikke gi noe for menneskenes virkelige behov. Jesus er der med disiplene sine! Og gjennom disiplene metter han folkemengden rikelig med fem brød og to fisker, så det blir kurver til overs.

Det er ordet som vokser og blir mangfoldiggjort. For menneskene ser det enkelt, ringe og uanselig ut, maktesløst og helt ubetydelig. Svake er de disiplene Jesus Kristus gjør til sine redskaper. Men underet skjer, og i atten hundre år har tusener på tusener av sultne blitt mettet og funnet liv og kraft til evig tid.

Sjøen er et bilde på verden, ikke i dens fattigdom og sult, men i dens uro, motstand og fiendskap mot Gud. Og vinden og stormene som blåser, er bilder på Satan og alle Satans redskaper, som gjør alt for å ødelegge menigheten.

Og Kristus er ikke lenger midt blant disiplene, men oppe på et fjell, høyt og for seg selv, og ber til Faderen. Disiplene er alene igjen i båten. Det er deres sak å ro og slite, men de kommer ikke av flekken, for verden forblir alltid den samme. Ingen apologetikk vil føre den en

tomme nærmere enden, før Jesus til sist, i den fjerde nattevakt, selv kommer. Og straks – straks – er båten i sikkerhet, like ved land. Amen.

Foredrag 11. Israels bøker og menighetens bøker henger organisk sammen

I dag vil jeg først si noen ord om hvordan motstanden mot kristendommen, og særlig mot Det gamle testamente, står i vår tid. Så vil jeg med noen få ord bekrefte og belyse de to påstandene jeg holdt fram i forrige foredrag.

Den første var at vår velsignede Herres gjenkomst er den ene, bærende tanken som kaster lys både over at Det gamle og Det nye testamente er ett, og over forskjellen mellom dem. Den andre var at Moses' og profetenes skrifter derfor heller burde kalles «rikets og Israels bok», og evangelistenes og apostlenes skrifter «menighetens bok».

Deretter vil jeg vise dere hvorfor det både er fornuftig og etter Guds vilje at vi alltid leser Moses og profetene i lys av de apostoliske skriftene. Til slutt vil jeg si noen ord om hvordan både de eldre og de yngre bøkene er bygd opp.

Ved første øyekast kan det virke underlig at kampen mellom tro og vantro i dag går like sterkt som i noen tidligere tid. Kristendommen har jo vært i verden i så mange hundre år. Nesten fra begynnelsen av har alvorlige og tenksomme forsvarere av troen gjendrevet de mange innvendingene som reises mot sannheten, og med stor klarhet, dyktighet og alvor har de lagt fram de mangeartede bevisene for evangeliet, som styrker hverandre.

Enda mer underlig blir det når vi husker at det som strides om i dag, ikke er spørsmål av annen rang, men de aller mest elementære og grunnleggende.

Hvis det hadde vært ti stridspunkter mellom de kristne og verden, og seks av dem var blitt avgjort, så det nå bare sto strid om fire mindre viktige, ville det ikke vært så forunderlig. Men hvor forunderlig er det at striden de siste ti eller tjue årene gjelder de mest elementære spørsmål: om det finnes en personlig Gud, om åpenbaring og under er mulig, om Jesus er mer enn et menneske!

Særlig de unge blir forvirret, fordi de lever under en misforståelse. De tror at kristendommen nok kan ha holdt stand gjennom de svunne århundrene, men at menneskets kunnskap og åndsevner nå har utviklet seg så langt at vi er kommet til et nivå der kristendommen ikke lenger lar seg forsvare. De glemmer det apostelen forklarer oss: Den menneskelige visdoms og fornufts motstand mot kristendommen er ikke noe tilfeldig. Den hører til selve saken og har sin grunn i hva både kristendommen og verden er i sitt innerste vesen.

Når apostelen Paulus skriver til korinterne: «Ikke mange vise etter kjødet ble kalt» (1 Kor 1,26), skulle jeg gjerne spurt en del mennesker hva det «vise etter kjødet» betyr.

Og når han sier at evangeliet er en dårskap for grekerne, mener han ikke at det bare gjaldt hans egen tid. Han anker ikke fra sin egen tid til kommende slekter, som kanskje skulle være mer opplyst, visere og mer villige til å ta imot evangeliet. Nei, han sier noe allment: I hver tid av denne pakt kan ikke det ugjenfødte menneske forstå det som hører Gud til, og det må åpenbares for ham ved Ånden.

Vi beklager og sørger over at motstanden mot kristendommen i dag er like heftig og bitter som noen gang, og at angrepene rettes mot sannhetens innerste og mest livsviktige punkter. Men dette tar ikke motet fra oss; vi ser i det bare en stadfestelse av apostelens vitnesbyrd. Det er et bevis på det vi alle har erfart: «Ingen kan si: Jesus er Herre! – uten i Den Hellige Ånd» (1 Kor 12,3).

Vantroens angrep på kristendommen og på Skriften – for å angripe Skriften er å angripe kristendommen – skifter med tenkemåtene og med de historiske og samfunnsmessige forholdene etter hvert som verden går framover. Angriperne flytter stadig sine stillinger. De former innvendingene sine etter tidens filosofi. De er moderne, men

de er aldri nye. Til støtte for dette vil jeg legge fram et svært slående faktum.

Det første systematiske angrepet på kristendommen som historien kjenner, er boken til Celsus, skrevet omkring år 150 etter Kristus. I den angriper Celsus kristendommen slik.

For det første sier han: «Dere forteller mange underfulle ting om Jesus. Hvorfor tror dere at disse underfulle tingene er sannere enn de mange fablene og mytene som andre folk forteller om sine guder og halvguder? Og hvor underlig at denne Jesus ikke engang kunne knytte sine egne disipler så fast til seg at de sto støtt i prøvens stund! Og hvilket bevis har dere for hans oppstandelse, bortsett fra den opphetede fantasien til en kvinne som var en hengiven tilhenger av ham, og som sa at hun hadde sett den oppstandne i et syn?»

Videre sier han (og han trodde ikke på Gud i vår mening av ordet): «Hvis Gud er allvitende og allmektig, hvorfor trenger han da et sendebud for å gjøre menneskene vel? Og hva er dette for en religion, som henvender seg til de uvitende, til fiskere, håndverkere og fattigfolk uten lærdom, og som også henvender seg til folk med dårlig karakter? For vi vet at en dårlig karakter aldri kan bli en god karakter.»

Og igjen sier han: «Dere tenker altfor høyt om mennesket. Hvorfor er mennesket så viktig at så store ting skulle gjøres for det? Hvorfor setter dere mennesket så høyt over dyrene? Hos dyrene ser vi jo dyktighet, fornuft, forutseenhet, takknemlighet og skarpsindighet. Ja, noen av dem er langt foran oss. Og hva tror dere at hele denne verden er? Tror dere at den er bedre i én tid enn i en annen – at det er hensikt og framgang i den? Verden er alltid den samme. Tingene settes alltid sammen på samme måte. Den endrer seg ikke, blir ikke bedre og ikke verre.»

Dette ble skrevet hundre og femti år etter Kristus. Er det ikke nøyaktig det samme som Strauss har sagt mot kristendommens sannhet? Er det ikke darwinistens stemme vi hører i hver setning? De samme tankene legges fram, de samme innvendingene reises, og den samme grunnholdningen hevdes.

Apostlene var alle folkeslags lærere. De gikk aldri ned på motstandernes enemerker. De la merke til innvendingene og gjendrev dem, men alltid ut fra troens ståsted. Apostlene sa aldri: «Nå skal vi se på saken filosofisk. Vi skal se bort fra Bibelens autoritet. Vi skal drøfte

med dere som filosof med filosof, som logiker med logiker og som historiker med historiker» – aldri et eneste øyeblikk!

Apostelen sa til atenerne at hele deres praktfulle fortid, full av filosofiske spekulasjoner og forunderlig dannelse, var uvitenhetens tider (Apg 17,30), og at Gud hadde sendt ham for å vise dem det som hører Gud til, ut fra fylden i den åpenbarte sannhet. Slik er det, og slik vil det være så lenge denne nåværende pakt varer. Sannheten og vantroen vil stride, og ingen seier vil bli erkjent.

Riktignok legges det i dag fram mange argumenter som aldri før kunne legges fram. Selve steinene roper. De siste tjue eller tretti årene er de assyriske og egyptiske minnesmerkene blitt funnet, og de har på den mest slående måte bekreftet at Det gamle testamentes skrifter, særlig Mosebøkene, er historisk sanne og nøyaktige. Det er helt sant.

Men fordommen sitter for dypt og fast i selve menneskehjertets midte. Hvor dyrebare og verdifulle disse argumentene enn er, kan de ikke gjøre mer enn å vekke oppmerksomheten. Når den først er vakt, gjenstår avgjørelsen, slik Kristus sa til døperen Johannes' sendebud. Under blir gjort, men disse undrene vil aldri tvinge deg til å tro. Under fanger oppmerksomheten din, og så kommer avgjørelsen: «Salig er den som ikke tar anstøt av meg» (Matt 11,6).

I vår tid er Det gamle testamente blitt det særlige målet for angrepene, og det er godt at det er slik. Noe bedre kunne ikke ha hendt. Jeg skal si dere hvorfor. Jeg tror på Jesus, og jeg tror at den åpenbaringen som ble gitt oss ved apostlene gjennom Jesus, ikke bare er Guds ord, men den høyeste fornuft – den fullkomne visdom og sannhet.

Nå ser jeg at Jesus alltid grunnet sine krav og bygde sin lære på Moses og profetene, og at han forklarte alt det som skjedde i hans liv, død og oppstandelse, ut fra dem.

Og jeg ser at apostlene, også når de gikk til hedningene, som ikke kjente Moses og profetene, forkynte for dem at Kristus døde og sto opp etter Skriftene. De prøvde ikke å bevise at Skriftene var ekte eller guddommelige, annet enn ved den kraften som bor i dem. Da sier jeg at det ikke finnes noen annen måte å bevise sannheten på, ja, ikke engang å legge den fram på, enn ved å vise til Moses og profetene.

I den senere tid har de kristne apologetene derimot gått fram på en helt annen måte. De har sagt: «Det er så mange innvendinger mot Det gamle testamente, men når alt kommer til alt, er det ikke så viktig.

La oss kaste det over bord, eller i alle fall se bort fra det. La oss gjøre stridsfeltet mindre. Når vi taler med vantro og tvilere, la oss holde Det gamle testamente utenfor. Vi sier ganske enkelt: Her er Kristus. Se på Kristi karakter – hvor edel, hvor fullkommen, hvor vakker! Er han ikke ulik alle andre mennesker? Er han ikke større enn alle andre mennesker? Er han ikke enestående?» Det er han sannelig. Men hva følger av det?

De har innbilt seg at de ville vinne folks tilslutning ved å stille Kristus fram løsrevet fra den jorden Gud lot ham vokse og spire fram av – løsrevet fra hele Israels historie, som forberedte hans komme, og fra den lære Gud ga sitt folk ved Moses og profetene. De har stilt Kristus fram for menneskene bare som et menneskelig bilde som appellerer til menneskets fornuft, som om han var falt ned fra himmelen.

Hva slags tilslutning vinner de? Tilslutning får de, men av hvilken art? For å gi unitarerne og de gamle rasjonalistene i Tyskland det de har krav på: De beundret oppriktig skjønnheten i Kristi karakter, og de var svært dyktige til å vise de forunderlige trekkene ved hans moralske fortreffelighet, harmoni og fullkommenhet. De var helt oppriktige og begeistret i dette.

Men mellom at Kristus er det beste mennesket, og at Kristus er Guds Sønn – mellom disse to standpunktene går det ingen bro. Troen må slå bro over kløften, og troen kan bare gjøre det når vi ser at Kristus er den ene som alene er oppfyllelsen av hele den sammenhengende rekken av nedlatende, frelsende åpenbaringer som Det gamle testamente forteller om.

Men nå bruker Gud den vantro verdens angrep på Det gamle testamente til å tvinge disse halvhjertede kristne apologetene til å gjøre det de burde ha gjort fra begynnelsen av, for Kristus og apostlene la det så tydelig på hjertet. Han tvinger dem til ikke å innbille seg at deres filosofiske metode er bedre enn den Gud selv har fastsatt. Dette er et svært viktig punkt.

De av dere som vet hva som skjer i kirkene, og som har fulgt med de siste tjue eller tretti årene, vil se at det ikke bare gjelder apologetikken, men hele måten vår Herre Jesu Kristi velsignede evangelium blir forkynt og undervist på.

Paktens ark falt iblant i filisternes hender, men filisterne kunne ikke gjøre noe med Guds ark. Den var dem til ingen nytte. Før eller siden måtte de gi den tilbake til Israel.

Utleggingen av Skriften får ikke noe gagn eller lys som er verdt å nevne, fra andre enn fra Jesu Kristi menighet selv. For jeg vil gi alle det de har krav på: Det er helt sant at rasjonalistene, som ser på Bibelen som en menneskelig bok, har studert den flittig og møysommelig med stor språklig og historisk lærdom og dyktighet, og de har brakt fram mange verdifulle fakta og slått fast mange svært verdifulle tolkninger.

Det er også sant at en annen tolkningsskole, som ser på Bibelen fra den estetiske og poetiske siden, slik den store Heine gjorde, har bidratt mye til å forstå Skriften.

Videre er det sant at Ewald, den beste talsmannen for den moderne kritiske behandlingen av Det gamle testamente, har brakt fram mye både av ånden og bokstaven i den gamle historien og den gamle læren. Han var en mann med dypt alvor og høy moralsk holdning, og i Det gamle testamente fant han uttrykk for menneskeåndens høyeste anelser og åndelige lengsler, men ikke en overnaturlig inspirasjon ovenfra.

Men det virkelige lyset over Skriften kan bare komme fra dem som har lært å tro det som står i Skriftene – lært det av den samme Hellige Ånd som blåste dem inn.

Hvorfor innledet reformatorene på en måte en ny tid i forståelsen og utleggingen av Skriften? Fordi de hadde grepet den sentrale tanken: rettferdiggjørelsen ved troen på Jesus Kristus. Når du har fått én av Skriftens sannheter klart fastslått i ditt sinn, vil den kaste lys over hele Skriften. Ta for eksempel læren om Den Hellige Ånd. Når den læren står klart for deg, vil du fra 1. Mosebok til Åpenbaringen se en enhet, en helhet og en organisk utfoldelse av den læren som vil styrke din tro på hele Skriften.

Det jeg hevdet i forrige foredrag, og det jeg har hevdet helt siden jeg kom inn i tjenesten, og håper å hevde så lenge Gud lar meg leve, er dette: Det ene midtpunktet og det høyeste punktet er åpenbaringen av den store Guds og Frelsers herlighet (Tit 2,13). Derfra kan både hele Moses og profetene og hele evangeliene, brevene og Åpenbaringen forstås, både i sin enhet og i sitt mangfold.

Det er Herren som kommer til Israel, til Jerusalem, for å gjenreise riket for folket – og Jesus, som er denne Herren, som kommer til menigheten for å ta de hellige til seg, så de kan herske med ham i himmelen.

Som jeg minnet dere om, kan det lett misforstås å kalle Moses' og profetenes bøker «Det gamle testamente», selv om jeg ikke sier at det er feil. Jesus Kristus brukte uttrykkene «Moses og profetene», «Moses, profetene og Salmene» og «Skriftene», og det samme gjorde apostlene. Men vi har ingen hjemmel for å si «Det gamle testamente» eller «Det nye testamente». I oldkirken kalte de det vi kaller Det nye testamente, «evangelium og brev», for det første fordi de la nesten all vekt på skriftene til Paulus, hedningenes apostel.

Men folk forstår gjerne «testamente» i betydningen pakt, og de tror at Det gamle testamente betyr at disse bøkene handler om loven. Derfor må jeg minne dere om det dere alle vet.

I Skriften, særlig i Det nye testamente, har ordet lov to betydninger, en snever og en vid. I den snevre betydningen er loven det som står mot evangeliet: lovgjerningene, gjerningenes pakt. «Gjør dette, så skal du leve!» (Luk 10,28) – og gjør du det ikke, er du under forbannelse. Derfor sier apostelen: De som holder seg til lovgjerninger, «er under forbannelse» (Gal 3,10). «Loven virker vrede» (Rom 4,15). «Syndens kraft er loven» (1 Kor 15,56).

Tenk bare på fariseeren Saulus som sier dette om loven! Det lyder nesten som en gudsbespottelse. «Loven virker vrede. Syndens kraft er loven. De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.» Var da Abraham under loven, eller Moses eller David eller Jesaja – og var de under forbannelse? Var loven syndens kraft for dem? Selvsagt ikke, like lite som for apostelen Paulus og apostelen Johannes. For vi tror at Guds hellige fra begynnelsen til enden blir frelst av nåde, ved troen på Forløseren.

Men vi bruker ordet «lov» også i en annen betydning. Når David sier at han har sin lyst i Herrens lov (Sal 1,2), mener han hele Guds lære og alle Guds ordninger – Gud som Forløser, sonofferet – all den lære Gud har gitt oss.

Ja, mer enn det: Apostelen Paulus sier at Guds rettferdighet er «blitt åpenbart uten loven», og om denne rettferdigheten uten loven vitner ikke bare profetene, men «loven og profetene» (Rom 3,21).

Den samme loven sier altså ikke bare at et menneske som bryter loven, er under forbannelse, men også at det finnes en guddommelig rettferdighet, uten noen gjerninger, gitt «til alle og over alle som tror» (Rom 3,22). Det er i denne betydningen Johannes sier: «Loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus» (Joh 1,17).

Dere ser altså at det er to ting som svarer til loven, for loven består av to ting. Som gjerningenes pakt er den fordømmelse, og ved Jesus Kristus kom nåden. Som forbilde på evangeliet inneholder den løfter, bilder, forbilder og skygger, og ved Jesus Kristus kom virkeligheten og oppfyllelsen. I denne henseende hører de to sammen, selv om det er en motsetning mellom dem, og selv om det ene bare er kimen og det andre frukten, det ene løftet og det andre oppfyllelsen.

Men det som skiller, og som vil bestå så lenge verden står, er dette: Moses og profetene har skrevet Israels bøker, og evangelistene og apostlene har skrevet menighetens bøker. I de ene står Herren i midten, i de andre Jesus. I de ene Israel og folkene, i de andre et utvalg fra alle folk – ikke et folk, men Kristi legeme. De ene gjelder det jordiske, de andre det himmelske.

Ser du det slik, vil du forstå at Moses og profetene ikke bare er en stige som hjelper oss opp på et høyere plan, så vi siden kan klare oss uten stigen. Når de har gjort tjeneste ved å forklare deg Jesu Kristi nye testamente, har de en egen, selvstendig betydning og plass, og den vil alltid bestå.

Det jeg vil med disse foredragene, er å vise dere at Bibelen ikke er en samling litterære verk, men vitnesbyrdet og røsten fra den levende, han som skal komme igjen – en historiebok som ennå ikke er avsluttet. Når vi kaller den ene delen Israels bok, ser dere jødene spredt blant alle jordens folk, og spørsmålet om deres framtid er ennå ikke løst. Og når vi kaller den andre menighetens bok, håper jeg at dere kjenner at dere er lemmer av det store fellesskapet som sier: «Amen, ja kom, Herre Jesus!» (Åp 22,20)

Nå må jeg gå videre til neste punkt. Jeg har brukt mange sammenligninger for å vise forholdet mellom den ene boken og den andre, men nå vil jeg legge en tiende til de ni jeg alt har nevnt.

Et stereoskop har to ulike bilder av samme ting, men det nytter ikke å se på stereoskopbildet med ett øye. Du må se med begge øynene,

og da trer figuren fram som en fast, levende virkelighet. Akkurat slik trer Jesus Kristus fram. Når vi ser hvordan Moses og profetene ser ham, som Herren som kommer, og hvordan apostlene ser ham, som Jesus som kommer igjen, da ser vi den historiske virkeligheten. For vi må alltid granske de gamle Skriftene i lys av de nye.

Fordi dette er et svært viktig punkt i vår tid, vil jeg be om oppmerksomhet for de grunnene jeg har til å si det. Alle våre lærde venner forteller oss nemlig at vi må lese Moses og profetene slik vi leser enhver annen bok fra oldtiden, og helt uavhengig av det inntrykket Jesu og apostlenes ord har gjort på oss.

For det første svarer jeg til dette at det fra vårt ståsted er svært ufornuftig og ufilosofisk. For noen år siden leste jeg verkene til Schopenhauer, den store tyske buddhistiske filosofen. Han har framstilt sitt system om verden som kunnskap og vilje i to svært store bind, og i forordet sier han: «Det er bare én tanke i disse to bindene.» Han prøvde å uttrykke den så klart og kort som mulig, og dette ble resultatet.

Jeg vil be dere legge særlig merke til hva han sier. Jeg har oversatt det fra tysk, så dere får unnskylde stilen: «Et tankesystem må ha en arkitektonisk oppbygning, der én del bærer den andre, men ikke blir båret av den. Grunnmuren bærer det hele, men blir selv ikke båret. Toppsteinen blir båret, men bærer ingenting.»

Det er den ene slags bok. Vi legger først ned noen få aksiomer eller allment godtatte setninger som skal bære hele byggverket. Så går du videre: «Det du bygger oppå, blir båret av grunnmuren, men bærer ikke grunnmuren. Men det finnes en annen slags bok, og den er slik: Et verk som består av én tanke, hvor omfattende den enn er, må ha fullkommen enhet. Det kan bestå av deler, men de må henge organisk sammen, slik at hver del bærer det hele og blir båret av det hele. Ingen del er så å si først, og ingen del er sist. Det hele blir belyst av hver minste del, og selv den minste delen kan ikke forstås rett uten at man har forstått det hele.»

Det han mener, er dette: «Når et verk består av én tanke, selv om den ene tanken er svært omfattende og har mange forgreninger, kan den bare legges fram som en organisme. Hele tanken vil være til stede i hver del. Begynnelsen kan ikke forstås rett uten at man også kjenner slutten. De mindre og mindre viktige delene kan ikke forstås

rett uten at man kjenner det hele. De kaster lys over det hele, slik det hele kaster lys over dem. I et slikt tilfelle kan man ikke gjøre annet» – hør nå godt etter – «enn å lese boken to ganger, og første gang med stor tålmodighet. Den tålmodigheten får man bare ved frivillig å stole på at begynnelsen forutsetter slutten like mye som slutten forutsetter begynnelsen, og at den tidligere delen forutsetter den senere. Selv om hver del er uttrykt så klart som mulig, kan ikke forholdet til det hele ses med en gang. Når du leser den andre gangen, vil alt stå i klart lys.»

Da jeg leste dette forordet for noen år siden, sa jeg: «Denne mannen har forklart nøyaktig hva som er Bibelens filosofi.» Den Hellige Ånd har inspirert Boken. Gud er Bokens forfatter. Du må lese den første gang i full visshet om at du bare kan forstå den stykkevis, for den er organisk forent.

Han som inspirerte de tre første kapitlene i 1. Mosebok, så i sitt sinn de tre siste kapitlene i Åpenbaringen. «Mange ganger og på mange måter har Gud tidligere talt til fedrene gjennom profetene, men nå, i disse siste dager, har han talt til oss gjennom Sønnen» (Hebr 1,1–2).

Når vi derfor har lest det hele og fått løsningen og nøkkelen i Det nye testamente, må vi vende tilbake til 1. Mosebok og lese Moses og profetene i det lyset Gud har gitt oss gjennom det hele. Det er den samme forfatteren. Hver minste del blir belyst av det hele, og det hele kaster lys over hver minste del.

Hadde da apostlene rett i sin framgangsmåte? La oss gå tilbake til Herren. «Han åpnet deres forstand, så de kunne forstå Skriftene» (Luk 24,45). Han forklarte dem sin egen person og sin egen historie, og han begynte fra Moses og viste at han måtte gå gjennom lidelser inn til sin herlighet (Luk 24,26–27).

Disse kjære apostlene forsto ikke Skriften, enda de så Jesus og så det Skriften sa, bli oppfylt. Hvorfor forsto de ikke Skriften? De kunne hebraisk like godt som enhver hebraist i dag. Hva var det som gjorde at de ikke forsto Skriften? At Den Hellige Ånd ennå ikke var gitt, og at Kristus ennå ikke var oppstått.

Jeg skal gi dere en annen grunn, og den er like sterk og tungtveiende som den første. Jeg må si igjen at Bibelen ikke er et litterært verk. Bibelen er en del av Guds handlemåte med Israel og med menigheten. Derfor hadde hver del av Skriften alt et forberedt publikum da den først kom – en krets av lesere som var under Guds oppdragelse – og de

forholdene de levde i, ga dem nøkkelen til å forstå de bøkene som ble sendt til dem.

De som leste de fem Mosebøkene, levde ennå under forhold som gjorde det rett at de ikke hadde annet enn de fem Mosebøkene. De som leste evangeliet, visste derimot alt at Jesus var Guds Sønn og Frelseren. Evangelieberetningen ble sendt til dem som ved apostlene hadde fått kunnskap om Kristus.

Før Kristus kom, kunne jødene naturligvis ikke gjøre annet enn å lese Moses og profetene. De hadde ikke mer. Men husk nå at Kristus er kommet. Jerusalem er ødelagt, og templet er borte. Ingen yppersteprest går lenger inn i Det aller helligste på forsoningsdagen. Det blir ikke lenger ofret påskelam. Hele den levittiske ordningen er forsvunnet. Israel er ikke lenger i sitt eget land.

Under de forholdene jødene nå lever i, kan de ikke forstå Det gamle testamente uten at de tar imot Det nye. Det er umulig for dem å forstå Det gamle testamente. Hvorfor? Fordi det ikke bare er et litterært verk, men den levende Guds tale til sitt folk, avpasset etter de forholdene og det trinnet i historien de befant seg på.

Og når det trinnet i historien som de gamle Skriftene ble gitt på, er forbi, er det umulig for dem å forstå Moses og profetene.

Det har også virkeligheten bekreftet. De forstår dem ikke. Jeg har vist dere før at selve gudsbildet er blitt forandret i den jødiske synagogen. I stedet for en levende Gud som stiger ned, gir seg selv, er vennlig og forløser, blir han sett på som et abstrakt begrep om enhet. Hele forståelsen av loven er blitt forandret. Apostelen sier at loven er åndelig (Rom 7,14), men hos jødene er loven blitt en opphopning av seremonier, en mengde forskrifter og påbud.

Følelsen av at det trengs soning og forsoning, er helt borte, for i atten hundre år har ingenting minnet dem om offer. For å tilpasse seg forholdene har de gjort offeret om til bare en takkegave. Også forventningen om Messias er borte. Han kom jo på den tiden da han etter profetene måtte komme, og de kristne har alltid brukt disse forutsigelsene og holdt dem fram. Derfor har jødene vært nødt til å finne på andre tolkninger, der tanken om en personlig Messias helt trer i bakgrunnen.

Brent barn skyr ilden. Hele det jødiske folk har i atten hundre år feiltolket Det gamle testamente fordi de ikke vil se det i lys av Det nye

– med all sin hebraiske lærdom og all den medfødte forståelsen som tross alt fremdeles ligger i blodet deres.

Da har jeg intet håp om at hedningene skal forstå Det gamle testamente uten Det nye. For hvis vi ikke går til Det gamle testamente med det lyset og den forståelsen av de historiske fakta som Det nye gir oss, må ingen tro at vi derfor kommer til det som små barn, uten egne forestillinger, fordommer, motforestillinger og teorier.

Den praksis Kristi menighet har fulgt fra begynnelsen, etter Kristi og profetenes eksempel, er bindende for oss som kristne, den anbefaler seg for oss som tenkende mennesker, og den blir stadfestet og bekreftet av jødenes erfaring.

Det siste emnet kan jeg bare så vidt berøre, og det er dette: De gamle bøkene og de nye bøkene, Israels bok og menighetens bok, er bygd opp på nøyaktig samme måte. Ingen tvillinger kunne være mer like av skikkelse og ansiktstrekk. Det er Gud som er begynnelsen, han som forløser, lærer, leder og byr.

Først kommer Guds åpenbaringer: i skapelsen, i løftet om forløsning, i utvelgelsen av Abraham, i utfrielsen av Israel fra Egypt, og i opprettelsen av tabernaklet og hele den levittiske ordningen – de mektige gjerningene, ordene, ordningene, gavene og løftene Gud ga ved Moses. Det er grunnvollen.

Deretter kommer historien om hvordan disse løftene ble satt ut i livet og tilegnet av folket, med alle deres frafall. Det står i de såkalte historiske bøkene, eller som jødene kaller dem, de tidligere profetene. Så har vi i Salmenes bok den troendes svar på det Gud har sagt, og til slutt hos profetene løftet om at alle Guds rådslutninger skal bli oppfylt og fullendt.

Rekkefølgen er den samme i Det nye testamente. Først kommer ikke det mennesker tenker om Gud, men inkarnasjonen, Kristi historie på jorden, hans død, oppstandelse og himmelfart – de fire evangeliene, akkurat som de fem Mosebøkene. Deretter kommer historien om hvordan dette ble tilegnet og satt ut i livet: Apostlenes gjerninger, med menighetens grunnleggelse i Israel og blant hedningene.

Så følger de troendes svar på det som er åpenbart, slik vi har det i de forskjellige brevene. Brevene står altså i en viss grad på Salmenes plass, som troens svar på Guds store gjerninger. Og til slutt kommer

Åpenbaringen, som viser hvordan alle løftene skal bli oppfylt. Dette er det første punktet.

Det andre punktet er dette: I begge testamentene inneholder begynnelsen i kim alt som følger. Her kommer vi til Schopenhauers tanke. Alt som står i de senere historiske bøkene og hos profetene, står i de fem Mosebøkene. Og alt som står i Apostlenes gjerninger, i brevene og i Åpenbaringen, står også i de fire evangeliene.

Og Moses' stilling som person, som den mannen som skrev bøkene, er svært viktig, for han er ikke lik noen annen profet. Det er helt likegyldig hvem som skrev 2. Samuelsbok eller Krønikebøkene, men det er ikke likegyldig hvem som skrev de fem Mosebøkene. Moses skrev dem. For denne Moses er ikke bare en lovgiver, og ikke bare en profet. Han er alt i én person. Han er den menneskelige mellommannen som hele byggverket av den jødiske historie og av Guds lære i Israel hviler på.

I Mosebøkene finner du alt. Det er ingen profeti hos de senere profetene som ikke alt står i Mosebøkene: for eksempel at Israel skal kalles tilbake fra alle jordens ender og ved Guds nåde og Ånd igjen bli hans folk, at alle slekter på jorden skal velsignes i Abrahams ætt, og at Gud til sist skal knuse Satan under våre føtter når Herren kommer. Alt dette står i Mosebøkene.

På samme måte inneholder evangeliene all den lære som senere blir fullere utfoldet, og alle de forutsigelsene som står i de senere delene, altså i brevene og så videre.

Det tredje er dette: Strengt tatt finnes alle disse delene i alle Skriftens bøker. Det vil si at ingen av bøkene bare er historiske, bare profetiske eller bare lyriske. Alle bøkene og alt i dem er, som jeg har sagt, forent, plantet sammen og vevd inn i hverandre i den mest utsøkte harmoni. Det er ikke den harmonien vi ser i et geniverk, selv om det kan være et slags bilde på den, men den harmonien vi ser i alt det Gud har blåst livsånde i.

«Legg merke til liljene på marken» (Matt 6,28). Hvorfor? Fordi Gud har kledd dem, og derfor er deres skjønnhet langt større enn noe byggekunst eller annen kunst kan frambringe.

Mosebøkene er historie, Mosebøkene er lære, og Mosebøkene er profeti. Salmene er ikke bare bønner, men også profeti. I profetbøkene har vi historie: hos profeten Jesaja historien om Hiskia, hos

profeten Jeremia historien om hans egen tid, og hos profeten Daniel historien om hvordan Gud åpenbarte seg ved de hedenske kongenes hoff.

Slik er det også i den andre Boken. Evangeliene inneholder historie, lære og svar, som Marias, Sakarjas og Simeons lovsanger. Og når det gjelder profetien, er brevene fulle av profeti.

Til slutt når all profetien i de senere skriftene sitt høydepunkt i Åpenbaringen, slik de tidligere skriftene nådde det i Daniel, den «høyt elskede mann» (Dan 10,11), og i hans bok blir ikke bare Israels framtid forutsagt, men hele verdens. Slik samles all den spredte profetien i evangeliene og brevene og i hele den foregående Skrift i den boken som i de siste dager, slik som i menighetens første tid, skal bli menighetens kjære bok – «Jesu Kristi åpenbaring, som Gud ga ham» (Åp 1,1).

Og la meg nå bare si ett ord om vår Herres gjenkomst. Å, ikke som et utleggingsspørsmål og ikke som et stridsemne bør vi tale om dette store, høytidelige og høyst salige håpet. «Ja, jeg kommer snart!» (Åp 22,20) Av alt Skriften kunngjør, er dette det som mest rører opp dypet i vår samvittighet og vårt hjerte.

Iblant, når vi kjenner oss overveldet av vår synd, vår uverdighet og vår utroskap, melder spørsmålet seg: «Er jeg en av de kloke jomfruene som har olje i lampene sine, og skal jeg regnes blant dem som er rede til å gå inn når brudgommen kommer?» (Matt 25,10) Og andre ganger, når Ånden selv ved Herren Jesu Kristi nåde vitner sammen med vår ånd at vi er Guds barn (Rom 8,16), blir høytideligheten enda mer overveldende i sin sødme og salighet.

Er det mulig at han som vi elsker uten å ha sett ham (1 Pet 1,8), til sist skal bli sett av oss ansikt til ansikt – at vi skal se ham som han er? Ikke som nå, ved møysommelig å sette sammen alle de forskjellige sidene ved hans forunderlige person og gjerning, men med ett blikk, ved umiddelbart å skue ham, ved den fullkomne og altomfattende forståelsen våre utvidede og herliggjorte evner skal få. Skal vi se ham som han er, og bli ham like (1 Joh 3,2)?

I mellomtiden har vi som har dette håpet, og som ved dette håpet er helt skilt fra den nåværende tidsalder – ikke bare fra dens ondskap, men også fra dens påståtte godhet, ikke bare fra dens lettsindighet, men også fra dens visdom og dannelse – vi stakkars, ensomme, ukjen-

te og gåtefulle mennesker, vi har Guds ord, profetenes og apostlenes hellige og elskede Skrifter.

Dere gjør vel i å akte på dem som på en lampe som lyser på et mørkt sted, inntil dere ser morgenstjernen gå opp (2 Pet 1,19). Og når morgenstjernen kommer, skal snart rettferdighetens sol gå opp med legedom under sine vinger (Mal 4,2) og gi oss glede, styrke og kraft til å prise Gud og herske med Herren Jesus på jorden. Amen.

Foredrag 12. Vår tro bygger på fakta – og Bibelen er en bok om virkelige hendelser

Det er to ting jeg vil legge fram for dere denne formiddagen. Den første er at Skriftens historie gir oss de fakta og grunnsannheter som all sann filosofisk og allmenn historie bygger på. Den andre er at historien som er fortalt i Mosebøkene og av de andre forfatterne i den gamle pakts tid, er virkelig og sann historie.

I forrige foredrag prøvde jeg å vise hvorfor vi ikke kan forstå Moses og profetene uten det apostoliske lyset fra evangeliene og brevene, og til det vil jeg bare legge én merknad. Ingenting kan sies sterkere om de gamle Skriftenes evangeliske historie enn det enkle ordet apostelen Paulus sa til Timoteus: at Skriftene «kan gjøre deg vis til frelse ved troen på Kristus Jesus» (2 Tim 3,15).

Det er mange ting både i den gamle historien og i den gamle profetien som først vil bli fullt forklart og åpenbart når vår velsignede Frelser kommer igjen. Likevel er hele Det gamle testamente skrevet for at det skal bli forstått av Jesu Kristi menighet, som lever i de siste dager og har fått det privilegium å se Guds løfte oppfylt.

Det sier både apostelen Paulus og apostelen Peter. Om profetien sier apostelen Peter at det ble åpenbart for profetene – når de vitnet om at Messias skulle gå gjennom lidelser inn til sin herlighet – «at de ikke tjente seg selv, men dere» (1 Pet 1,11–12). Og om den gamle historien sier apostelen Paulus at «alt dette hendte dem som forbilder, og det er skrevet til formaning for oss, som de siste tider er kommet til» (1 Kor 10,11; se også Rom 15,4).

Når vi altså har evangeliets fulle lys, og disse historiene er blitt åpenbart for oss, skal vi gå inn i Moses og profetene i full visshet og forventning om at Den Hellige Ånd der har samlet til oss alt som er nyttig og nødvendig for å lære og lede oss, sammen med den fyldigere utfoldelsen av historie og lære som vi nå har.

En forbindelse av historie, lære og profeti med menighetens eget svar – både i skrifter med ettertanke og i lyriske utbrudd av det de følte – er noe helt enestående. Den svarer til alle menneskehetens ulike behov og nøder slik de melder seg gjennom århundrene. Og samtidig som den svarer til vårt behov, er den den eneste slags åpenbaringsbok som er verdig ham den kommer fra.

Tanker uten fakta blir en filosofi. Fakta uten tanker kan bli en historie. Men det vi trenger, er noe som ikke bare taler til forstanden vår, men også til samvittigheten og hjertet.

Det som taler slik, må være Guds åpenbaring. Og når det er Guds åpenbaring, kan det bare være åpenbaringen av Gud som stiger ned fra sin uendelige evighet inn i vår tid og vårt rom. Den må fortelle om de skapende og forløsende gjerninger der Den Høyeste tar initiativet. Og når den forteller om disse gjerningene, må den åpenbare hans karakter og hans hensikt, hans bud til oss og de løftene han holder oss oppe med. Bare i Skriften finner vi en slik forbindelse.

Alle Skriftens fakta er fulle av tanker. De er så å si fulle av øyne, og lyset skinner mot oss fra dem. Og alle Skriftens tanker – det vi tror, og det vi håper – bygger på virkelige fakta, på Den Høyestes åpenbaringer.

Spør du en kristen: «Hva tror du? Hva er din tro?», svarer han ikke med å regne opp dogmer i betydningen abstrakte filosofiske sannheter. Han svarer at han tror på Gud som skapte, på Gud som ble menneske, døde og sto opp, og på Gud som sendte Den Hellige Ånd for å fornye hans hjerte. Hva er da vår bekjennelse annet enn fakta – men fakta som er fulle av lys, og der Gud åpenbarer seg selv for oss?

Videre er Guds navn Herren (Jahve) – et navn vi ikke ville kjent uten Bibelen. Og dette navnet betyr for det første at han er suveren, er til av seg selv og er evig, for det andre at han er blitt historiens Gud og er virksom i historien, og for det tredje at han er den Gud som kommer, som oppfyller sine løfter og skal fullføre hele det rådet han hadde i evigheten.

Dette enkle navnet rommer hele Skriftens historie, hele Skriftens lære og hele Skriftens profeti. På samme måte lever det folket som tar imot navnet, i fortiden, i nåtiden og i framtiden.

Å leve bare i fortiden ved minnet er en slags død, uten handling, bare med sorg over det som var. Å leve bare i nåtiden, uten å minnes fortiden og se fram mot framtiden, er uverdig for mennesket, som er skapt i Guds bilde. Å tenke bare på framtiden er bare innbilning og drømmeri.

Men fortid, nåtid og framtid – Herren som var, Herren som er, og Herren som kommer – det fyller hele mennesket. Det lever av minnet, det lever av samfunnet med Gud nå, og det lever av håpet.

Alle Guds hellige, fra Enok, «den sjuende fra Adam» (Jud 14), til dem som skal være i live når Kristus kommer, minnes Guds barmhjertige gjerninger i fortiden, lever i samfunn med den Gud som lever nå, og ser fram mot den herlige fullendelsen av Guds rådslutninger. Slik må hele Skriften ses i historiens lys, og i denne historien rommes lære, profeti og menighetens svar.

Bibelen er en bok som er skilt fra alle andre bøker og står høyt over dem. Det er helt sant. På den annen side henger Bibelen sammen med alle andre bøker i verden. Og på samme måte som «alle ting samvirker til gode for dem som elsker Gud» (Rom 8,28), bidrar alle bøker som blir skrevet, også de som skrives mot Bibelen, til å bekrefte og belyse Skriftene.

Josef ble sett på som en drømmer og som svært ærgjerrig, men likevel gikk drømmen hans i oppfyllelse: Brødrenes kornbånd bøyde seg for hans kornbånd (1 Mos 37,7). Slik må alle bøker som noen gang er skrevet, om hvilket emne det enn er, bidra til å vise at Skriften er bøkenes bok. En fransk sosialist som ikke trodde på Skriften, har sagt: «Det er underlig at vi ikke kan tenke over noe som helst emne uten at vi i løpet av få minutter havner i teologien.»

Vi kan derfor slett ikke gå med på at Skriften holder oss tilbake fra å bruke våre evner og ivrig granske sannheten på alle dens felter. Tvert imot ser vi at Skriften er selve grunnen all åndelig virksomhet bygger på, og at alle bøker blir skrevet for at denne ene boken skal bli forstått.

For ingen bok i verden oppmuntrer slik til å bruke fornuften og til å ta i bruk alle de åndsevner Gud har gitt oss. Den setter kunnskap høyt, og den formaner oss stadig til å kjøpe visdom (Ordsp 4,7). Som en

åpenbaring som henvender seg til mennesket, et vesen med forstand og ansvar, vekker den straks alle dets krefter, og overalt der Bibelen er kommet, har menneskelig kunnskap gått framover.

Selv om Bibelen ikke på noen måte blander seg inn i de forskjellige grenene av kunnskap som mennesket arbeider med, knytter den seg til dem alle. Ingen bok i verden viser en slik kjærlighet til naturen og en slik flittig og omhyggelig iakttakelse av den som Skriften – det vitner Alexander von Humboldt om.

Og likevel kommer ikke Skriften i strid eller konflikt med noen gransking eller noen åndelig virksomhet. Den setter nøyaktig de grensene de må ha, og holder for seg selv den særlige plassen som tilhører den som en åpenbaring fra Gud.

I neste foredrag, når jeg skal tale om Skriftens underfulle karakter, vil jeg prøve å vise at dette særlig gjelder naturvitenskapen. Det er ikke bare slik at Skriften og vitenskapen ikke strider mot hverandre. Uten Skriftens tanke om Gud og denne verden, og om at denne verden utgjør én helhet, et kosmos, ville ikke vitenskapen ha noen rettmessig og grundig grunnvoll å bygge sitt byggverk på. I dag gjelder emnet heller historien.

Bibelens historie er særegen. Det er en teologisk historie. Utvalget av det som blir fortalt, og måten det blir fortalt på, viser at alle de historiske bøkene er skrevet av menn med profetisk ånd. Den vil belyse Guds handlemåte med menneskene. Den vil vise hvordan frelsen i Jesus Kristus ble forberedt. Den vil legge ut alle de trådene som skal tas opp igjen når hele Guds råd blir oppfylt.

Men selv om Skriften går fram på denne måten, kaster den lys over historien i sin alminnelighet. Hva er historie? Mennesket har en svært naturlig trang til å skrive ned hendelser som slår det som merkverdige. Det er naturlig for en familie å føre krønike eller dagbok over det som skjer, og å ta vare på slektstavler. Egypterne kunne ikke la noe merkverdig gå forbi uten å skrive ned en nøyaktig beskrivelse av det.

Hos de fleste gamle folk finner vi en krønikeaktig historieskrivning. Den er svært trettende, fordi den stadig gjentar seg, og gjennom århundrene blir det uendelig: dynasti følger på dynasti, krig på krig, og omskiftelsene og utviklingen på forskjellige områder blir bare så vidt nevnt.

Romerne og grekerne hadde en høyere form for historieskrivning, men heller ikke de nådde fram til den sanne historiske metode. For den sanne historiske metode krever at hele menneskeslekten blir sett på som én familie, og den tanken hadde de gamle folkene slett ikke. De trodde at innbyggerne i de forskjellige landene de kjente til, så å si var vokst opp av jorden, og at de ikke var i slekt med folkene i andre land. Derfor så grekerne ned på hele den øvrige verden som barbarer, og romerne så på alle andre som folk de skulle legge under sitt rike.

Den sanne historietanken, slik den lever blant oss i dag, også hos folk som ikke vet hvor de har den fra, er denne: Menneskeheten er én, og hendelsene følger ikke bare etter hverandre i en evig gjentakelse, men det er en hensikt i dem. Historien fører med andre ord fram mot et mål og en ende.

Vi har også fått den tanken at det ville være både umulig og unyttig bare å føre krønike over alt som hender med alle jordens folk og stammer. Vår store oppgave er å velge ut de folkene og de hendelsene som står i direkte og levende sammenheng med hele historiens strøm, og som bidrar til hele slektens utvikling.

De siste årene har det kommet ut en historie som har vakt forbauselse og glede i hele den siviliserte verden. Den gamle historikeren Ranke har forsøkt å skrive en verdenshistorie, en historienes historie, der han bare velger ut de folkene – og i disse folkene bare de hendelsene og bevegelsene – som har bidratt til den allmenne historien. Men hvor fikk Ranke og alle andre moderne historikere den tanken fra, om ikke fra Bibelen? Merk dere dette: fra Bibelen – ingen andre steder!

Jeg har tidligere sitert ordene til en stor vitenskapsmann om at tingenes begynnelse og ende begge er helt skjult for vitenskapen. Vitenskapen har med fenomenene å gjøre, men tingenes begynnelse og tingenes ende ligger begge helt utenfor dens rekkevidde. Det samme kan sies om historien.

Og likevel: Hvordan skal vi kunne tenke oss en verdenshistorie uten at vi kjenner slektens begynnelse og slektens enhet, og vet at alle verdens forskjellige folk er i slekt med hverandre?

Og igjen: Uten tanken på forsynet – på Gud, som ser enden fra begynnelsen, og som leder og styrer tingene til sin egen ære og til menneskehetens beste – er det håpløst å lese historie. Den fører ingen

vei. Den er som et skip som driver, kastet hit og dit av havets bølger, uten noen som styrer det og fører det fram til den havnen det skal til.

Men for det tredje: Hva er denne enden, og hva er dette målet? Er det ikke merkelig at Bibelen, før geografien hadde kommet noe videre, forutså at hele jorden skulle bli bebodd, at jordens ytterste ender skulle bli befolket, og at hele jorden skulle forenes i kunnskapen om og tilbedelsen av den ene Gud, i rettferdighet og i velstand?

Dere husker at Moses sa: «Da Den Høyeste ga folkene arv, da han skilte menneskenes barn, satte han folkenes grenser etter tallet på Israels sønner» (5 Mos 32,8). Og det er nettopp dette apostelen Paulus forkynte for atenerne – historiens filosofi.

Han sier: «Han lot alle folkeslag av ett blod bo over hele jorderike» (Apg 17,26) – altså ikke slik dere tror, at dere atenere er av et annet blod enn barbarene. Og ikke bare det: Han «satte faste tider for dem og bestemte grensene mellom deres bosteder». Han fastsatte de forskjellige periodene og tidsavsnittene i deres historie.

Her har vi en tidsregning, her har vi en geografi, og her har vi en lære om formålet, om den hensikten eller det målet som alene gir historien øyne. Uten det ville historien være som en kropp uten øyne. Er ikke det forunderlig?

Og når det gjelder menneskeslektens begynnelse, kan ingen søkende ånd, ingen som elsker menneskeheten, og ingen ivrig historiegransker slå seg til ro uten å spørre seg selv: Hva var menneskeslektens begynnelse? Alt både i fysiologien og etnologien og i alle de vitenskapene som har med saken å gjøre, bekrefter tanken om at menneskeslekten er én, og også at alt menneskelig språk opprinnelig var ett.

Max Müller har ofte hevdet at jo mer språkene blir undersøkt, desto tydeligere ser man at de tross all sin forskjellighet består av svært få grunnleggende røtter, og at de alle må ha sitt opphav i én felles kilde. En annen språkforsker sier at det er som når et jordskjelv har brutt opp det som før var én sammenhengende masse: Du ser at delene er forskjellige, men du ser også at de en gang var ett.

Kapittel 10 i 1. Mosebok er et svært merkelig kapittel. Før Gud så å si overlater folkene til seg selv og begynner å ta seg av Israel, sitt utvalgte folk fra Abraham av, tar han et kjærlig farvel med alle jordens folk, som om han ville si: «Jeg skal forlate dere en tid, men jeg elsker

dere. Jeg har skapt dere. Jeg har ordnet hele deres framtid.» Og så blir deres forskjellige slektstavler ført opp.

Ranke sier om dette kapitlet: «Det er umulig å lese dette kapitlet uten å se at her er noe annet enn i all annen historie. Den nasjonale stoltheten og avstengtheten vi ser overalt ellers, er her helt overvunnet av den åndelige tanken at alle jordens forskjellige stammer er i slekt med hverandre gjennom sin felles avstamning fra Sem, Kam og Jafet.»

Og mer enn det: Skriften gir oss historiens ende, og her er den. Som jeg har sagt før, er det vanlige synet på historien – det synet verden har, og som også mange kristne har – den egentlige grunnen til at Bibelen ikke blir trodd. Det er også grunnen til at mange som sier at de tror på Bibelen, ville forkaste den om de visste hva som står i den.

Men verdens historie er gitt oss i Skriften, uten at den går inn på de forskjellige folkenes historie. Det var ikke nødvendig. For å skrive grekernes, franskmennenes og russernes historie trenger vi ingen åpenbaring. Det kan vi gjøre selv. Men for å vise oss hva som er programmet, hva som er Guds tanke, og hva som er den egentlige gangen og hensikten med denne historien, trenger vi Den Høyestes undervisning.

Dette er da historien: Fra Adams fall går det en linje der dom følger på dom. Det går også en linje der utfrielse og nåde følger på utfrielse og nåde. Adams fall, utdrivelsen fra paradiset, verdens ondskap på Noahs tid, vannflommen, dommen over Babels tårn, dommen over Israel da Jerusalem ble ødelagt, og dommen over en frafallen kristenhet og Antikrist når vår Herre kommer – det er linjen nedover.

Men det er også en linje oppover, nådens linje. Der er Sets etterkommere, som påkalte Herrens navn (1 Mos 4,26). I vannflommen blir Noah og hans hus frelst for å være begynnelsen på en ny tid. Etter at Babel ble ødelagt, blir Abraham utvalgt for igjen å være begynnelsen på en ny tid.

Etter at Jerusalem ble ødelagt, har vi alt en menighet av både jøder og hedninger som skal være begynnelsen på historien fram til etter Kristi komme, når han skal tilintetgjøre Antikrist med sin makt og velde og dømme de antikristelige folkene. Da er det den gudfryktige resten av Israel, det er jordens folk, og det er Kristi menighet, som er forvandlet og er hos Kristus.

Det babylonske fangenskapet er en svært viktig hendelse i Guds plan med historien. Babel var i begynnelsen menneskeslekten som samlet sine egne krefter, sin visdom og sin dannelse – for kainittene var opphavet til kultur, musikk og kunst. Det er menneskeheten som går sammen og stoler på sin egen kraft, visdom og dannelse for å danne en selvstendig og samlet organisme uten Gud. Fra den dagen ble Babel et forbilde på verdensmakten som står Gud imot, helt til vi til sist leser i Åpenbaringen: «Falt, falt er Babylon den store!» (Åp 18,2)

Da Babel ble dømt, sto Abraham fram. Og da Israel ble dømt, sto Babylon fram. Fra den tiden Israel ble ført i fangenskap, til Kristus kommer igjen og fører Israel tilbake til sitt eget land, er det én periode. Det er «hedningefolkenes tider» (Luk 21,24), da det ikke finnes noe ytre og synlig gudsrike eller Kristus-rike. Dette ble åpenbart i en drøm for Nebukadnesar, og Den Høyeste tydet den for Daniel, den «høyt elskede mann» (Dan 10,11).

Her har vi et omriss av hele verdens historie: gull, sølv, kobber, jern og leire. Fra utenfor denne synlige verden kommer det et vendepunkt, alt dette forgår, og så kommer et nytt vendepunkt. Dette viser oss verdensrikets ytre karakter. Stikk imot det vi vanligvis tenker, går det ikke framover, men tilbake, for metallene blir ringere jo lenger vi kommer. Det lærer oss at et svært sivilisert folk som har kommet langt, kan være langt ringere i Guds øyne enn et folk som bare er i begynnelsen av denne utviklingen.

Sivilisasjon er en svært god ting. Det er av stor betydning at vi har jernbaner og telegrafer og samkvem mellom folk og folk. Men selv om mange lever av disse tingene, stoler på dem, roser seg av dem og tror at de er Guds rike, er det helt tydelig at det ikke er Guds vurdering. Det er ikke engang historiens dom, for de mest siviliserte folkene, som Hellas og Rom, gikk til grunne nettopp ved sin sivilisasjon.

Et folks liv består i rettferdighet og rett, ærefrykt og lydighet og hellighold av familielivet, ikke i dannelse. La hele Adams slekt nå det høyeste nivået av sivilisasjon og enhet – den kan likevel, som kjempestøtten i Nebukadnesars drøm, være moden for undergang.

Men Daniel 7 viser oss verdensrikenes indre karakter: det babylonske, det persiske, det gresk-makedonske og til sist det romerske, som vi fremdeles lever under. De må sammenlignes med dyr. Det vil si at de ikke har menneskelighetens preg. De er sterke, de er listige,

de er kloke, men de har ikke menneskets sinn og hjerte – inntil Menneskesønnen kommer ned fra himmelen og får herredømmet. Det er Skriftens riss av historien.

Her har jeg nå latt være å se på den kristne menighet, og hos Daniel er det bare dens tilblivelse som er utelatt. Misforstå meg ikke. Det gamle testamentes profeti ser Kristi første komme klart, men den ser det som et punkt og ikke som en linje. Kristi annet komme ser den ikke bare som et punkt, men også som en linje.

Men Kristi menighet står i nøyaktig samme stilling overfor verden som Israel sto overfor folkene. Som apostelen sier, har Kristus gitt seg selv «for å fri oss ut fra den nåværende onde verden» (Gal 1,4). Og som Kristus sier: «De er ikke av verden» (Joh 17,16), og: «Mitt rike er ikke av denne verden» (Joh 18,36). Riket skal komme inn i verden, men det er ikke av verden.

La meg nå gå videre til neste punkt. Det siste jeg nevnte, vil vi komme tilbake til når jeg skal se på den jødiske historien i dens profetiske lys.

Nå vil jeg tale om at den jødiske historien er virkelig. Dette er et svært viktig punkt. For det første vil jeg si at Bibelen gir seg ut for å være historie. Bibelen gjør ingen forskjell på delene av denne historien, som om noen skulle være mer troverdige eller mer historiske enn andre. Overhodet ingen!

Profetene, vår velsignede Herre og apostlene behandler alle delene av Bibelens historie helt likt. Slangen som fristet Eva, er et historisk faktum. Vannflommen og alt det som blir fortalt i den tidligere delen av Bibelen, er historiske fakta like mye som det som står i den senere. Det blir ikke gjort noen forskjell.

Jeg vil behandle dette emnet helt rettferdig. Jeg sier at det er svært vanskelig for et menneske å godta Bibelens historie. Det er ikke fordi det mangler bevis; hver dag kommer det fram rikelig med bevis for at den er sann, og for at den er historisk og geografisk nøyaktig. Der ligger ikke vanskeligheten. Vanskeligheten ligger i at det åndelige – og fremfor alt Gud selv – bare kan være gjenstand for tro. Og i hele denne bibelske historien er Gud den store handlende; Israel, og siden menigheten, bare svarer på det han gjør.

Nå har folk sagt – og det er helt naturlig: «Jødene er ikke det eneste folket i oldtiden. Det finnes svært mange andre folk.» I alle andre folks

historie ser vi at den tidligste delen er full av underfulle ting, det vi må kalle myter.

En myte er ikke en løgn, men den er ikke en historisk virkelighet. Som regel ligger det et faktum til grunn for hver myte, en helt eller en stor og forunderlig hendelse som virkelig fant sted. Men en myte er ikke historisk sann. Den er et verk av fantasi og ettertanke, som så å si spinner ut en fortelling for å belyse en sannhet eller framstille en tanke.

Grekernes og romernes historie er mytologi i de tidlige stadiene. Men da grekerne kom videre i kunnskap og i hele sin åndelige virksomhet, forkastet de sin tidlige mytologi. Derfor kritiserte Platon og andre tenkere både blant grekerne og romerne sin tidlige historie med stor skarphet og ironi.

Det var to grunner til det. For det første var mytene i seg selv så groteske og så åpenbart oppdiktet at det var umulig å tro dem, unntatt i en barnealder, da folk ikke søker sannhet, men heller underholdning. Slik liker barn å høre noe fantasifullt; de vet selv at det ikke er sant, men de undersøker ikke om det er virkelig eller ikke. Det fryder dem, og det lærer dem kanskje også noe. Det var den ene grunnen til kritikken.

Men den andre grunnen var denne: Disse mytologiene er fulle av umoral. De gudene og heltene mytologiene taler om, er slett ikke bilder på et høyt ideal for menneskelig karakter. Og da samvittigheten ble vakt hos disse mennene, og de visste hva det vil si å være sannferdig, ærlig og storsinnet og ha de andre dydene mennesker burde ha, sa de: «Det er skadelig å opphøye slike guder og helter, for innflytelsen fra dem er umoralsk.» I samme grad som lyset vant fram, og samvittigheten ble vakt ved ettertanke, ble den gamle historien forkastet. Det er helt sant.

Men nå kommer jeg til Skriftens historie, og på nettopp dette faktum bygger jeg et argument. Argumentet er kort sagt dette: At det er mange falske mynter i omløp, beviser ikke at det ikke finnes ekte mynt med Gud Herrens egen innskrift. Folkenes avguder var enten intet eller bare helter eller onde ånder, og derfor hører ikke mytologien om dem hjemme blant fakta, men i diktningens verden.

Men Israels Gud – og det er vår forutsetning – er den sanne Gud, den levende Gud som skapte himmelen og jorden. Derfor hører den

historien som forteller om ham, ikke til i diktningens verden, men i sannhetens.

Og for det andre: Grekerne og romerne forkastet sin tidlige historie etter hvert som de kom videre. Men da Israels folk kom videre, og – for å tale med ærbødighet og på menneskelig vis – da Israel nådde sitt høydepunkt i Jesus Kristus og apostlene, minket ikke deres aktelse for den gamle historien. Den vokste heller. Abrahams, Isaks og Jakobs Gud er Jesu Kristi Gud, og slik forkynner apostelen Peter: «Abrahams og Isaks og Jakobs Gud … har herliggjort sin tjener Jesus» (Apg 3,13).

Abraham, Isak og Jakob er ingen mytiske skikkelser. Det er ingenting oppdiktet ved dem. De blir ikke beskrevet som annerledes enn andre mennesker. Deres historie er dypt menneskelig, og derfor brukes ordet «patriark» den dag i dag om ekte, ukunstlet og virkelig menneskelighet. Disse mennene gjorde ingen under. Ingenting i beretningen viser at det var meningen å sette en glorie om dem eller se på dem som halvguder.

Men det andre argumentet er dette: Tonen i Skriftens historiske bøker er nøktern, streng og usminket, ja, likegyldig til formen. De gamle folkenes myter trengte all den pynt poesien og talekunsten kunne gi dem for å bli tiltrekkende, fordi de ikke var fakta. Men historien om skapelsen og paradiset, om patriarkene og Moses, om Israels barn i ørkenen, om David, om Kristus og om apostlene trenger ingen pynt.

Det er helt sant at ingenting er så storslått som disse vakre historiene, fordi ingenting er så gripende og ingenting så vakkert. Men forfatterne av disse bøkene ville ikke gjøre dem vakre. Det er ikke et resultat av kunst.

Dere vet hvordan det i dikt og romaner ligger stor kunst i å gruppere tingene, i å gjøre knuten så spennende og interessant som mulig og å føre alt fram mot en stor, dramatisk løsning til slutt. Noe slikt har vi ikke i Skriften.

Iblant, når historien er som mest spennende, kommer det et langt avbrudd – et kapittel med navn og slektstavler, eller en oppregning av leirplasser og steder – som om mannen som skrev, bare noterte fakta og ikke brydde seg det minste om å skape noen kunstnerisk virkning.

Dette er en guddommelig likegyldighet overfor stilen som er mer storslått enn all menneskelig kunst.

Videre finner vi i all annen historie noe vi i stor grad må trekke fra. Niebuhr sier at Det gamle testamentes historie er det eneste unntaket i oldtidens historie, fordi den er fri for det han kaller all «nasjonal-patriotisk løgn». Hva det betyr, er klart. De andre folkene ville alltid gjøre seg selv store. De blir aldri slått i strid, eller hvis de blir slått, skyldes det et usedvanlig forræderi og et svært usedvanlig sammentreff av omstendigheter. De vil alltid herliggjøre seg selv. Dere ser denne tendensen bryte fram stadig vekk, også uten at det er meningen.

Men Israels historie viser hvilket ondt, utakknemlig og dårlig folk de var, og hvordan Gud straffet dem ved å la andre folk komme og legge dem under seg. Israels nederlag blir fortalt trofast, og grunnen som blir gitt, er svært ydmykende: Fordi Israel glemte Herren og ikke vandret på hans buds vei. Dette er enda et svært merkelig trekk ved den hellige historien. Hvilket annet folk har skrevet ned sin misgjerning på denne måten, og den stadige tukten den dro ned over seg fra himmelen?

Det finnes enda et bevis for at den er sann, og det er dette: I andre historier ser vi en sterk tendens til heltedyrkelse. Historieskriveren har en yndlingsskikkelse. Han vil vise hvilken stor mann det var. Bibelen vil aldri vise hvilken stor mann noen var. Det finnes ingen heltedyrkelse i Bibelen.

Jeg har alt nevnt det som blir brukt som en innvending mot Bibelen: at Abraham og Jakob og Moses og David er så fulle av feil og synder, at Peter fornektet Kristus tre ganger, og så videre. Det finnes ingen heltedyrkelse i Bibelen.

Israel og menigheten har store menn, men hva var deres storhet? Les kapittel 11 i Hebreerbrevet. Troen var deres storhet. Med andre ord var deres storhet at de selv var ingenting, men at de stolte på Gud. Også dette er et argument for at historien er virkelig.

Jeg kommer til et tredje argument, og det er svært viktig. Jeg har alt nevnt slektstavlene. Når folk leser disse slektstavlene – eller rettere sagt ikke leser dem – tenker de naturligvis: «Hvorfor går så mye av Bibelen med til tørre navnelister?» Ja, de er tørre for oss, men de er

ikke tørre i seg selv. Disse slektstavlene er av største betydning for å bevise at disse bøkene er historiske.

1. Mosebok er så å si bygd opp av ti slektstavler, som historien er satt inn i. 2. Mosebok begynner med en svært kjølig og prosaisk oppregning av slektene som stammet fra Jakob. I begynnelsen av Krønikebøkene står det kapittel etter kapittel ikke annet enn navnelister. For en merkelig ting!

Legg merke til dette: Når en mann skriver en roman og vil gi den et skinn av sannhet, som Robinson Crusoe, bruker han i en viss grad slikt på en kunstferdig måte for å gjøre den troverdig – slik vi hos Homer finner en fortegnelse over skipene. Men se på disse opplysningene i Bibelen! Se på 4. Mosebok – en beskrivelse med navnene på alle stedene der de slo leir, og avstandene. Er dette diktning? Se hvor disse avbruddene og disse slektstavlene er plassert, og dere vil se at det ikke er gjort av en kunstner, men av en som forteller det som er sant.

Og hvilke forunderlige ting navnene avslører! Jeg skal bare nevne ett eksempel, navnene på Moses' foreldre, Amram og Jokebed. Moses' foreldre bodde i Egypt og levde ved troen på Abrahams, Isaks og Jakobs Gud. De kjente de tingene og sannhetene som står i 1. Mosebok, enda boken ikke fantes. Men fakta fantes.

Amram betyr «det opphøyde folk». *Jokebed* betyr «Herren tilhører æren». Ligger ikke alle de fem Mosebøkene i disse to navnene? Hvor kom disse navnene fra? Disse slektstavlene og tallopplysningene finner vi gjennom hele Bibelen, helt til Det nye testamente, der Matteus begynner med en slektstavle. De er et svært sterkt bevis på at Skriften er historisk.

Jeg vil nevne et annet punkt som er svært slående. Bibelens historie er helt ulik all annen historie. Det innrømmer jeg gjerne; ja, hele poenget med denne talen er å bevise at den er ulik all annen historie. Likevel mister den aldri de andre folkene av syne. Vi forlater så å si aldri kysten. Vi blir hele tiden minnet om at vi står på fast grunn.

Minnesmerkene og innskriftene som er funnet de siste tretti årene, har vist hvor nøyaktig Skriften omtaler nabofolkene og den eldre verden. Professor Dawson har skrevet en svært interessant bok om Bibelens land, der han kaster mye lys over hvor paradiset lå. Dette har vært et emne for gransking blant assyriologene.

Jeg siterer en setning fra en av dem, en stor tysk autoritet på assyriologi. Han sier: «1. Mosebok 14, som forteller om krigen mellom de fire kongene og de fem kongene, er ved nylig funne kileskriftinnskrifter vist å være det mest storslåtte minnet om den gamle bibelske historie.» Det er et forunderlig faktum.

Ta igjen Egypts historie. En gang ble det innvendt at beretningen om at kongen i Egypt ga Abraham en gave som blant annet omfattet esler, kameler og sauer, ikke kunne være sann. Fra en senere periode i Egypts historie fant man nemlig at egypterne ikke holdt sauer, ikke hadde kameler og hadde stor avsky for esler.

Men de nyeste funnene har vist at det i den eldre tiden var rike menn i Egypt som eide tusenvis av sauer, og man har funnet knokler av dromedarer. Slik har denne opplysningen vist seg å være en bekreftelse i stedet for en innvending.

Og for å nevne en forfatter som er en stor autoritet på Egypt, og som mange av dere kanskje kjenner fra romanene hans: Ebers slår fast at hele beretningen om Josef, og det bildet den gir av Egypts historie, skikker og ånd på den tiden, er svært trofast og nøyaktig.

Så har vi Egypt på Moses' tid. Så har vi de andre folkene vi leser om i de tidligere Skriftene – assyrerne, babylonerne, perserne og alle nabofolkene – som alltid blir holdt i syne. Hele oldtidens historie blir omtalt, selv om Skriften bare berører den. For i Skriftens øyne hadde de store og mektige erobrerne ingen stor betydning, og Skriften visste at alle de store rikene som menneskene den gang skalv for, var forgjengelige.

Jesaja 40 sier om dem: «Knapt har deres stamme slått rot i jorden» (Jes 40,24) – de skal ikke finnes mer på jorden, mens Israel skal bli stående. Slik blir lyset Det gamle testamente kaster over historien omkring, bekreftet, og vi ser at det er virkelig historie det forteller.

I Det nye testamente, i Lukasevangeliet og Apostlenes gjerninger – for Lukas hadde et utpreget historisk sinn – finner vi Jesu fødsel i Betlehem, undrenes under. Han ble unnfanget ved Den Hellige Ånd og født av jomfru Maria. Men det skjedde på denne vår jord, i Judea, og i Judea på en bestemt tid: Da Augustus var keiser i Rom, «gikk det ut et bud fra keiser Augustus at all verden skulle skrives inn i manntall» (Luk 2,1). Og i Apostlenes gjerninger blir det stadig vist til den tidens romerske historie.

Jeg samler det hele ved å si at bevisene for at Bibelens historie er nøyaktig og sann, hoper seg opp dag for dag. De kommer til oss fra alle kanter, og om jeg kan si det slik, fra uavhengige og upartiske, ja, ofte fiendtlige kilder. Jeg tror at alt er virkelig historie. Jeg tror at bevisene for at den er sann, er svært store.

Men samtidig må jeg innrømme at det er vanskelig, ja, umulig, å gjøre den levende for seg uten at vi får nåde. Skriftens historie krever ikke bare at vi holder den for sann. Skriftens historie krever tro.

Vi kan bevise for et menneske at det er umulig å forklare den apostoliske menighet om Jesus ikke sto opp fra de døde. Her er en virkning, og det finnes ingen årsak som kan frambringe den – og så sa alle disse mennene offentlig i Jerusalem at Jesus var stått opp fra de døde. Vi kan også bevise for ham ut fra de forskjellige opplysningene i evangelieberetningene at dette er et faktum og ikke innbilning: Disiplene ventet det ikke selv, og da det hadde skjedd, kunne de knapt tro det.

Og likevel blir han ikke overbevist om at Jesus Kristus er stått opp fra de døde. Et menneske kan si: «Jeg kan ikke avvise det», men å ikke avvise noe er noe annet enn å tro det. Han sier: «Jeg kan ikke motsi det.» Han sier: «Jeg kan ikke forklare det på noen annen måte», men likevel gjør han det ikke levende for seg.

Jeg ser at da apostlene forkynte for vantro at Jesus Kristus var stått opp fra de døde, la de ikke fram en masse bevis og sa: «Vi skal bevise det for dere. For bare noen uker siden så dere ham korsfestet. Dere vet hva som ble gjort med graven: steinen, seglet og den romerske vakten. Og han har vist seg for Peter, for Tomas, for disse kvinnene og for fem hundre. Vi kan bevise det for dere.»

Siden, da Paulus skrev til troende, til den kristne menighet i Korint, der det hadde dukket opp en vranglære om oppstandelsen, sier han: Jeg overga dere at Kristus «ble reist opp på den tredje dagen etter Skriftene», og at han ble sett ved de og de forskjellige anledningene (1 Kor 15,3–8). Men apostlene forkynte Kristi oppstandelse som et guddommelig faktum, i samsvar med profetiene, som et ledd i en stor kjede Gud hadde smidd. Derfor var ikke tilhørernes ja bare at de holdt det for sant; det var tro.

Å, underet over alle under: at han som kalte denne jorden til live, levde trettitre år på denne vår jord, at solen som var skapt ved ham,

skinte på ham, at han spiste vårt brød og drakk vann fra kildene der vi bor, at han levde blant mennesker, og at også for ham var det et i går, et i dag og et i morgen, at han gråt menneskelige tårer og døde på korset, og at hans velsignede føtter igjen skal stå på Oljeberget (Sak 14,4), og at det igjen skal være en underfull, guddommelig historie på denne jorden! Det krever tro, tro. Det er gudsfryktens mysterium (1 Tim 3,16), og salige er vi om vi tror.

Bibelens historie er ikke likegyldig for oss. Den stiller ikke bare forstanden vår til freds, men er vårt liv og vår trøst.

Foredrag 13. Innvendingene mot undrene har ingen grunn i fornuften

Emnet for foredraget i dag er det overnaturlige og underfulle ved den bibelske historien. Det finnes rikelig med bevis og bekreftende vitnesbyrd om at den bibelske historien er sann og nøyaktig, og de er av mange slag. Likevel krever denne historien, som jeg sa til slutt i forrige foredrag, ikke bare at mennesket holder den for sann, men at det tror.

Ved første øyekast kan det se ut som en selvmotsigelse. For når det er nok bevis for at en historie er sann, burde vel menneskets forstand kunne ta imot den uten hjelp?

Men når menneskets forstand ikke klarer å fatte denne historien, er det ikke fordi det mangler bevis for at den er sann. Det er fordi den er en historie av overnaturlig og underfull art. Den er åpenbaringen av Gud og av et rike som er åndelig og evig. Den er frelsesrådet, som Gud hadde i seg selv før verdens grunnvoll ble lagt, slik det ble åpenbart og utfoldet i tiden.

Og nettopp fordi Gud og det som hører det evige og åndelige riket til, er vevd inn i denne historien, kan mennesket ikke fatte den uten Den Hellige Ånds lys og kraft. Derfor er denne historien noe vi må tro, og troen er Guds gave.

Når Gud, som er usynlig, åpenbarer seg i denne historien, og den planen han har fattet i seg selv, utfolder seg i den, blir vi ført helt ut av det området som er synlig, og som menneskets fornuft kan gripe eller menneskets begrensede forstand kan ta inn over seg. Det er her

vitenskapen alltid har kommet i strid med det Kristi menighet har trodd.

Men i forrige foredrag prøvde jeg å vise at historien slett ikke kommer i strid med Bibelens beretninger, ja, at Bibelen alene inneholder de fakta og prinsipper som en filosofisk og allmenn verdenshistorie kan bygges på. På samme måte kan jeg også hevde at vitenskapen, så lenge den holder seg innenfor sine egne grenser, slett ikke strider mot den åpenbaringen av Gud og et overnaturlig rike som vi har fått i Skriften.

De som ikke tror på en personlig Gud, men er ateister eller panteister, kan ikke med logikk godta at under er mulige. Men alle som tror at det er en levende Gud, full av visdom, makt og kjærlighet, kan uten vanskelighet ta imot et vitnesbyrd som viser oss at Gud åpenbarer seg, og at han handler her på jorden og i menneskeslektens historie. Alt det Skriften forteller oss om Gud og om den usynlige verden, kommer derfor ikke i veien for vitenskapens oppdagelser. Det legger tvert imot grunnen og den faste grunnvollen for vitenskapens arbeid.

For å sitere en mann som taler med myndighet om dette, professor Dawson: «Skal vitenskapen drives fornuftig og med framgang, forutsetter det en følelse av fellesskap mellom naturens opphav, han som har uttenkt og styrer den, og den forstand som kan forstå den. For vitenskapen må naturen være et kosmos, ikke et tilfeldig kaos, og alt i universets historie og ordning må være et uttrykk ikke bare for orden, men for hensikt. Den sanne vitenskapsmann må tro på en guddommelig skapervilje, på en Gud som åpenbarer seg og derfor ikke er agnostikerens tenkte Gud; på en Gud som må være forskjellig fra og over de materielle tingene og derfor ikke panteistens skyggeaktige Gud, som er overalt og likevel ingensteds; på en Gud som skaper naturens enhet og ensartethet og derfor ikke en av polyteismens mange guder; på en Gud som daglig og på tusen måter virker på sine fornuftige skapninger ved sin faderlige omsorg for deres vel, og som åpenbarer seg for dem; kort sagt på en Gud som skapte verden og alt som er i den, og som skapte mennesket i sitt bilde og etter sin lignelse.»

Det stemmer med at vitenskapen bare har blomstret i kristenheten. Folk som er polyteister eller panteister, kan ikke drive vitenskap, av den enkle grunn at de ikke tror på Gud, som skaper og oppretthol-

der alle ting. Derfor henger det de iakttar, ikke sammen for dem og danner ingen enhet; de tilskriver hver ting de ser, naturkreftene eller personifiseringer av disse kreftene.

Men vi som tror på en levende Gud, ser naturen og sporer naturlovene, og likevel tenker vi oss ikke at disse lovene setter grenser for Guds makt eller Guds frihet. Lover forutsetter en lovgiver. Han som har gitt lovene, bruker dem som sine tjenere og sine redskaper, men han hevder sin egen makt og sin egen visdom både i dem og over dem.

Det er derfor det samme om hedningefolkene gjør de ulike naturkreftene til guder hver for seg og tilber solen eller månen, havets gud eller trærnes gud, eller om lærde menn tilber naturen som helhet og som en organisme.

Nettopp mot denne avgudsdyrkelsen av naturen og naturlovene vitner undrene i den bibelske historien. De forkynner for oss at Herren er den Gud som har skapt himmelen og jorden, og som hersker over alt. Når det finnes et rike som er synlig og har sine ubøyelige lover, så finnes det også et rike som foreløpig er usynlig, og dets lover er enda mer ubøyelige og forpliktende.

Det finnes et rike som vitenskapen ikke kan ta inn over seg. Gud er til. Englene er til. Det ondes rike er til, med Satan som hode. Arven som er uforgjengelig og uflekket og uvisnelig, er til – himmelen. Avgrunnen som er beredt for Satan og hans engler, er til.

Om hele dette usynlige riket, som Gud Herren hersker over, vet vi ingenting uten ved den Høyestes åpenbaring, både i hans ord og ved Den Hellige Ånd i våre hjerter. Om en sammenligning i det hele tatt er mulig, er lovene i det åndelige riket langt strengere og langt mer uforanderlige enn lovene i den ytre verden som vi kan spore.

Men mer enn det: Før Gud tenkte ut og satte i verk skapelsen av himmelen og jorden slik vi ser dem nå, lå det i dypet av Guds tanke en ny himmel og en ny jord der rettferdighet bor, en ny skapning i Kristus Jesus, der det ikke skulle være synd og sorg, en ny slekt, født på ny av Ånden, som aldri skulle kunne falle ut av samfunnet med Gud.

Bare på grunn av denne hensikten, som han fattet i seg selv før verdens grunnvoll ble lagt, ble himmelen og jorden som vi ser, skapt. Bare derfor fant hele den historien sted som Skriften forteller om –

den når sitt høydepunkt i Kristus og skal ende med at hans herlighet blir åpenbart.

Dette er derfor den Gud som fra det usynlige riket åpenbarer seg i den historien Skriften forteller om, for å fullføre sin kjærlighets hensikter. Og dette er den loven som fra den usynlige verden blir åpenbart i den synlige: «For mennesker er dette umulig, men for Gud er alt mulig» (Matt 19,26). «Frelsen hører Herren til» (Jona 2,10), og Herren alene.

Bare ved at guddommelig makt og visdom griper inn, drevet av kjærlighet, kan mennesket bli forløst, denne verden bli forvandlet og den Høyestes rike bli opprettet på jorden. Derfor er det overnaturlige og underfulle i frelseshistorien en evig nødvendighet, grunnet i tingenes innerste vesen.

Når vi i dette lyset går til Det gamle testamentes historie – og den kan aldri et øyeblikk skilles fra Kristus, for uten Kristus kunne den aldri ha funnet sted, uten Kristus kunne den aldri ha blitt ført videre, og uten Kristus kunne den ikke ha hatt noe mål og noen hensikt – ja, når vi i dette lyset går til undrene i den hellige historien, da viser det vi ikke kan fatte, seg å være fullt av visdom og sammenheng.

Før jeg går inn på de enkelte punktene, vil jeg minne dere om noen fakta som gjelder undrene. Det har vært sagt at underet er hinsides naturen, at det er over naturen, og at det er mot naturen. Det ville være bedre å si at underet står helt utenfor naturen. I underet handler Gud her på jorden, av store grunner og for store hensikter, utenom naturlovene.

Det viktige ved et under er ikke at det har hendt noe usedvanlig som vi ikke kan forklare opphavet til. Det viktige ved et under er at Gud handler. Det betyr ingenting å si at noe merkelig har hendt, og at vi ikke kan forklare det. Underets vesen er at Gud griper inn, at Gud handler, for å åpenbare seg og fullføre sine hensikter.

Derfor regner Bibelen hvert under som fullt av lære og undervisning. Det åpenbarer, viser fram og utlegger Guds vesen og hensikt. Undrene i Bibelen står ikke hver for seg uten sammenheng med hverandre. De er alle ledd i en kjede, og ved disse leddene blir historien om Guds rike på jorden ført videre, for uten dem kunne den ikke ha blitt ført videre. De kommer ved de viktige vendepunktene og i krisetide-

ne, når det, med ærbødighet sagt, etter Guds visdom er nødvendig at Gud griper inn.

Videre er det feil å si at naturlovene blir satt ut av kraft i disse undrene. Naturlovene blir på ingen måte satt ut av kraft. Da Jesus gjorde vann til vin i bryllupet i Kana, ble ikke alt vann gjort til vin. Ikke engang alt vannet i Kana ble gjort til vin, bare det vannet som Kristi vilje virket på.

Hadde noen kastet en annen jernøks i vannet i samme stund som denne falt i, ville den ha sunket. Lovene for egenvekt ble ikke satt ut av kraft, men i dette ene tilfellet virket Guds allmakt for hans nådige hensikter.

Og ingenting belyser dette prinsippet bedre enn det mest bemerkelsesverdige eksemplet på Guds makt: at Gud vekker opp døde. Da vår velsignede Frelser vekket opp den lille piken, sa han at hun måtte få noe å spise (Mark 5,43). Naturlovene ble ikke satt ut av kraft. Han vekket opp det lille barnet, og straks etter var det ikke den minste krusning på naturens vannflate. Hun måtte straks gå tilbake til det vanlige livet.

Da han vekket opp den unge mannen, enkens sønn i Nain, ga han ham tilbake til hans mor. Og da han vekket opp Lasarus, som hadde ligget fire dager i graven, sa han: «Løs ham og la ham gå!» (Joh 11,44).

Verken under eller profetier griper inn i menneskets frihet og ansvar. Undrene tvang aldri noen til å tro på Jesus eller på Herren. Viljens avgjørelse ble ikke rørt av underet.

Vi ser av Johannes 9 at fariseerne sto imot de mest inngående bevis som noen gang kunne ha vært lagt fram for en dommer, enda de forhørte mannen som hadde vært blind, så nøye og pågående som det var mulig. Og da Lasarus ble vakt opp fra graven, fikk det bare Kristi fiender til å bestemme seg raskere for at han måtte dø.

Hvor finnes det i undrene som Skriften forteller om, noe som strider mot vitenskap i ordets rette mening, eller mot alt det fornuften og følelsen tenker og vet av seg selv?

Se da på kjeden av overnaturlige og underfulle hendelser. Jeg kaller hendelser overnaturlige når Gud taler, når Gud viser seg, når Gud selv handler. Jeg kaller dem underfulle når Gud ved sine utvalgte tjenere som har tro, liksom bryter gjennom de fenomenene vi ser, og åpenbarer sitt eget nærvær og sin egen hensikt.

Overnaturlig i ordets strengeste mening er beretningen om verdens skapelse, som fornuften aldri kunne ha tenkt seg fram til, og som intet menneskelig vitnesbyrd kunne ha vitnet om: at Gud skapte himmelen og jorden, at Gud skapte mennesket i sitt bilde, og at Gud dannet Eva av Adam, fordi hele menneskeslekten skulle ha én begynnelse og ikke to.

Overnaturlig er beretningen om syndefallet: at tanken om det onde ikke steg opp fra dypet av menneskets eget vesen, men at mørkets fyrste fra et rike vi ikke kan se, la ulydigheten mot Gud nær for ham.

Overnaturlig er beretningen om at Enok, den sjuende fra Adam, ble tatt opp til himmelen for å overbevise en verdslig slekt, som søkte sin trygghet og sin lykke i det som er nå, om at det fantes en annen verden og et annet liv.

Overnaturlig var vannflommens dom over menneskeslekten og redningen av Noah og hans hus. Overnaturlig var folkenes opprinnelse og opphavet til de mange språkene, for Gud så allerede i sin tanke at han i Kristus Jesus og ved Den Hellige Ånds kraft skulle forene alle jordens slekter i full harmoni og enighet gjennom den ene han hadde utvalgt.

Til alle disse overnaturlige åpenbaringene og gjerningene som første del av 1. Mosebok forteller om, knytter Gud den læren han vil gi. Gud lærer, det vil si: hans lys kommer ned til mennesket. Gud gjør underfulle ting, det vil si: hans makt blir åpenbart for mennesket.

På den tiden da Abraham bodde i Ur i Kaldea, var folk tilbøyelige til å utvandre. Men Abrahams utvandring skulle ikke tilskrives noen naturlig drift, for begynnelsen til den slekten Gud hadde utvalgt, måtte være helt i Guds hender. Det som fikk ham til å dra til det landet Gud viste ham, var et overnaturlig og guddommelig kall: Herlighetens Gud viste seg for Abraham.

Overnaturlig var den jødiske slektens opphav ved Isaks fødsel, så overnaturlig at apostelen Paulus lærer oss at den troen Abraham viste da han trodde Guds løfte, var intet mindre enn å tro at Gud kunne gjøre de døde levende og kalle på det som ikke er til (Rom 4,17).

Da så Jakobs barn ved Guds forsyn var kommet til Egypt, og fire hundre år senere kom i strid med verdens mest siviliserte folk, var det ikke fordi det jødiske folket hadde nådd en slik modenhet i selvsten-

dighet og mot at de fikk tanken om å kaste av seg åket. Første gang tanken ble lagt fram for dem, satte de seg opp mot den.

Det var heller ikke fordi Moses, drevet av heltemodig fedrelandskjærlighet, bestemte seg for å bli sitt folks redningsmann. Han hadde gjort en smertelig erfaring som lærte ham at det som er født av kjødet, er kjød, og at menneskenaturens uhellige og utøylede begeistring og kraft ikke kan utrette noe i Guds rike.

Lenge etter dette viste Gud seg for ham i den brennende tornebusken og måtte overtale den uvillige Moses og befale ham å gå til farao. Med under og tegn overbeviste han Moses om at hans fedres Gud også var med ham.

Med under og mektige tegn fridde Gud Israel ut av Egypt, da han viste farao og alle egypterne at de naturkreftene de tilba, var helt underlagt den Høyeste.

Og den minneverdige natten da de førstefødte i Egypt døde – bare de førstefødte, og ikke mange av dem, men alle Egypts førstefødte – førte Gud Israel ut av Egypt med sin sterke hånd og utrakte arm og forløste dem ved påskelammets blod. Slik viste han dem at de var like skyldige som egypterne, og at det som gjorde dem til hans vitner og hans folk, ikke bare var hans makt og trofasthet, men også hans miskunn – den som skulle åpenbares i soningen.

Ved et under gikk de gjennom Rødehavet. Alt rasjonalistene har foreslått om naturlig flo og fjære, kan ikke forklare at to millioner mennesker kom over nettopp da, og at fiendene deres gikk til grunne etterpå.

Ved et under og ved Moses' tro gikk de gjennom Rødehavet, for at de skulle være vitner til Herrens veldige og herlige åpenbaring da han med sine mektige engler kunngjorde den brennende, velsignede og evige loven på Sinai. På ingen annen måte kunne det ha skjedd. På ingen annen måte kunne Israel og andre folk ha fått innprentet at Israel var Guds folk, utvalgt av ham i hans suverene frihet og dannet av ham for ham selv.

Alt som skulle komme fra Israel – «frelsen kommer fra jødene» (Joh 4,22) – kom ikke fordi det fantes noen verdighet i Israel, eller noe stoff som utfrielse og forløsning kunne komme av, men fordi Gud selv i Israel, blant Israel og gjennom Israel skulle sette sine nådige løfter i verk.

I førti år i ørkenen var historien overnaturlig og underfull. Hans åsyns engel gikk med dem. Herligheten ble åpenbart for dem. Manna kom ned fra himmelen og ga dem føde. Vann kom ut av klippen, og de drakk. Guds makt vernet dem mot fiendene. Ved å se på kobberslangen ble de helbredet, for at de skulle lære det som er sant om synden og frelsen. Gud gjorde mektige gjerninger og åpenbarte seg på underfullt vis for Israels barn i ørkenen.

Her kommer en episode som åpenbaringens motstandere ofte bruker. De ser bare overflaten og er svært lett fornøyd med den svakeste spott over det som virker grotesk på dem. Da israelittene først kommer i kamp med fiendene sine, amorittene og moabittene, like før de skal innta landet som var lovt fedrene deres, blir det reist opp et underlig vitne for Herren, ikke blant israelittene, men blant hedningefolkene: Bileam, som var seer og visste at Herren var Gud.

Enten han hadde bevart noe av den eldgamle kunnskapen som var overlevert blant hedningene, eller ryktet om Guds mektige gjerninger i Egypt og i ørkenen hadde nådd ham slik det hadde nådd mange andre, så var han en seer, en som drev spådom, en sannsiger. Det fantes mange slike blant hedningene. Skriften lærer oss at de ikke bare var bedragere, men at de hadde virkelig kunnskap og virkelig makt i forbindelse med onde ånder.

Bileam ville forene sin hedenske trolldom med kunnskapen om Herren. Dypt i hjertet hans lå kjærligheten til penger, «pengegriskhet, som er avgudsdyrkelse» (Kol 3,5). Han var en mann med delt hjerte og delt sinn, men full av lys og kunnskap – et stort sjelelig under, som Det nye testamente flere ganger holder fram for oss til lærdom og advarsel.

Gud tillot ham å dra opp til Balak, på det vilkår at han bare skulle si det Gud befalte ham. Men Gud så hvor vrangt hjertet hans var, og ville refse ham og hindre ham. Da kom engelen med det dragne sverdet. Men han som var seer, ble blind og så ikke. Han som var som en profet, høyt over det vanlige menneskelige, sank under det menneskelige, så «et umælende trelldyr» refset hans «dårskap», som apostelen Peter lærer oss (2 Pet 2,16).

Gud refset hans vrange sinn ved å la dette ufornuftige dyret tale til ham. Eselet så Herrens engel og ble skremt. Eselet merket også at herren dets gjorde urett mot det, og satte seg til motverge. I begge

disse tingene gikk dyret ikke ut over det vi stadig ser alle dyr rundt oss gjøre. At eselet viste både skrekk og harme over å bli urettferdig behandlet, stemmer med det vi ser i naturen.

Underet begynner her: at det med menneskerøst refset Bileams vrange sinn. Og at alt dette ikke skjedde i en henrykkelse eller i en drøm, går fram av at Bileam først så Herrens engel etter denne refselsen. Men dette underet er, så påfallende det enn er, bare et av de tilfeldige trekkene ved denne underlige beretningen.

Betydningen av Bileam og hans spådommer ligger på et helt annet felt. Bileam viser oss selv, med underfulle ord, den store forskjellen mellom profeti og den trolldom og spådom som var vanlig blant hedningefolkene, slik som å granske fuglenes flukt eller å forutsi og varsle framtidige hendelser ut fra innvollene i offerdyrene, og så videre. I Israel var det den levende Gud som ved sitt ord skulle lede deres historie (4 Mos 23,23).

Mange av Bileams ord er blitt kjente og kjære blant de troende: at «Gud er ikke et menneske så han skulle lyve, heller ikke et menneskebarn så han skulle angre» (4 Mos 23,19), eller spådommen om kongen som skulle stå fram i Israel og gi det seier – «en stjerne stiger opp av Jakob, et spir løfter seg fra Israel» (4 Mos 24,17).

Underlige var Bileams spådommer, og dette var deres betydning: Her reiste Gud opp et vitne fra hedenskapet for å vise Israel at de var sterke i Herren, enda de var svake og maktesløse i seg selv og skulle gå løs på en oppgave som virket, og måtte virke, umulig for mennesker, nemlig å vinne over folkene. Her er en hedensk seer som ser den ene hedenske makten etter den andre reise seg, mens de alle blir tilintetgjort og forsvinner, og bare Israel blir stående.

Ingen profeti før Daniels rekker så langt ut som Bileams. For som hedning var han mer opptatt av Israels forhold til verden enn av Israel i seg selv. Derfor finner vi i Bileams profeti det som senere blir åpenbart fullere ved Daniel: at fra vest, fra Kittims kyst i Middelhavet, det vil si Hellas, skulle Israel få seier over Assur, som skulle reise seg mot det (4 Mos 24,24). Som Bileam sier, er Israel «et folk som bor for seg selv» (4 Mos 23,9), skilt ut av Gud for en stor hensikt.

Da Israel nå sto foran Kanaans land, og Moses var tatt bort, fortsatte undrene å skje, og det med god grunn.

Tenk bare på Josvas stilling. I førti år hadde han hatt med Israel å gjøre og lært deres troløshet og mangel på mot å kjenne. Oppgaven foran ham var veldig, for Kanaan var fullt av befestede byer og bebodd av krigerske folk, og han skulle etterfølge Moses, denne enestående mannen i oldtiden, gudsmannen. Ikke rart at Gud sa til ham: «Vær frimodig og sterk! Frykt ikke … Likesom jeg var med Moses, vil jeg være med deg» (Jos 1,9.5).

Og derfor ble det gjort under ved Josva, slik det var gjort under ved Moses. Ved et under gikk de igjen over Jordan, slik de hadde gått gjennom Rødehavet. Ved et under falt Jerikos murer. Ved et under måtte solen og månen tjene Guds hensikter, enda disse folkene dyrket solen som Baal og månen som Astarte.

Paktens engel viste seg for Josva, slik Gud hadde vist seg for Moses i den brennende busken. Høvdingen over Herrens hær talte til Josva og forsikret ham om at han skulle være med dem. Slik var det nødvendig at det ble gjort under, for at Israel skulle innta landet.

Når vi kommer til David, forbildet på Kristus, mannen etter Guds hjerte, han som ikke skulle regjere som en jordisk konge, finner vi igjen at David ble utvalgt og innsatt til konge på overnaturlig vis. Han ble ikke valgt av Israel. Israel så på det ytre, og det var mannen som så ut som en helt og var tapper i strid, som fanget deres oppmerksomhet.

Men David, Isais sønn, som gjette sin fars småfe, ble pekt ut av Gud selv for profeten Samuel. Og igjen viste Gud seg for David og åpenbarte ham «Davids rike nåde, den visse» (Jes 55,3) og den kommende som Gud skulle legge rikets grunnvoll i.

Så kom det ingen under på lang tid, helt til Elias og Elisas dager, da hele folket var falt i avgudsdyrkelse, kongen dyrket Baal, og hundrevis på hundrevis av prester var Baals prester. For å stanse dette fallet og forberede og bevare landet for det kommende riket sendte Gud da Elia. Brått sto han fram, og gåtefullt ble han tatt opp. Hans ord brant som ild og lyste opp mørket i den avgudsdyrkende slekten.

Ved bønn lukket han himmelens dører, så det ikke regnet på tre og et halvt år, og han åpnet himmelens skyer igjen, og regnet falt. Ild kom ned fra himmelen over alteret, og det ble åpenbart for folket at «Herren, han er Gud!» (1 Kong 18,39).

Tidens nød krevde at Elias under for det meste var forferdelige og alvorlige. Likevel ble også Herrens miskunn åpenbart ved Elia, slik

Gud talte til ham i «lyden av en stille susing» (1 Kong 19,12). Og i undrene hans ser vi Elias tillit til Guds miskunn, han som kunne mette de sultne og gjøre de døde levende igjen.

Og som Elia, så Elisa. Slik Josva etterfulgte Moses, etterfulgte Elisa Elia, og i ham ble Herrens helbredende, frelsende og forløsende kraft enda tydeligere åpenbart. Disse to var de vitnene Gud valgte. De profeterte ikke i ord, og de så ikke så mye fram mot Messias som de andre profetene. Undrene deres var prekenene deres. Ved mektige tegn og under vekket Gud dette avgudsdyrkende folket til å søke ham og vende tilbake til hans nåde.

Jeg må videre nevne to under. Det ene fordi det ofte blir gjort til gjenstand for spott, mens ingen ser hvor viktig det er. For tusen mennesker som sier: «Tror du at Bileams esel talte?», er det knapt én som har lest beretningen om Bileam. Den er så underlig, så lærerik og så opphøyet, og med sin profetiske art og sine spådommer, som omfatter hele verden, gir den så sterke bevis for at denne mannen fikk åpenbaring fra Gud.

Slik er det også med underet med Jona. For en underfull bok den lille Jonaboken er, med sine fire kapitler! Selv i den bibelske historien skiller den seg ut ved sin levende og malende fortelling. Som dr. Pusey sier: «Det finnes ikke en eneste linje i denne boken som ikke fører historien videre. Her er ingen betraktninger, her er alt fakta og bilde.» For en vid tanke denne Jonaboken har! Gud er ikke bare jødenes Gud, men også hedningenes. Gud sender Jona til Ninive.

Boken forteller om to under. Det ene hører til den ytre naturen, det andre til det indre riket. Hvor stort var underet da ninivittene omvendte seg: at denne store byen med sine millioner av innbyggere, fra kongen på tronen til de ringeste i folket, omvendte seg bare ved å høre budskapet fra en fremmed profet som var satt i land på kysten deres! Så dyp var omvendelsen deres at de til og med lot både mennesker og dyr «svøpe seg i sekk» (Jona 3,8). Hvem uten Guds mektige Ånd kunne ha virket dette?

Men så det andre underet, at Gud lot et havdyr sluke Jona, holdt ham i live i tre dager og deretter satte ham av på det tørre land. Hvor «usannsynlig» og «umulig» det enn ser ut, finnes det i den verdslige historien mange tilfeller som støtter dette underet, om store havdyr som bare kan sluke byttet helt eller rive det i stykker.

Men når vi minnes hva Gud ville med denne historien, når vi først ser den opphøyde tanken i den – Guds medlidenhet med hedningene, og hvordan Gud senere gjennom Israel og gjennom ham som Jona var forbilde på, skulle befale alle mennesker alle steder å omvende seg og vende seg til hans kjærlighet – og når vi minnes hvordan vår velsignede Frelser gang på gang viste til Jonaboken fra begge sider, først som et forbilde på ham selv, på at han skulle begraves i jorden og så reises opp fra graven, og dernest om ninivittenes omvendelse, at de skulle stå fram i dommen mot dem som ikke lyttet til røsten fra ham som var mer enn Jona (Matt 12,40–41) – da ser vi hvor storslått denne boken er. Da ser vi også at dette underet ikke er et grotesk vidunder som menneskelig fantasi har funnet på, men en åpenbaring av ham som er fullkommen visdom og fullkommen kjærlighet.

Slik er det også med undrene som Daniels bok forteller om. Nebukadnesars store skjødesynd, og senere Dareios' og alle disse mektige mennenes, var hovmod, som om de ved sin egen visdom hadde bygd opp disse store og mektige rikene. Og hvor lett kunne de tro at Israels Gud var en svak Gud! For hvis han var en sterk Gud – slik Sankerib senere sa – hvordan kunne han da la sitt folk bli underlagt andre folk?

Derfor viste Gud Nebukadnesar og Dareios at han var Gud, den eneste Gud. Han lot Israel bli tuktet av dem og ført i fangenskap av dem for Israels synd, men likevel var hans makt uendelig, og hans kjærlighet til Israel kunne aldri forandres eller vakle. Virkningen av disse undrene kan vi se i Kyros' underlige påbud. Kyros sier at han har skrevet dette påbudet i lydighet mot jødenes Gud, mot Herren. Men nå vil jeg vise hvordan alle disse undrene forberedte noe, og hvordan de var nøye knyttet til vår velsignede Frelser Jesus Kristus.

Alt som er overnaturlig i Det gamle testamente, alt som er underfullt i Det gamle testamente, har sin forklaring, sin rot og sin hensikt i Kristus Jesus.

Dere som er kristne, vet at Gud ved forskjellige anledninger talte til Abraham og til Moses og viste seg for Abraham og for Moses. Herrens herlighet ble sett mellom kjerubene i Det aller helligste. Det var overnaturlig, men alt dette skjedde bare fordi Gud viste seg i tidens fylde. Han ble åpenbart i kjød. «Vi så hans herlighet, en herlighet som den en enbåren Sønn har fra sin Far» (Joh 1,14). Shekinaen, Guds bolig og herlighet, tok bolig i ham som tok bolig og bodde iblant oss.

Og når Gud talte, ble hans siste og fullkomne budskap til menneskene gitt ved Jesus, og Jesus er selv Ordet, som alle Guds tanker og hensikter er uttrykt i.

Ser vi på undrene, er det Gud som handler. Gud helbreder de syke, Gud tilgir synd, Gud legger naturkreftene under seg. Gud er sterkere enn Satan og skal beseire ham. Gud kan vekke opp døde. Jesus sier: «Dine synder er deg forlatt!» (Matt 9,2). Jesus renser den spedalske, Jesus gir de blinde synet tilbake, Jesus truer stormen, Jesus overvinner onde ånder, Jesus vekker opp døde.

Og likesom Gud i Det gamle testamente gjorde undrene ved menn som hadde tro – ved tro gjorde Moses det og det – slik gjorde også Jesus under ved tro, ved Guds finger, i tillit til Gud. Han gjorde det Faderen viste ham, og han gjorde gjerningene fordi Faderen var i ham og han i Faderen.

For et underfullt dobbelt forhold hos Jesus! Han gjør underet ved sin egen kraft: «Min Far arbeider inntil nå, også jeg arbeider» (Joh 5,17). Han vekker opp døde fordi han er oppstandelsen og livet, og samtidig takker han Gud ved Lasarus' grav fordi Faderen alltid hører ham.

For et møte mellom de to linjene vi har her! Gud viser seg, Guds herlighet blir åpenbart, Gud gjør under. Jesus viser seg, Jesu herlighet blir åpenbart, Jesus gjør under – det er den ene linjen. Den andre linjen er at den trofaste israelitten, Herrens tjener, gjør underfulle ting i tillit til Gud.

Jesus er både Sønnen og tjeneren. Han tror på Faderen og har samfunn med Faderen, og han gjør store tegn, som da han vekket opp Lasarus: «Denne sykdommen er ikke til døden, men til Guds ære, for at Guds Sønn skal bli æret ved den» (Joh 11,4) – fordi han er Gud.

Herren sier: «Jeg gir ikke noen annen min ære» (Jes 42,8). Men den har han fra evighet gitt sin Sønn, som er ett med ham. Og etterpå sier Jesus: «Sa jeg deg ikke at dersom du tror, skal du se Guds herlighet?» (Joh 11,40).

Det kunne ikke være noen større motsetning enn mellom et legeme som ligger og råtner i graven, der forråtnelsen allerede har satt inn, og herligheten til ham som er himmelens og jordens Skaper, og som skal vekke opp de døde og føre inn sitt evige rike. Slik får alt det overnaturlige og alt det underfulle sin bekreftelse i Kristus Jesus.

Men mer enn det: Det er svært vanskelig for folk å tro at det skjedde under i fortiden hvis de ikke tror at det skal skje under igjen i framtiden. Etter deres syn er verdenshistorien helt uten symmetri. Den har ingen bygningsmessig orden. Først kommer en tid med under, da Gud selv viser seg og selv handler, og så kommer en lang tid uten under, og den tiden skal ende brått og plutselig, uten noen overgang, med den evige tilstanden ved den ytterste dom. Slik ser ikke Skriften det.

Da Jesus Kristus sto opp fra de døde, ble vi gjenfødt «til et levende håp … til en arv som er uforgjengelig og uflekket og uvisnelig, og som er gjemt» i himmelen (1 Pet 1,3–4) for dem som venter på det som skal åpenbares for dem når Herren Jesus Kristus kommer til syne.

Jesu Kristi oppstandelse var begynnelsen. Den er framtiden. Den ser også bakover, for tiden kommer ikke inn her: Det Jesus er, det er han for alle troende, enten de levde før han kom eller etter, og i ham ligger selve begynnelsen på den nye tiden i verdenshistorien da Gud blir åpenbart.

Derfor sier profeten Mika at det skal skje den samme slags under igjen som da Gud førte Israel ut av Egypt: «Som i de dager da du dro ut av landet Egypt, vil jeg la deg få se underfulle ting» (Mika 7,15). Og profeten Jeremia sier at når Gud fører tilbake Israel som han har spredt, skal alle jordens ender og de fjerne kyster merke seg det og si at Gud har gjort underfulle ting (Jer 31,10).

Når vi da tror at den tiden vi lever i nå, bare er en pause, et opphold, slik det gikk fire hundre år fra Josef til Moses ble kalt, og fire hundre år fra profeten Malaki til engelen viste seg for døperen Johannes' far, og at Gud i disse pausene fremdeles er den samme Gud – slik en stor musiker legger melodiens tanke ikke bare i tonene vi hører, men også i pausene, så rytmen i stillheten hører med til hele den store tanken – da skal han komme igjen, og Guds mektige åpenbaringer og gjerninger skal begynne på ny.

Og er det ikke under i tiden imellom? Har det ikke skjedd under siden Jesus for opp til himmelen, og siden det siste av de undrene apostlene gjorde? Er ikke hver den som blir overbevist om synd og ført til å elske Jesus, et under? Er det ikke Den Hellige Ånd selv som har gjort ham levende? Er det ikke den kraften Jesus selv har satt inn? Han som ble «opphøyet fra jorden» (Joh 12,32), er «høvding og frelser» som gir «omvendelse og syndenes forlatelse» (Apg 5,31).

Er det ikke et under når Gud hører bønn? Når Gud gir et menneske som av naturen er utålmodig og stolt, saktmodighet og tålmodighet, er ikke det et under? Når Gud opplyser våre hjerter, når Gud gir oss seier over våre synder, er ikke det et under?

Det går en stadig strøm av under gjennom den tiden vi lever i nå. For verden utenfor er den ikke påfallende: «Verden ser meg ikke lenger. Men dere ser meg … og deres hjerte skal glede seg, og ingen tar deres glede fra dere» (Joh 14,19; 16,22). Slik tror vi da på Gud i fortiden, Gud i nåtiden og Gud som skal komme igjen.

Og til slutt, Guds barn: Tro ikke at det Bibelen forteller oss om under, skal gjøre oss mindre ettertenksomme eller få oss til å sette mindre pris på den underfulle første skapelsen som han har satt oss i. Det skal ikke få oss til å tro at naturen er uten betydning fordi undrene er mer påfallende.

Tvert imot skal det vekke sansen som sover i oss, så vi tilber Gud i alle de underfulle gjerningene han har gjort: i solen som hersker om dagen, og i månen og stjernene som lyser om natten, i den vakre og slående måten han hvert år fornyer naturens ansikt på, og i liljene som vokser fordi Gud kler dem.

Å, hvor vakkert det er i Salmene når salmisten taler om Gud som skapte himmelen og jorden, solen, månen og stjernene, og så fortsetter med Gud som «førte Israel ut» av Egypt, og «som kløvde Rødehavet» (Sal 136,11.13). Det ser ut som om han regnet alt for under, og som om jødene ikke hadde noen tanke om naturen atskilt fra underet.

Å, langt derifra! Men det er dette salmisten vil vise oss: Det er på grunn av disse mektige undrene at vi nå har et åpent øye og et åpent hjerte, så vi kan tilbe Gud i alle den første skapelsens underfulle gjerninger.

Og hvor vakkert han fører alt tilbake – ikke til Guds makt eller Guds visdom eller Guds suverene herredømme! Hvorfor skapte Gud sol, måne og stjerner? Hvorfor våker han over naturen år etter år og lar årstidene komme i sin orden? Fordi «hans miskunnhet varer til evig tid» – den frelsende miskunnheten som førte Israel ut av Egypt, og som siden sendte oss hans egen velsignede Sønn. Det er på grunn av hans miskunnhet at alle ting omkring oss er til for å prise ham og opphøye hans hellige navn.

Og skal Bibelhistoriens underfulle preg liksom skyve forsynet i bakgrunnen, så vi ikke legger merke til det eller undrer oss over det? Å, det være langt fra oss!

Nettopp fordi vi tror på den levende Gud, som har gjort store under og skal gjøre dem igjen, er vi visse på at ikke engang en spurv faller til jorden uten hans vilje, at selv hårene på hodet vårt er talt alle sammen, at han kjenner våre daglige skritt, og at han ser våre daglige vanskeligheter og plikter. Tro da på Gud. Det er summen av alt. Som Jesus sa til disiplene: «Ha tro til Gud!» (Mark 11,22).

Foredrag 14. Lære, forbilde og profeti i Israels historie

Emnet jeg tar opp i dag, er lære, forbilde og profeti i Israels historie. Det jeg sier, vil ha Abrahams person som midtpunkt. Neste gang håper jeg å fortsette emnet med Moses som utgangspunkt, og om Gud vil, avslutte det om fjorten dager med David som utgangspunkt.

Historie, lære, profeti og forbilde er så fullkomment og herlig forent i Skriften at det er svært vanskelig å gi et riktig bilde av hver av disse delene for seg. Ser vi på læren atskilt fra historien, er det fare for at vi framstiller den på en dunkel og metafysisk måte. Da mangler den all den livskraft, duft og varme som vi finner i Skriftens utsagn, der læren er vevd sammen med Guds handlinger og med hvordan frelseshistorien utfolder seg.

Hvis vi ser på historien Skriften forteller, atskilt fra profetiene som ennå skal oppfylles i framtiden, er det fare for at historien bare blir sett som abstrakt lære, og at en utlegning som kaller seg åndelig, gjør den stor vold – en utlegning som likevel er kjødelig fordi den ikke bøyer seg for Guds visdom. Den burde heller kalles en utlegning som gjør alt til skygger, fordi den ikke ser fullt ut at historien var en faktisk og håndfast virkelighet, slik Guds Sønn, som kom ned fra himmelen, virkelig og sannelig ble kjød.

Derfor er det helt nødvendig å granske Skriften stadig og flittig. Ingenting kan ta Skriftens plass, ikke de mest fullkomne og dyktig utformede bekjennelser, ikke den mest gjennomtenkte og alvorlige forkynnelse.

Gud har over hele jorden gitt oss kilder med legende kraft. Kjemien kan analysere dem, og kjemien kan også lage en blanding på kunstig

vis med de samme stoffene, men det menneskelig dyktighet lager, blir aldri helt det samme som det naturen selv frambringer. Slik er det også med den læren Gud har gitt oss i sitt eget ord. Botanikken kan beskrive en plante svært nøyaktig, men å se planten selv og ta inn dens helhet, skjønnhet og duft direkte er noe ganske annet, og det kan selv den ulærde glede seg over.

Hver den som ser en praktfull bygning, blir straks grepet av bygningens harmoni, verdighet og skjønnhet, men svært få ville kunne forstå arkitektens plan for bygningen slik den er tegnet opp på papiret. Derfor har Gud sørget for de fattige og ringe – han som i stor visdom og kjærlighet har formet sitt folks historie og også latt Skriften bli skrevet ved Den Hellige Ånds inspirasjon. Han har bundet oss til å granske Skriftene stadig og flittig, for bare slik kan hans store hensikt bli oppfylt i oss: at vi gjennom Skriftene blir ført inn i samklang og samfunn med ham og blir gjort til arvinger av frelsen.

Den bibelske historien er helt igjennom skrevet i profetisk ånd, for det store målet med denne historien er å vise oss Guds vilje med oss, hans hensikter med menneskeslekten, hva mennesket skal tenke om Gud, og hvilket liv Gud krever av mennesket. Men Guds gjerninger er så opphøyde og så fulle av mangfoldig visdom at det ville vært umulig for Israel og for oss å forstå dem hvis ikke Ordet alltid hadde fulgt med.

Det er nok sant, som ordtaket sier, at fakta taler, og det gjør også de fakta Skriften forteller om. Men likevel er det nødvendig at de blir fulgt av den undervisningen Gud selv gir. Denne undervisningen kan vi kalle profetisk, ikke bare fordi den gjelder framtiden, men fordi den åpenbarer Gud og hans tanke.

Derfor sier Gud gjennom profeten Amos at «Herren Herren gjør ikke noe uten at han har åpenbart sine skjulte råd for sine tjenere profetene» (Am 3,7), det vil si sin plan og sin tanke. Og derfor sier David at Gud «kunngjorde sine veier for Moses, sine gjerninger for Israels barn» (Sal 103,7). Det vil si, om vi kan si det slik: Meningen og tanken bak ble kunngjort for profeten, mens hele folket så den ytre oppfyllelsen og virkeliggjøringen.

Og her er det svært bemerkelsesverdig at Bileam, den gåtefulle mannen jeg talte om i forrige foredrag – han svarer til trollmannen Simon i Det nye testamente – så forskjellen mellom hedensk profeti

og profeti blant Guds folk. For han sier at blant Guds folk finnes det ikke trolldom og spådom slik som blant hedningene (4 Mos 23,23).

Hedningene ville gjerne vite framtiden, om en gud ville la et krigstog lykkes eller ikke, og spurte derfor orakler til råds. Det fantes menn og kvinner som hadde en naturlig gave til å se inn i framtiden, og som ofte var besatt av en ond ånd. Disse menneskene hisset seg opp i ekstase med alle slags ytre og kroppslige midler, og ut fra tegn de iakttok, spådde de framtiden på en svært tvetydig måte – med vilje tvetydig – og ofte ble det ingenting av spådommene deres.

Men slik skulle det ikke være i Israel. I Israel skulle det ikke finnes slik spådom, for Gud selv skulle til rett tid, ved hvert avgjørende vendepunkt, vise Israel ved sine tjenere profetene den hensikten han hadde fattet i seg selv. Og slik historien alltid ble fulgt av lære og av profetenes utlegning, var historien også alltid knyttet til løftet om framtiden, for alt pekte mot det fastsatte målet.

På samme måte var selve historien en profeti om framtiden. Som ordtaket sier: «Historien gjentar seg», eller: «Kommende hendelser kaster skyggen foran seg.» Hele historien om Gud i hans forhold, om vi kan si det slik, til menneskeslekten og til Israel var en stadig gjentakelse av den samme tanken og den samme handlingen fra Guds side, og de ble til slutt fullkomment oppfylt i Jesus Kristus.

Slik gikk de stadig side om side: forklaringen i ord i læren, løftet om framtiden i profetien og forbildet på det som skulle komme. Det ene belyste og stadfestet det andre, og alt holdt følge. Det vil si: Gud forutsa ikke noe uten at begynnelsen på det allerede var forståelig for dem som budskapet ble sendt til.

Dere ser av dette at utleggingen av Det gamle testamente på én måte er svært sammensatt. Men vi som lever i oppfyllelsens dager, har fått det rikeste lys, og vi har fått tråden som skal føre oss trygt gjennom en mangfoldig og likevel samlet forberedelse.

For Jesus Kristus er målet, fullendelsen av alle ting. Han er målet for den jødiske historien. Det kan dere se av ættetavlen i Matteusevangeliet. Abraham blir utvalgt for at han skal føre fram til David. David er ikke oppfyllelsen, og derfor går ættetavlen videre til det babylonske fangenskapet. Fra det babylonske fangenskapet fører fjorten slektsledd fram til Jesus, og i ham nådde hele den jødiske historien sitt høydepunkt, men ikke sin slutt. Den jødiske historien er fullendt i

Kristus, og framtiden for den jødiske historien er sikret i Kristus, men den er ikke kommet til ende.

Derfor tar de svært feil som tror at den jødiske historien slutter med Kristi første komme og den kristne kirke. Ved Jesu Kristi første komme ble det tvert imot lagt den grunnvollen som Israels framtidige historie skal bygges på. For han er blitt «en tjener for de omskårne … for å stadfeste løftene til fedrene» (Rom 15,8), løftene som ble gitt vår far Abraham.

Loven er oppfylt i Kristus. «Kristus er lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror» (Rom 10,4), og slik er lovens nektende side oppfylt på mangfoldig vis. Vi har bekjent vår synd og sett at Guds forbannelse hviler over hver den som ikke holder fast ved loven (Gal 3,10). Men Kristus har tatt bort forbannelsen og fridd oss fra lovens dom, fordi han har fridd oss fra skylden vi hadde pådratt oss.

Men mer enn det: «Lovens krav om rettferdighet» blir oppfylt «i oss, vi som ikke vandrer etter kjødet, men etter Ånden» (Rom 8,4). For dem som er i Kristus Jesus, står loven derfor ikke lenger utenfor dem som en fremmed makt. Ved Den Hellige Ånd er loven lagt inn i dem, ved at Kristus bor i dem.

Men selv om dette er fullkomment sant, har Kristus ikke opphevet Moseloven i dens samfunnsmessige og nasjonale side. Hver tøddel i denne loven skal ennå bli virkeliggjort og oppfylt når Gud gjør en ny pakt med Israel og legger sin Ånd i dem. Da skal de vandre etter alle de lover, forskrifter og bud som Gud ga dem gjennom Moses.

Slik er også alle profetiene oppfylt i Kristus Jesus, og likevel er ikke én profeti fullkomment oppfylt. Skiller vi Kristi første komme fra hans annet komme, kan vi ikke forklare profetiene. Oppfyllelsen i Det nye testamente er nøkkelen som åpner låsen. Men det finnes en måte å åpne låsen på som ødelegger låsens innmat, så delene blir forskjøvet, skadet og ødelagt. Slik må vi ikke anvende oppfyllelsen på løftene, ved på kunstig vis å forklare bort det som er lært aller klarest.

Da Kristus sa i synagogen i Nasaret: «I dag er dette Skriftens ord blitt oppfylt for ørene deres» (Luk 4,21), var det sant, for han er Skriftens oppfyllelse. Likevel var nettopp dette skriftstedet ikke helt oppfylt, for «hevnens dag» (Jes 61,2) var ikke kommet. Den dagen lå ennå i framtiden.

Når vi leser at Messias som var lovt Israel, er kommet, er det sant, men det er ennå ikke fullkomment oppfylt. For om Messias' dager står det at folkene «ikke lenger» skal «lære å føre krig» (Jes 2,4), og at det skal være fred overalt, og vi vet svært godt at slik er det ikke nå.

Kristus er oppfyllelsen av alle profetiene i Det gamle testamente. Når vi ser Kristus både i hans første og i hans annet komme, har vi i Kristus Jesus, slik han kom og slik vi venter at han skal komme, forklaringen på historien, loven og løftene. Vi har også oppfyllelsen av forbildene. For forbildene har nå nådd sitt mål i Jesus Kristus, både i det de kan og det de ikke kan framstille. I ham er alt det Gud har gjort i stand for sitt folk, samlet som en skatt, og i ham «bor hele guddommens fylde legemlig» (Kol 2,9).

Men for å gjøre dette emnet enda klarere og enklere: Det jeg ønsker å innprente dere, er at det var stor enkelhet og stor enhet i åpenbaringen i Det gamle testamente, tross hele dens sammensatte og mangfoldige art. Den ble utfoldet svært langsomt, «mange ganger og på mange måter» (Hebr 1,1), og den forente mange elementer som ved første øyekast ikke ser åndelige ut for oss, men heller forgjengelige. Tross alt dette var det stor enkelhet og stor enhet.

I Kristus Jesus har vi Gud og menneske. Hele Skriftens mål, og hele Guds eget mål, er å åpenbare Gud slik vi kan kjenne ham, og også å vise hvordan mennesket kan komme i samfunn med Gud. Og dette kan bare bli virkelighet i Jesus Kristus, som er både Gud og menneske.

Han er Guds Sønn. Han er Menneskesønnen. Han kom ned fra himmelen. Han ble født i Betlehem. Han ble sendt av Faderen, og han kom av egen vilje. Han var Abrahams sønn og likevel Herren: «JEG ER før Abraham ble til» (Joh 8,58). Han er Davids sønn, og likevel er han Davids Herre.

Disse to linjene som vi ser forent i Kristus, er så underfulle at det er umulig for oss å forklare hvordan de er forent. Derfor må menneskevordingen, og den historien som regner seg fra den, forbli et mysterium for oss. Men vi ser det som har skjedd, og vi er overbevist om og grepet av den underfulle gaven vi har fått i ham som er både Gud og menneske i én person.

Denne sannheten ble åpenbart i Det gamle testamente fra to atskilte sider. Vi har to linjer i Det gamle testamente, og det må ha vært svært vanskelig for de hellige i de dager å forene dem. Den

første linjen går fra himmelen til jorden. Gud vil åpenbare seg. Han viser seg, han taler, han åpenbarer seg i paktens engels skikkelse. Paktens engel taler som Herren. Han gir løfter som bare guddommelig visdom og allmakt kan gi, og de han viser seg for, sier: «Vi har sett Gud!» (Dom 13,22).

Om denne paktens engel leser vi at han viste seg for Moses i den brennende tornebusken og sa til ham: «Jeg er … Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud» (2 Mos 3,6). Denne engelen, som Guds nærvær og Guds åsyn var i, var han som førte dem gjennom ørkenen.

Profeten Jesaja fikk igjen en gudsåpenbaring, og senere blir det forklart for oss at Jesaja så Kristus og hans herlighet (Joh 12,41). Esekiel og Daniel så Gud igjen i skikkelse av en menneskesønn, inntil de siste profetene beskriver svært tydelig for oss at Herren selv skal komme. Og likevel skiller denne Herren som kommer, seg fra Herren som sender ham. Og i den siste profetien, hos Malaki, står det at det skulle sendes en budbærer som skulle rydde vei foran Herren (Mal 3,1).

I alle disse åpenbaringene ser vi at Gud viser seg, gjør seg synlig og åpenbarer seg for de hellige som den Gud som forløser, utfrir, hjelper og er dem en venn, helt til vi kommer til «Gud åpenbart i kjød» (1 Tim 3,16).

Men det går en annen linje i Det gamle testamente, fra jorden mot himmelen. Fra historiens begynnelse ble Guds folk fortalt at de skulle utfris ved et menneske: kvinnens ætt, en som hører Sem til, Abrahams ætt, en av Judas stamme, Davids sønn, Guds tjener, Isais rot, som skjøt opp «som fra en rot i tørr jord» (Jes 53,2). Når de så Gud komme ned fra himmelen og så et menneske stige opp til himmelen, hvor vanskelig må det ha vært for dem å forene disse to linjene!

Når Jesus sier: «Frelsen kommer fra jødene» (Joh 4,22), og når profeten Jona sier: «Frelsen hører Herren til» (Jona 2,10), da er Jesus forklaringen på begge og forener dem. For han som kom fra Israel, fra denne jorden, var ingen annen enn den enbårne Sønn fra Faderen.

La meg et øyeblikk minne dere om de historiske bøkene slik vi har fått dem, og om den enheten de danner. Først er det de fem Mosebøkene, som hele bygningen hviler på, og disse fem Mosebøkene kan ikke skilles fra hverandre.

1. Mosebok viser hvordan Gud forløste Israel ut av Egypt og førte Israel til seg. 3. Mosebok viser oss hvordan dette forløste folket

ble helliget for Gud ved at prestedømmet, ofrene og høytidene ble innstiftet. 4. Mosebok viser oss hvordan dette folket ble tuktet i ørkenen, og hvordan folket fullstendig sviktet i å nå sin bestemmelse, i Arons person og til og med i Moses' egen person. Han ble utelukket fra å komme inn i Kanaans land på grunn av sin synd, og fordi han ikke fullt ut framstilte Guds vesen.

Det er umulig at historien kunne slutte med 4. Mosebok, for da ville den slutte med solnedgang, så å si, i motløshetens mørke. Derfor står Moses fram i 5. Mosebok som profet. Han viser Herrens miskunnhet, og hvordan Gud ville føre sin plan igjennom tross all Israels troløshet og hans egen ufullkommenhet og synd.

Like etter 5. Mosebok kommer Josvas bok, som i grunnteksten er knyttet til 5. Mosebok med bindeordet «og». Slik Josvas bok knytter seg til 5. Mosebok med «og», knytter Dommerboken seg til Josvas bok ved å si: «Og etter at Josva var død» (Dom 1,1). Dommerboken og de to Samuelsbøkene er knyttet sammen på samme måte, for i Samuelsboken blir Samuel framstilt som den som dømte Israel. Han var så å si den siste av dommerne og bindeleddet til David.

De to Samuelsbøkene og de to Kongebøkene er så sammenvevd og sammenføyd at de i Septuaginta kalles «De fire bøkene om Samuel», og de fører Israels historie fram til fangenskapet og slutter med et glimt av håp og solskinn.

For å utfylle denne historien har vi fått en annen historisk bok, som skal vise hvordan Guds folk etter det babylonske fangenskapet ble ført tilbake til sitt eget land, og hvordan tempeltjenesten og prestedømmet ble tatt opp igjen. For å stille dette klart fram for oss var det nødvendig å gi ættetavlene for Abraham, Isak og Jakob og deres barn på ny og knytte dem til begynnelsen. Derfor begynner Krønikebøkene med Adam og viser oss ættetavlene slik de følger på hverandre.

Og slik 2. Krønikebok slutter med å fortelle at Kyros ga jødene lov til å vende tilbake til sitt eget land, åpner Esras bok med de samme to versene. I Esra og Nehemja har vi en beretning om det som ble begynnelsen på den nye tiden i Israels historie.

Slik er alle disse bøkene forent og føyd sammen, og alle har ett mål for øye. Det som er viktig for dette målet, blir fortalt, og det som ikke er viktig for det, blir utelatt, hvor viktig det enn kan se ut for en historiker som bare har det verdslige for øye.

Men 2. Mosebok ville ikke ha noen mening hvis ikke 1. Mosebok gikk foran. For hvem var dette folket som Moses ble kalt til å føre ut av Egypt? Hvem var Abraham? Hvem var Isak? Og hvem var Jakob? Det er jo hans Gud som viser seg for Moses og gir ham det underfulle oppdraget.

Derfor var det nødvendig at det før 2. Mosebok kom en bok som forklarte alt dette. Derfor har vi ikke bare historien om patriarkene og historien om Josef, som førte overgangen fra Kanaan til Egypt. For å forstå Abraham rett, og Abrahams Gud, var det også nødvendig å ha historien om verdens skapelse, om Adam og Noah og om løftene som ble gitt fedrene. Derfor er 1. Mosebok den nødvendige innledningen til de tre midterste bøkene i Mosebøkene, slik 5. Mosebok er avslutningen.

Se nå på de tre første kapitlene i 1. Mosebok. De danner en fullstendig helhet: Gud som himmelens og jordens skaper. Mennesket skapt i Guds bilde, som høydepunktet i Guds skaperverk. Sabbaten innstiftet. Paradiset beskrevet. Eva dannet av Adam. Synden ført inn av en fiendtlig åndsmakt. Syndens følger: døden, den åndelige, den timelige og den evige. Syndens umiddelbare virkning: samvittigheten virker i mennesket og anklager ham, så han skammer seg og er redd.

Gud griper inn i sin store miskunn og kjærlighet og åpenbarer utfrielsen som skulle komme ved kvinnens ætt, ved en som skulle lide (1 Mos 3,15). Han beskriver også den tiden som nå skulle begynne, da dommen skulle blandes med miskunn, tuktens tid, da mennesket ved streng oppdragelse skulle lære livets mening og øves i gudsfrykt. Så kom åpenbaringen av Gud selv ved inngangen til Paradiset (1 Mos 3,24).

Vi ser nå at Adams etterkommere, slik som Adam og Eva selv, forsto denne læren. De trodde på Gud, Skaperen, den allmektige, allvise og all-kjærlige, som var barmhjertig og full av medfølelse med dem. De visste at «syndens lønn er døden» (Rom 6,23). De visste at det til slutt skulle komme en utfrier som ved sine egne lidelser skulle vinne seier over døden og over ham som hadde dødens velde (Hebr 2,14).

De tilba Gud på den måten han hadde fastsatt. De stolte på løftet, slik vi kan se av Evas ord da Kain ble født (1 Mos 4,1), og av det Lamek sa da Noah ble født (1 Mos 5,29). Slik trodde de, håpet de, ba de og tjente de Gud. Herrens nærvær må ha vært åpenbart og

knyttet til et bestemt sted, for vi leser at Kain «dro bort fra Herrens åsyn» (1 Mos 4,16).

Det nye testamente viser oss nå den dype meningen i denne historien. Hvor mye de hellige som levde i de dager, forsto, kan vi umulig avgjøre. Men det Gud ville vi skulle lære av denne historien, er gjort klart i Det nye testamentes skrifter, for løftet utfoldet seg hele tiden.

Menneskeslekten var helt fra begynnelsen delt i kvinnens ætt og slangens ætt: Kains etterkommere, som forlot Gud, og Sets etterkommere, som kjente Gud og påkalte Herrens navn. Riktignok ble navnet Herren (Jahve) først åpenbart for Israel i sin fulle mening ved Moses, slik meningen i at Gud er Far heller ikke ble fullt åpenbart for Israel før Jesus Kristus kom. Likevel kjente de navnet Herren og påkalte denne løftets Gud.

Og de så framtiden, for Enok profeterte om den (Jud 14). I sin profeti så han først den nære dommen, vannflommen, men til sist også at Herren skal komme med alle sine hellige.

Når vi kommer til Noah, finner vi en ny begynnelse. Han er menneskeslektens andre stamfar. Det er en ny begynnelse, og den ble bare mulig gjennom dom og utfrielse.

Og her møter vi for første gang det bemerkelsesverdige ordet «pakt»: «Gud opprettet en pakt.» Hedningefolkene ville ikke ha forstått en slik tanke, at guddommen eller en gud gjorde en pakt. De kjente bare til at mennesker ga gudene bestikkelser og offer, så å si, på vilkår av at gudene ville la dem lykkes i et eller annet foretak.

Men at Gud i sin suverene frihet og sin underfulle kjærlighet selv tok initiativet til en ordning der han i samsvar med sitt eget vesen lovte velsignelser som skulle strekke seg over hundrer av år, ja, helt til historiens ende – det er en opphøyet tanke som bare blir åpenbart for oss i Skriften.

En pakt i Skriftens mening er ikke en avtale mellom to parter som blir ugyldig hvis en av partene ikke oppfyller vilkårene. Som pakten med Noah viser, er en pakt rett og slett et løfte fra Guds side. Han lovte at han ikke igjen skulle ødelegge verden med vann så lenge denne tiden varer, og at de fire årstidene skulle avløse hverandre. Som segl på denne nådige ordningen som Gud gjorde, ga han Noah og hans etterkommere regnbuen i skyen som tegn.

Og Noah var profet, for han fikk åpenbart slektens framtidige historie: at Sem skulle høre Herren til på en særlig måte, og at Jafet skulle «bo i Sems telter» (1 Mos 9,26–27). Slik fikk det første løftet, som var ubestemt og bare talte om kvinnens ætt, et mer bestemt sted og ble begrenset til én av menneskeslektens tre grener – Sem.

Så til Abrahams utvelgelse. Til da har Gud handlet med menneskeslekten som én slekt som bare besto av familier. Nå kommer en tid i verdens historie da han overlater alle andre folk til seg selv og skiller ut ett folk for seg, for at han blant dem skal tenne og bevare det lyset som til slutt skulle opplyse hele verden.

I fortellingen om den bortkomne sønnen ser vi at faren lar den yngste sønnen forlate farshuset – ikke uten den delen av eiendommen som tilkom ham, det er minnet om uråpenbaringen og Guds vitnesbyrd i hjertet og samvittigheten – og så dra til et land langt borte. Slik ble også alle verdens folk, unntatt det folket som ble utvalgt i Abraham, overlatt til å gå sine egne veier. Det var «uvitenhetens tider» (Apg 17,30).

Og hensikten var denne: å få fram hva som var i mennesket uten Gud – «verden ved sin visdom … ikke kjente Gud» (1 Kor 1,21) – og å vise hva syndens art var når den ikke ble holdt i tømme av Guds lov.

I Romerbrevet 1 finner dere beskrevet hvordan folkene glemte Gud, og fordi de glemte Gud, fordi de var utakknemlige, ble de overgitt til å fullføre det onde i sine egne hjerter og sjeler. Og likevel glemmer ikke Gud hedningene i denne tiden, tross alt dette. Når Abraham, patriarkene og Moses kommer i berøring med hedningene, behandler de dem aldri som om de sto utenfor Guds godhet og visdom. De vitner alltid for dem i Guds navn og appellerer til det de ennå har bevart i minnet av kunnskapen om den Høyeste.

Men fremdeles blir det spurt – og for mange er det en stor anstøtsstein, enten de sier det høyt eller ikke: Hvorfor begrenset Gud seg i så mange hundre år til ett folk, og hvorfor ble slike særlige løfter gitt bare til det? Skriften gir oss mange grunner, og de er svært tilfredsstillende, selv om det er umulig for oss å forstå Guds råd helt. Selv apostelen Paulus bryter ut, etter å ha brukt tre kapitler til å forklare Israels mysterium: «Å dyp av rikdom og visdom og kunnskap hos Gud! Hvor uransakelige hans dommer er, og hvor usporlige hans veier» (Rom 11,33).

Det var nødvendig å skille Israel ut for at ilden skulle bli tent og brenne med sterkt lys og sterk varme. Det var nødvendig å gjerde Israel inne fra alle andre folk med de strengeste påbud, så de ikke skulle glemme den kunnskapen Gud hadde gitt dem, og bli smittet av avgudsdyrkelsen og styggedommen hos folkene rundt dem.

Det var nødvendig at det ble gjort i stand en jordbunn som Kristus, født av jomfru Maria, skulle stå fram av. Han trengte så å si et helt folk, det jødiske, som han kunne komme fra. Og det skulle også være et gudfryktig folk som tok imot ham, og som senere skulle bli kjernen i Kristi menighet.

Vi må også huske at denne utvelgelsen av Israel har en åndelig side. «Ikke alle som stammer fra Israel, er virkelig Israel» (Rom 9,6). Selv i Israel er det ikke folket som helhet som får utvelgelsen, men en del av det. Det var ikke kjødelig avstamning som avgjorde. Det var ikke Ismael, men Isak, ikke Esau, men Jakob. Derfor er det av dem som virkelig stammer fra Abraham, Isak og Jakob, bare de gudfryktige og åndelig sinnede, «den lille hjord» (Luk 12,32), som løftet tilhører. Også i Israel fantes det altså gudfryktige og ugudelige, rettferdige og urettferdige, hvete og agner.

Og at Gud ikke utvalgte dem på en kjødelig og bare ytre måte, går fram av dette: Til alle tider, helt fra begynnelsen, var det lagt svært godt til rette for at de som ikke stammet fra Abraham, Isak og Jakob, kunne bli innlemmet i Israels borgerskap. Hundrer og tusener av fremmede fra andre folk fikk bli tatt opp i det jødiske folket og bli arvinger til pakten.

Til sist må dere huske dette: Apostelen Paulus regner dem som tror på Herren Jesus Kristus, for folkets egentlige representanter. De andre, enda de var flertallet i antall, ser han på som unntaket. Han bruker uttrykket: «Hva så om noen var utro?» (Rom 3,3). I virkeligheten er de «noen» som ikke har trodd, langt flere enn dem som har trodd. Men sett i et åndelig lys, og slik det virkelig er for Gud, er de bare unntaket. De som tror på Jesus, representerer folkets egentlige stamme.

Og når Israel igjen er ført tilbake til sitt eget land, og tidene er fullendt, skal skilleveggen mellom jøde og hedning, som er revet ned i Kristus Jesus, aldri bygges opp igjen. Det som er forbi, skal ikke opprettes igjen. Det skal være en faktisk og virkelig gjenopprettelse

av Israel i deres rike. Moseloven skal få nytt liv i forvandlet skikkelse, etter den nye paktens ånd.

Men foreningen mellom Israel og de folkene som tror på Gud og hans Salvede, skal være fullkommen. Blant hedningene skal noen bli utvalgt til å være i Jerusalem og i Det hellige land og ha en særlig stilling i Israel (Jes 66,21). Og over hele verden skal det bæres fram «rene offergaver» for Gud (Mal 1,11), fordi de skal kjenne hans navn.

Om Abraham leser vi at Gud viste seg for ham. Gud viste seg for Abraham. Her var det igjen en gudsåpenbaring der Gud gjorde seg kjent for Abraham. For Abraham viste også Herrens engel seg, og han sa: «Jeg sverger ved meg selv» (1 Mos 22,16).

Abraham fikk også det store løftet, og det ble ikke gitt ham bare som et løfte, men i form av en pakt. For med Abraham gjorde Gud en pakt som han gjentok flere ganger, som han stadfestet med ed, og som han bekreftet igjen for Isak og Jakob.

På denne pakten hviler ikke bare hele Israels framtid, men også frelsen for alle hedninger som tror på vår Herre Jesus Kristus. Derfor er Abraham ikke bare Israels far, men far til alle troende, og alle som tror på Kristus Jesus, er av Abrahams ætt og arvinger til løftene som ble gitt ham.

Denne pakten som ble gjort med Abraham, var som pakten med Noah en betingelsesløs pakt, suveren, absolutt og uforanderlig. Israels overtredelser, selv om de nådde sitt høydepunkt i korsfestelsen av Jesus, kan ikke sette denne pakten til side, for «Gud angrer ikke sine nådegaver og sitt kall» (Rom 11,29). Loven, som kom fire hundre år senere, kan umulig gripe inn i denne pakten. Den kom bare inn som et innskudd, for at synden skulle bli «overmåte syndig» (Rom 7,13), og for at forventningen om Guds nåde skulle bli enda sterkere.

Denne pakten med Abraham er Guds suverene frihet, som han alltid trekker seg tilbake til når Israels synd gjør det umulig for ham, menneskelig talt, å gå videre med dem. Ellers ville Israels historie ofte ha stanset opp. Da de korsfestet Jesus Kristus, hvordan skulle det vært mulig for Gud å fortsette forbindelsen med Israels folk, hvis han ikke hadde trukket seg tilbake i seg selv, i sin egen suverene frihet, i sitt evige råd, i den overstrømmende nåden mot den største av syndere?

Og derfor er en ed knyttet til pakten, enda Guds ord uten ed er fullkomment sikkert og fast. Når Gud sier: «Så sant jeg lever, sier Herren» (Esek 33,11), viser han med det at han så å si trekker seg tilbake i sitt eget dyp, og at det han skal love, er så knyttet til ham selv, til hans vesen, hans kjærlighet, hans herlighet og hans hensikt, at han selv er garantien for at det må skje. Å, for en fast grunnvoll for vår egen personlige frelse og for Israels framtid – ja, for hele menneskeslektens framtid!

Pakten med Abraham omfatter tre punkter, og dere kan ikke ta bort noen av dem. Først at det fra Abraham skulle komme et overmåte tallrikt folk. Dernest at dette folket skulle eie Kanaans land. Og for det tredje at Abrahams ætt skulle være midtpunktet for velsignelse for alle jordens slekter.

Hvis vi ser på disse tre punktene, kunne folk kanskje si at løftene til Abraham ble oppfylt da Kristus kom og ved sin død ble syndernes Frelser – om det ikke var for det midterste punktet, løftet om landet. Abraham var blitt et tallrikt folk, Messias var kommet, og gjennom Messias var velsignelsen gått ut til alle jordens folk.

Ta alle løftene som bygger på denne pakten Gud gjorde med Abraham, i bokstavelig og konkret mening, og glem aldri et øyeblikk Kanaans land, der alle disse løftene skulle oppfylles. Dere finner ikke ett løfte i Det gamle testamente om Israel – om deres omvendelse og om at Den Hellige Ånd skal utøses over dem – uten at det er knyttet til at de som folk blir ført tilbake til landet Gud ga fedrene deres.

I det samme kapitlet hos Jeremia der Gud sier at han vil gjøre en ny pakt med dem, gi dem et nytt hjerte og legge en rett ånd i dem, og i kapitlene som følger, blir det tydelig beskrevet for oss at alt dette skal skje i nettopp det landet han ga fedrene deres. Der står det også at de skal bestå som folk så lenge sol og måne og himmelen består (Jer 31,31–37). Slik finner dere hos alle profetene at disse tingene står fast og sikkert. Og Jesus Kristus selv stadfestet disse løftene – eden Gud svor Abraham.

Og da Gud gjorde pakt med Abraham og åpenbarte seg for ham, fantes det ennå ingen lov. Gud sa bare til Abraham: «Jeg er Gud Den Allmektige, vandre for mitt åsyn og vær ustraffelig» (1 Mos 17,1).

Fra Abrahams side var det tro. Han trodde Gud, og han trodde Guds løfter. Da Isak ennå ikke var født, var det ingen vanskelighet for hans

tro at Isak ikke fantes. Da Isak var født og vokst opp, var det ingen hindring for hans tro at Isak skulle dø. Han ofret ham til Herren og tenkte «at Gud også er mektig til å reise opp fra de døde» (Hebr 11,19).

Og vi finner patriarkene Isak og Jakob vandre i Herrens fotspor, inntil vi ser at løftet blir utfoldet fullere i Jakob. Jakob fikk selv åpenbaringene av engelen, forløseren, som ledet ham hele livet (1 Mos 48,16). Til ham så han som kilden til velsignelse for sine etterkommere.

Og det folket Gud har utvalgt, har ikke navnet sitt etter Abraham eller Isak, men etter Jakob. Hvorfor er det slik? Fordi Jakob ble kalt «Israel», slik Jesus forandret Simons navn da han var på jorden. Bare han som ransaker hjertene, har makt til å forandre navnet. Jesus kalte Simon «Kefas». Herren forandret Abrams navn til Abraham, og Jakob ga han navnet «Israel», og det er blitt hele folkets navn. Og hvorfor er dette hele folkets navn? Fordi det er det vesen Gud har gitt folket, i motsetning til alle verdens folk.

Israel vinner seier. Israel vinner seier bare ved Gud. Israel vinner seier ved Gud bare gjennom «sterkt skrik og tårer» (Hebr 5,7) og bønn. Og når Israel har vunnet seier, går han ikke ut med heltens faste og jublende skritt, men haltende (1 Mos 32,31), slik apostelen Paulus gikk ut med tornen i kjødet og til og med roste seg av sin skrøpelighet, fordi Guds kraft ble fullendt i hans skrøpelighet (2 Kor 12,9).

Og her er noe bemerkelsesverdig: at de tolv stammene på et så tidlig stadium visste at de var ett og hadde ett felles navn. Den athenske historieskriveren Thukydid omtaler det som noe svært merkelig at de forskjellige greske stammene levde i så mange hundre år uten noe bånd som forente dem, og at det først nylig var funnet et navn som alle disse stammene kunne betegnes med: navnet hellenere.

Men av Deboras sang – ingen utlegger har noen gang tvilt på at den er gammel – ser vi at alle stammene visste at de var Israel, og at deres enhet var i Herren, som alene ga seieren, og som alene skal ha æren og lovsangen.

Og da Jakob velsignet sine tolv sønner, ble det åpenbart for ham at Juda var den som var utvalgt blant alle sønnene, og at utfrieren skulle komme fra Judas stamme (1 Mos 49,10).

Og nå vil jeg gjøre én bemerkning. Apostelen Paulus beskriver hele tiden fram til Moses med én setning. Han sier at det var synd i verden

før Moses, men fordi det ikke var noen lov, ble synden ennå ikke tilregnet. «Likevel hersket døden fra Adam til Moses, også over dem som ikke hadde syndet ved et lovbrudd, slik som Adam» (Rom 5,13–14).

Og vi ser i hele 1. Mosebok at syndebevisstheten slumret i folket. Abraham ydmyker seg for Gud og sier: «Jeg er støv og aske» (1 Mos 18,27). Når Jakob ydmyker seg for Gud, sier han: «Jeg er uverdig til all den miskunnhet og trofasthet som du har vist mot din tjener» (1 Mos 32,10).

Men de dype bekjennelsene av synd og skyld som vi senere finner hos Guds hellige, finner vi ikke i 1. Mosebok. Hvorfor? Fordi loven, som skulle gjøre synden overmåte syndig, ennå ikke var gitt. De var selvsagt bevisst synden og kjente forskjellen mellom godt og ondt, men syndebevisstheten sto ikke i forgrunnen.

Og derfor peker forbildene i 1. Mosebok ikke så mye på Kristus som soning og stedfortreder som på Kristus som gjenoppretter fra død til liv og fra lidelse til herlighet. Dette er forbildene i 1. Mosebok.

Abel, den rettferdige, må lide. Enok, den gudfryktige, blir tatt opp til himmelen. Noah og hans hus blir ført fra død til liv og begynner historien på ny. Melkisedek møter Abraham, ikke som en prest som ofrer, men som et forbilde på ham som er prest «ifølge et uforgjengelig livs kraft» (Hebr 7,16), og som kan gi Guds barn velsignelse – han bar fram brød og vin for dem.

Isak er ikke så mye et forbilde på Kristus som stedfortreder, som på hvordan Gud gjennom døden likevel kan oppfylle løftet og gi tilbake den ætten som løftet er gitt. Josef er til sist forbildet på Kristus, som gjennom fornedrelse, fengsel og lidelse blir opphøyet til makt og herlighet og blir kilde til frelse og velsignelse for sitt eget hus og for Egypt.

Foredrag 15. Den dype åndelige meningen i de ti bud og i hele loven

La oss et øyeblikk se tilbake igjen på den læren som er knyttet til historien i Første Mosebok. Første Mosebok er Skriftens Alfa, og fordi Jesus Kristus er Alfa, er Første Mosebok full av Kristus. Da vi så på denne boken, dvelte vi mest ved den oppdragelsen Gud ga menneskeslekten og sine utvalgte, Abraham, Isak og Jakob, og vi holdt oss til det de mest sannsynlig kunne forstå på sin egen tid. Men den høyere læren vi har fått i de apostoliske skriftene, får fram enda dypere sannheter.

Hvem kan ha lest evangeliene, brevene og Åpenbaringen uten å se at Første Mosebok skjuler enda mer underfulle sannheter og åndelige og himmelske virkeligheter? Før dette «I begynnelsen» i første kapittel av Første Mosebok ligger den evige begynnelsen som blir åpenbart for oss i første kapittel av Johannesevangeliet.

Og i lyset av dette kapitlet hos Johannes og mange av apostelen Paulus' utsagn – hvem kan unngå å se åpenbaringen av den velsignede treenighet i første kapittel av Første Mosebok? Ti ganger står det: «Og Gud sa», for ved Herrens ord ble alle ting skapt, og Guds Ånd svevde over vannene.

Og i lyset av det Korinterbrevet og Romerbrevet lærer oss – hvem kan unngå å se at den første Adam var et forbilde på den siste Adam, og at likesom de mange ble stilt fram som syndere ved den førstes ulydighet, så blir de mange stilt fram som rettferdige for Gud ved lydigheten til Kristus, den evige Sønn?

Efeserbrevet forteller oss at Eva, som ble formet av Adam, er et forbilde på hvordan Jesu Kristi menighet blir skapt ut av ham som ble korsfestet og sto opp fra de døde. Hva det betyr at Gud hvilte på den sjuende dagen, forklarer Hebreerbrevet: Gud vil i sin store kjærlighet føre oss ved tro inn i sin hvile, så vi kan finne vår salighet i ham.

Og seieren over slangen som blir varslet – hva er den annet enn den seieren som åndelig ble vunnet da Jesus Kristus døde på korset og denne verdens fyrste ble kastet ut? Den skal vinnes i virkeligheten når Satan blir bundet i tusen år, slik det står skrevet i Åpenbaringens tjuende kapittel, og fullbyrdes til slutt når Satan blir knust under våre føtter.

I lyset av Det nye testamente forstår vi også hvordan Abel, Noah og Enok sammen viser at Jesus, den gode hyrde, Den Rettferdige, måtte dø, at Jesus er den som frelser troens husstand fra Guds dommers vannflom, og at Jesus, likesom Enok, steg opp til det høye og hadde dette vitnesbyrd: Han gikk til Faderen, på grunn av rettferdigheten.

I lyset av Det nye testamente forstår vi at Babel fikk sitt motstykke i pinsen, da alle folkeslag ved Den Hellige Ånds gave ble forent i én tro og i en felles forståelse av Guds hemmeligheter, og at dommen over Babel er et forbilde på den siste dommen som vi leser om i Åpenbaringen, når Babylon skal falle.

Et annet og høyere lys faller også over patriarkenes liv, over Abraham, Isak og Jakob, og over hvordan Gud åpenbarte seg for dem.

Og i den siste fortellingen som Første Mosebok slutter med, blir Josef rett forstått i profetiens lys. Han er ikke et forbilde på Kristi forhold til syndere i alminnelighet, men på Kristi forhold til Israel etter at han har vært en velsignelse for hedningene. Da vekker han opp Jakobs barn, som nok har vært trofaste mot fedrenes Gud av navn, men som i virkeligheten har blodskyld på samvittigheten, og han åpenbarer seg for dem i den største ømhet og kjærlighet: «Jeg er Josef, deres bror» (1 Mos 45,4).

Men hvor mye folk på den tiden enn kan ha kjent til disse dype hemmelighetene, er det én ting vi må forstå klart, slik vi allerede har sett. De visste at Gud åpenbarte seg for dem. Gud viste seg som en barmhjertig Gud. Gud ga dem løftet om en som skulle fri dem fra døden og syndens følger. Og deres holdning var ganske enkelt troens

holdning, den eneste holdningen mennesker i noen tid kan behage Gud med. De var troende. Det var ved tro de tjente Gud.

Første gang ordet «rettferdighet» nevnes i Skriften, er da vi får høre at Abraham trodde Gud, og at det ble regnet ham til rettferdighet. Og første gang ordet «prest» nevnes i Skriften, er i forbindelse med Melkisedek, som i seg selv hadde retten til prestedømmet. Han er et forbilde på den Presten som nå sitter på herlighetens trone og bringer sitt folk velsignelsene i pakten.

Når historien i Andre Mosebok tar til igjen etter et opphold på fire hundre år, ser vi Abrahams, Isaks og Jakobs barn i hardt fangenskap og trelldom. For den store sannheten måtte vises i et forbilde: Det folket Gud har utvalgt, er et folk i stor elendighet, og det må forløses.

I Egypt kom Israel etter Guds forsyn i berøring med verdens mest siviliserte folk. Likevel ble de holdt atskilt, fordi egypterne hadde avsky for gjetere. Og selv om Egypts avgudsdyrkelse til en viss grad smittet Israel, holdt Israel i det store og hele fast ved minnet om Abrahams, Isaks og Jakobs Gud.

Slik våket Moses' foreldre ved tro over det lille barnet som var betrodd dem. De trodde på Gud og på løftene til fedrene. Og de hadde ikke glemt at Josef ved tro hadde gitt befaling om sine ben: De skulle ikke bli liggende i Egypt for alltid, for Gud ville visselig føre Israel tilbake til landet han hadde gitt dem, og der skulle de begrave ham, i det landet troens hjerte holdt så kjært.

De hadde denne troen på Gud, Skaperen, den eneste Gud, som hadde utvalgt fedrene deres og hadde gitt dem en betingelsesløs pakt. Men før Guds store gjerninger med Israel tok til, måtte disse sannhetene prentes enda fastere inn i dem. De fikk se Guds overmakt i de undrene som skulle gjøres mot egypterne, og som viste dem at Gud står over alle naturens krefter. Og sammenhengen mellom synd og død ble gjort klar for dem.

Gud forløste dem ut av Egypt bare på grunn av sin suverene barmhjertighet, ikke fordi de hadde noen større fortjeneste enn andre. Det viste han ved det underfulle forbildet i påskelammet og blodet som ble strøket på dørstolpen. Slik viste han at også de var under synden, under forbannelsen og under dødsdommen, men at Gud i sin store barmhjertighet hadde sørget for en stedfortreder. Ved hans utgytte

blod kunne Gud fullføre sine rådslutninger i barmhjertighet og medlidenhet.

Den natten i Egypt slaktet de påskelammet ved tro. De strøk blodet på og åt av lammet med beltet om livet, i anger og ydmykhet, i tillit og takknemlighet til Gud, helt avhengige av hans kraft og nåde. Den natten ble minneverdig gjennom hele Israels historie. Det var begynnelsen på deres historie.

Senere, da Salomo bygde templet, forteller Kongebøkene at det var så og så mange hundre år etter at Gud førte Israel ut av Egypt. Dette var begynnelsen på deres tidsregning. Det var årets første måned for dem, begynnelsen på hvert år.

Hele folkets tilværelse har sine røtter i utgangen fra Egypt. Det er en underfull hendelse, og den skal få sin fulle forklaring når Israel i de siste dager, som Johannesevangeliet sier, skal se på ham som de har gjennomstunget, på det påskelammet som ikke et ben skulle knuses på – Alfa og Omega i Israels historie.

Alle profetene viser til dette, at Gud førte dem ut av Egypt. Og dere husker vel hvem det var som sa: «Jeg har lengtet inderlig etter å ete dette påskemåltidet sammen med dere» (Luk 22,15)? Først når den større hendelsen kommer, den enda mer underfulle åpenbaringen av Herrens kraft og nåde, når han igjen gjør Israel til sitt synlige og herliggjorte folk, skal den natten bli glemt og minnet om den store utgangen bli stilt i skyggen.

Og ikke bare utgangen, men også frelsen gjennom Rødehavet skjedde helt og holdent ved Guds kraft, for også dette skulle stå fast for Israel. Gud alene hadde forløst dem ut av Egypt, og Gud alene var også deres helliggjørelse; det var han som skilte dem ut fra Egypt og fra Egypts makt.

Å, hvor klart de forsto dette, slik vi kan se av sangen til Moses og Israels folk! Gud alene er hellig, Gud alene har forløst sitt folk. Han har forløst dem for å føre dem nær til seg selv, inn i sin helligdom, der de kan ha samfunn med ham, og der han skal være konge i all evighet.

Men grunnen til at han førte dem ut av Egypt, slik det ble sagt til farao, var at han på Sinai-fjellet ville trolove dem med seg selv som sitt eget folk. Sinai blir som regel, og med rette, sett på som det fjellet der Gud åpenbarte sin strenge rettferdighet og sin forferdelige majestet. Selv Moses ble fylt av frykt og beven.

Men Sinai har også en annen side, som vi leser om hos profetene. Det var så å si stedet der Gud, som hadde ført sin brud ut av Egypt, trolovet seg med henne: «Jeg minnes din ungdoms hengivenhet, dine forlovelsesdagers kjærlighet, hvordan du fulgte meg i ørkenen» (Jer 2,2).

Israel er Guds sønn. Barnekåret tilhører Israel (Rom 9,4). Her er vi ikke på skaperverkets og naturens område. Uansett hva som blir sagt om at Gud er alles Far – og det ligger noe sant i den tanken – så berører det ikke dette. Gud er ikke Israels Far fordi han skapte Israel og har skapt alle mennesker; da ville ordet «barnekår» ikke ha noen mening. «Fra Egypt kalte jeg min sønn» (Hos 11,1). Han har tatt dem til seg som sine egne, «hans eiendomsfolk» (5 Mos 7,6).

Før jeg begynner å tale om hva Gud sa og gjorde på Sinai, la meg minne dere om et underfullt forhold som alle historikere og alle som gransker de forskjellige folkenes religioner, har lagt mer og mer merke til: Vi finner ikke spor av tro på én Gud før vi kommer til Abraham. Bare noe underfullt og overnaturlig kan derfor forklare at det fantes en slekt som tilba én Gud og kjente denne Gud ved navn.

For alle de semittiske stammene var avgudsdyrkere, uten unntak, bortsett fra jødene. Og de var ikke bare avgudsdyrkere. De hadde svært mange guder, gudinner og halvguder, og avgudsdyrkelsen deres var knyttet til store vederstyggeligheter og fornedrende synder.

I Israel falt folket ofte fra til avgudsdyrkelse, eller de prøvde å blande dyrkelsen av Herren med avguderiske skikker og steder. Men all avgudsdyrkelse blir alltid sett på som å gå etter fremmede guder og nye guder. Det finnes ikke det minste spor, verken i Skriften eller noe annet sted, av at Israel på et tidspunkt var avgudsdyrkere eller halvveis avgudsdyrkere og så gradvis arbeidet seg opp til å forstå at det er én Gud.

Avgudsdyrkelsen omtales alltid som et ekteskapsbrudd Israel hadde begått. For Gud var fra begynnelsen den Gud som hadde åpenbart seg for dem, og det var bare fra andre folk de tok opp tanken om at det fantes guder, og den avgudsdyrkelsen som hørte til slike forestillinger.

Det er et talende faktum at det ikke finnes noe ord for «gudinne» i det hebraiske språket. En slik tanke falt dem aldri inn. Andre folk kan ha hatt noe igjen i sinnet av den opprinnelige åpenbaringen, men

blant Abrahams, Isaks og Jakobs etterkommere fikk den fullstendige fornedrelsen av gudstanken aldri innpass – den der menneskene i virkeligheten ikke kjente noen Gud, bare en personifisering av livets krefter.

Dette punktet er så viktig at jeg gjerne vil lese for dere hva to engelske forfattere har sagt om det. Det første er fra De Quincey: «Det finnes bare én gudstanke. Om denne tanken kan to ting sies. Den første er at den ligger til grunn for all absolutt storhet, all sannhet og all moralsk fullkommenhet. Den andre er at den, så naturlig og lett som den virker når den først er lagt fram, bare kunne legges fram ved åpenbaring. Den som begynte med en falsk forestilling om Gud, kunne ikke i all evighet ved noen egen anstrengelse ha byttet den ut med en sann. Alle former for avgudsdyrkelse – om ikke alle i like stor grad – fanger opp gudstanken gjennom prismet av en skapning som ligner Gud i noe, og slik bryter, splintrer og forvrenger de den. Derfor er avgudsdyrkelsen ikke bare ett av mange onder, og et onde som samfunnets ordninger slett ikke kan bøte på. Den er i virkeligheten kilden til alt annet ondt som for alvor truer menneskeslektens framtid.»

Det er tydelig hvor viktig dette er. Mennesker som ikke vil tro alt som står skrevet i Bibelen, plukker ut noen få ting de liker, og gir så inntrykk av at de har funnet fram til disse store sannhetene ved egen fornuft eller sitt eget indre skue. Men de ville aldri ha visst at det finnes en Gud som har skapt himmelen og jorden, om det ikke var for den åpenbaringen Gud ga Abraham, Isak og Jakob.

Og det er ikke bare det at de ikke ville ha visst at det finnes én guddom. Så viktig det enn er, er det ikke hovedsaken. Noen filosofer har tenkt at det bare kunne finnes én øverste årsak til alle ting. Men det er ikke Gud. Å tro på en guddom og et høyeste vesen er ikke å tro på Gud.

Jeg kan se de vakre maleriene og skulpturene en stor kunstner har laget, uten å kjenne ham. Det lille barnet som leker med ham, kjenner ham som sin far – kjenner hans person, hans ansikt, hans kjærlighet. Hva hjelper da den abstrakte guddommen filosofene har?

Kannik Mozley sier: «Hopen blant hedningene trodde på mange guder, filosofen trodde på en altomfattende årsak, men ingen av dem trodde på Gud. Det er helt tydelig – jeg forstår ikke hvordan folk kan

lese Bibelen uten å se det, men de gjør det ikke. Hopen trodde på mange guder, filosofen trodde på en altomfattende årsak, men ingen av dem trodde på Gud. Filosofen så bare på den altomfattende årsaken som fjæren i det store maskineriet. Den var nødvendig for at alle delene skulle virke, men den ble ikke dermed hevet opp til en annen slags tilværelse enn de. Spørsmålet om Gud ble drøftet som et filosofisk, ikke som et religiøst spørsmål. Ingenting kunne ha forbauset ham mer enn om han, etter at han i forelesningssalen hadde bevist at det finnes en Gud, hadde fått beskjed om å tilbe ham. ‹Tilbe ham›, ville han ha svart, ‹tilbe hva?› Ser du ham for deg harm over hopens overtro med sine mange guder, med en gnist av Paulus' brann da han så at byen var full av avgudsbilder? Du kunne ikke ha tatt mer feil. Han ville ha sagt at du ikke så et enkelt skille: Hopen hadde rett i det religiøse spørsmålet, filosofen i det filosofiske. Mennesker kunne holde aldri så fast på en uendelig abstraksjon i en argumentasjon, men tilbe den kunne de ikke. Helten var langt bedre skikket til å bli tilbedt enn en altomfattende årsak – ikke på tross av, men nettopp på grunn av at han manglet sann guddommelighet. Brahminenes høyeste vesen var et vesen uten særpreg og uten person, en ren rest av forstandens analyse. Ikke noe tempel ble reist for ham, ikke noe kne bøyd for ham. Uten handling, uten vilje, uten følelse og uten tanke var han selv grunnlaget for alt – et intet. Gudstanken var altså langt fra å vekke tanken om tilbedelse i den gamle verden. Den sto alltid i motsetning til den. Ett eneste folk i oldtiden tilba Gud og trodde at det altomfattende vesen var et personlig vesen – Gud.»

Så lenge Israel kjente Gud og hans navn, sto de imot all avgudsdyrkelse. Og som vi har sett før, lærte Nebukadnesar, Dareios og Kyros og mange av hedningefolkene gudstanken av dem.

Men siden Israel forlot Gud og hans eget navn – det navnet de skulle gå ut i verden med – har de ikke gjort noe for å ryste avgudsdyrkeren og omvende hedningefolkene. De er bare stolte av tanken om at Gud er én, en tanke som synker tilbake til filosofenes abstraksjon.

Men vi kristne, som tror på Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd, og som har Jesu navn stående fram som et personlig navn, likesom Israel i gammel tid hadde Herrens navn – vi har gått ut, og mange har vendt seg fra avgudene for å tjene den levende og sanne Gud og vente på at Herren Jesus skal komme fra himmelen (1 Tess 1,9–10).

Denne Gud førte nå Israel ut av Egypt, og der sto de for hans ansikt ved Sinai-fjellet. Denne Gud var hellig, og likevel var han deres paktsgud. Hva er hellighet? Hellighet kan bare forstås ut fra det Skriften lærer oss om den. Alle andre forestillinger må vike, og vi må tie helt stille for å høre Guds røst.

Hellighet er gjerne blitt forklart som kjærlighet til det gode og hat til det onde. Men det er ikke hellighet. Det er en følge av helligheten, en åpenbaring av den, men det er ikke det helligheten består i.

Slik Skriften åpenbarer Guds hellighet for oss, tror jeg den ikke er én av mange egenskaper, men den kilden alle Guds egenskaper springer ut av, og det som binder dem sammen. Gud er hellig, han alene er hellig. Guds hellighet er så å si at han i uendelig forstand hviler i seg selv: Han er seg selv og ikke noe annet, han har i seg selv alt som behager ham uendelig, han er suveren og majestetisk.

Guds hellighet består i at det ikke finnes noe og ingen som Gud kan sammenlignes med, ingen vi kan likne ham med. Den er Guds glans, hans majestet, at han er hevet over alle ting og alle personer.

Og derfor har helligheten to sider. Fra den ene siden setter den Gud i en uendelig avstand fra alt som er skapt, og da ser den ut som det som hindrer oss i å komme nær til ham. For etter sin hellighet har Gud så rene øyne at han ikke kan se på det onde (Hab 1,13). Og fordi han er livets Gud, er døden og alt som fører til døden, urent for ham og kan ikke komme fram for hans ansikt. Derfor er de skyldige, de som fra fødselen av er under dødsdommen, skilt fra Gud.

Men slik Guds liv fra én side er en fortærende ild mot alt som står Gud imot, er det fra den andre siden som lyset: Selv om lyset ikke tåler at noe som ikke er lys, rører ved det, er det i sitt vesen noe som meddeler seg. Slik er det Guds hellighet som kommer inn i menneskenes hjerter for å føre dem inn i det nærmeste samfunn med ham selv.

Derfor finner vi denne dobbelte siden ved helligheten: «Hellig, hellig, hellig er Herren, hærskarenes Gud!» – og helligheten skal ikke bli for seg selv: «All jorden er full av hans herlighet» (Jes 6,3). Herligheten er helligheten åpenbart, helligheten er herligheten skjult.

Jesaja skjelver, for han er en mann med urene lepper og bor midt iblant et folk med urene lepper. Men det er Den Hellige som sender ham ut. Han er Israels Hellige, ikke for å fordømme Israel, men: «Din gjenløser er Israels Hellige» (Jes 41,14). Slik har Guds hellighet to

sider. Gud er Gud. Synd og død kan ikke komme fram for Gud. Men nettopp fordi Gud er Gud, kan han hellige et folk for seg selv.

Og hvordan gjør Gud noe hellig? Ganske enkelt ved å føre det nær til seg selv. Det skjer ikke ved at han inngyter en egenskap i en person eller et sted. Der Gud vil åpenbare seg, er grunnen hellig, og de syndere Gud vil føre nær til seg selv, er hellige fra det øyeblikket. Slik ble røveren på korset hellig i det øyeblikket han sa: «Jesus, husk meg når du kommer i ditt rike» (Luk 23,42). Ved å føre dem til seg selv gjør Gud dem hellige.

Israel var et syndig folk, slik vi alle er syndige, men Gud sa: Dette er mitt folk, «et kongerike av prester for meg og et hellig folk» (2 Mos 19,6). «Jeg har skilt dere ut fra folkene, for at dere skal høre meg til» (3 Mos 20,26).

Men hva er så den pakten Gud opprettet på Sinai-fjellet? Er den en gjerningspakt? Er den lov, med lovens side av fordømmelse og forbannelse? Fra én side er den det. Men det var bare et svært begrenset, sekundært og, om jeg kan si det slik, negativt trekk ved den ordningen som begynte på Sinai.

Tenk bare på dette: Gud hadde opprettet en betingelsesløs pakt med Noah, med regnbuen som tegn, og en betingelsesløs pakt med Abraham, Isak og Jakob, med omskjærelsen som segl. Ingen av dem kunne gjøres til intet av noe som skjedde senere, slik som lovgivningen på Sinai fire hundre år etter og den ordningen som fulgte av den.

Gud hadde med ed sverget Abraham at han ville være hans Gud og hans etterkommeres Gud, at han ville gi dem landet, og at han ville gi dem Messias. Denne eden kunne ikke gjøres til intet, ikke endres og ikke settes til side av det Gud nå skulle åpenbare for dem. Det er den første grunnen.

Den andre grunnen: Hvis det var en gjerningspakt, der Gud ville forkaste Israel om de var ulydige og vise dem vennskap om de var lydige, da burde Israels historie ha tatt slutt da Israel laget en gullkalv og tilba den. Pakten var brutt, og Gud hadde ikke lenger noe med dem å gjøre.

Men langt ifra – Gud vender tilbake til løftet: «Jeg er Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud.» Forløsningens historie fortsatte. Pakten med Abraham, Isak og Jakob ligger Gud på hjertet, og den er

hans folks eneste håp. Den flyter videre som en elv av barmhjertighet, like levende og like full som den noen gang hadde vært.

Den tredje grunnen: En gjerningspakt, med død, forbannelse og fordømmelse? Ja, det er helt sant. Men hvorfor åpenbarer Gud da igjen hele sitt navn: «Herren Herren er en barmhjertig og nådig Gud, langmodig og rik på nåde og sannhet» (2 Mos 34,6)?

Hvorfor gir Gud dem i denne loven prester, et tabernakel og offer? Gud sier: Jeg vil tilgi deres synder, og jeg vil la dere komme nær til meg. Hvordan kan det ha seg at ingen av profetene et eneste øyeblikk tenkte at pakten med Abraham var satt til side, eller at de levde under forbannelsen, eller at de ikke kjente Guds nåde, Gud som tilga dem og helliget dem?

Det var nødvendig å gjøre det klart for Israel at loven hadde denne siden: «Dere er alle skyldige for Gud. Hvis jeg skulle handle med dere etter det loven krever av dere fra deres side, ville jeg ikke lenger ha noe med dere å gjøre. Dere er helt avhengige av suveren barmhjertighet, av nåde.» Slik gjør loven selv så å si narr av sin egen fullstendige utilstrekkelighet og peker oss til den nådepakten som har sine røtter i Guds evige kjærlighet.

Det var med jødene slik det er med dere. Hvert menneske som ikke er omvendt, er under loven og under lovens forbannelse, selv om vi lever i evangeliets tid. Hvorfor skulle dere ellers trenge å si: «Gud, vær meg synder nådig!» (Luk 18,13) og: «Hva skal jeg gjøre for å bli frelst?» (Apg 16,30)? Og hva forstår dere av den nye pakt hvis dere ikke vet at dere er overtredere? Overtredere av hva? Av Guds lov.

Det fantes ugudelige og verdslige mennesker. For dem var loven et vitnesbyrd, den holdt dem i tømme og var et gjerde rundt dem så de ikke skulle gå videre til det verre, og den advarte dem, for om mulig å føre dem til omvendelse. Det fantes de menneskene som vår velsignede Frelser beskriver: «Salige er de fattige i ånden … Salige er de som sørger … Salige er de nedbøyde … Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdigheten» (Matt 5,3–6).

Det fantes Sakarias og Elisabet. De var rettferdige for Gud og vandret ulastelig etter alle Herrens bud og forskrifter (Luk 1,6). Tror dere at Sakarias og Elisabet mente at de ble rettferdiggjort ved lovgjerninger? De var rettferdige for Herren på den måten en synder kan være rettferdig, på samme måte som Abraham var rettferdig for Herren,

og som alle kristne er rettferdige for Herren: fordi de trodde det ordet han hadde gitt dem. Og derfor, fordi de ventet på forløsningen, vandret de etter Herrens bud og forskrifter.

Og så fantes det fariseerne og de selvrettferdige, som Saulus fra Tarsus. De forsto ikke at loven er åndelig, men søkte å grunnlegge sin egen rettferdighet ved lovgjerninger (Rom 10,3). De så ikke at loven var åndelig, og at verken rettferdighet eller liv kunne komme ved loven. Da Jesus viste seg for Saulus, ble han knust av synet. Det åpenbarte for ham hele lovens glans og lovens utilstrekkelighet, og han ropte etter en forløser.

For å gjøre dette enda klarere: Det er gjerningspakten, det er lovens ordning – men bare utvendig, bare skallet, ikke kjernen. Gud sier til Jerusalem: Jeg vil opprette en pakt med dere, ikke som den første pakten da jeg ga dere min lov og dere brøt den, «enda jeg var deres ektemann» (Jer 31,32).

Gud var alltid Israels ektemann, gjennom hele tiden. «Hvor er deres mors skilsmissebrev?» (Jes 50,1). Israel gikk bort fra Gud, men Gud sa aldri: Jeg gir deg opp. Han var alltid Abrahams, Isaks og Jakobs paktsgud, eller som vi sier: «Gud, vår Herre Jesu Kristi Far», han som «i ham har utvalgt oss før verdens grunnvoll ble lagt» (Ef 1,3–4).

Slik er det også med pakten med David. Ta den pakten Gud opprettet med David, i Andre Samuelsbok, kapittel 7. Gud opprettet en pakt med David – «Davids rike nåde, den visse» (Jes 55,3) – en pakt «ordnet i alle deler og trygget» (2 Sam 23,5), fullkommen, den pakten frelsen hviler på. Og også den hadde betingelser. Han sa at hvis Davids sønner vandret på hans veier, ville han velsigne dem og være med dem, men hvis de syndet, ville han tukte dem (2 Sam 7,14; Sal 89,31–33).

Hvor er Davids hus etter paktens gjerningsside, dens betingede side? Ble ikke de siste som satt på Davids trone, ført i fangenskap? Og satt det noen på hans far Davids trone i mer enn fire hundre år før Jesus kom? Ble pakten da til intet? Ja, den ble til intet, for alt slo feil og måtte slå helt feil under enhver betinget pakt og under loven.

Men pakten med David kunne ikke bli til intet, for Jesus er Davids sønn, og skjøtet på Israels land ligger nå ved Majestetens høyre hånd. I Jesus er pakten oppfylt, og slik skinner Guds herlighet i Jesus gjennom hele den loven Gud ga Israel.

La oss nå se på loven, den loven Gud ga sitt folk – i et gudsstyre der Gud er kongen, Israel folket og Kanaan landet. Der må det være en lov. Å, hvor velsignet det er at det finnes en guddommelig lov! Ikke flertallets mening. Flertallet? Hvis menneskene var preget av visdom eller godhet, kunne vi kanskje ha tillit til det flertallet sier.

Men Gud gir loven. Den er hans evige lov, en velsignet lov, en fullkommen lov. All lovens myndighet kommer fra ham selv, og den skal lære alle verdens folk, vise dem hva Gud tenker om et folk og om styre.

Alle forsøk innenfor politikk og samfunnsvitenskap, med alle de svært store og svært ømtålige spørsmålene de rommer, kommer til å slå feil. Og til sist skal det bli sett at de sanne grunnsetningene for et folks liv står i de fem Mosebøkene.

Denne loven blir gjerne delt i moralsk, seremoniell og politisk lov. Selv om det ligger noe sant i denne inndelingen, gjør den mye skade, for den leder folks oppmerksomhet bort fra hva loven egentlig er. Som Jakob sier i sitt brev: Loven er én, du kan ikke dele den (Jak 2,10) – av den enkle grunn at det er én lovgiver, og det er Gud (Jak 4,12).

Enten Gud sier: «Du skal elske din neste», eller han sier at du ikke skal gjøre det ene eller det andre, er det den samme Gud som gir loven. Det samme livet gjennomstrømmer det hele. Loven er et levende hele.

Og når det gjelder å kalle én del av loven den moralske loven, er ordet «moralsk» helt utilstrekkelig. For det er ikke moral de ti bud lærer, det er vårt forhold til Gud. De lærer ikke at vi skal elske det sanne, det gode og det skjønne – noe upersonlig – men at vi skal elske Gud. Det kunne vi ikke ha funnet ut ved fornuften og samvittigheten alene.

Men her har vi lovens første tavle: hva Gud er, hva Gud er for oss, og hvordan vi skal stå i ham og i vår kjærlighet til ham. Å kalle den moralsk lov er derfor å lede bort fra det som er selve lovens herlighet.

Å, hvor majestetisk det er å lese begynnelsen av de ti bud og løftet om at han «gjør miskunn gjennom tusen ledd mot dem som elsker meg og holder mine bud» (2 Mos 20,6)!

Dere husker den milde røsten i den lille salen ovenpå i Jerusalem som sa: «Dersom dere elsker meg, da holder dere fast på mine bud» (Joh 14,15). Det er Herrens røst. Ingen annen – verken engel eller menneske – kunne si: Roten til alt som behager Gud, er at du har

kjærlighet til meg personlig. Og ingen annen enn Gud har rett til å gi bud.

Så til den seremonielle loven. Folk tror at «seremoniell» betyr noe som skal gjøre inntrykk på sansene, noe som skal gi gudstjenesten prakt og skjønnhet, noe uten virkelighet bak. Det fantes ingen seremonier i Israel. Alt var forkynnelse av evige sannheter og åndelige virkeligheter, og det var virkelige handlinger mellom Gud og folket.

Denne såkalte seremonielle loven viser oss Guds vilje fra dens mest opphøyde og gripende side: «Enten dere eter eller drikker, eller hva dere så gjør, så gjør det til Guds ære!» (1 Kor 10,31). Gud vil ha samfunn med menneskene i deres daglige arbeid, i såtid og høst, i alle forholdene i det jordiske livet.

Og folkets lov gir bare uttrykk for de tankene, sannhetene og forholdene som ligger i den åndelige loven og i den forberedende evangeliske loven som Gud hadde gitt sitt folk, og anvender dem på Israels folk.

Men alt dette hindrer meg ikke i å erkjenne at de ti bud, som Gud selv talte og Gud selv skrev, står så å si på en majestetisk høyde. De er så å si lovens ansikt. Slik du ser et menneskes forstand og hjertelag i ansiktet hans, slik viser hele Guds lov oss sitt ansikt i de ti ordene Herren talte.

Se nå på gjerningspakten – eller rettere: Se ikke etter gjerningspakten, for du vil ikke kunne få øye på den. «Jeg er Herren» – det er Guds hellighet, Herren (Jahve). Seks tusen ganger nevnes navnet Herren (Jahve) i Det gamle testamente, og navnet Elohim, som betegner Gud som Skaperen, bare 2500 ganger. «Jeg er Herren» – det er Guds hellighet.

«Jeg er Herren din Gud» – det er pakten med Abraham, Isak og Jakob, og dere er hans barn. Når Gud gir seg selv til folket som deres Gud, helliger han dermed folket og drar det opp til seg. Og for at ingen skal tro at dette bare bygger på Guds forhold som Skaper til sine skapninger, eller på at Gud er alles Far, sier han: «Jeg er Herren din Gud» – etter utvelgelsen av Abraham, Isak og Jakob – «som førte deg ut av landet Egypt» (2 Mos 20,2).

Paktens blod – det er grunnvollen hele de ti bud hviler på. Det er det dyrebareste i de ti bud. Ingen må tale om de ti bud uten å forstå dette verset. Å ta bort dette verset er å ta bort de ti buds herlighet, deres

krone, deres hode og deres hjerte. Og dette verset er evangeliet og ikke noe annet enn evangeliet.

Og fordi dette er Gud, den hellige paktsgud, Gud som forløser, skulle de ikke ha noen annen Gud: «Du skal ikke ha andre guder enn meg» (2 Mos 20,3). Og ikke bare skal du ikke ha andre guder enn meg. Selve den gudstanken som er åpenbart for oss, skal ikke formes, fremstilles eller utformes etter våre hjerters innbilning, eller, som De Quincey sier, dras ned på et lavere plan.

Dette budet, som forbyr oss å lage noe bilde av Gud, er puritanismens «guddommelige rett»: Mennesket har ingen rett til å finne opp egne seremonier eller måter å tilbe Gud på. Gud står for seg selv og må tilbes i ånd og sannhet (Joh 4,24).

Gud har i sin underfulle kjærlighet gjort seg kjent for oss – likesom den kunstneren og billedhuggeren jeg talte om, som er kjent for sitt lille barn, selv om barnet kanskje aldri har sett ett av hans malerier eller statuer. Vi kjenner Guds navn, slik vi nå kjenner Jesu velsignede navn. Derfor må du holde dette Guds navn atskilt fra alle dine egne forestillinger og hjertets ønsker og fra verdens skikk og bruk, og bare vandre i Herrens navn.

Og når vi er slik hos Gud, sier Gud i sin store barmhjertighet: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile!» (Matt 11,28). Jeg vil gi dere del i min hvile, og som tegn på det vil jeg gi dere sabbatsdagen.

Dere skal hvile i meg og vite at dere, tross alt slit, all møye og alle trengsler i dette jordiske livet, ikke bare er et lastedyr. Dere skal ikke bare arbeide for den mat som forgår (Joh 6,27), men jeg selv er deres del. Og dere skal bli en kilde til hvile og velsignelse for kona deres, for sønnen og datteren, for tjeneren og tjenestepiken, ja, til og med for hestene og alt feet.

Det var Guds tanke å gjøre sitt folk glad for hans ansikt. Derfor hadde Moseloven svært få fastedager, men mange festdager, da folket skulle glede seg for Herren sin Gud over den vakre høsten og over alle de gode gavene han hadde omgitt dem med.

Og fordi de skal være et folk på jorden – hans representanter her på jorden – har han satt sin krone på alle fedre og mødre som hans representanter. Derfor sier han: «Hedre din far og din mor.» Det er

grunnvollen for all velferd i et folk, og det omfatter også all ærefrykt for de øvrigheter og styresmakter som Herren i sitt forsyn setter inn.

Så kommer han til forholdet mellom menneske og menneske, og der går han fra det ytre til det indre. Han befaler oss å elske vår neste som oss selv: å ikke gjøre ham noen skade med handling, ikke med ord, og ikke i hjertets innerste kroker. «Du skal elske ham.»

Dette er den loven Gud ga, og ingenting kan sammenlignes med den, like lite som med Gud selv. Å, om den ble lært i alle våre hjem! Å, om den ble lært i alle våre skoler, ja, overalt der det finnes mennesker på jorden! For loven er åndelig.

Moses sammenfatter loven, og Jesus sammenfatter loven, men Jesus gjør en vakker iakttakelse. Han sier at det første budet nødvendigvis må være kjærligheten til Gud. Det andre er det andre, men han vil ikke engang sette det på andreplass, for hvis det står på andreplass, kunne det kanskje skilles fra det første. Jesus Kristus er så opptatt av å vise at lovens første og andre tavle hører uløselig sammen, at han sier: Det andre budet er like stort (Matt 22,39).

Hele Første Johannes' brev er ikke annet enn en utlegning av dette: Kjærligheten til Gud og kjærligheten til mennesker går hånd i hånd – ikke som Kain, som hatet sin bror Abel (1 Joh 3,12). Og hvorfor hatet han ham? Fordi han hatet Gud. Hadde han elsket Gud, ville han også ha elsket Abel.

Men se de ti bud fra et høyere synspunkt. De ti bud, sa jeg, var lovens ansikt, lovens åsyn. Men jeg våger å si at de ti bud er selve Guds eget åsyn.

Gud er ånd: «Du skal ikke gjøre deg noe utskåret bilde» (2 Mos 20,4), du skal holde Guds navn hellig. «Gud er lys» (1 Joh 1,5), og han er sannhet: «Se, du har lyst til sannhet i det innerste av hjertet!» (Sal 51,8). «Tilgi meg hver ubevisst synd!» (Sal 19,13). «Du skal ikke begjære.» Og at Guds navn skal holdes hellig, svarer også til dette, at Gud er lys og Gud er sannhet.

Og til sist: Gud er kjærlighet. Og hva er lovens andre tavle annet enn dette, at Gud er Far for den store familien, og at barna skal elske hverandre og behandle hverandre slik Gud selv er? Derfor, når vår velsignede Frelser Jesus Kristus har talt om rettferdigheten, er det ingen annen rettferdighet enn den som de ti bud beskriver.

Når han dvelte ved de forskjellige budene, var det som da Moses og de tre eldste steg opp i det høye, ja, over skyene og mørket på fjellet, og så Israels Gud og det himmelblå under hans føtter (2 Mos 24,9–10), og som når lerken stiger høyere og høyere med sin jublende sang.

Slik sier Jesus Kristus til oss: Hva er denne loven annet enn at dere skal være barn av deres Far i himmelen (Matt 5,45)? Det er Farens bilde dere skal se i denne loven: «Vær barmhjertige, likesom også deres Far er barmhjertig» (Luk 6,36). «Vær da fullkomne, likesom deres himmelske Far er fullkommen» (Matt 5,48). Dette var den loven Gud ga sitt folk.

Men Herren var hellig, rettferdig og god, og Israel var syndig, skyldig og uren og under dødsdommen. Hvordan var det da mulig – på hvilken måte var det mulig – at det kunne være samfunn mellom Gud og folket?

Og likevel ville Gud, nettopp fordi han er hellig, dra dette folket inn i et nært samfunn med seg selv: «Jeg vil bo hos dem og ferdes iblant dem, jeg vil være deres Gud» (2 Kor 6,16; 3 Mos 26,12). Han ville bo hos dem, og de skulle bo i ham. Han ville ekte dem. Han ville bli en av dem – bli ett med dem.

For en motsigelse dette er! Gud sier: Da vil jeg være barmhjertig, jeg vil tilgi alle deres synder, jeg vil føre dere nær til meg. Og Gud tilgir synder på en slik måte at han er Den Hellige, at ingenting av det han har sagt mot synden, blir opphevet, og at sammenhengen mellom synden og Guds vrede, mellom synden og døden og forbannelsen, bare blir klarere.

Derfor gir han Israel ofrene: «Uten at blod blir utgytt, blir ikke synd tilgitt» (Hebr 9,22). Gud er rettferdig og likevel den som rettferdiggjør den skyldige. Følelsen av syndens skyld og urenhet blir bare dypere i hjertene hos dem i Israel som får syndenes forlatelse.

Se hvordan Salme 51 lyder. David hadde ikke annet enn Moseloven til å lære ham det som står i Salme 51, og i denne salmen sier han: «Vær meg nådig, Gud, i din miskunnhet! Utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet! … min synd står alltid for meg. Mot deg alene har jeg syndet … for at du skal være rettferdig når du taler, være ren når du dømmer» (Sal 51,3–6).

Ikke bare har jeg syndet, jeg er helt og holdent et syndig menneske, hele min tilværelse er synd: «Se, jeg er født i misgjerning» (v. 7). Loven

hadde prentet inn i ham det tredje kapitlet i Første Mosebok: at vi er ødelagt i Adams fall og arver den skylden som skiller oss fra Gud. «Rens meg fra synd med isop så jeg blir ren!» (Kristi blod). «Vask meg så jeg blir hvitere enn snø!» (v. 9) (den guddommelige rettferdigheten som tilregnes oss). Slik ser dere at loven gjorde det Gud ville at den skulle gjøre.

Og for at Israel ikke skulle tro at Gud tilgir synder, men at vi så må gjøre vår del og hellige oss selv for Herren – for at det ikke skulle bli noen slik tanke om samvirke i Israels sinn, ingen slik betinget frelse – å, hvor stadig Israel ble lært: «Jeg er Herren, som helliger dere» (3 Mos 20,8)!

For hvordan kan du ellers forklare det stadige ropet som steg opp fra Israel i Salmene: «Bøy mitt hjerte til dine vitnesbyrd» (Sal 119,36)? Hjertet var altså ikke av seg selv bøyd til å holde Guds bud. Les Salme 119! Hvis du har noe pelagiansk eller arminiansk i deg – noen tanke om at mennesket selv kan bidra til sin frelse – skal det bli rykket opp med roten av Guds nåde.

Og selv om du ofte leser i Det gamle testamente: «Dere skal hellige dere» (3 Mos 20,7), gjelder det bare den seremonielle rensingen og de ytre, legemlige forberedelsene til å komme nær til Gud. I Det nye testamente leser du aldri om å hellige seg selv. For Kristus er vår helliggjørelse (1 Kor 1,30). Ved sitt blod har han flyttet oss ut av syndens og dødens område og ført oss inn i rettferdighetens og livets område – ved Guds utvelgende kjærlighet, ved kraften i Jesu blod og ved Den Hellige Ånds verk.

Alt dette ble vist i den loven Gud ga Israel. Derfor satte Gud hellige personer, prestene, og hellige steder der han ville åpenbare seg og gi Israel sine gaver, og der han satte Israel i stand til å bære fram sine gaver til ham i tabernaklet. Og han innstiftet hellige tider, høytidene, der alle de forskjellige delene av Guds gjerning i forløsningen så å si blir brutt opp i biter, for at de skulle kunne lære én side etter den andre. Å, det var en underfullt barmhjertig ordning!

Jeg må gå forbi dette for bare å si én ting. Med all sin skjønnhet, all sin herlighet og all sin miskunn slo loven feil. Den førte ikke noe til fullkommenhet. Israels folk merket at alt dette var skygger. De visste alle at blod av dyr ikke kunne bære bort synder. De visste alle at ofrene måtte gjentas stadig vekk. De visste alle at forsoningsdagen bare

gjaldt for ett år. Den ga dem så å si en ny begynnelse, så samfunnet mellom Gud og Israel kunne holdes ved like ett år til.

Derfor, slik apostelen lærer oss i Hebreerbrevet, ble samvittigheten under den gamle pakt ikke gjort fullkommen når det gjaldt synden (Hebr 9,9). Den tilgivelsen de hadde, kom så å si bare av Guds tålmodighet og langmodighet, mens han ventet, som apostelen sier i Romerbrevets tredje kapittel, til blodet, Jesu Kristi virkelige blod, ble båret inn i Det aller helligste (Rom 3,25). «Loven førte jo ikke noe til fullkommenhet» (Hebr 7,19). Og selv om rettferdigheten ikke var fullt åpenbart og tilegnet under loven, ble likevel alle som trodde, tatt imot av Gud og elsket av ham.

Slik var heller ikke Gud, i ordets strenge forstand, åpenbart ennå i Det aller helligste, der det var mørkt. For Gud bor i et lys dit ingen kan komme (1 Tim 6,16), og nettopp lysets overmål gjør det utilgjengelig og blir mørke for mennesket. Inn i Det aller helligste kunne ikke prestene gå, ikke levittene, ikke folket, og ypperstepresten bare én gang i året. «Med dette gir Den Hellige Ånd til kjenne at veien til helligdommen ennå ikke er blitt åpenbart» (Hebr 9,8).

Med god grunn kunne Filip si til vår velsignede Jesus: «Herre, vis oss Faderen, og det er nok for oss!» Det var Israels lengsel i alle de foregående årene. Og Jesus sa: «Den som har sett meg, har sett Faderen» (Joh 14,8–9). Det sanne tabernaklet, Guds evige helligdom, er der oppe. Og derfor leser vi: «Hvis noen synder, har vi en talsmann hos Faderen, Jesus Kristus, Den Rettferdige» (1 Joh 2,1).

Og en tredje ting ga loven ikke: at Den Hellige Ånd bor i oss. For som apostelen Paulus sier: Hvis det var gitt en lov som hadde kraft til å gjøre levende (Gal 3,21), ville det ikke ha vært nødvendig for Jesus Kristus å komme og dø. De levde i trelldommens ånd, som små barn under formyndere og forvaltere (Gal 4,2). Men alle som tror på Jesus, får Den Hellige Ånd som Ånden som bor i dem, og som trøsteren. Derfor blir lovens krav om rettferdighet oppfylt i dem, de som ikke vandrer etter kjødet, men etter Ånden (Rom 8,4).

Og til slutt: Det som gjelder loven – at den ikke kunne skaffe rettferdighet, kjennskap til Gud eller Den Hellige Ånd – gjelder alt annet som hører Israel til. For det som var umulig for loven, fordi den var maktesløs på grunn av kjødet, må Gud selv gjøre (Rom 8,3).

Hvor er det landet Gud ga Abraham, Isak og Jakob? Ligger det ikke nedtrådt av hedninger (Luk 21,24)? Og har ikke Gud lovt dem det, og har ikke Gud gitt dem denne loven nettopp for at de skulle få glede seg over landet?

Han ville gjøre det til et fruktbart og vakkert land, der hver mann kunne sitte under sitt fikentre (Mika 4,4) og glede seg over Herren sin Guds gavmildhet. De har det ikke. Hvorfor har de det ikke? Det som var umulig for loven, fordi den var maktesløs på grunn av kjødet, må overlates til Jesus å fullføre.

Og slik kan du skrive over hele Det gamle testamentes historie at den slo feil, fordi den var maktesløs på grunn av kjødet. Men du kan også skrive over den at den har fått sitt ja og sitt amen i Kristus Jesus (2 Kor 1,20). Han er Alfa og Omega, Davids rot og ætt, Abrahams sønn, og likevel JEG ER før Abraham ble til (Åp 22,13.16; Joh 8,58).

Å, om Herren ville framskynde den dagen da det ikke lenger skal finnes agnostikere, men da «alt kjød skal kjenne at jeg, Herren, er din frelser» (Jes 49,26), og da den nye pakts overveldende herlighet skal vise oss Guds trofasthet og nåde åpenbart for Israel. Amen.

Foredrag 16. De jødiske forordningene viser evangeliet levende fram

Jeg må si med en gang at jeg, svært nødig, må oppgi det jeg hadde tenkt å tale om denne gangen: profetiens gang slik den tok sitt utgangspunkt i David. Det var så mange punkter om Moses som jeg ikke fikk lagt fram for dere i forrige foredrag, at jeg må nøye meg med å avslutte det jeg sa om Moses og den ordningen som ble betrodd ham.

Målet med at Gud åpenbarer seg, er tilbedelse. Gud åpenbarer seg for mennesket for at mennesket skal tilbe ham. Gud kommer til mennesket for at mennesket skal komme til Gud. Gud åpenbarer seg for oss som en hellig Gud. Gud åpenbarer for oss hva mennesket er, for at han skal kunne vise oss den underfulle løsningen på denne gåten: hvordan det kan bli samfunn mellom Gud og menneske i hans egen Sønns person, han som er Gud og menneske i én person, og som fører oss til Faderen.

Han hadde utvalgt Israel til å være sitt folk, et folk av prester. De var «helliget Herren». Men i seg selv var de fulle av synd og under dødsdommen. Derfor ga han dem loven, for å vise at synden var overmåte syndig (Rom 7,13), og at verken synd eller død kunne bestå for hans ansikt.

Slik ble hele israelittens liv, fra fødsel til død, innesluttet under synd. Han ble stadig minnet om det ved de renselsene og ofrene han måtte bære fram: Alt som hørte ham selv og hans jordiske liv til, var urent av synd og trengte Guds nåde og en mellommanns soning, for at det ikke skulle hindre ham i å ha samfunn med Gud.

Men selv om hele folket på denne måten var «helliget Herren», behaget det Gud å velge ut én stamme av dette folket for seg selv, så den liksom skulle stå for hele folket.

Da Korah gjorde opprør mot Levi stammes forrang, ble det sagt: «I morgen skal Herren åpenbare hvem som tilhører ham, og hvem som er hellig, så han lar ham komme nær til seg» (4 Mos 16,5). Alt dette kan sies om hele Israel. Likevel var det nødvendig at denne ene stammen skulle være et forbilde og et bilde for Israel på hva hellighet betydde, og hva Gud hadde i sinne med dem.

Levittene sto for Guds ansikt og kom nær til ham, og slik sto de for hele folket som skulle føres fram for hans åsyn. Det var de som bar fram offer og gaver for Herren. Det var de som ved røkelsen viste at hele Israels bønner og påkallelser bare kunne stige opp til Gud gjennom hellighet. Og det var gjennom dem Den Høyestes velsignelse ble lyst over hans folk.

Når vi tenker på prestene og levittene slik de var i Israel, må vi se helt bort fra de misbrukene som senere snek seg inn i Israel og, på en enda verre måte, i middelalderens kirke.

For det første hadde prestene i Israel ingen politisk makt. Deres stilling og den måten de ble underholdt på, hindret dem i å øve noen urimelig innflytelse på folkets gang. De var ikke en prestekaste, slik vi finner det blant andre folk, og de hadde heller ikke den innflytelsen som hierarkiet i Israels land senere fikk over folket på vår Herres tid.

Noe annet å merke seg er dette: De satte seg ikke inn selv, og folket satte dem heller ikke inn – det var Gud som satte dem inn. Arons etterkommere, de som hørte til Levi stamme, var i kraft av sin fødsel satt til å stå for hele folket for Gud, og særlig for folkets førstefødte.

De hadde heller ikke noen makt til å utvikle loven videre. De fikk ikke noe som lignet tradisjon, ingen myndighet til å lære og utvikle. Tvert imot var det deres plikt å vokte loven, så ingenting ble lagt til og ingenting tatt bort.

Og til sist: Levittene og presteskapet grep på ingen måte inn i forholdet mellom den enkeltes samvittighet og Gud, slik det var i middelalderens kirke og fremdeles er i den romerske kirke. De var ikke skriftefedre. Det var den enkelte selv som av egen vilje og etter egen evne bekjente sine synder og la hendene på offeret.

Presten blandet seg ikke inn i samvittighetsnød og sjelekamp hos dem som kom til ham. Hans oppgave var bare å gjennomføre de forskriftene som var gitt i Mosebøkene. For Israel hadde fått prentet dypt inn at selv om det fantes prester og levitter, var det så å si bare en sørgelig nødvendighet, og at hele folket var et folk av prester for Herren.

Men i dette presteskapet finner vi at én var hevet over sine brødre. Han ble kalt «ypperstepresten», eller etter grunnteksten på ett sted: den presten som er den største blant sine brødre, og som har fått salvingsoljen utøst over sitt hode (NB: «den som er ypperstepresten blant sine brødre», 3 Mos 21,10).

Alle prestene og levittene ble riktignok salvet når de ble innsatt i tjenesten. Likevel blir det sagt med stort ettertrykk at salvingsoljen var over hodet til denne ene presten som er større enn sine brødre. Med andre ord sto han for Messias, den Salvede.

Og det var hans forrett, og hans alene, at han på forsoningsdagen kunne gå inn i Det aller helligste og der stryke soningsblodet på nådestolen, lokket over paktens ark. Slik viste han at hele prestedømmets og hele Israels herlighet besto i dette: at de ved soning til sist skulle føres fram for Den Høyestes eget ansikt, for der å bli tatt imot av ham og møtt med hans velbehag.

Og her er et merkelig punkt som viser hvor ufullkomne de enkelte forbildene er hver for seg. De må alle settes sammen for å gi oss en tilnærmet forestilling om den fylden som er i Kristus. Ofrene og gavene og all den tjenesten som ble båret fram for Herren på hans folks vegne, var ikke nok til å skape samfunn mellom Gud og dem. Det måtte være en person som sto for Israel for Gud.

Her kommer igjen den tanken som ved første øyekast virker så fremmed på oss, men som går gjennom alle Guds gjerninger med mennesket: tanken om en som står for mange, et paktshode. Slik sto Adam for hele menneskeslekten, og slik sto Aron for hele Israels folk. Når Gud har behag i Aron, har han behag i hele folket. Denne mannen Aron er i Guds øyne Israel. På hans panne står det skrevet: «Helliget Herren» (2 Mos 28,36).

Og han står ikke bare for Israel ved at han bærer soningsblodet inn i Det aller helligste. Alle Israels hellige ting er fulle av urenhet og besmittelse. Deres bønner, ofre, gaver og gudstjeneste ville være helt

forgjeves om ikke denne ene mannen bar dem fram for Herren og gikk i forbønn for dem og for syndene i deres hellige ting.

Hvor underfullt dette er! Hele Israel var helliget Herren, fordi Gud hadde utvalgt dem til å være hans. Israels førstefødte tilhørte Herren, og i deres sted sto prestene og levittene. Det fantes offer av alle slag, og alle viste de hver sin side av hvordan vi blir ført nær til Gud. Og likevel sto hele Israel i denne ene mannen. Tilgivelsen for deres synder, Guds velbehag i deres gaver, deres rettferdiggjørelse og deres helliggjørelse – alt var lagt ned i denne ene mannen.

Til presteskapet, og særlig til ypperstepresten, er det knyttet en annen tanke av stor betydning: Gud er hellig, og to ting kan ikke bestå for en hellig Gud, nemlig synd og død. Synden og alt som hører den til, døden og alt som fører til den – disse to er utestengt fra Guds nærhet. For Gud er den levende, og Gud har så rene øyne at han ikke kan se på det onde. Begge disse tankene ligger i det som omfatter alt, nemlig at Gud er hellig, eller at Gud er Gud.

Derfor fikk presten aldri komme i berøring med døden. Han sto for livet. Døden fantes ikke for ham, så langt han var prest. Og dette er det vakre symbolet og tegnet Gud ga Israel: at Arons stav skjøt knopper og bar blomster og mandler.

For det vi trenger, er rettferdighet, og det vi trenger, er liv. Og fordi loven er maktesløs på grunn av kjødet, kan den verken gi oss rettferdighet eller liv. Men det finnes rettferdighet og det finnes liv – ikke i noen offer eller noen gudstjeneste, enda også de er skyggebilder av Jesus Kristus, men i en person: i den store presten, Jesus Kristus, som er blitt prest «ifølge et uforgjengelig livs kraft» (Hebr 7,16).

Det er bare ett punkt til, og så må jeg gå videre fra disse hellige personene. Som folkets representanter og som forbilder på vår Frelser Jesus skulle de bringe Guds velsignelser til hans folk. Bare Gud kan velsigne oss, og Guds velsignelse omfatter alt det Gud i sin suverenitet og sin paktskjærlighet vil gi sitt folk.

Og den merkelige velsignelsen som Arons sønner lyste over Israels menighet, er et sammendrag av all Guds lære og alle Guds løfter. Vi kan se læren om den velsignede treenighet klart i den, og til en viss grad må også Israels barn, som stadig hørte denne velsignelsen og hvilte i den, ha forstått den.

Faderen er Gud så langt han er ufattelig og uendelig, den skjulte kilden til all velsignelse og all bevaring. Faderen har velsignet oss med all åndelig velsignelse i himmelen (Ef 1,3), og det er også Faderen som bevarer oss hellige: «Hellige Far! Bevar dem i ditt navn, som du har gitt meg» (Joh 17,11).

Og alt som kan ses av Gud, er åpenbart i Sønnen, som er Guds ansikt. Derfor fortsetter velsignelsens andre del: «Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig!» – i den åpenbaringen av seg selv som er i Kristus Jesus.

Men verken det som er ufattelig og skjult i Gud, eller det som i ham er åpenbart og vunnet for oss ved soningen, kan vi tilegne oss uten ved Den Hellige Ånds kraft. Derfor har vi her igjen Gud, Herren som løfter sitt åsyn på oss og legger det slik på sinn og samvittighet at vi får fred: «Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred!» (4 Mos 6,24–26).

Dette var den underfulle velsignelsen som Arons sønner i Guds navn lyste over folket. Og det er det eneste sporet jeg kan finne i Det gamle testamente av noe som ligner en fast form som skulle brukes i gudstjenesten.

Folkets bønner, prestenes bønner og yppersteprestens forbønn var ikke bundet til noen fast ordlyd, men ble uttalt slik Ånden ga dem å tale. Slik øste de ut sitt hjertes ønsker for Herren. Men det Gud ville gi sitt folk – sin uendelige kjærlighets pakt, åpenbaring og velsignelser – ble gitt dem med ord som Den Hellige Ånd hadde valgt, for å være en uuttømmelig kilde til styrke og trøst for Israel, en kilde som aldri tar slutt.

Enda hele Israel var hellig, var noen hellige menn satt til side. På samme måte var det et sted satt til side der Gud og hans folk skulle møtes. Der åpenbarte Gud sin herlighet, der ga han Israel velsignelsene: tilgivelse, velbehag og alt de trengte til sitt åndelige liv. Og der satte Gud også Israel i stand til å gi ham tilbake av hans egne gaver. De gavene han gir, blir forvandlet til gaver som Israel bærer fram for Herren igjen.

Dere vet av å lese hele Det gamle testamente at Israel aldri hadde noen overtroisk forestilling om at Gud ikke kunne tilbes overalt: «Fra jordens ende roper jeg til deg» (Sal 61,3). Der Gud åpenbarer seg, er det hellig grunn. Når Guds åpenbaring er over, er også grunnens hellighet over.

Men helt i samsvar med denne tanken ville Gud vise Israel at det bare fantes én måte å tilbe ham på. Og han ville også gi et forbilde på det store møtestedet der Gud og hans folk skal være forent for alltid, i Kristus Jesus, vår Frelser.

Om dette underfulle tabernaklet kan jeg ikke si mer enn akkurat nok til å minne dere om det. Hebreerbrevet forklarer det til en viss grad, men enhver kristen kan også mer eller mindre forklare det for seg selv i lyset av Det nye testamentes lære.

Tretten kapitler beskriver tabernaklet, mens knapt to kapitler forteller om verdens skapelse. Det var for dette hele verden ble gjort i stand: at Gud og hans folk skulle forenes, og at Gud skulle få ære ved at et folk han har utvalgt for seg selv, fikk tilgivelse og helliggjørelse.

I forgården, der folket fikk komme, har vi Kristus åpenbart som vår stedfortreder og vår soning. Der sto kobberalteret, og fra det ble ofrene ført inn i helligdommen, der prestene gjorde tjeneste. Der sto lysestaken med sju armer. Der sto bordet med de tolv hellige brødene. Der sto det gylne røkelsesalteret.

I Det aller helligste var det alltid mørkt, men der sto paktens ark, for alt bygde på pakten som ble opprettet med Abraham, Isak og Jakob. Og inne i arken, som paktens store skatt og juvel, lå Guds lov. Og fordi Israel hadde overtrådt Guds lov, var nådestolen der, lokket som ble stenket med blodet.

I Israel skulle det, som senere i menigheten, bli kunngjort for maktene og myndighetene (Ef 3,10) hvor underfull og dyp Guds kjærlighet er, og hva som er hele skaperverkets mål og hensikt. Derfor var kjerubene der, som representanter for Guds skaperherlighet, de som trakter etter å skue inn i denne hemmeligheten (1 Pet 1,12).

Lyset i helligdommen var i virkeligheten en åpenbaring av det lyset som ikke kunne ses på grunn av sin store klarhet, og det lyset er ingen annen enn Kristus. Samtidig er det lyset også i de troende, som i Kristus Jesus er lys i Herren, likesom Israel i Herren var et lys for hedningene.

Brødet på bordet var fra den ene siden det brødet Gud ga de tolv stammene. Det var det brødet som kom ned fra himmelen, og som Guds ansikt ble åpenbart i. Men fra den andre siden var det også det brødet de tolv stammene bar fram for Gud. De arbeidet for den mat

som ikke forgår, og bar fram det som i Guds øyne var det sanne brødet. Det tilfredsstilte ham, for det var hans folks liv.

Og slik var det gylne røkelsesalteret et bilde på den bønnen som er Gud til behag – både Kristi bønn og bønnen til alle som hører Kristus til, de som bare i ham og med ham kan bære sine bønner fram for Faderen.

Det som gjør det vanskelig å forklare tabernaklet, er at Gud i sin underfulle visdom har samlet så mange ting i dette ene bildet. For den første oppfyllelsen er i Kristus, som var tabernaklet: «Ordet ble kjød og tok bolig iblant oss» (Joh 1,14) – egentlig: slo opp sitt telt iblant oss. «Bryt dette templet ned, så skal jeg gjenreise det på tre dager … Men han talte om sitt legemes tempel» (Joh 2,19.21).

I dette templet var det to ting som også var i tabernaklet: Guds herlighet som åpenbarer seg, og Jesus som i sin menneskelighet gir Gud alt det et menneske kan gi Gud, og som behager Faderen. Allerede denne anvendelsen rommer så mange sider at vi så å si bare kan grunne på dem i overflaten.

Men tabernaklets rike og overstrømmende lære trer enda tydeligere fram når vi går videre og sier at tabernaklet ikke er oppfylt i Kristus alene, men i Kristus forent med sitt folk.

I Kristus møtes både Gud og menneske. Gud viser seg for oss og gir oss i Kristus alt vi trenger – lys og brød og kraft til å be – etter at han er blitt forsonet med oss ved Kristi blod. Og vi bærer i Kristus fram for Gud alle de offer som behager ham. Vi er et lys for Gud, og vi viser Gud at hans nådes rådslutninger blir oppfylt i oss ved at Ånden bor i oss.

Slik var alt i dette tabernaklet ment til å lære oss noe. For det var ikke som andre folks helligdommer, bygd etter menneskers oppfinnsomhet og visdom. Det var bygd etter det bildet Gud viste Moses på fjellet (2 Mos 25,40). Moses gjennomførte bare Guds tanke, og alle mennene som arbeidet med å gjøre tabernaklet i stand, ble utrustet og båret av Den Hellige Ånd i dette store verket.

Derfor er det ingenting i tabernaklet som ikke lærer oss noe. Selv i metallet – hvor det brukes kobber, og hvor det brukes gull – er det alltid en åndelig mening. Og slik er det til og med med fargene og rekkefølgen de kommer i, for de står alltid i samme rekkefølge: blått, purpur, karmosin og hvitt – det hvite enten foran eller etter de tre,

men alltid i denne rekkefølgen. Med alt dette gir Den Hellige Ånd et bilde av det som er virkelighet og kjerne i Kristus Jesus.

Jeg skynder meg videre til det tredje hellige som blir framstilt: hellige tider. Her må vi legge merke til de tidene som tallet sju står for: den sjuende dagen, årets sjuende måned, som var begynnelsen på det borgerlige året, det sjuende året, og året etter sju ganger sju år, altså det femtiende.

I alle disse høytidene kommer den samme tanken til uttrykk: Selv om denne verden er under synd og under Guds tuktende styre, er det Guds vilje at vi i all vår nød, all vår trengsel og alt vårt arbeid alltid skal vende tilbake til ham og finne vår hvile og glede i ham. Derfor blir byrden og slitet lettet, og gjelden blir strøket og ettergitt. I det femtiende året går eiendommen tilbake til den opprinnelige eieren.

Slik viser Gud oss i alle ting at selv om vi er her på jorden, og selv om vi er et syndig og falt folk, er vi likevel hans folk, og tallet som kjennetegner oss, er ikke seks, men sju. For seks uten sju er et forferdelig tall, slik det mystiske tallet i Åpenbaringen viser: seks hundre og sekstiseks (Åp 13,18).

Men vårt tall er det sjuende, for vi er helliget Herren og har allerede her en forsmak av den kommende herligheten. Og Israel skulle særlig som folk vise fram det herlige tusenårsriket som vi alle venter på, når Herrens skjønnhet skal være over jorden og alle ting skal glede seg for hans ansikt og trives i hans nærhet.

Så har vi de andre høytidene, som alle bygger på påsken, årets begynnelse. Bibelen forteller om sju påskefeiringer, og den siste er den da vår velsignede Frelser brøt brødet og ga det til sine disipler.

Det er én side ved påsken som ofte blir oversett, og det er vår velsignede Frelsers oppstandelse. Kornbandet, førstegrøden av høsten, ble svinget mot himmelen dagen etter sabbaten, altså på den første dagen i uken. Det er Kristus, førstegrøden, som står opp fra de døde etter å ha vært påskelammet.

Og sju uker etter kom høytiden da høsten var fullført. For Gud forente nådens gjerninger med åpenbaringene av sin godhet i naturen. Og særlig fordi Israel var et jordbruksfolk, skulle alle Guds velsignelser i naturen og hendelsene i naturens år knyttes til hendelsene i den guddommelige nåden og forløsningen.

Så har vi de to brødene. De markerer at høsten er avsluttet, og at den blir virkeliggjort ved at Israel er helliget Herren. Dette ble senere oppfylt på pinsedagen, da de hundre og tjue ble fylt av Den Hellige Ånd. Det er oppfyllelsen, slik Jesu oppstandelse er oppfyllelsen av at kornbandet ble svinget.

Så kom løvhyttefesten. Den så fram mot framtiden, da Israel skal glede seg for Herrens ansikt. Den minnet dem om dagene i ørkenen, for at de alltid skulle være ydmyke for ham, men fridd ut av alle sine trengsler. Og så kom forsoningsdagen, som hele Israels samfunn med Gud hvilte på fra år til år.

Nå trenger jeg bare si noen få ord om hvordan alt dette er oppfylt for oss, og hva det er i virkeligheten. Blant de kristne finnes det ingen prester, for alle er prester. Alle kristne er helliget Herren. De er et kongelig presteskap (1 Pet 2,9). Alle er de prester som skal bære fram offer for Herren.

De som er satt til å være forvaltere av Guds hemmeligheter og hyrder for menighetene, får mange navn i brevene i Det nye testamente, men aldri blir ordet «prest» brukt om dem. Det ville ha vært helt uforståelig både for dem og for menighetene deres, og det ville ha stridt mot alt de var blitt lært. For vår velsignede Herre og Frelser Jesu Kristi prestedømme er ikke av Arons orden, men av Melkisedeks, og alle som hører Jesus til, er hellige i ham.

For å sitere en nyere tysk forfatter om spørsmålet om hellighet: «Først da den jødekristne grenen av kirken så å si var forsvunnet, og man ikke lenger kjente Det gamle testamente på grunnspråket, bare i Septuaginta-oversettelsen, begynte forestillingen om hellighet å forfalle, og forfallet gikk raskt.»

For tanken om hellighet er, som jeg ofte har hatt anledning til å påpeke, dobbel. Den første, grunnleggende og opprinnelige tanken er dette: det som Gud i sin utvelgelse skiller ut for seg selv. Den andre tanken er bare avledet, selv om den er særegen og dyrebar. Det er tanken om renhet: at det han har skilt ut for seg selv, skal regne seg som skilt fra synden, fra verden og fra all ugudelighet.

Men i de dagene hadde de mest å gjøre med hedningenes grove synder og laster, som var kommet inn i den kristne kirke. Derfor lot de den opprinnelige tanken om hellighet falle og la mer vekt på den avledede, altså renheten. Så dyrebar denne tanken enn er, fører den

oss tilbake til kjødet og til loven når den legges fram skilt fra den opprinnelige tanken – til noe som står i motsetning til hele nådens lære.

Og slik gikk det til at folk begynte å tale om en «meget hellig» mann. Kan dere tenke dere apostelen Paulus eller apostelen Johannes si «meget hellig»? De kunne ikke si det. Uttrykket «meget hellig» er en meningsløshet, for i hellighet finnes det ingen grader. Vi er skilt ut for Gud av ham selv. Det finnes grader i vår trofasthet, grader i vår iver, grader i hvor langt vi er kommet, men i hellighet finnes det ingen trinn. Like ubibelsk er det å tale om «Sankt» Paulus eller «Sankt» Johannes, som om de andre troende ikke var hellige.

Og likeledes finnes det ikke lenger noen hellige steder: «For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem» (Matt 18,20) – så lenge de er samlet. Men når de ikke er samlet, er det ingenting ved stedet. Det eneste hellige stedet vi har, er den himmelske helligdommen, der Kristus sitter ved Guds høyre hånd.

Og slik det ikke finnes noen hellige steder, finnes det heller ikke noen hellige tider. Det er én dag vi minnes, den dagen vår velsignede Herre sto opp fra de døde. Det gjør vi ikke bare i motsetning til sabbatsdagen som synagogen holder, men også som en slags forløper for den, så både tanken om skapelsen og tanken om forløsningen er forent i denne dagen.

Men det er tydelig hvor ufullkommen all denne symbolikken er, for det er så mange ting som må settes sammen. Det første tegnet på at det hele er ufullkomment, er nettopp at det er så mange ting. Det er brutt opp i biter, og vi vet at det i virkeligheten ikke kunne være slik; det må være ett.

Og det andre tegnet på at det er ufullkomment, er dette: Selv prestene og ypperstepresten måtte bære fram offer for seg selv for å kunne tre fram for Gud (Hebr 5,3). Hvor herlig er den fullkommenheten vi har fått i Kristus Jesus! Han er tabernaklet, han er presten, og i ham er alt det Gud lærte sitt folk da han i sin store barmhjertighet nedlot seg til deres svakhet.

La meg nå legge til noen ord om den loven Gud ga Israel som folk – folkets lov. Han var deres konge. Første gang hellighet nevnes i Bibelen, er i Moses' sang etter forløsningen: «Hvem er som du herlig i hellighet?» (2 Mos 15,11). Og første gang Herrens kongedømme nevnes, er i den samme sangen. Den engelske bibeloversettelsen har «Herren

skal regjere», men på hebraisk står det, slik også den norske bibelen gjengir det: «Herren skal være konge i all evighet» (2 Mos 15,18).

Denne loven som Gud ga Moses – politisk og borgerlig lov eller hva dere vil kalle den – er underfull når vi sammenligner den med all annen lovgivning.

Den store filosofen Platon skrev et slags fantasibilde av hvordan staten burde være, sitt ideal for en stat. Men for det første var det hele et verk av fantasien, og for det andre kan hans tanker om staten, selv som fantasi, ikke et øyeblikk sammenlignes med Guds tanke om en stat. Han så bare på det som syntes ham å tjene samfunnets velferd. Den enkelte sjels verdi og familielivets hellighet var hemmeligheter han ikke kunne fatte.

Men å, hvor annerledes er den loven Gud ga sitt folk! I ordets strengeste forstand var han selv deres konge. Loven kommer fra ham. Og alt han har befalt, selv om det gjelder små enkeltheter i vårt daglige liv, bærer dette preget: «Jeg er hellig.»

Foreldre, styresmenn og øvrighetspersoner representerer ikke familien eller folket. De er Guds representanter, og i den forstand står de så å si sammen med Gud. Den største rettferd skal holdes i hevd. Dommeren skal ikke ta imot bestikkelser. Han skal se på alle som like, som for Guds ansikt.

Og tanken om renhet gjennomsyrer hele Moseloven, i en grad vi ikke kan fatte. For skillet som blir gjort for eksempel når det gjelder mat, og de mange forskriftene som er gitt i forbindelse med livets forskjellige hendelser, må alle ha en symbolsk mening.

Men så mye kan vi forstå: De betyr at Israel skal være skilt ut for Herren i alt. For de mange pliktene, forholdene og gjøremålene Gud har satt oss i, strider ikke mot at vi er «helliget Herren». Men Gud selv må vise oss hvordan de skal brukes og nytes som for hans ansikt og i samfunn med ham.

Det neste spørsmålet om loven er dette: Hvor ligger tyngdepunktet i samfunnet? Det var et gudsbespottelig ord den franske kongen sa: «Staten, det er meg.» Men det er heller ikke rett å si at massene er staten.

Israels midtpunkt var Herren. Alt var til ham og for ham. Kongen på tronen, styresmennene og lederne og hele folket levde for hverandre fordi de levde for Gud. Tanken om en stat, et samfunn, og alle

de spørsmålene som hører med – så dypt interessante og gripende de er når vi ser hvordan det står til i verden – finner sin store løsning her, om vi bare ville granske det og legge det oss på hjertet.

Den fattigste blant jødene så på seg selv som en adelsmann. Jødene tok vare på sine ættetavler. De var et folk av brødre. De tolv stammene var så å si tolv brorskap, og for Herren var de alle forent. Moses forutså at det skulle komme en konge i Israel, og sa at kongen ikke skulle opphøye seg over sine brødre (5 Mos 17,20).

Gud verken ønsket eller befalte noen gang at det skulle samles store rikdommer og eiendommer i Israel. Han tok selv forholdsregler mot det. Fattige skulle det alltid være i landet, men ikke den dype fattigdommen vi ser i de landene som kaller seg kristne.

Loven var en lov om godhet og barmhjertighet. Under den skulle det tas hensyn til de fattige, de ensomme, den fremmede, de blinde og de svake, enken og den farløse, for «jeg er Herren». Feet skulle ha hvile på sabbatsdagen, og eierne skulle passe på at det ikke ble overbelastet.

Og loven var ikke bare en lov om godhet, den var en lov om storsinn. I hvilken annen lovgivning finner dere en forskrift som denne: at når vi ser en fiende i nød eller fare, skal vi ikke se bort, men gå og hjelpe ham (2 Mos 23,4–5)? Hvor underfullt gavmilde alle forskriftene om de fattige var! For en gavmildhet som skulle vises dem i det sjuende året, i det femtiende året og i høstens tid!

Og denne loven hadde alltid en tanke foran seg – ikke en tanke om askese, men om glede og fryd: Israel skulle glede seg for Herren sin Gud i alle de gjøremålene han hadde gitt dem, og over alle de velsignelsene han hadde omgitt dem med.

De skulle bo i et land som skulle være fruktbart så lenge de var under Guds velsignelse, og bli øde så snart de vek fra Gud. For selv landet sto i samklang med Herren, slik det fremdeles står i samklang med ham. På denne vår jord, fra selve markene, plantene og trærne, skal det komme et svar når mennesket, som er prest for hele Guds skaperverk, virkelig blir en slik prest for Den Høyestes ansikt.

Men vi vet nå at loven ikke kunne fullføre dette, fordi den var maktesløs på grunn av kjødet. La meg minne dere om den grunnsetningen jeg har lagt fram, og som jeg tror er nøkkelen til å forstå hele Det gamle testamente rett: Denne Moseloven var bare en mellomliggende ordning, som en parentes.

Og loven var ikke bare maktesløs når det gjaldt den enkelte synders rettferdighet og liv, men også når det gjaldt folkets liv. Når det gjaldt Israels stilling som folk, og til og med når det gjaldt Israels rett til å eie Kanaans land, slo loven feil, fordi den var maktesløs på grunn av kjødet.

Loven førte ikke noe til fullkommenhet. Loven skulle bare vekke en stor lengsel i Israel etter ham som alle Guds løfter har fått sitt ja og amen i, og forberede og oppdra Israel til hans komme.

La oss nå et øyeblikk se på Moses, som var mellommannen. Gud gjør alt. «For av ham og ved ham og til ham er alle ting» (Rom 11,36). Men Gud bruker mennesker som sine redskaper. Han opprettet pakten med Abraham. Han forløste Israel ved Moses. Senere utvalgte han David til å være begynnelsen på kongedømmet. Og på disse mennene og deres tro hang så å si fortsettelsen av Guds gjerninger med Israel.

Derfor må vi lære å holde sammen disse to sidene: at alle ting er av Gud, og at selve begynnelsen på vår tro er Guds gave, og samtidig den andre siden: at Abraham, Moses, David og apostlene var søyler. En søyle må bære en vekt, og hvis søylen gir etter, gir også det som hviler på den, etter. Derfor hvilte det en stor vekt på Abraham, på Moses, på David og på apostlene. Vi er bygd på apostlenes grunnvoll, og hjørnesteinen er Kristus Jesus selv (Ef 2,20).

Hvor underfull var denne mannen Moses, som Gud valgte til å være den gamle pakts mellommann! Gud valgte ham, og Gud våket over ham da han var liten. Hvor underfullt ble han vernet! Hvor underfullt var det forsynet som førte Moses inn i faraos hus og likevel holdt ved like forbindelsen med hans egen familie, der Herren var kjent og ble tilbedt!

Hvor underfullt var det valget Moses tok! Han var den eneste hebreeren som kunne ha glemt sitt folk og dets trelldom og fornedrelse om han ville. Men han foretrakk vanæren for ham som Abraham, Isak og Jakob hadde vitnet om, framfor alt Egypt kunne by ham (Hebr 11,24–26).

Hvor underfullt var det også siden, da hans egen iver og glød for folket ble til ingenting, for at Moses skulle lære å skille mellom natur og nåde, mellom kjød og ånd! Og så fulgte en stille tid i ensomhet i førti år, da han var gjeter i ørkenen. Der forberedte Gud ham til senere å bli folkets hyrde.

Hvor underfull var åpenbaringen i den brennende tornebusken – av Gud, eller rettere av Kristus, paktens engel – som sa til ham: «Jeg er … Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud» (2 Mos 3,6)! Gud måtte gjøre ham villig, for nå var han ikke villig til å gå og være hans sendebud. Og nå lærte han lærdommen: «Når jeg er skrøpelig, da er jeg sterk» (2 Kor 12,10).

Gud gjorde alt, men alt gikk gjennom Moses' skjelvende hjerte. Ved tro førte han Israel ut av Egypt. Ved tro ropte han til Herren ved Rødehavet, enda han ikke sa et eneste ord (2 Mos 14,15), for hele folkets byrde hvilte på ham. Det var ham Gud ga loven, og Gud så hele folket i Moses.

Det er svært gripende å se hvordan hele Israels folk var bundet til denne ene mannen, Moses. Når Gud ikke hadde behag i Israel, sa han til Moses: «Ditt folk, som du har ført opp fra landet Egypt» (2 Mos 32,7). Og Moses klaget til Gud og sa: «Har jeg unnfanget hele dette folket, har jeg født det, siden du sier at jeg skal bære det i min favn som ammen bærer et diende barn?» (4 Mos 11,12).

Moses var full av iver for Guds ære. Han glemte seg selv helt. Hva vil folkene si, sa han, om du som har ført dem ut av Egypt, ikke fullfører ditt verk og dine rådslutninger (4 Mos 14,13–16)?

Abrahams forbønn for Sodoma og Gomorra er svært gripende, men der er vi på et annet område. Abraham appellerer til Gud som himmelens og jordens Gud, som vil gjøre det som er rett. Abraham er grepet av medlidenhet og medfølelse med innbyggerne i disse byene. Han mener det ikke ville være rettferdig om ødeleggelsen kom over dem hvis det fantes noen få rettferdige der. Alt dette er svært edelt og helt etter Guds sinn, og det viser et hjerte fullt av tro og kjærlighet.

Men Moses sto enda høyere. Han alene kjente Gud, han alene kjente Israel. Når han var for Guds ansikt, var det bare Israel; når han var hos Israel, var det bare Gud. Da Gud ville ødelegge Israel og tilbød seg å gjøre Moses til et stort folk, var Moses villig til å bli strøket ut av Guds bok, for at Israel kunne bli frelst (2 Mos 32,10.32).

Ingen har noen gang nådd en slik høyde – en høyde det nesten er umulig å se for seg uten å bli svimmel – unntatt den kjære apostelen Paulus, som ønsket at han selv var forbannet bort fra Kristus for Israels skyld, sine slektninger etter kjødet (Rom 9,3). Jesus Kristus selv er den store forbederen. Han var ikke bare villig til å dø for oss; han ble

virkelig gjort til synd for oss og ble en forbannelse for oss (2 Kor 5,21; Gal 3,13), for at vi skulle føres fram til Gud.

Og denne Moses var tro som tjener i hele Guds hus (Hebr 3,5). Han var profet, prest og konge i Israel. For ham ble Guds herlighet åpenbart. For ham ble rikets hemmeligheter vist, i forbildet på fjellet. Hans tålmodighet, hans ydmykhet, hans kjærlighet, hans ømhet, hans styrke, hans iver – det ser ikke ut til å mangle ett eneste av de trekkene som hører til en Guds manns karakter. Derfor er det vanskelig å tale om én dyd som utmerket seg hos Moses, for han synes å ha hatt alle dyder.

Og likevel vet dere at også Moses slo feil. Og merkelig nok slo han feil nettopp i å gjengi Guds barmhjertighet trofast – Guds suverenitet og nåde, som er full av ømhet og godhet. Han helliget ikke Gud for folket. Han viste dem ikke Guds fulle tilgivelse: at Gud, tross all deres stivsinn og motstand, ikke bare skulle skaffe dem vann, men ville gi dem det uten å refse dem eller bebreide dem.

Dette var Moses' synd: at han ikke helliget Gud for folket (4 Mos 20,12). Hvordan kan vi hellige Gud? Hva kan vi gjøre? Det er ved ikke å gjøre noe at vi helliger Gud. Det er nettopp ved å la Guds navn være som det er, at vi helliger Gud. Og der slo Moses feil.

Derfor er Fjerde Mosebok full av sorg og tungsinn, og den ville ende i fullt mørke om det ikke var for Femte Mosebok. Der står Moses fram som profeten som ser langt fram. Han viser oss først at loven er åndelig, at den er kjærlighet til Gud og kjærlighet til mennesker.

Og så viser han at Gud aldri ville forlate Israel. Etter alt deres frafall, all deres troløshet og alle de straffene som skulle komme over dem, ville Gud igjen forbarme seg over dem og føre dem hjem til seg selv, og bønnen skulle til sist bli oppfylt: «Måtte de bare alle dager ha det samme hjertelag til å frykte meg og ta vare på alle mine bud» (5 Mos 5,29).

Det største løftet Gud ga Israel, et løfte som går lenger enn løftene i Første Mosebok, er løftet ved Moses om at Gud skulle reise opp for folket en profet som ham, av deres brødre: «En profet av din midte, av dine brødre, likesom meg, skal Herren din Gud reise opp for deg» (5 Mos 18,15). Å holde seg til denne profeten skulle være selve vilkåret for å høre til Guds folk. Å høre denne profeten til var å høre Gud til; å forkaste denne profeten var å forkaste Gud (Apg 3,22–23).

La meg nå si noen ord om Moses' død. De siste ordene vi har fra Moses' lepper, er velsignelsesord, likesom vår Frelser velsignet sine disipler før han ble tatt opp til himmelen: «Salig er du, Israel!» (5 Mos 33,29). Og så døde han, enda han fremdeles var sterk; hans øye var ikke sløvet, og hans kraft var ikke veket bort (5 Mos 34,7).

Han døde ikke etter naturens gang, men som et uttrykk for Guds mishag på grunn av hans synd, og også fordi det ikke var mulig at Moses, som sto for loven, skulle føre Israel inn i det lovede land. Her ser vi hvordan ikke noe menneskelig forbilde kunne samle alt som er i Kristus. Vi må ta Moses og Josva sammen for å gjøre dette forbildet fullstendig.

Men før Moses døde, viste Gud ham – utvilsomt på underfullt vis – fra toppen av Nebo-fjellet hele det landet han skulle gi sitt folk. Og så skjedde noe merkelig. Moses, Guds mann, Moses, som Gud talte med slik en mann taler med sin neste (2 Mos 33,11), måtte dø. Det var en dypt alvorlig lærdom for ham selv og for hele Israel. Det var dødens ordning, og også han måtte dø som overtreder.

Men den himmelske visdom fant det ikke godt at dødens skygge skulle ses på det ansiktet som en gang hadde strålt så av Guds herlighet at Israel ikke kunne se på det. Og derfor var det Gud selv som begravde Moses (5 Mos 34,6).

Mange hundre år senere ser vi den samme Moses på forklarelsens berg. Han står for fortiden og loven, og Elia står for profetene og framtiden. De viser seg for vår Frelser Jesus Kristus og taler med ham om hans bortgang, som han skulle fullbyrde i Jerusalem (Luk 9,31). Og da disiplene hadde sett Moses og Elia, så de Jesus og «ingen uten Jesus alene» (Matt 17,8).

Og det løftet og den forutsigelsen Moses hadde gitt – «En profet … likesom meg, skal Herren din Gud reise opp for deg» – ble nå stadfestet av røsten som lød fra den aller høyeste herlighet og sa: «Hør ham!» (Matt 17,5; 2 Pet 1,17). Slik leder Moses oss til Kristus, for at vi siden skal se Kristus alene.

Det er en dobbel anvendelse av dette, og med den må jeg slutte.

Den første gjelder jødene. Det er deres store stolthet og glede å si: «Vi er disipler av Moses» (Joh 9,28). Men gjennom hele denne nåværende tid er Moses begravet, og de vet ikke hvor han er.

Slik var loven helt uforståelig for Saulus fra Tarsus. Han trodde at han hadde holdt loven, og at han hadde en egen rettferdighet. Han forsto ikke at loven var åndelig, og at verken rettferdighet eller liv kom ved loven. Men da Jesus viste seg for ham, så Saulus fra Tarsus ikke bare Jesus, men han så også Moses. Da forsto han hva som var Moses' virkelige herlighet: å lede oss til Frelseren.

Og derfor sier han at Israel ikke kan forstå loven når de leser den, for det ligger et dekke over deres hjerte. Men når Israel omvender seg til Herren – han sier ikke «hvis», som om det var usikkert; det er bare et spørsmål om tid – når Israel omvender seg til Herren, blir dekket tatt bort fra deres hjerte (2 Kor 3,15–16). Da skal de ikke bare se Jesus, men forstå hvordan det var Herren som begravde Moses, og at denne Moses lever, fordi han vitnet om Kristus.

Og den andre anvendelsen gjelder oss selv. Det som kjennetegnet en oppriktig israelitt som elsket Moseloven, var at han var overbevist om sin skyld og om kjødets svakhet og derfor lengtet etter Messias og etter Faderens løfte, Den Hellige Ånd. Og det som kjennetegner vår oppriktighet, vi som bekjenner at vi har tatt imot Jesus og Den Hellige Ånd, er at vi har vår glede i loven, og at lovens krav om rettferdighet blir oppfylt i oss, vi som ikke vandrer etter kjødet, men etter Ånden (Rom 8,4).

Om Adolph Saphir

1831–1891

Adolph Saphir (1831–1891) ble født i en jødisk familie i Pest i Ungarn. Faren var en lærd og from jøde, og sønnen vokste opp med Det gamle testamente. Gjennom den skotske misjonen blant jødene i Pest kom familien til tro på Jesus som Messias, og i 1843 ble de døpt.

Saphir studerte i Berlin og i Skottland og ble ordinert i den presbyterianske kirken i 1854. Etter noen år som misjonær blant jødene i Hamburg var han prest i England, blant annet i Greenwich og i Notting Hill i London. Han døde i London i 1891.

Saphir var en av de mest elskede forkynnerne i London på sin tid. Han kjente Skriften og den jødiske bakgrunnen fra innsiden, og han så Kristus i hele Det gamle testamente. Blant bøkene hans er «Kristus og Skriftene», «Den guddommelige enhet i Skriftene» og foredragene over Fadervår.

Utleggelsen av Hebreerbrevet er foredrag han holdt i London i 1872–1873. De kom ut i to bind i 1874–1876.

Ordforklaringer

Josefus – Flavius Josefus (ca. 37–100 e.Kr.) var en jødisk historieskriver av prestelig slekt i Jerusalem. Under opprøret mot Roma (66–70 e.Kr.) ledet han de jødiske styrkene i Galilea, men ble tatt til fange. Han kom senere i tjeneste hos keiser Vespasian og skrev resten av livet i Roma. To av verkene hans er særlig viktige: «Den jødiske krig», om opprøret og Jerusalems ødeleggelse i år 70, og «Jødiske oldtidshistorier», om jødenes historie fra skapelsen til hans egen tid. Fortolkerne viser til dem med de latinske forkortelsene «Bell.» (Bellum Judaicum) og «Ant.» (Antiquitates). Josefus er den viktigste kilden utenom Bibelen til jødisk historie på Jesu og apostlenes tid. Han nevner blant andre Herodes-slekten, Pilatus, Johannes døperen og Jakob, «bror av Jesus, som ble kalt Kristus». Han skrev som jøde for et romersk publikum, og det han forteller, må derfor leses med et visst forbehold.